MARIN SORESCU

TRATAT DE INSPIRAȚIE

SCRISUL ROMÂNESC

MARIN SORESCU

TRATAT
DE
INSPIRAȚIE

Coperta: GABRIEL BRATU

Redactor: MARCELA RADU
Tehnoredactor: MARILENA LUNGULESCU

Bun de tipar: 31.X.1985
Coli de tipar: 33
CRAIOVA, 1985

Întreprinderea poligrafică „Oltenia"
str. Mihai Viteazul nr. 4, Craiova
Comanda nr. 17

MARIN SORESCU

TRATAT DE INSPIRAȚIE

SCRISUL ROMÂNESC, CRAIOVA, 1985

POEZIA, PUR ŞI SIMPLU

•

Dialoguri şi portrete

ADDENDA LA UN JURNAL DE CĂLĂTORIE

La început a fost, spun specialiștii, poetica. Apoi a urmat poietica, spun alți specialiști. E cazul să mai vorbim și de poezie, totuși. Despre poezie pur și simplu.

După Pseudo-cynegeticos, *trebuie să apară, odată și odată, în literatura noastră, și cu un titlu românesc,* adevăratul *tratat de vînătoare. Mult timp a trebuit să se scurgă de atunci, — opera lui Odobescu a apărut — vă amintiți? — în 1874 dar — cred că veți fi de acord cu mine, după ce veți parcurge filele tratatului meu — merita așteptarea! O astfel de carte nu se poate încropi oricînd și oricum. Ce e poezia altceva decît o vînătoare? Cu adevărat, ea este o „vînare de vînat". Specificul acestei îndeletniciri este acela că vînătorul, cu ogar și șoim, este totodată și vînat: vînatul său de lux, unicul de altfel. Ochind se ochește, iar spaima lui e că s-ar putea să nu se nimerească. Această vînătoare, spre deosebire de cea clasică, obișnuită, se face fără hăitași — dar larma și hărmălaia ei este mult mai mare. Ciudat! Ce hărmălaie a făcut orbul Homer cu cele două povestioare ale sale hexametrice — îmi spunea indignat un prieten. Au fost de-atunci încoace războaie mult mai cumplite și rătăciri pe mare incomparabil mai încîlcite și mai aventuroase. De ce acestea n-au avut ecou? De-aia! i-am răspuns. Pentru că aceasta e poezia. Citește tratatul meu despre inspirație, toate volumele într-unul singur, pentru prima dată în istoria ei, și-ai să vezi. Ceea ce regret e că n-am putut începe tratatul cu Homer. Metoda noastră de lucru nu ne-a îngăduit să apelăm la clasici prea clasici, din cale afară de clasici, să mergem pe drumuri bătătorite. Am ales calea cea mai grea — resimțită ca atare și de Platon: calea dialogurilor. De aceea a trebuit să mă restrîng la contemporani. Și, dintre contemporani, numai la cei pe care i-am întîlnit. Addenda la un jurnal de călătorie.*

Metoda dialogului e bună din mai multe puncte de vedere. În primul rînd: spun ei, *ce au de spus, poeții lumii. Să declare dumnealor ce au de declarat, eu doar îi trag de limbă și trag concluziile. Inspirația fiind o boală extrem de complexă, „înalta boală" o numea Pasternak, prezintă o simptomatologie, care depășește un singur ins, capacitatea lui de-a simți toată simptomatologia, și de aceea era necesar să discut cu mai mulți inși, nu doar cu unul, nu doar cu mine singur — cum se întîmplă de obicei în tratatele serioase. Cu atît mai serioase cu cît autorul a lucrat mai mult de unul singur. Apoi, dialogul e prețios, pentru că poți să-l întrerupi pe vorbitor, dacă e dispus să divagheze — toți sînt dispuși să divagheze! — și să-l întorci la partea științifică a chestiunii,*

în mod politicos, desigur, să-l faci să reia firul și să se concentreze asupra esenței. De asemenea — fiind vorba de niște prieteni — și chiar rude — toți poeții, avînd în Parnas aceeași muză abstractă, sînt, într-un fel, cumnați de inspirație — (nepot babei de unchiaș, se spune pe românește) mi-am putut permite întrebările cele mai neprotocolare, pentru a obține răspunsurile cele mai sincere și mai dure.

Poezia este o artă care doare. Doare atît cît doare arta. Toată arta la un loc nu usturǎ însă așa de tare ca poezia. De ce? Pentru că ea este oscilograful omenirii. Cuvîntul — mai mult decît o statuie, o pînză sau o clădire — se placheazǎ direct pe geamătul, pe suspinul lumii, se îmbibă, e stîlcit, rănit, sfîrtecat. Poetul stă paralizat între opțiuni, nefiind prin definiție omul de acțiune. Ezitarea, bîlbîiala lui, răzgîndirea continuă, sînt, de la sine, metafore. M-a interesat această stare — între opțiuni, mărturisesc — pentru că ea, studiată cu atenție, poate spune multe despre om. Omul în adîncul sufletului său, omul față în față cu sine însuși, omul-om. (Antropos-Antropos.)

Radiograma venirii ideilor în cap, a trecerii prin minte; cum visează poeții și ce s-alege de visurile lor, mobilul — sau imobilul, fiind vorba în cele mai multe cazuri de niște fixații — inspirației, cu toate subdiviziunile ei: erotice, politice, cetățenești, filosofice, paremiologice, onirice, didactice etc. Toate acestea intră în tratat. Sînt ca să zic așa de domeniul tratatului, bunuri ale sale.

Poeții invitați la această... față de masă rotundă, că masă nu pot s-o numesc, multe interviuri fiind luate în autobuz, în avion, pe vapor, ne vor lămuri asupra tuturor chestiunilor, aducînd totodată noi lumini. Pe puncte, evident, sistematic. Dar pe puncte amestecate — să nu uităm că e o carte despre poezie — unde ordinea este exact contrariul ei și precizia constă mai ales în vag. Cine nu știe să folosească laserul vagului, nu e poet. Operație pe ochi cu laserul vagului — aceasta e poezia. (Pînă la sfîrșitul acestei introduceri vreau să mai dau cîteva definiții, pentru că apoi, evident, îi voi lăsa pe invitați să vorbească, eu asumîndu-mi rolul celui care dă din cap, cu politețe.)

Să mai repet cît de greu se scrie o astfel de carte? Dar ce carte se scrie ușor, îmi veți răspunde, și pe bună dreptate. Toate cărțile se scriu greu, cu excepția celor care se scriu singure. Odată găsit subiectul — poezia contemporană — tratat și secțiune transversală — goana după subiecți. O să credeți că exagerez dacă spun că aproape am dat ocol pămîntului! Poeții nu stau înghesuiți pe-un singur meridian, ca rîndunelele pe-o singură sîrmă de telegraf, toamna înainte de plecare. Rara avis — desigur — ei sînt dispuși pe toate paralelele și printre ele, ascunși, în turnul lor de fildeș de scoică (fildeșul de elefant s-a terminat). În turnul lor de pază, în turnul lor de bordei, în turnul lor de vizuină, în turnul lor de cochilie de melc, în turnul lor de mase de oameni. A trebuit să-i caut. Corespondență, telegrame, întîlniri ratate etc. Socotesc un privilegiu rar faptul de-a fi putut sta de vorbă cu atîția oameni minunați, chinuiți de himera creației lor, somnambuli pe acoperișul idiomurilor natale, naufragiați pe insule de speranță și scriind pe coaja singurului palmier, pus în mijlocul insulei pentru decor. Puteam să iau totul drept taifas. Să transform călătoria în plăcere. Puteam să mă odihnesc pur și simplu în compania poeziei confraților mei de pretutindeni, fără ambiții de

chirurg, care face secțiuni transversale, mai ales că uneori, prin locuri depărtate, îmi lipseau mijloacele de anestezie și fără sadismul de a-i pune pe autori să se explice. Să-și explice opera! Auzi vorbă! Un poet vorbind despre misterul creației proprii e ca un înger care și-ar teoretiza aripile. Ce să spună despre ele? În mod normal, ele n-ar trebui să existe. *Privită la rece — inspirația nu mai e nimic, nu mai dă din nici o pană — s-a pulverizat. Totuși prietenii mei au acceptat să-și pulverizeze opera, cu propriile lor cuvinte, sub ochii mei îngroziți. Într-un fel, această carte e un sacrilegiu. O ofrandă pe altarul teoriei, care a inundat sfîrșitul de mileniu, pentru a încheia, probabil, c-o sinteză a tuturor teoriilor, la sfîrșitul lui. Lucrul a durat, evident, foarte mult.*

Spre deosebire de știință, poezia de azi nu este implicit mai nouă decît cea de ieri. Poate fi mai bună, poate fi mai rea. Cît de deștepți erau grecii antici și n-au beneficiat, săracii, de un reșou electric, de un telefon, un aparat de radio nenorocit să mai afle ce e în lume. Nu le-a fost dat să se bucure de electricitate. Un fleac de descoperire, o problemă de frecare și un baston de ebonită. Orice minte palidă din vremea noastră posedă o cantitate de cunoștințe enciclopedice cu mult peste nivelul celor mai luminate minți de atunci. Cunoștințe primite de-a gata, de-a moaca, făcînd parte din placenta spirituală a omenirii, pe care o moștenești cu inconștiența laptelui pe care-l sugi. Dar în artă lucrurile stau altfel. Sufletul nu se dezvoltă în salturi și nu sîntem deloc siguri dacă sîntem mai bogați lăuntric acum decît în urmă cu două mii de ani. În privința scrisului constați că anticii, mult mai aproape de inventarea alfabetului, scriau trăznitor de bine. Epopeea lui Ghilgameș pe tăblițele acelea ciobite și încurcate între ele, operele scribilor anonimi care compuneau cartea morții lor, clasicismul greco-roman, mereu capabil să reîmprospăteze energia spirituală a omenirii prin puseuri de renaștere a căror ritmicitate rămîne încă ascunsă — toate acestea sînt achiziții definitive. Perfecțiunea a fost dusă la limită, ca o coardă întinsă gata să plesnească.

Te descoperi în fața măreției spiritului omenesc incapabil de înnoiri dar nici de învechiri. Te descoperi pios și scrii... poezii. Dar poți să te compari cu incomparabilul? Cînd Ovidiu spunea „Parve liber sive me ibis in Urbem" era — sînt sigur — conștient că scrie pentru eternitate. Din Tomisul lui înghețat. Dar tu? Dacă există o luptă între generații — apoi este aceasta. Între cei antici și moderni, între cei morți de mult și cei duși și mai de multișor — între odată și-odinioară, iar nu falsa problemă a gherilei între promoții succesive — care, toate la un loc, sînt de azi *și nu se pot lua la trîntă cu cei de atunci. Aceia, fiind primii, au pus mîna — și se pare definitiv — pe sufletul nou al omenirii, explicîndu-i toate posibilitățile de artă. Pînă în străfunduri, pînă la nuanță, amănunt și chițibuș.*

Ierte-mi-se acest acces filosofic, nu știu cum mi-a venit. Voiam să spun, mai simplu, că va fi vorba de niște poeți contemporani, adică în viață, în accepțiunea în care viața poate fi numită viață și să-i scuz pentru faptul că nu sînt clasici și cu atît mai puțin clasici antici. Ei — alături de toți ceilalți — duc greul poeziei contemporane. Și nu e deloc ușor să duci greul poeziei, mai ales azi, cînd aceasta și-a asumat, ca o disperată, atîtea responsabilități. Umilința de a fi vii o suportăm totuși. Un fel de mîndrie secretă întărește conștiințele, toarnă calcar în șira

spinării și fosfor în oase. Poate că e nevoie de noi, nu-i așa? Vorbesc în numele invitaților mei, care abia așteaptă să se exprime. Imediat, cinstiți barzi, imediat termin eu și începeți dumneavoastră. La dispoziția dumneavoastră! Voi fi grefierul stării de grație...

Am vorbit, poate puțin prea mult, din timiditate desigur, în primul rînd și din dorința de a vă primi pe un teren oarecum pregătit, limpezind eu însumi cîteva probleme — legate mai mult de procedura tratatului. Sigur, vor urma lucruri de specialitate, de strictă specialitate, tocmai de aceea prefața trebuie să fie... aparentă, ca o ușă vopsită în alb pe o scenă, ușă pe care, dacă vrei să intri, nu intri: te izbești de tot lemnul ei; pentru că ea n-a fost făcută să intri pe ea, ci ca s-o vezi doar că e ușă. Așa sînt toate prefețele care se respectă: nu duc nicăieri. Și ar fi și păcat să ducă undeva un început atît de frumos!

RÎNDURI CARE NU MERG PÎNĂ LA MARGINEA PAGINEI...

•

Dialog cu Eugenio de Andrade

Sorescu — Stimate domnule Andrade, vorbiţi-mi, dacă vreţi, despre poezie. Nu omiteţi să începeţi chiar cu poezia dumneavoastră, pentru că pe mine mă interesează aceasta mai întîi, ca expresie a unei subiectivităţi. Plănuiesc un tratat despre inspiraţie, exemplificat cu mărturisirile cîtorva poeţi de azi. Cele mai sincere, cele mai crude, cele mai subiective. Care e, după părerea unui valoros poet portughez, mecanismul inspiraţiei şi cum arată el la lucru ?

Andrade — O, eu nu sînt un estetician. Ca poet sînt fidel pămîntului, omului, cuvîntului. Cred că acest cuvînt al poetului e aproape material. Mi s-a părut că văd poezia aievea pe buzele mamei mele. M-am născut într-un mic sat numit Pávoa de Atalai. Mama ştia multe cîntece populare (romancero) şi asta mi-a luminat copilăria. Erau nişte poezii foarte luminoase, foarte limpezi. Ritmul lor e asemănător ritmului vorbirii — ţin minte asta. Acum cînd scriu trebuie să cunosc mai întîi ritmul.

S — Ce declanşează procesul scrisului ?

A — Cred că ceva de ordin muzical. Scriu mereu în sensul ritmului oralităţii. Caut mereu cuvintele pe care le-am numit materne, asta vrea să spună esenţiale. Caut cuvinte pline, calde, cuvintele esenţiale cu care ţăranii exprimă spontan simţirea inimii. Aş putea spune — cu oarecare lipsă de modestie — că fac o poezie în felul grecilor : cu patru elemente, ca presocraticii. Apa, pămîntul, focul, aerul. Intervine însă şi un al cincelea element : imponderabilul.

S — Cred că este acelaşi lucru cu inefabilul, de care se vorbeşte adesea.

A — Da. Un inefabil poate ceva mai imponderabil. Cred, ca Thomas Mann, că e mult mai greu să găseşti o simplitate luminoasă, care e cea a lucrurilor în aşezarea lor. Sînt fericit de a mă fi născut şi de a mă fi născut ţăran, pentru că legătura cu pămîntul nu e doar o metaforă. Ea îţi dă o forţă în plus, un echilibru şi o linişte mare.

S — Se pare că sînteţi un poet fericit.

A — O, nu. Sau cine ştie, poate că sînt. Mi-am petrecut copilăria în contact direct cu apa, vinul, păsările şi toate celelalte lucruri naturale, pline, comune....

S — Normale.

A — ...care aparţin tuturor celor ce au ochi să le vadă. Aceste lucruri constituie poezia mea.

S — Cum aţi ajuns la ea ?

A — M-am mirat într-o zi — trebuie să fi fost destul de mic — văzînd că există cărți, unde rîndurile nu merg pînă la marginea paginei. Asta m-a făcut curios. Am văzut că e ceva foarte muzical în aceste rînduri neterminate. Am fost luat prizonier de acest farmec al copilăriei. M-am gîndit atunci că cel mai frumos lucru pe care ar putea să-l facă un om e să ajungă poet. Evident, din acel moment am început și să scriu.

S — La ce vîrstă?

A — La 13—14 ani. La 15 ani am trimis cîteva poezii unui poet foarte cunoscut. M-am întîlnit cu el într-o librărie din Lisabona și mi-a făcut o critică încurajatoare. Mi-a pierit somnul pentru cîteva nopți, de fericire. Totuși, nu mi-am făcut multe iluzii. Am scris, am rupt multe poezii. La 18 ani am publicat prima carte. Pe cea de a doua la 20 de ani. Am abandonat aceste poeme de început. În antologiile mele rețin doar cîteva, pentru a marca starea de debut. Cartea care m-a făcut cunoscut am scris-o la Cuimbra, cînd eram student. (Între 22—25 de ani.)

S — Ce ați studiat?

A — Literele. Cartea se numea *Mîinile și fructele.* Un titlu inspirat din Gongora. Am publicat 18 volume de versuri și mai multe antologii. Eseurile le-am adunat în volumul *Afluenții liniștei.* De asemenea, interviurile în volumul *Fața precară.* O antologie Camões, cu o prefață a mea, s-a publicat într-un tiraj de o jumătate de milion — pentru emigranți și necesitățile școlii.

S — Și ca traducător?

A — Am tradus Sapho, o antologie din Garcia Lorca și un volum cu poeme din Ritzos, Réverdy, Machado, Enzensberger, Guillevic, Montale, Saba.

S — Și care e ambianța în care vă desăvîrșiți opera? (Întrebarea i-am pus-o ieri și lui Brito.)

A — Cred că poezia portugheză a început excepțional, în secolul al XIII-lea, cu acele poezii medievale numite „Cantigas de amigo". Apoi am avut renașterea, cu Comões în primul rînd.

S — Opera sa e tradusă și în românește. Mă gîndeam însă la poezia mai recentă, chiar la cea contemporană.

A — Ajung și la contemporani. Aș aminti numai marea contribuție a lui Pesoa, pentru epoca modernă. Dintre cei mai recenți — poeți interesanți sînt Vitorino Nemesio, Jorge de Sena, Carlos de Oliviera, Ruy Belo...

S — Mi se pare însă că toți aceștia sînt morți...

A — Da, pentru că nu aș vrea să mă refer la cei în viață.

S — Ce preferințe aveți din poezia universală?

A — În afară de autorii menționați mai sus, din care am tradus cîte ceva, T. S. Eliot, Cernuda, Blok, Celan. Îmi place mult poezia orientală. Poezia japonejului Bacho. Poezia orientală e o poezie a omului care nu și-a tăiat legăturile cu natura. Ca poet mă simt foarte îndepărtat de toate aspectele legate de publicitate. Locuiesc la Porto, cum aș locui în satul meu, retras, dezinteresîndu-mă de tot ce se spune despre mine.

Tot ce-am făcut, am făcut ca să ajung la poem. Sînt un om singuratic, în același timp mă simt însă solidar cu toți ceilalți, mai ales cu cei însetați de adevăr.

Fes, octombrie 1984

RECITAREA CU VOCE ÎNCEATĂ

•

Dialog cu Gerald Bisinger

Gerald Bisinger s-a născut în 1936 la Viena. Acolo a studiat psihologia și literele (secția limba și literatura italiană) și a lucrat între 1962—1970 ca redactor la revista de cultură „Neue Wege". Publică un volum de proză scurtă, obținînd premiul „Theodor Körner" al orașului Viena. Semnează apoi numeroase cicluri de versuri, eseuri în revistele „Akzente", „Neue Rundschau", „Manuscripte", „Literatur und critik". În 1968 îi apare volumul *7 poeme de citit cu voce tare*. L-am întîlnit într-o zi la sediul „Colocviului literar".

Sorescu — Ce este în fond acest „colocviu literar"?

Bisinger — Colocviul literar din Berlinul Occidental funcționează din 1963. Publicăm cărți de versuri, antologii de proză ori eseuri, producem și mici filme documentare ori artistice. Am inițiat, cu cîțiva ani în urmă, o serie de filme încercînd să desprindem profilul literar al unor orașe mari. În planul nostru au figurat: Roma, Praga, Berlinul Occidental, Stockholm, Londra...

S — O omisiune: Bucureștiul.

B — Sînt sigur că Bucureștiul ar putea oferi un profil cultural interesant spectatorului din vest. Din păcate, stăm destul de prost cu banii. Din orașele înșirate mai sus, nu toate au putut apărea pînă acum pe ecran, cu tot planul nostru. În general, executăm filme cînd acestea sînt comandate de televiziune. Așa s-a întîmplat cu Roma și Berlinul Occidental, la care am semnat scenariul. Cu literatura sîntem în pierdere. După cum știi, în vest se citește mai puțin. Mai ales literatura pe care vrem noi s-o promovăm, în tradiția literaturii de avangardă. „Colocviul" nu urmărește scopuri comerciale. În primii ani s-au publicat cîteva cărți destul de importante, după părerea mea, pentru noua orientare a criticii și gîndirii din Republica Federală Germania. Aș cita ca exemplu volumul *A scrie proză* — un documentar despre modul în care se scrie azi proză. Acest volum a fost rodul a cinci colocvii, adică a cinci seri de discuții cu invitați din R.F.G., Elveția, Austria și Israel. Acești invitați (Peter Bichsel, Klaus Stiller, Nicolas Born, Hubert Fichte și alții) și-au petrecut patru luni în Berlinul Occidental participînd la șezătorile noastre. În volum se publică proza scrisă de ei și discuțiile asupra acestei proze. O altă carte: *Începuturi de roman*.

Gerald Bisinger, pictură în ulei de Eva Maria Geisler

S — S-a plecat, probabil, de la cunoscuta idee a lui Valéry despre surprizele pe care le-ar putea oferi o antologie a începuturilor de roman.

B — Întocmai. 12 autori printre care Walter Höllerer, Klaus Reichert (traducătorul lui Joyce în germană), Karl Marcus Michel, Norbert Miller, analizează începuturile de roman de la Homer pînă la Thomas Mann, Joyce, Proust. Tot la acest capitol aş putea adăuga volumul apărut în 1964 intitulat *Literatura trivială*. Dacă priveşti critic această, să-i zicem, literatură, — sensul e foarte larg, aici incluzîndu-se romanele lui Karl May, romanele foileton, cele de anitcipaţie, romanul poliţist, comicsul, romanul de familie etc., etc. — poţi afla foarte multe despre o societate, despre starea de spirit dintr-un anumit moment.

S — După cîte înțelegem, nu o analiză a lucrărilor fundamentale, ci a celor de la periferie, care fără a da tonul, sînt întotdeauna mai numeroase decît primele.

B — Întocmai.

S — Și despre poezie ?

B — *O poezie și autorul ei.* E titlul altei culegeri, în care fiecare poezie publicată e comentată chiar de autor. Seria volumelor de versuri am început-o din 1968. Au apărut pînă acum : Heinrich Böll, Walter Höllerer, Reinhard Lettau, Thomas Tranströmer, Charles Olson, Ted Hughes și încă mulți alții. Dacă ai observat, astăzi nu se scrie prea multă poezie în R.F.G. Ori, cel puțin, așa mi se pare mie. Ea nu mai e la modă, nu se mai poartă. Unele din poeziile de prin reviste sînt destul de naive, sărace chiar și din punctul de vedere al limbajului. E o diferență între poezia austriacă de azi și cea germană.

S — În ce sens ?

B — Conștiința limbii. Pentru majoritatea germană limba e numai un instrument de comunicare, în timp ce pentru noi, autorii austrieci, constituie și un material în sine. Un cuvînt poate avea mai multe sensuri. Trebuie să te adîncești în descoperirea lor, să găsești vorbele cele mai bogate. Pentru poeții austrieci limba germană e mai profundă, mai complicată. Aici acest instrument de cunoaștere este văzut, cum spuneam, cam simplist.

S — O să-i întreb și pe poeții care nu s-au născut la Viena ! Să văd ei ce părere au.

B — N-ar fi exclus să spună exact pe dos. Demne de atenție sînt în Germania Federală cercetările științifice care se fac în acest domeniu la o revistă de ținută ca „Die Sprache im technischen Zeitalter", condusă de Höllerer și Norbert Miller. Nu este o revistă propriu-zis structuralistă, ci e deschisă tuturor cercetărilor și discuțiilor serioase despre problema limbajului.

S — Ce crezi despre poezia concretă ?

B — E terminată. Există aici poeți care se ocupă cu așa ceva, pot fi citați Helmut Heisenbütel de la Stuttgart, ori Franz Mon. În general acei care s-au îndeletnicit cu poezia concretă au trecut la altceva. Poezie concretă în sensul „clasic" nu se poate face, căci totul s-a experimentat.

S — Poeziile tale trebuie citite neapărat cu voce tare ?

B — Da, dar nici prea tare. Nu sînt adeptul gesticulației prea largi. Le-am scris într-adevăr pentru a fi citite, „recitate", într-un cerc mai mult sau mai puțin intim. Eu însumi am făcut lecturi în Berlinul Occidental, prin diferite localuri publice — acum cîțiva ani erau în vogă întîlnirile literare din berării și cafenele. Desigur, nu în orice fel de local, ci în acelea care organizau și expoziții de grafică, fiind mai mult galerii decît cafenele.

S — Începuseși să vorbești despre poezia austriacă. Parcă aș mai dori să adaugi ceva. Și mie mi se pare — atît cît o cunosc — destul de interesantă.

B — Din păcate, și acolo poezia se află în minoritate. Se scrie mult proză, teatru, s-a dezvoltat apoi acel gen hibrid numit „radiodramă". Poeții mai importanți : Ernst Jandl, H. C. Artman, Friederike Mayröckers. Dintre cei mai tineri l-aș numi pe Reinhard Prissnitz. Autorii austrieci sînt aproape toți publicați de revistele și editurile germane. Un centru important e la Graz. În jurul revistei „Manuskripte", care apare acolo, sînt grupate personalități care contează în noua literatură germană și austriacă : Peter Handke, Barbara Frischmuth, Wolfgang Bauer și alții.

Berlinul Occidental, 1973

BORGES — UN PERSONAJ DE BORGES

•

Dialog cu Jorge Luis Borges

Un om călăuzit de un baston pe semne fermecat, de vreme ce de mult timp cu el și vede. Bastonul a contemplat pînă acum și *i-a povestit* jumătate din glob. Ba ce zic : trei sferturi, *cinci sferturi*, că i-a investigat și haloul ceresc ! Înalt, drept, la cei optzeci și patru de ani, întotdeauna elegant îmbrăcat, cu cravată, gata parcă să se prezinte la o ceremonie simandicoasă... Borges călătorește. Lumea aceasta, dacă nu-i tocmai o recepție — este un spectacol. Deschizi o ușă și calci în miracol ; dai colțul unei străzi sau unui continent și ești altul. Traducînd în limbaj mitic românesc, am spune : un căutător veșnic de tinerețe fără bătrînețe, care tot intră și iese din Valea Plîngerii, obosind fantasticul și năucind realitatea. Mai ales potecile încîlcite, greu accesibile, dibuite în clipe fericite de magi, profeți, poeți, filosofi, i-au îmboldit, curios, pasul. Vestimentația „burgheză", de salon, este o capcană — un mod de a-l face neutru, pentru a avea intrare liberă chiar și în cotloanele cele mai fantastice ; ca un ambasador al rațiunii și spiritului iscoditor, acreditat pe lîngă misterele și întîmplările încărcate de inedit și magie. Ființa sa, fragilă și oțelită totodată, se lasă, în drumeții, îmbibată de cît mai mult concret : peisaj, întîmplări, figuri, mutre. Niște pînze de realitate care îl învăluie, producînd, la atingere, un fel de extaz al simțurilor. I-am văzut de multe ori chipul luminat de un zîmbet de copil uimit. Trebuie să fie un om trist, deși în jurul lui plutește ceva ca o fericire, un fel de halou luminos, pe care gîndirea miraculoasă i-l fabrică zilnic, și care îi ține și de urît.

— Uite-l pe Borges ! Cel de la masa aceea nu este Borges ? îi întreb pe prietenii cu care dejunez.

— Ba da. A sosit azi dimineață din Italia. E, într-adevăr, el.

E cu Maria Kodama, prezență atît de caldă și de prevenitoare. Stau la o masă, izolați, în fundul sălii. Invitat de onoare la toate marile festivaluri de poezie, numele său pe lista participanților pare mai degrabă o fantezie a organizatorilor sau un truc pentru a atrage alte personalități. Și cînd Borges apare, dintr-o dată, poeții se freacă la ochi și nu le vine să creadă. Congresul poeților, ajuns la a șaptea ediție, prin strădania unui comitet internațional și cu marele consum de energie organizatorică a lui Mimmo Morina, l-a avut anul acesta ca președinte pe poetul senegalez Léopold Sédar Senghor. Fostul președinte al Senegalului, și înainte de aceasta, fostul profesor de greacă și latină, ceea ce vrea să zică erudiție și disciplină, a imprimat lucrărilor un caracter de mare seriozitate. Dezbateri pe secții... Adevărate dezbateri !

Printre participanți : Juan Octavio Prenz, Estéban Petkovich, Rubén Vela (Argentina) Maurizio Cucchi, Roberto Sanesi, criticii Giancarlo Vigorelli și Lorenzo Mondo (Italia), apoi Eugenio de Andrade și Casimiro de Brito (Portugalia), Östen Sjöstrand (Suedia), Luis Jimenez Martos și Justo Jorge Padrón (Spania), Titos Patrikios (Grecia), Evgheni Dolmatovski și Anatoli Madiarov (U.R.S.S.).

Borges a onorat dezbaterile noastre cu vorba și cu tăcerea sa.

Sorescu : Cum ați dormit, domnule Borges ? Se doarme bine în Africa ?

Ridică ochii limpezi și mă privește, ca și cum m-ar vedea. E dimineață. Marrakech-ul trimite în camera de hotel o lumină gălbuie de Sahară — răsărit de soare multiplicat pe cristalele de nisip și filtrat de palmierii foarte înalți, ajungînd cu pămătuful pînă la fereastră.

Borges : Visam că sînt într-un hotel din Buenos Aires, în partea de sud a orașului. Și cînd m-am trezit am auzit muezinul. Știți ce spune ?

S — „Nu există decît un Dumnezeu și Mahomed e profetul său."

B — Da, asta am auzit. Și mi-am dat seama că nu sînt la Buenos Aires. Se doarme bine în Africa... *(I-a plăcut întrebarea.)* E o rezervație de animale pe aici, pe undeva... Nu știți cam pe unde vine ?

S — Departe... În Atlasul Înalt... la cîteva sute de kilometri.

B — Credeam că e prin apropiere. Am adormit gîndindu-mă c-o să aud răgete...

S — De tigri albaștri ? Răgetele pietrelor fermecate din Atlasul Înalt ? Vă place dimineața asta ? Vă plac diminețile ?

B — Da, pentru că dau iluzia unui început. Crezi că ceva începe iarăși. Dar este fals.

S — Ne și place însă să fim înșelați în felul acesta...

B — Într-adevăr, există o complicitate în această iluzionare. După cafea, mai ales, mă simt bine.

S — Cred că *interviul* e un animal ciudat și-ar putea figura și el în cartea dumnevoastră cu animale fantastice. Un fel de *Bahamut,* făcut din două dihănii diferite, jumătate vizibile și jumătate invizibile. Se sprijină pe un răspuns și poartă în spinare o întrebare. Aș dori ca animalul nostru să fie mai mult răspuns. Fatalitatea de a fi întrebat mereu în legătură cu literatura dumneavoastră va funcționa și de data aceasta. O acceptați ?

B — Da.

S — N-am venit cu întrebări pregătite. Ieri, cînd coboram împreună în subsolul hotelului, unde se afla marea sală de conferințe, v-am auzit că numărați cu glas tare treptele. Erau mai multe serii de trepte ca în povestirile dumneavoastră. Socoteați fiecare buchet de trepte și le spuneați mereu într-o altă limbă. Știți să vă amuzați. Coborați ca într-un mister pe care l-ați mai frecventat. Nu vă plictisiți niciodată ? Atunci mă gîndisem să vă întreb despre labirinte. Obsesia labirintului e o întrebare numai bună pentru Borges. Dealtfel toată lumea v-o pune.

B — Vin din Creta. M-au făcut doctor honoris causa. În loc să mă ajute să înțeleg mai multe despre labirintul cretan, m-au făcut doctor honoris causa în el. În labirint. *(Rîde.)* Această obsesie a labirintului e veche. Pentru că m-am simțit dintotdeauna pierdut. Această pierdere e labirintul...

S — Poate de aceea și călătoriți mult... Pentru a vă găsi în lume... A făcut cineva o hartă a călătoriilor dumneavoastră ?

B — Nu.

S — Regret numai că n-aţi fost şi în România. Sînteţi foarte iubit la noi. Şi nu numai iubit, cred că şi bine înţeles. De curînd, o tînără cercetătoare, foarte talentată, Cristina Hăulică, a publicat o carte despre dumneavoastră *Textul ca intertextualitate*. V-a pus opera în ecuaţie.

B — *(Curios)* Şi cum sună ?

S — Excelent. Este studiul cel mai interesant, din unghiul de vedere structuralist şi al metaliteraturii, pe care l-am citit despre dumneavoastră. Autoarea vă cunoaşte bine creaţia şi pentru că v-a tradus în româneşte o bună parte din proze.

B — Să-mi trimită şi mie cartea. Cărţile. Poate vin şi în România. Acum plec în Portugalia. Poate cu o altă ocazie.

Cînd am fost a doua oară în Creta era un nor mare de praf, care venea din Africa. Maria mi-a zis că cerul care era albastru deodată s-a făcut galben...

S — Vă pasionează rădăcinile lucrurilor, rădăcinile cuvintelor. Labirintul este poate o rădăcină a unui copac de piatră. De aceea vă simţiţi atras de el, că e rădăcină...

B — Cuvîntul „labirint" e o izbîndă în sine. Un cuvînt ingenios. Vreau să scriu un poem despre Tezeu. Labirintul e acolo mereu şi noi sîntem în labirint. A fost fabricat de cineva. Labirintul e un centru şi te simţi pierdut — cum mă simt eu mereu — într-un centru. Dar universul nu e un labirint. E un haos. Ziua, noaptea, amiaza, cele patru anotimpuri — toate acestea ne fac să credem că tot ce ne înconjoară nu e haos, că există un cosmos secret. Şi că putem găsi un fir al Ariadnei.

S — E posibil ?

B — Nu ştiu. Trebuie să-l căutăm. Cineva a zis că a găsi o soluţie, nu-i atît de important. Important e să cauţi. Să cauţi veşnic. Să cauţi mereu, chiar şi fără speranţă. Poezia e o încercare de orientare — în lume — ca ştiinţa. Cînd se vorbeşte de tehnică — şi asta se face întruna — se vorbeşte ca despre ceva copleşitor. Cred că e neînţeleasă. E o invenţie bună, chiar dacă face lucruri oribile ca bomba atomică... Eram la Buenos Aires cînd primul om a pus piciorul pe lună şi cineva m-a oprit pe stradă şi mi-a spus entuziasmat : *Am ajuns în lună*. Adică, noi, oamenii. N-a spus nici ruşii, nici americanii.

S — Îi iubiţi pe Jules Verne, pe Welles... şi aţi visat cu ei.

B — Da, ei au privit cu mare îndrăzneală ştiinţa şi viitorul.

S — Cum aţi reuşit să-l convingeţi pe Welles să vă împrumute maşina timpului ? *(Zîmbeşte)* De la ştiinţa lor la poezie nu este decît un pas... Aş dori să vorbiţi despre poezia dumnevoastră. V-am tradus cîteva poeme în româneşte...

B — *(Mă priveşte lung)* Sper că le-aţi ameliorat... Nu ţin prea mult la poezia mea.

S — Le-am lăsat aşa...

B — Poezia mea ? Sînt fragmente, bruioane. Cred că poezia, în general, nu-i mai puţin misterioasă decît muzica. Ba poate e chiar mai misterioasă. Acolo sînt sunete. În poezie sînt sunete dar şi idei, sugestii... Nu sînt un poet. Ci un om bătrîn care încearcă să fie poet. Dacă ar fi să aleg un poet dintre cei care-mi plac... dar de ce să aleg unul, cînd sînt atîţia ? Nu-mi place elocvenţa. Lucrurile sînt mereu aceleaşi. Iubirea, speranţa, memoria,

uitarea. Important e ce se face cu ele, cu această experiență. Cîteodată am impresia că se va întîmpla ceva. Ce întrevăd cînd scriu e începutul și sfîrșitul. Nu știu ce se întîmplă între ele și aștept. Cînd eram tînăr credeam în metafore. Acum sînt convins că fiecare subiect vine cu estetica lui.

S — Există o legătură între muzicalitatea unei limbi și muzicalitatea sugestiilor ce se găsesc în poezie? Eu cred că toate limbile sînt apte pentru poezie. Din păcate, nu toate se bucură de aceeași circulație.

B — Am încercat în tinerețe să învăț franceza, pe care o vorbesc destul de rău. *(E o figură de stil, desigur. Dialogul nostru se desfășoară în limba lui Voltaire și franceza domnului Borges e perfectă.)* Apoi am studiat germana, i-am citit pe Hölderlin, pe Heine... Am început să studiez anglo-saxona.

S — Nu se poate spune că vă simțiți rău în limba spaniolă.

B — Poate că nu e limba mea preferată. Acum, Maria Kodama mă inițiază în limba japoneză.

S — Știu. Ați numărat treptele și în japoneză...

B — Sînt bătrîn, orb, și-mi rămîne doar exorcismul literaturii... Limba e o tradiție poetică... Toți poeții sînt importanți pentru crearea acestor tradiții... Desigur, importanța lor nu e egală, dar toți își au locul lor...

S — Învățînd o limbă străină ne-o însușim cu acest halou de spiritualitate, de har, nu știu cum să-i zic, creat de frecventarea, întrebuințarea, șlefuirea ei de către poeți. Și pe mine mă atrage, în primul rînd, misterul inclus în poemele unei limbi necunoscute. O învăț ca să pot rosti în original niște sunete, niște rime. Întrebuințați multe cuvinte proprii în poeziile dumneavoastră. Asta creează dificultăți la traducere, mai ales cînd e vorba de versul clasic.

B — E adevărat. Însă așa îmi vine.

S — Withman, de exemplu e și el plin de nume proprii, poemele lui sînt vărgate de nume... la el, acestea sînt mai degrabă repere. În poezia dumneavoastră cuvinte precum Spinoza, Urbina sînt, cred eu, metafore — au valoare de material de construcție. Lirica dumneavoastră înseamnă erudiție — însă o erudiție în stare de emanație poetică... Erudiție clintită din locul ei. Ca o stîncă rostogolită și fixată pe buza unei prăpăstii. Neliniștită și iscoditoare, o erudiție pierdută... în labirint.

B — Poate că e un alt fel de a vorbi despre mine. Caesar a scris războiul cu galii la persoana a treia. Nu zicea : eu am făcut asta, ci : „Alors, le brave est arrivé". *(Rîzînd)* Le brave era el.

Tot așa generalul... *(nu aud bine numele și nu vreau să întrerup)* zicea : Generalul *(cutare)* mi-a transmis... Generalul... Generalul era bineînțeles el... *(Rîde și mai cu chef)* În general oamenii sînt foarte orgolioși...

S — Ca și generalii... Ca și poeții... Credeți în inspirație?

B — Am mereu impresia de-a primi cadou gîndurile. Poe credea că e o invenție intelectuală. Greșea, cu toate că a fost un mare poet. Cînd scriu, trebuie de multe ori să aleg între două versuri : unul e ce vreau eu să zic, celălalt e mai eufonic.

S — Îl alegeți pe cel mai eufonic.

B — Întocmai. Aleg cuvîntul care e mai puțin fidel gîndirii mele, dar e mai fidel eufoniei.

S — Dar asta nu se întîmplă în proza dumnevoastră.

B — Nu. Încerc să traduc exact, cît mai exact gîndirea.

S — Creaţia vă dă un echilibru ?

B — Cînd nu scriu, mă simt vinovat. Fatum-ul meu este de a scrie. Dacă nu scriu mă simt culpabil.

S — Această stare de culpabilitate este creatoare.

B — Dacă nu cauţi un lucru, nu-l găseşti. Să-i dai memoriei o şansă. Poezia trebuie să se facă singură. În mod secret, subteran.

S — Se vorbeşte de anumite obsesii în opera dumnevoastră. Tangoul, pumnalul, labirintul, tigrul. Ca nişte semne heraldice ale unei dinastii lirice cu un singur reprezentant.

B — Nu le-am căutat. Obsesia tigrului, de exemplu. Puteam să găsesc „leopard" sau „jaguar". Dar am ales tigrul. Chesterton îl numea „Un simbol al unei teribile eleganţe". „A symbol of owful elegance". După cîteva clipe : „An emblem of owful elegance"...

S — M-a impresionat mult cuvîntul rostit la inaugurarea congresului. Mi-au plăcut încordarea frazelor, modul, ca să zic aşa, descoperit în care vă prezentaţi opera. Încercaţi s-o minimalizaţi, învăluind-o într-o tristeţe a eşecului. V-am auzit şi altă dată, la Morelia, în Mexic, şi după aceea în Ciudad de Mexico. Spuneaţi că nici nu sînteţi scriitor ; că literatura dumneavoastră e un simulacru. Pe de altă parte, ceea ce izbeşte, în tot ceea ce aşterneţi pe hîrtie, e tocmai marea importanţă pe care o acordaţi literaturii, cuvîntului, culturii ca şansă a omenirii. Modul în care vă interesaţi de limbile moarte, de culturile fosile, de practicile pe cale de dispariţie, de soarta cîte unui cuvînt din celtă sau islandeză. Toată această maree de spiritualitate, care palpită în paginile dumnevoastră mi se pare încurajatoare. O tensiune exemplară pentru scriitori.

B — Dacă se vor arde bibliotecile, se vor face alte biblioteci. Vor apărea alţi scriitori — un nou Homer, un nou Vergiliu. Altfel, desigur. Destinul nostru e nostalgic. Literatura începe prin poezie şi ajunge foarte greu la proză. Sper că numele meu va fi uitat. Poezia mea uitată.

S — De ce, domnule Borges ?

Ridică din nou privirea şi se uită în direcţia mea. Ochii rămîn mereu limpezi, albaştri.

B — E şi aceasta o speranţă.

A bătut cineva la uşă, semn discret că nu trebuie să-l obosesc prea mult. Mi-am închis carnetul de note, în care am notat doar cîteva din cele spuse de interlocutor.

De altfel, autorului *Cărţii de nisip* îi place să vorbească, aşteaptă prilejuri de a fi întrebat, e un vînat rar (pentru reporteri), căruia faptul de a se simţi vînat îi cauzează un fel de voluptate. Singurătatea orbirii se compensează într-un monolog-dialog continuu, cu sine însuşi. Nu acceptă prea des totuşi postura de intervievat. Faptul că mi-a acordat unul a stîrnit oarecare senzaţie printre prietenii participanţi la congres. „Ce ţi-a spus Borges ?" eram întrebat. Am avut, dealtfel, privilegiul de a sta mai mult în preajma sa, bucurîndu-mă de oarecare simpatie. Poate că reprezentam o lume mai puţin cunoscută, că scriu într-o limbă neolatină, incitantă pentru marea-i curiozitate, deschisă tuturor orizonturilor. Mă întrebă ce au dat în româneşte anumite cuvinte din latină. Mă recunoaşte după glas. Îmi zicea „il romeno". „Ce mai faceţi, domnule Borges ?" „A, il romeno". „Ştiţi, în legătură cu importanţa cuvintelor în vers. De exemplu

în versul «Deşertul e stăpînit de lei» sună bine. Dar dacă ar fi fost «plin de lei» nu era mare lucru, nu?"

S — În edițiile succesive ale poeziilor schimbați mereu cîte un cuvînt două. Studiind aceste schimbări, se pot vedea punctele nodale ale poeziei. Poemul e ca o hartă chinezească a centrilor nervoşi din organism. Înfigînd, din loc în loc, cîte un cuvînt nou, faceți un fel de acupunctură lirismului.

B — Cuvîntul e foarte important într-un vers. Mereu mi se pare că l-am pus pe cel mai palid.

S — V-a plăcut ce a spus poetul ambasador Caranza: „Poezia este o activitate neeconomică, de contemplare" şi ea se opune „ambiției delirante a tehnicii".

B — Totuşi tehnica ne-a dus în lună! Cum se apune lună în românește?

S — Luna.

B — E mai frumos decît selene.

Altă dată cînd cobora în sala de conferințe, la subsolul marelui hotel „Marrakech".

— Atenție la scări. Sînt patru. Sînt şase, zice Maria.

B — Cu o japoneză într-o parte şi cu un român în alta, merg la sigur.

— Şi cu un senegalez în față, adăugă Charles Carrère.

Coborîm, cu mici pauze, cîteva serii de trepte.

B — *(Odihnindu-se)* De ce-au făcut sala atît de adîncă?

S — Pentru a subpămînteni poezia. A o catacombiza.

B — Am citit o poetă română... cum o chema?

(Gîndul îmi zboară la cîteva poete posibile... Oare care dintre ele?)

B — Carmen Sylva?

S — A, da. Ați citit-o probabil în nemțeşte...

B — Demult, demult.

S — Spuneți undeva: „Pentru un adevărat poet, orice moment al vieții, orice fapt ar trebui să fie intens poetic, de vreme ce, în mod profund, acesta-i adevărul". Trăiți totul la fel de intens?

B — Dacă aş fi poet... Poate că am prins unele momente privilegiate. Am scris mult la tinerețe, ca să am ce corecta acum.

S — Considerați poezia ca rodul unei dorințe, nu a unei împliniri. Dorința, năzuința, suferința sînt motorul inspirației — sau, altfel zis, pentru că sîntem lîngă Sahara, cămila ei... Ce ați dorit tot timpul?

B — Şi dorințele se schimbă.

S — Se schimbă de la sine sau contribuim şi noi la schimbarea lor?

B — Sînt ca peisajele dintr-un tren. Mişcarea le împrospătează mereu — şi pînă la urmă percepi monotonia.

S — Oricum, n-ați putea sta pe loc. E uimitoare viteza dumneavoastră de deplasare... Parcă sînteți în mai multe locuri în acelaşi timp. Plimbați pe glob o bibliotecă. Multe cărți, aş spune, aparente. Între coperțile unor autori sînt ascunse, de fapt, operele dumneavoastră. Citiți autorii preferați ca să vă regăsiți?

B — Am prieteni foarte buni, printre antici, printre moderni.

S — În cuvîntul dumneavoastră ați recitat versuri dintr-un poet persan, apoi ceva dintr-un autor asiatic, despre Himalaya, şi-o strofă din

Shakespeare. Spuneați : „aceste metafore, găsite cu secole în urmă, și în locuri diferite, sînt valabile și azi".

B — Le-am spus special pentru că unii poeți de azi confundă poezia cu politica.

Într-o seară am fost poftit să stau la aceeași masă. Cina s-a servit în sala de conferințe, în timp ce pe scenă se desfășura un frumos spectacol de folclor marocan. Dansuri focoase cu pumnale, cu săbii, berberi în costume viu colorate, cîteva alegorii, o nuntă cu mireasa purtată pe sus de patru bărbați. I se explica ce se vede pe scenă. A urmărit spectacolul cu mult interes, în timp ce admiratorii veneau să-l întrebe cîte ceva. A participat la lucrările congresului. I-am sugerat, cînd mai urcă la prezidiu, să prindă o ocazie și să recite cîteva poezii. Niște prieteni poeți aveau magnetofoane și vroiau să-l înregistreze.

B — „Nu pot așa, nesolicitat. Roagă-mă dumneata, din sală". O mică, nevinovată, complicitate.

La conferința de presă, care a încheiat congresul, marele poet a stat rezemat în baston, la masa prezidiului, cam la margine, gînditor, ascultînd discuțiile poeților, ziariștilor, răspunsurile teoretice și de ordin practic date cu multă vervă și erudiție de Léopold Sédar Senghor, președintele congresului și neobositul secretar Mimmo Morina. A plecat apoi fără să spună un cuvînt.

Eu am mai rămas încă trei zile la Marrakech, profitînd de orele libere, pentru a vizita orașul pe care ghidurile turistice îl numesc „perla deșertului". În spatele lui, dincolo de giganticele ruine imperiale, păzite de palmieri înalți, bombardați de valuri de lumină, începe Sahara. Asta se poate vedea și după cîrdurile de cămile. Picioarele lor, lungi catalige, cu genunchii umflați ca niște perne, din cauza deselor îngenunchieri, spre a putea încăleca turiștii, răscolesc nervoase nisipul la periferie, dincolo de oază. O invitație la aventură. Niște prieteni mi-au spus că silueta poetului a fost zărită, mereu în tovărășia tandră și blînd energică a Mariei Kodama, rătăcind, ba în piața Jamaa El Fna, și ascultînd povești din *O mie și una de nopți* la umbra moscheii al-Kutubiyya, ba în spatele unui îmblînzitor de șerpi. Bănuie cobra după intensitatea muzicii îmblînzitorului.

Borges — un personaj de Borges. Mereu în mișcare, derutînd punctele cardinale și fusul orar, în căutarea unor „analogii între lucruri neasemenea" — definiția pe care Aristotel o dădea metaforei, sau a „absolutului surprins în momentan".

În legătură cu spontanietatea-i fenomenală, un poet argentinian mi-a povestit, rîzînd, o întîmplare semnificativă. Se aflau la masă cu mai multe personalități. Tocmai i se adusese... nu știu ce fel de mîncare spaniolă pe bază de orez. Vine un ziarist și-n loc să-l întrebe de Milton, Keats sau Chesterton — spune :

— Domnule Borges, ce credeți despre acest orez ?

Borges îl privește o clipă și-i răspunde :

— E grozav ! Fiecare bob de orez și-a păstrat individualitatea sa.

În răspunsuri, unele, într-adevăr, fragmente și bruioane din proze, fiecare cuvînt rostit de Borges nu se sfărîmă de celelalte ci își păstrează intactă individualitatea sa.

Marrakech, octombrie 1984

„SĂ DĂM IMAGINAȚIEI CE E AL IMAGINAȚIEI"

•

De vorbă cu Nicolas Born și Hans Cristoph Buch

Masa rotundă „în trei colțuri" cu Nicolas Born, Hans Cristoph Buch și subsemnatul în Berlin, la umbra unor sticle de bere, mai mult pline decît goale, pentru că eu sînt un băutor ratat, Born nu consumă alcool, iar lui Buch i-a lăsat în grijă soția cei doi copii (8 luni și 3 ani) și trebuie să fie cu mintea limpede. Asta mai e necesar și pentru că, ocupîndu-se cu critica literară, el e cel cu *direcția*. De curînd a scos la editura „Rowolht" o nouă revistă : „Literatur Magazin", despre care va fi vorba imediat, dar încă n-am terminat prezentările.

Born e poet. „Cel mai bun poet din Berlinul Occidental" — cum l-a numit Günter Grass, în fața unui fotograf, care umbla să-l prindă în poză pe cel mai bun poet din Berlinul Occidental. L-a găsit, înalt, blond, cu figură de... fotografiat, spunîndu-i că vine la recomandarea lui Grass. (Aflu aceasta de la Buch.) S-a născut la Duisburg în 1937. A publicat volumul de versuri *Ochiul descoperitorului* (Rowolht, 1972) și cu doi ani mai înainte la editura „Kiepenhauer", *Unde îmi stă capul* tot versuri, bineînțeles. Și-a pus numele și pe copertile cîtorva inspirate cărți de proză pentru copii.

Hans Cristoph Buch — cu al său nume predestinat — este nu numai un autor temut de *Eseuri, Critice și Glose* (Rowolht, 1972) și al unei mai vechi culegeri de povestiri *Întîmplări nemaiauzite* (Suhrkamp, 1966) ci și un pasionat iubitor de cărți. Un bibliofil. De cîte ori mergi să-l vizitezi îți pune sub nas cine știe ce ediție veche din Goethe ori Lessing. Și eu sînt un bibliofil, dar strănut în fața cărților mai vechi decît ale mele. Îmi arată rarități „cumpărate chiar azi." E foarte mîndru de achizițiile sale. S-a născt în 1940 la Wetzlar. Asta nu înseamnă că Buch citește doar cărți necitite de o sută de ani. E la curent și cu tot ce e mai nou. O discuție cu Born nu se poate face fără Buch. Și viceversa. Și iată de ce. Locuiesc în aceeași casă. Buch ocupînd parterul și avînd mereu legătura cu pămîntul, ca orice critic. Born, poetul, mobilizează ultimul etaj — ca să-și poată desface larg aripile inspirației. El e pentru zările necunoscute.

Și unul și altul s-au căsătorit cu cîte o doctoriță care, din întîmplare, lucrează la același spital. Și Born are grijă de două fetițe : 7 luni și 2 ani. Însă astăzi are „frei" din partea doamnei sale care nu e de gardă. Cînd nu plîng copiii — și se poate auzi — cei doi prieteni vorbesc la telefon schimbîndu-și impresiile asupra manuscriselor primite. Pentru că amîndoi fac parte din colectivul „Magazinului literar". Iată, dar, cîte paralelisme poate aduce întîmplarea — deși, și unul și altul, ca buni marxiști ce sînt, au o

idee clară, despre ce e aceea necesitate și ce e aceea întîmplare. Nu sînt robii întîmplării oarbe. Era să uit : amîndoi au trecut prin Programul internațional de la Iowa City în ani diferiți, e drept. Și unul și altul au vile la țară în același sat, lîngă Hamburg. „S-ar putea s-o vînd — zice Buch rîzînd — întrucît am un vecin nesuferit, la celălalt capăt al satului, poetul Nicolas Born, dacă-ai auzit de el. Adevărul este — îmi explica Buch — că pe aproape se construiește ceva care face mult fum și-mi pune în pericol de poluare praful din hîrțoagele cele vechi". Born încă nu s-a hotărît să-și vîndă vila de la țară. Desigur, cuvîntul cel mai greu îl vor avea aici soțiile lor, doctorițele. Similitudinile semnalate mai sus, nu-i împiedică însă pe cei doi renumiți scriitori să-și aibă fiecare personalitatea sa, opiniile sale personale. Cîteodată aceste opinii se bat cap în cap — și trebuie să vorbească mult la telefon, în pofida țipetelor din leagănele viitorului, pînă cînd reușesc ca părerile lor contradictorii să se completeze reciproc. Adică să aibă procentele de dialectică mult creatoare.

Întrucît am stat de vorbă pînă acum cu mai mulți scriitori din generațiile mai vîrstnice din R.F.G., ascultîndu-i cu atenție și cuvenitul respect pe care l-am acordat întotdeauna celor mai mari și clasicilor, m-am gîndit că n-ar fi lipsit de interes să completez confruntările mele și cu exponenții celei mai noi direcții. Discuțiile noastre s-au înfiripat te miri unde, pe la *Akademie der Kunste,* prin muzee, dar cea mai temeinică, în afară de cea de astăzi, mi s-a părut cea de la cafeneaua scriitorilor din *Bundesecke,* de acum două săptămîni. În picioare, la o masă înaltă — singura la care nu se puseseră scaunele, căci era pe la două noaptea — discutam de zor, mai erau și alți scriitori — gesticulînd și norocind pahare, iar Born juca cu furie la tonomat. A cîștigat 15 mărci. Un noroc fantastic ! pe măsură ce auzea banii zornăind jos, comanda alte rînduri de halbe. Iar acum continuăm această discuție, acasă „la mine", un apartament pe care D.A.A.D.-ul îl pune la dispoziție invitaților, apartament care lor le era cunoscut întrucît, îmi spun, aici a stat înainte un poet din Columbia — Nicolas Cuescun — bun poet, care timp de un an n-a învățat o boabă nemțește, dar era foarte simpatic. Ne hotărîm, în încheierea mesei noastre rotunde, să-i trimitem o felicitare, nu pentru că n-ar fi vrut să-nvețe nemțește, ci ca de Anul Nou, să primească și el o urare pentru '74 din apartamentul „său" din Berlin, care acum e „al meu", și care la anul va fi al unui alt poet din cine știe ce colț al lumii.

Cam aceasta ar fi partea introductivă, sau cu alte cuvinte masa rotundă fiind servită, să procedăm la discuția propriu-zisă.

Sorescu — Răsfoind numărul unu al „Magazinului literar" am găsit opinii foarte clar exprimate despre literatura de azi din R.F.G. Am citit atent articolele. Dealtfel, știu că revista a stîrnit după apariție o serie de proteste, ceea ce nu e rău pentru o revistă la început de drum, care vrea să se impună. Nu strică să șochezi puțin. Pe mine personal banderola „Pentru o nouă literatură, împotriva..." nu m-a șocat deloc. Ai putea să spui în cîteva cuvinte care ar fi programul acestei noi publicații de literatură aici, unde revistele specializate sînt totuși destul de puține ?

Buch — Am fondat împreună cu prietenii mei această revistă, pentru că mi se pare că literatura în Germania Federală se află acum în fundătură. Situația este legată, bineînțeles, și de starea politică. În anii '50 și '60 am avut aici o literatură avangardistă, cu unele lucruri bune, dar

Nicolas Born

care însemna în acelaşi timp şi o întoarcere la formalism. S-a imitat la noi moda franceză — le nouveau roman — şi poezia americană. Apoi s-a stîrnit un fel de reacţie, contra acestei tendinţe.

Sorescu — Eşti de acord cu aceasta?

Buch — Nu. Au fost însă şi alte feluri de luări de poziţie, contra formalismului şi apolitismului. S-a redescoperit vechea literatură de stînga care fusese multă vreme uitată.

Sorescu — De exemplu?

Buch — Walter Benjamin. A început apoi să se dea mai mare atenţie lui Brecht. S-au făcut, însă, excese în partea cealălaltă, confundîndu-se arta cu propaganda pur şi simplu. Noi vrem o literatură care să nu fie nici formalistă, nici sociologist-vulgară, care să poată cu mijloace artistice înalte să acţioneze puternic asupra conştiinţei omului. Dorim să le redăm scriitorilor curajul, să le arătăm puterea literaturii şi a imaginaţiei. Cam acesta ar fi programul nostru.

Sorescu — Şi, tu, Born, ca poet, cu ce elan te-ai angajat — după cîte am înţeles e vorba de o literatură foarte angajată şi cuvîntul nu l-am folosit întîmplător — în această activitate de pionierat aici, pe acest drum?

Born — Cred că trebuie să dăm imaginaţiei ce e al imaginaţiei, adică dreptul său sacru de a-şi desface aripile, contra realismului înţeles în sensul cel mai simplist, care doar dublează realitatea. Realismul prea plat ucide imaginaţia, pentru că el se orientează numai spre realitate aşa cum e. Eu sînt pentru o realitate artistică utopică.

H. C. Buch

Sorescu — Utopică ?

Born — Utopică în sensul că literatura poate arăta ce încă nu este şi care poate nu va fi niciodată.

Buch — Nu însă în sensul clasic al utopiei, sau ceea ce se numeşte science-fiction.

Born — Să indicăm cititorilor profunzimea altor posibilităţi literare, care au fost suprimate printr-o realitate plată, ori prin mijloacele literare ce domină acum.

Sorescu — Înapoi la suprarealism ?

Born — Nu, la utopia abstractă. Cum să formulez mai clar ? Doresc ca poet o literatură care să plece de la realitate şi s-o depăşească cu mult.

Sorescu — Cum ar veni aceasta în poezie ?

Born — Dacă descriu o situaţie concretă, de exemplu un prînz, acest prînz trebuie să rămînă şi masa de prînz, dar în acelaşi timp să devină şi-un simbol.

Sorescu — Să însemne mai multe mese de prînz...

Buch — Poate chiar şi o cină !...

Born — Nu rîdeţi, că nu m-aţi înţeles bine. Fiecare zi înseamnă o promisiune pentru fiecare din noi. Ne poate schimba cursul vieţii. În fiecare moment există rutina, care merge mai departe, dar şi noile posibilităţi care se pot dezvolta. Pot să-ţi citesc dintr-o poezie a mea cîteva versuri ?

Sorescu — Te rog.

Born *(citind)* — „Am băut o cafea şi n-am mai fost acelaşi / alaltăieri a trebuit..." etc.
Sorescu — Cum se numeşte poezia ?
Born — Das verschwinden aller im Tod eines einzelnem.
Buch — Eroul liric încearcă să se identifice cu cel care este ucis în acelaşi timp. E un simplu hazard că tu devii poet sau măcelar.
Born — Asta nu trebuie înţeles ca ceva mistic ori metafizic, ci ca o experienţă foarte reală, concretă.
Sorescu — Da, cred că înţeleg. Se obişnuieşte la sfîrşitul anului să se facă bilanţuri literare. E o tradiţie veche şi glorioasă, cu ocazia acestor bilanţuri s-au scris lucrări memorabile de critică.
Buch — Studiul lui Bielinski asupra literaturii ruse din anul... acela.
Sorescu — Nu pot urmări clasificările pe care le fac acum, la noi, criticii despre anul literar care a trecut. Deşi nu urmăresc cu sufletul la gură clasificările ce nu-s făcute întotdeauna numai de un Bielinski, sau — la noi — un Maiorescu ori Călinescu — m-ar interesa părerea voastră despre anul literar 1973 în Germania Federală.
Buch — Chiar scriu acum un eseu pe această temă, pentru o revistă.
Sorescu — Grozav, deci opiniile sînt calde.
Buch — În acest moment scriitorii aşa-zis reprezentativi ca Böll ori Grass au o importanţă mai mult „reprezentativă" decît literară, sînt mai mult oameni publici decît literaţi. Ei au devenit „conştiinţa naţiunii", cum a spus Grass, dar din punct de vedere literar n-au mai produs opere care să intereseze prea mult. În schimb, am urmărit cu mai multă emoţie afirmarea unor tineri. Nu sînt încă prea cunoscuţi, dar au venit cu ceva nou în ceea ce au scris.
Sorescu — Care sînt aceşti tineri ?
Buch — În proză : Peter Schneider şi Karin Struk, autorii unor romane cu un pronunţat caracter autobiografic. Cărţile lor sînt radicale, dar într-un sens psihologic sau al vieţii private. Se anunţă deja ca personalităţi. Povestesc fragmente din viaţa lor, dar aceste experienţe devin exemplare şi pentru alţii. Se anunţă un interes nou pentru viaţa şi destinul individului în această societate anonimă. Spre deosebire de Grass, sau alţii, care în proză voiau să fie oarecum obiectivi, aceştia repun accentul pe subiectivism, pe experienţa privată. Aceasta mi se pare ceva nou.
Sorescu — Şi în poezie, Born ? Ce ţi-a plăcut cel mai mult anul acesta ?
Born — La început angajamentul politic, prost înţeles, a avut un efect dezastruos asupra poeziei. S-au scris nenumărate cicluri de poeme propagandistice, dar la un nivel foarte primitiv.
Sorescu — Şi noi am trecut prin asta.
Born — Excepţie au făcut aceia care au încercat să lege experienţele lor personale de problemele generale, dar asta la modul intim, organic. I-aş numi pe Renate Rasp, Rolf Dieter Brinkmann, Peter Handke *(în poezia sa)*. Aceştia, dintre cei afirmaţi ceva mai demult. Cel care mi-a atras atenţia cel mai mult ca poet anul acesta a fost Jurgen Theobaldy, care a scos o plachetă, într-un tiraj foarte mic, la o editură neînsemnată.
Sorescu — I-am citit şi eu cîteva poeme în revista voastră şi m-au convins.

Buch — Din modestia lui binecunoscută, Born nu se trece pe el la aceste noi tendinţe în poezia germană de azi. Cartea sa, *Ochii descoperitorului*, a însemnat de fapt începutul acestei noi direcţii. Ea a fost citită nu numai de esteţi, ci a pătruns mai adînc, bucurîndu-se de-o bună primire.

Born — Asta a fost mai degrabă o reacţie împotriva poeziei înguste, înfundate, prea intimistă ori strident politizată.

Buch — Efectul politic e mult mai puternic atunci cînd e vorba de arta bună...

Sorescu — Care sînt pericolele ce pîndesc literatura voastră de azi? *(Iertaţi-mă că întreb şi eu cu formule nu prea noi.)*

Buch — Cel mai mare ar fi cel al comercializării. Aşa zisele best-seller — adesea cărţile cele mai puţin interesante. La noi e din ce în ce mai dificil, pentru scriitorii buni şi încă necunoscuţi, de-a se face auziţi pe piaţa de carte.

Born — Best-seller-ul este întotdeauna manipulat din umbră de aparatul de publicitate pus în funcţiune de editură.

Buch — Mai există apoi pericolul ca scriitorul să-şi piardă complet libertatea de creaţie. El depinde din ce în ce mai mult de editura sa, care îi spune ce trebuie să scrie ca să facă bani. Şi tot la acest capitol, dar în altă direcţie, tendinţa unor scriitori de-a se izola de tot, de a scrie doar pentru o elită, formată de trei-patru prieteni — care nu se nimeresc să fie întotdeauna cei mai de elită. Foarte dăunătoare e şi literatura „de idei", ce se adresează cititorilor care au aceleaşi idei. Aceeaşi opinie politică. E o literatură care nu schimbă nimic, nu are nici un efect.

Sorescu — Cred că nu e bine să le arătăm cititorilor din România numai părţile negative, poate că există şi aspecte pozitive în literatura din Germania Federală.

Born — Fiecare inovaţie poate deveni o modă, un „nouvelle vague", chiar lucruri foarte bune pot avea un efect negativ, dacă sînt suprasolicitate. Pînă acum literatura noastră a fost foarte raţionalistă şi didactică. Avem nevoie de una care să fie subiectivă şi să emoţioneze.

Buch — La noi mai funcţionează încă teama de a avea sentimente, spaima de propriile trăiri. Asta nu înseamnă că trebuie să ne întoarcem la sentimentalism. Trebuie numai să redescoperim emoţia.

Born — Să reactualizăm dreptul spontaneităţii în literatură. Formele şi genurile să nu fie nişte piedici.

Buch — Ideea lui Born nu e rea. De exemplu, şi eu cred că frontiera dintre un poem şi o bucată de proză poate fi distrusă, dacă e vorba de o idee care nu încape în nici una din ele. Poţi scrie oricum, numai să fie viu, cu viaţă şi interesant. Formele nu trebuie să fie sanctificate.

Sorescu — Cîteva cuvinte şi despre critică.

Born — Critica urmează pas cu pas dezvoltarea literaturii, dar acest pas cu pas înseamnă de fapt un pas în urma ei.

Buch — Critica face o acerbă publicitate literaturii de ieri.

Born — Şi încă ceva. Critica nu e, cred eu, datoare doar să clasifice cărţile. Ea trebuie să fie totodată şi literatură. Să arate reacţia omului care a citit cărţile, reacţia subiectivă a criticului. El trebuie să spună cum a citit cartea, dacă aceasta l-a schimbat cu ceva, dacă a însemnat

sau nu o experiență pentru el. Cred că acest lucru e mai important decît niște judecăți de valoare pretențioase și de multe ori fabricate dinainte, care se pot aplica la orice carte.

Sorescu — Numiți-mi o astfel de carte de critică. Vreau să spun, una bună.

Buch — Hartmund Lange, cunoscut ca autor de piese de teatru, a scris recent un volum de eseuri: *Revoluția ca un vapor beat.* Lange este un scriitor marxist, stăpîn pe filosofia lui Hegel, a lui Marx, dar și un scriitor foarte temperamental. Asta e foarte important la un critic, să aibă temperament și să știe să și-l manifeste. Cred că mica lui carte de eseuri e mai importantă decît sumedenia de cărți de critică universitară.

Born — Cei mai buni critici sînt autorii, adică scriitorii înșiși. Ceilalți, profesioniști, au devenit instituționali. Adică îi confunzi cu jurnalele în care scriu.

Buch — Aici *Literatura* stă sub cenzura banilor și a succesului și foarte puțini ajung s-o depășească și să ajungă cunoscuți. Se vînd bine cărțile lui Grass, ale lui Handke, Enzensberger, pentru că numele lor e mereu în jurnale.

Born — Dar există, cum spuneam, și alți scriitori care ar merita atenție. Însă ei întîmpină dificultăți cu editurile. Se publică greu.

Buch — Un lucru grav se întîmplă cu scriitorii străini. Chiar clasicii altor popoare sînt puțin cunoscuți la noi.

Sorescu — Chiar voiam să vă întreb de ce nu se știe nimic aici despre scriitorii români foarte importanți ca Eminescu și Caragiale ori Ion Creangă. Acum exact o sută de ani, Eminescu, poetul național și vocea cea mai gravă și mai puternică a românilor, era student aici la Berlin. Caragiale este unul din dramaturgii de primă mînă din lume — și și-a petrecut cîțiva ani buni din viață, de asemenea, aici la Berlin. Sînt sigur că, traduși, ar putea să intereseze mulți cititori. Asta în ce privește clasicii. Dar și poeții și prozatorii români contemporani nu sînt mai puțin mari, după părerea mea decît Handke ori... Aceștia sînt traduși la noi și cunoscuți foarte bine, în schimb ce se știe aici din literatura română?

Buch — Nenorocirea e că și pentru clasicii noștri a slăbit interesul. În Germania Democrată lucrurile se prezintă altfel, există un plan sistematic de traduceri din literaturile străine, o grijă mai mare pentru clasici și autorii contemporani reprezentativi. Spun asta ca să-ți arăt că nu e vorba de un naționalism german, ci doar o problemă de capitalism. Aici, la noi, se traduce numai ce are un efect senzațional. Adică literatura așa-zisă „de protest", ori pornografia literară.

Sorescu — Desigur, cu excepțiile de rigoare.

Born — Și o altă chestiune. Editurile mici și mijlocii dau repede faliment, neputînd face concurență marilor edituri. Cum cei mai numeroși scriitori aparțin acestor edituri slabe din punct de vedere comercial, chiar dacă artistic sînt mult mai însemnați, riscă să rămînă anonimi.

Buch — Scriitorii încearcă să facă o editură a lor, la care să participe cu fonduri și să ia parte la beneficii.

Sorescu — S-a făcut așa ceva?

Buch — Da, la început a luat ființă o editură pentru textele de teatru „Verlag der Autoren" la Frankfurt. Acum mai există și un magazin al

cărţii care este proprietatea scriitorilor, la München. Fiecare scriitor, membru al acestei întreprinderi, ca să-i zicem astfel, plăteşte o mie de mărci şi devine coproprietar sau coasociat. Librăria vinde cărţile tuturor scriitorilor, aici se organizează întîlniri cu cititorii, se fac şezători. Se încearcă să se înfiinţeze aceste „Autorenbuchhandlung" în mai multe oraşe mari din Germania Federală.

Born — Scriitorii şi autorii trebuie să se organizeze, după părerea mea, mai bine, pentru a împiedica monopolul presei şi al publicităţii. Pentru a împiedica marile edituri de a dicta ce este şi ce nu este literatură. E de datoria scriitorilor de a fonda instituţii noi ca aceste cooperative, teatre, reviste. De asemenea, ei trebuie să-şi organizeze propriile edituri. Cred că acesta ar fi primul pas : înfiinţarea unor edituri ale scriitorilor, care să lucreze pentru ei, nu împotriva lor.

Sorescu — Bine, acestea sînt problemele voastre, eu, ca musafir, nu mă bag, nu mă amestec. Observ însă că există într-adevăr chestiuni spinoase la ordinea zilei, în materie de organizare, de liberalizare de sub tutela unor monştri editoriali care deţin monopolul. Pe de altă parte, opiniile voastre despre noile direcţii şi tendinţe mi se par foarte interesante şi cred că pot interesa deopotrivă şi cititorul român. Ca să aibă o idee de ce e şi prin alte părţi. Noi am depăşit, pot să spun, de mult, aceste aspecte, nu mai există greutăţi cu orientarea scriitorului ori cu tutela editurii. Există şi la noi greutăţi, dar de altă natură. Acestea mai ţin şi de modalitatea de a da o formă cît mai artistică, unui conţinut bogat de idei — adică probleme de talent, măiestrie, şi aşa mai departe. Dar văd că Buch stă ca pe ghimpi.

Buch — Cred că s-a trezit puştiul şi trebuie să mă duc acasă, să nu cadă jos din pat. Soţia e de gardă azi la spital şi sînt nu numai dădaca unei noi literaturi ci şi dădacă acasă.

În timpul acestei discuţii atît de aprinse şi atît de angajate, soţia mea, surprinsă de vizita organizată ad-hoc la telefon şi văzînd că băutura de pe masă rămîne neatinsă, a fost cea mai inspirată : a servit mere coapte.

Telegrama de felicitare poetului Cuescun a rămas s-o scriem cu altă ocazie.

Berlinul Occidental, decembrie 1973

P.S. : În luna aceasta, la 7 decembrie, s-a împlinit un an de la încetarea din viaţă a marelui poet Nicolas Born. Nu mi-ar fi trecut prin minte că aceste însemnări, rătăcite printre hîrtiile mele, vor fi încredinţate tiparului după un asemenea trist prilej. Un omagiu de departe unei înalte conştiinţe artistice. Ele au, într-un fel, şi valoare de document, Born făcînd rar confesiuni de felul celor de mai sus. Faima lui a crescut an de an, fiind considerat unul dintre autorii cu cea mai puternică şi fertilă influenţă asupra poeziei tinere din R.F.G. (mai mare decît cea a lui Enzensberger). „Dacă vrei să-i scrii — mă avertiza Günter Grass într-o scrisoare din 4 decembrie 1979 — fă-o foarte repede fiindcă prietenul nostru Nicolas Born nu mai are mult de trăit. Deja a suferit două operaţii de cancer şi doctorii îi mai dau doar cîteva săptămîni. E groaznic să vezi un prieten ca el prăpădindu-se atît de tînăr şi chinuit de dureri". Peste trei zile poetul se stingea din viaţă. Scrisoarea mea de atunci, îşi continuă drumul spre el.

Bucureşti, 1979

„PENTRU A MĂ CUNOAŞTE, EU TREBUIE SĂ SCRIU UN POEM"

•

Dialog cu Alain Bosquet

Sorescu — Ce reprezintă poezia pentru dumneavoastră ?

Bosquet — Întîi mă gîndesc că, funcţional, — sînt două feluri de-a scrie. Se scrie proză pentru un mesaj direct. Cînd scrii proză, ştii dinainte ce vei scrie. Pentru mine, poemul e mai întîi o necesitate fizică. Dar o necesitate fizică ţinînd nu de-a zice un lucru pe care-l ştii, ci de a-mi descoperi, din scris, propria-mi identitate. Pentru a mă cunoaşte, eu trebuie să scriu un poem.

S — E foarte frumos spus, cred c-o să intitulez astfel discuţia noastră de azi. *(Ne aflăm în locuinţa poetului, din Paris, la o oră tîrzie din noapte.)*

B — Este aici vorba de conştient şi inconştient. Inconştientul întîi, apoi procesul scrisului, apoi conştientul.

S — Aş vrea să-mi spuneţi ceva despre identitatea de acum a poetului.

B — Ce reprezint eu acum ? Bine. Prima etapă a fost refuzul în faţa francezei tradiţionale. Refuzul lui Descartes, al Atenei şi Romei. O etapă negativă. Apoi, acceptarea rîsului, a psihanalizei şi a absurdului.

S — Şi cea de acum ?

B — Probabil una interogativă. De a te întreba de prezenţa omului pe planetă. Unde sîntem ? Ce sîntem ?

S — Într-adevăr, ar fi multe de întrebat. Seria întrebărilor e lungă. Sabia lui Damocles este acum un semn de întrebare. Mai poate fi această sabie suspendată de firul subţire al unui poem ?

B — Pentru mine poemul poate răspunde parţial la întrebări. Cum ? Printr-un mariaj, incluzînd disperarea, absurdul, imaginarul şi feeria...

S — E bine că şi feeria îşi găseşte un locşor aici.

B — Pentru că omul nu e o reuşită perfectă a naturii, poetul are datoria, mai bine zis, simte necesitatea de a-l reînvia. Şi încă o frază. Poetul nu constată defectul omului, dar el constată că e liber să-şi imagineze omul sub o altă formă psihică.

S — Este vorba de un drum în zig-zag ?

B — Da şi nu. Dacă vrei să adaugi : procesul acesta reprezintă un fel de speranţă pentru viitor şi în acelaşi timp din el va rezulta o metamorfoză a omului. Adică un om neprevăzut. Poemul construieşte un om neprevăzut.

S — Va avea acest om nevoie de o altă poezie ?

B — *(Zîmbind)* Aici nu mă aventurez. Nu ştiu.

S — Unul dintre ultimele dumnevoastră volume de versuri cuprinde numai sonete. Le-am citit cu mare plăcere şi cu un fel de uimire, descoperind un alt Alain Bosquet.

Alain Bosquet împreună cu Saint-John Perse, în 1961.

B — Am fost foarte șocat, de vreo treisprezece ani încoace, de faptul că poeții francezi nu vorbesc de lucruri cotidiene, tehnice. Ei vorbesc de om în general, adică de omul universal, ca și cum acesta nu s-ar fi schimbat niciodată ; ori între această poziție și realitatea contemporană este o diferență enormă. Mă explic. Omul contemporan nu este un om abstract, ci unul care trăiește într-un anumit mediu, într-o anumită realitate socială, e confruntat cu mii de probleme, poate mari, poate mici, de securitate socială, mașină, concediu plătit, radiou, președintele Sadat asasinat în fața camerelor de luat vederi, moartea lui Kennedy, iarăși în direct, fotbal, week-end, sexyschop, pornografie pentru toată lumea, pilule anticoncepționale, drogurile, șomajul, whisky etc. Nimic din toate acestea nu există în poem. Adică pentru poetul francez, omul e neschimbat și general. Eu vreau să integrez toate acestea în poezie. De aceea am apelat la forma veche și demodată a sonetului. Adaug că aceasta este o experiență pe care o faci doar o dată.

S — O experiență reușită. Cum spuneam, sonetele m-au încîntat. Ieșind din spațiul francez... De ce poezia europeană s-a schimbat în ultimii douăzeci de ani ?

B — Nu mai există poezie locală. Toți marii poeți de azi se înțeleg între ei. Rimele au dispărut și noi sîntem, în sfîrșit, pentru prima dată în fața a ceea ce s-ar putea numi *poemul absolut*. Aceasta este, pentru mine, în același timp o evidență și un mister. O evidență pentru că noi nu mai sîntem copiile realității unilaterale, ci ai unui ansamblu de lucruri. Și spun un mister, fiindcă misterul nu e exclus. Toți poeții acceptă ideea că rămîne totuși ceva neexplicat. Și că acest ceva nu trebuie niciodată

explicat. Al doilea lucru : mecanismul poeziei este aproape același pentru Europa, țările arabe și cele două Americi. De Asia nu sînt sigur. Atitudinea mea față de orice poet străin e aceeași. Eu zic : sînt de acord cu el pentru că înțeleg două treimi și pentru că, din fericire, nu înțeleg cealaltă treime. Aș putea da chiar exemplu poemul tău despre Shakespeare.

S — Mă rog... dacă alt autor nu vă vine acum în minte...

B — Acest poem e pentru mine o definiție a poeziei. L-ai asimilat pe Shakespeare cu Dumnezeu care, cînd se odihnește, mai are încă ceva de făcut. Atunci tu zici : întîi trebuie să mori, apoi învii pentru că mai sînt lucruri de făcut cînd totul e terminat. Și al doilea paradox e că trebuie să mori puțin. Poezia de azi e așa. E un paradox și un fel de-a face posibil ceea ce nu-i posibil. Acum știu și de ce. Pentru că poetul trăiește dintr-o certitudine. O certitudine absurdă, care nu are nici timp, nici spațiu, nici început, nici sfîrșit. Și asta poate că-i unește cel mai mult pe poeții de azi.

Am vorbit de solidaritatea intelectuală instructivă a poeților, care există din această cauză. Dar aici intervine o dramă : spiritul rațional nu-l urmează pe poet. Marele scop al poetului este de a cuprinde iraționalul celorlalți. Iraționalul nu raționalul.

S — Deci aceasta ar fi poezia față de ea însăși. Dar poezia față de critică ?

B — În Franța și în lumea occidentală se practică o critică a limbajului. E o critică lingvistică, morfologică, nu după sens, ci după structura poeziei. Din nefericire, mulți poeți fac structuri, dar nu poezie. Mai exact, ei confundă cele două noțiuni. De aici rezultă că nu mai există imagini, coliziuni, nu mai există sentimente. E la fel de aridă ca și pictura nonfigurativă, ori ca muzica total atonală. Lipsește o dimensiune afectivă, bucuria sau suferința umană. Pentru mine asta nu mai e poezie, e istorie a limbajului. Am rezumat asta zicînd că poeții au vrut să emoționeze prea repede. Și acum le e teamă de-a mai emoționa.

Le poète appartient aux objets ménagers,
on le trouve parmi les sécateurs, les pneus,
les robinets, les clous : troisième étage à gauche
dans les grands magasins, où il est disponible
à des prix modérés. Tous les chefs de rayon
en connaissent l'emploi. Une brochure blanche
vante ses qualités. Il lui faut peu de place :
un mètre cube, au maximum, dans la cuisine...

Alain Bosquet

Fragment autograf dintr-o poezie a lui Alain Bosquet

S — Ce intuiţii aveţi despre poemele dumneavoastră viitoare ?

B — N-aş vrea să vorbesc despre proiecte. Poemele mele viitoare ? Voi publica în curînd un volum intitulat *O zi de viaţă*. Nostalgie, bătrîneţe şi nevoia de cîntec. Scriu acum alte poeme, foarte scurte, libere, o specie de jurnal intim despre interogaţiile omului de azi. Ce e caracteristic omului e întrebarea perpetuă : de ce ? cum ? cine ? Al doilea lucru — evident în aceste poeme mai noi — e solidaritatea cu natura — adică dialogul cu plantele, păsările, ca şi cînd ar fi oameni. Şi al treilea element ar fi un fel de ecou al poeziei mistice arabe — foarte bogată şi generoasă. Un fel de parabole, proverbe.

S — Şi un detaliu biografic.

B — Hiroşima. Am terminat un război de ev mediu şi faptul că omul moare de propria lui forţă e zguduitor. Pentru asta poetul trebuie să reînvieze omul, pentru că omul de dinainte n-a fost prea reuşit. Eu cred că poetul are ceva de zis în lume. El trebuie să încerce să convingă că noi nu sîntem făcuţi să fim victime la nesfîrşit. Că dincolo de limbajul direct există şi alte voci şi posibilităţi de comunicare şi apropiere.

Spirit mobil, iscoditor, neliniştit... O discuţie cu Alain Bosquet are darul de-a te scoate din inerţii, te face să vezi idei, probleme. O gîndire care se scrutează pe sine, printr-un lanţ de interogaţii, ale cărui ultime verigi devin certitudini. Este unul dintre cei mai mari iubitori de poezie din cîţi am cunoscut. Avînd cunoştinţe întinse şi profunde în foarte multe literaturi, Bosquet traduce poezia din plăcerea de-a se informa, de-a gustat-o în original şi de-a supune-o la proba traducerii. Cînd dă peste ceva deosebit, se bucură ca de o creaţie a sa. Poezia bună a lumii constituie rezervorul lui de bucurie personală. Am avut numeroase discuţii cu el despre poeţi şi poezie, autorul cărţii *Viaţa este clandestină* uimindu-mă întotdeauna prin bogăţia informaţiei şi capacitatea de sinteză, fascinînd prin deosebita căldură sufletească.

Paris, decembrie 1983

MICHEL DEGUY NU PERSECUTĂ POEZIA

Prepozițional, conjuncțional, modal, pornind, cu Heidegger, de la greci în sondarea cuvintelor și a sensurilor lor particulare (din particulele limbajului), Michel Deguy este un poet ciudat. La 50 de ani, a ajuns un fel de clasic al poeziei franceze noi, păstrîndu-și poziția insolită și obligînd critica să-l accepte ca stare. Mai toți exegeții lui sînt de acord cu Henri Meschonnic, care afirma, în prefața volumului selectiv *Poeme* din 1970, că pentru Michel Deguy „poezia este limbajul limbajului". În acest limbaj al limbajului autorul *Fragmentului de cadastru* se avîntă temerar, efectuînd, cu succes, operații lirice comparabile, prin miraculosul lor, cu niște voiaje extraordinare. Nu spune el însuși : „Limba este o afacere prea serioasă pentru a fi abandonată lingviștilor ?".

În legătură cu starea de reflexibilitate — refugiul preferat al liricii sale — aș observa că ea este și plusul și minusul acestei creații, extrăgîndu-și energia vitală din perfecta — și atît de greu de realizat — fuziune între cei doi poli. Întîi, evaporarea poeziei prin meditația asupra ei (o anumită ariditate, încifrarea) și, apoi, nașterea poeziei din vaporii realizați. Un fel de locomotivă cu aburi trece prin lirica franceză, avîndu-l în cabină — mecanic și fochist — pe Michel Deguy. Odată cu pufăitul mare, pufos și... secret, care-l duce înainte, poetul are, ca orice super-lucid, o contralocomotivă : pipa, nelipsita-i pipă, care-l înalță pe verticală, dînd înaintării lui altitudinea contemplării. El realizează astfel o poezie esențializată, lapidară și lapidată : supusă unei bătăi cu piatră cerească (grindina zonelor reci și fulgerate) ; o poezie care-și impune supliciul schivniciei ideii și abstracțiunii, într-un Paris literar de multe ori prea lizibil. Se zice despre Deguy că este sclavul întrebărilor „Ce ?" și „De ce ?"...

Dar e vremea interviului. Să-i prezentăm și noi seria noastră de „de ce"-uri.

Marin Sorescu — Ai, astăzi, cea mai grea sarcină posibilă : te rog, definește-ți singur inspirația, situîndu-o, în același timp, în peisajul liricii franceze de azi. E important să știu părerea ta în această privință. Sînt adeptul unor interviuri abrupte.

Michel Deguy — Cum poți vorbi simplu despre poezie ? Cum să fac ? E vast... Nu aparțin unei poezii conservatoare, nici avangardei, nu scriu o poezie spațialistă, nici una obiectivistă. Se spune că sînt dificil la lectură. Dacă prin avangardă se înțelege ieșire din poezie, eu nu aparțin acestui curent. La Paris există acum grupuri (și au fost și mai înainte) care proclamă moartea poeziei. Fundamental, sînt atașat fenomenului de continuitate a poeziei. Deci acesta ar fi cadrul general în care mă mișc,

în care îmi merge pana. Repet : nici conservator, nici nu persecut poezia cu avangardisme moarte în fașă. Cele două axe ale interesului meu pentru poezie, poate contradictorii, ar fi următoarele : pe de o parte, consider că poemul este un fapt lingvistic, de limbaj, care își poate fi suficient sieși. Dacă nu poate inventa ceva, trebuie măcar ca acest cod lingvistic să fie lizibil în poemul pe care-l scrii ; dincolo de ce spun cuvintele, de declarații etc. Pe de altă parte, mă gîndesc că există chiar o *viață poetică*, un angajament global față de poezie : felul de a fi atent cu lucrurile (sau atent la lucruri), atent cu oamenii — felul de a vedea lumea, politica. Poet, despărțit în silabe, sugerează și eticul din poezie, modul în care contribui la observarea lumii, cu poeticul și eticul tău. Pentru mine au mare importanță, din acest punct de vedere, tradiția suprarealistă — și, înainte de suprarealism — Mallarmé, care a creat o poezie a circumstanței (împrejurării în care se află eul). Iar suprarealismul, fiindcă a fost capabil de-a provoca o situație lirică și — împreună cu pictorii, muzicienii — de-a crea un eveniment. Acestea sînt cele două axe.

S — Cum ai ajuns aici ?

D — În tinerețe m-au obsedat cuvintele lui Rimbaud : „Je cherche le lieu et la formule". Trebuie căutată formula locului, m-am gîndit. Aceasta a făcut din poezia mea un fel de marș spre natură, spre oraș, spre imagine.

S — Oare n-ar trebui luată în considerație și formația ta filosofică ?

D — Da, e important de știut acest lucru. Voi mărturisi că mi-am pus de la început întrebarea : *Ce ?* Și, deci, ce este poezia ? Care e ecuația ei ? Într-un poem trebuie să fie întotdeauna puțină esență de lirism.

S — Poezia ar fi un fel de vas pentru esența poeziei... Un vas pe care cred că trebuie să-l purtăm în cap... De aceea în lirică înaintarea se face atît de greu... Chiar văd o cohortă de poeți venind spre noi, prin timp, pășind încet, cu vase frumoase, măiestrit pictate, cumpănindu-și-le pe creștet... Și în frunte un bătrîn orb, ducînd un vas grecesc...

D — Homer.

S — Mă ierți pentru această viziune... Dar te-am întrerupt.

D — Plecînd de la întrebarea ce este poezia, am început studiul ei sistematic și, concomitent, un fel de anchetă cu marii poeți europeni... Studiez tradiția, traducerea și istoria poeziei... Aceasta este și rațiunea pentru care scot o revistă, gîndită ca un loc unde să se reflecte poezia și unde să se pună problema traducerii ei.

S — E vorba de o foarte frumoasă revistă, unică în felul ei, pe care o urmăresc și-o apreciez foarte mult.

D — O scot de patru ani. Activitatea asta mă pasionează.

S — Aș dori s-o pot prezenta într-o zi și cititorilor revistei „Ramuri", care nu-i așa de specializată, dar iubește și ea poezia. O altă întrebare : Cînd ai publicat prima carte ?

D — În 1960, la Gallimard. Este vorba de *Fragmente de cadastru.* Au urmat apoi : *Poèmes de la presqu'île (Poeme din peninsulă), Biefs (Canale), Ouï dire (Din auzite).*

S — Titlurile sugerează un mod special de-a privi poezia — un fel de măsurătoare și document, între măsurătoarea exactă și document. Documentul inefabilului. Care a fost reacția publicului ?

D — Foarte bună. Prima carte a luat un premiu important, președintele juriului fiind Jean Paulhan. Al doilea volum — premiul „Max-Jacob".

S — Acum la ce lucrezi ?

D — Două cărți. Una de versuri : *Donnant donnant (Dînd și iar dînd)* și alta de eseuri despre poezie. Adesea în volumele mele de lirică am inclus și fragmente despre poezie, un fel de comentariu integrat poeziei însesi.

S — Accidente biografice ?

D — Născut la Paris în 1930.

S — Acesta este într-adevăr un accident, un accident plăcut.

D — Părinții intelectuali.

S — Alt accident. Te-ai născut printre cărți.

D — Am început să scriu versuri de timpuriu. Pe la 14—15 ani. Evident, primele încercări erau departe de poeziile de azi. Erau, de fapt, imitații : scriam ca Baudelaire, Verlaine, Claudel. Poezia seamănă, în privința asta, cu pictura. Înveți meseria pictatului, executînd copii proaste după maeștri.

S — Plec mîine din Paris și n-am putut să mă dumiresc, care sînt ultimele tendințe în poezia de aici.

D — La tineri — un fel de nou realism. E-o mare infuzie americană. O poezie descriptivă și brutală. A apărut o antologie : *Noua poezie*, la Seghers, răsfoind-o poți să-ți faci o idee despre această tendință. Sînt grupați aici poeți foarte tineri. Apoi — o altă tendință, pe care am putea-o numi textologică. Aceasta luptă contra poeziei, pretinzînd că face texte. Există revista „TXT", cu *e* suprimat. Aici înflorește această mișcare poetică.

S — În toate textele e suprimat *e* ?

D — Poate ar fi mai bine...

S — Ar fi mai clar.

D — Apoi mai există opere — care țin loc de curente. Poeți care-și continuă opera lor. Cunoști formula : „Fiecare poet — o tendință". André de Boucher, Ives Bonnefoy și alții. Aici cred că mă situez și eu : o operă în desfășurare. În afară de aceste direcții, să mai amintesc și poezia străzii, sau a metroului. Există o mare cerere culturală din partea caselor de cultură, din partea multelor formații de muzică. Sînt fenomene care au slăbit poezia. Eu mă situez, mai degrabă, de partea lucrurilor dificile, care nu sînt rentabile cultural.

(Ne aflăm la cafeneaua „Deux Magots". O rază îmi bate acum în ochi. Prima rază de soare, după multe zile de ploaie, chiar de zăpadă, din acest sfîrșit de martie friguros.)

D — Există un lanț aproape neîntrerupt de mari poeți care au creat limba poetică franceză. Spun „aproape neîntrerupt', din cauza secolului al optsprezecelea, unde proza a fost mai tare și poezia mai slabă (Rousseau etc.).

S — Ai încercat să scrii și proză ?

D — Da, proza eseurilor. Sînt autor de poeme în proză și de eseuri, după cum știi. Am terminat o carte despre Thomas Mann și acum lucrez la un eseu mai lung despre teatrul lui Marivaux. Asta intră și în obli-

gaţiile mele profesionale. Sînt profesor de literatură franceză la Universitatea Paris VIII (Vincennes). Contactul cu tinerii mi se pare important. Observ în ultima vreme un mai mare interes pentru poezie

Am întrerupt aici dialogul nostru. Este sîmbătă dimineaţa, Deguy urmînd să plece la ţară, iar eu în Italia, — amîndoi fiind foarte grăbiţi. Sînt bucuros pentru acest scurt răgaz cu un vechi prieten. Ne cunoaştem de vreo 15 ani şi sînt, dacă nu mă înşel, primul lui traducător în limba română. Trecem pe la el, să-mi arate colecţia revistei pe care-o conduce. Deşi stă la doi paşi, a venit pînă la „Deux Magots" cu bicicleta. Nu-l văzusem pînă acum cu un astfel de atelaj. Ducîndu-şi bicicleta de căpăstru, străbatem cele cîteva străzi, pînă în Rue Vaugirard, trecînd prin piaţa Saint Placide, unde lumina a dat parcă buzna în această primă zi de adevărată primăvară.

Paris, aprilie 1980

LINIA DE FORȚĂ A UNUI POET PORTUGHEZ

•

Dialog cu Casimiro de Brito

Sorescu — Ce înseamnă pentru tine poezia? Nu numai aici, în Maroc, unde ne-am întîlnit tocmai să explicăm acest lucru, la un Congres, ci și peste drum, aș zice, în Portugalia ta. Peste Mediterana. Ce înseamnă poezia ta, la tine acasă?

Brito — Cred că poezia e o specie de animal.

S — Un animal rar, oricum.

B — Aristotel spunea: „Poemul e un corp viu". Eu gîndesc ca el și ca grecii presocratici, care erau convinși că în fiecare fragment, în fiecare lucru mic, se află un fragment din lume. Pentru mine poemul e o metaforă a animalului universal. Acest animal e în același timp unu și multiplu. Asta înseamnă că e, în același timp, ceva foarte concentrat, foarte coerent, dar și foarte diversificat și mereu androgin.

S — În ce sens?

B — În sensul general al cuvîntului. Androginul este un corp în care se condensează înaltul și josul, masculinul și femininul, individualul și socialul. El răspunde la o nevoie de sinteză. Dacă poemul este totodată unu și multiplu, poemul în general poate avea multe forme. Principalele linii de forță în poezie: logopoia, lofenopoia și melopeia. Marea majoritate a poeților aleg una din aceste linii.

Cînd e vorba de un bun poet aportul său e de a împinge ceva mai departe linia sa de forță.

S — Și care e linia ta de forță?

B — Explorarea dramatică a acestor trei linii de forță.

S — Adică?

B — Ce încerc eu să fac e de a produce un fel de tablou teatral în care aceste trei linii de forță să acționeze simultan, ca personajele pe o scenă.

S — Pentru exemplificare aș vrea să ne referim la volumul tău *Labirint*, pe care l-am răsfoit în timpul congresului.

B — Am lucrat la această carte timp de 12 ani. Am putut în acest timp să-mi modific ideile sau să le completez. Cartea s-a dorit să fie în același timp artă poetică, producție poetică și un fel de istorie a poeziei. Am inclus în ea citate din poeții pe care îi admir...

S — Am văzut. Începi cu Homer.

B — Bineînțeles.

S — Citatele sînt ușor modificate.

B — Da. Fac un fel de transfigurări. Cartea se dorește o metaforă a lumii. Este o unitate, dar există, în același timp, loc în ea pentru civilizația orientală, de exemplu. Cînd dedic 14 poeme orientului, mai precis direcției Zen a culturii orientale, eu citez acolo poeți chinezi.

S — Citezi sau transfigurezi ?

B — Am preferat să citez.

S — Şi ce ai citat ?

B — Din Zen și Han — doi filosofi foarte importanți pentru orientali.

S — Venind mai încoace, la cine mai apelezi ?

B — La Dante, Camões, Ezra Pound. Lumea e un labirint, nu-i așa ? Dar ea înseamnă pentru unii și o ieșire socială.

Ultimul poem al cărții este dedicat revoluției portugheze.

S — Dacă am înțeles bine e o carte capsulă, în care istoria țării tale e integrată în istoria universală, iar gîndirea lumii e concentrată în poeme emblematice. Mi-ai trezit interesul pentru ea, o voi studia pe îndelete, acasă.

Vorbești și de cosmogonie ?

B — *(Zîmbind) De cosmoagonie.* Cele trei linii dominante se ramifică în altele, cum ar fi : fuziunea genurilor literare, căutarea totalității, captarea miturilor, căutarea misterului care se află în materie și materia care se află în mister. Şi, în sfîrșit, drumul pînă la tăcere.

S — Cred că ai putea scrie direct filosofie. Aceste probleme mă interesează și pe mine. Cartea nu e prea abstractă ? Şi, într-n fel, prea tezistă ?

B — Deloc ! Are însă contradicțiile poeziei. De exemplu : poetul dorește tăcerea. Dar singurul mijloc de-a găsi-o sînt cuvintele. Cine știe, nu vorbește, și cine nu știe — vorbește. Noi trebuie să schimbăm zgomotul cuvintelor celorlalți în muzică, pentru că e imposibil de-a transforma zgomotul în tăcere. Nu sîntem suficient de sensibili pentru a putea citi mesajul tăcerii.

S — E bine însă să mai și vorbim, pentru că tăcerea e uneori prea mare. De altfel, pămîntul e înconjurat de-o tăcere groaznică.

B — Nu știm azi ce e mai rău : zgomotul care înconjoară lucrurile sau tăcerea care le înconjoară. Nu vorbesc de aspectele sociale. Pentru că eu cred că fiecare cuvînt e încărcat de ideologie. Fiecare cuvînt e un fel de scoică produsă timp de secole și conține istoria întreagă a omenirii. Nu trebuie din cauza asta să exaltăm socialul, pentru că vorbele însele sînt pline de social. *Legere* — înseamnă în latinește „a înconjura o insulă". A citi înseamnă a înconjura, a interpreta. De aceea poetul trebuie să fie puțin enigmatic. Pentru că lumea e enigmatică. Noi nu vedem decît epiderma animalului universal, a lucrurilor, dar lumea e mai profundă decît această schemă pe care o putem percepe cu simțurile noastre. Sînt alte aspecte pe care trebuie să le pipăim cu poemele noastre. Dacă poemul tău înseamnă numai un lucru, nu va însemna nimic. Pentru că el la fiecare lectură e altceva. De aceea trebuie să fim puțin enigmatici.

S. — Cum scrii ?

B — Zilnic, pe bucățele de hîrtie. Am mii de note. Versuri izolate, fraze pentru personaje, idei pentru eseuri. Zilnic fac acest lucru, pînă în-

tr-un moment cînd am o ideie generală care se transformă într-o obsesie. După aceasta, luni întregi, sînt ocupat cu lectura notițelor sporadice. Rețin fragmentele care îmi convin. În cazul *Labirintului*, cînd am produs această colecție de fragmente, aveam în minte vreo 700 de pagini. După aceea am trudit ani întregi pentru a concentra aceste 700 de pagini în 140. Am expulzat tot ce nu convenea spiritului cărții. Rar scriu cîte un poem dintr-o dată. Trebuie să se nască dintr-o obsesie.

S — Iar obsesia cere timp.

B — Există poeți existenți (nu existențialiști) care simt nevoia să publice tot ce produc. Există și poeți esențiali, care rețin un lucru și elimină multe altele.

S — Cîte cărți ai scris ? Iartă-mi indiscreția.

B — 16 de poezie, 4 romane, o carte de povestiri și una de eseuri.

S — O operă de pe acum impresionantă. Aș dori să mai spui cîte ceva despre tine. De pildă, cînd și unde te-ai născut. Una e cînd spun eu toate astea și alta e cînd le spune autorul însuși.

B — M-am născut la Algarve, în sudul Portugaliei, în 1938. Provin dintr-o familie de țărani, care aspirau să devină mici comercianți. Tata era analfabet, iar mama a învățat carte mult mai tîrziu, ca să-mi poată citi cărțile. Numai pentru asta. Tata a murit. Mama locuiește acum la mine.

Întrerupem aici discuția. Ne aflăm în holul hotelului din Meknes, după o zi întreagă de călătorie cu autobuzul, prin fascinantul peisaj marocan. Casimiro este unul din poeții importanți din Portugalia de astăzi, cu o aleasă sensibilitate și un ascuțit simț de observație. Am schimbat multe impresii în timpul acestei călătorii. Are o rară capacitate de a gîndi literar, împărțind rapid totul în categorii, clase și grupe. Un scriitor adevărat, care merită să fie citit.

26 octombrie. Spre Casablanca. Dimineața, geamantanele nu vor să se închidă. Au încăpățînarea catîrilor. Prea multă greutate în ele — prea mult peisaj marocan. În autobuz continui interviul cu Brito. Pe fereastră : vii, păduri, turme de oi cu miei. Ne apropiem de Casablanca, un oraș cu peste trei milioane de locuitori, cum ne informează ghidul. De la Rabat, am mers o vreme de-a lungul coastei. Atlanticul dă din valuri, liniștit, împăcat cu sine, la cîțiva kilometri de șosea.

Sorescu : Nu e obligatoriu, dar cred că ar face bine într-un interviu părerea unui poet despre ceilalți confrați ai săi. Cum se prezintă poezia portugheză, azi ?

Brito — Există trei tendințe. Se poate compara poezia cu un copac. Fiecare poet e un copac literar. E puțin cam cabalistic asta, nu ?

S — Și ce dacă ?

B — Cabala vorbește de asemenea de aceste trei părți principale ale copacului : rădăcinile, trunchiul, frunzele. O tendință în poezia portugheză contemporană poate fi comparată cu trunchiul copacului : mai seacă, foarte solară, concentrată, pură, chiar enigmatică într-un fel.

Reprezentantul principal ar fi Eugenio de Andrade, care privește-l cum contemplă acum oceanul. Un alt curent pe care l-aș numi, cu puțină răutate, *al frunzelor*, se caracterizează prin fabulos, dionisiac, orfic. O poezie

cu ascunzişuri de metafore. O poezie adjectiv. Un mare poet e la noi Herberto Helder. Foarte citit, dar unele frunze cu timpul cred că or să cadă.

S — Şi a treia direcţie ?

B — Cea a lui Antonio Ramos Rosa, a mea dacă mi se permite să vorbesc despre mine şi a altor cîţiva poeţi. E drumul rădăcinilor. Ceea ce e dincolo. Întoarcerea la origini, dar mereu revenind la prezent şi la om. Pentru că rădăcinile sînt foarte atente la viaţă. Şi rădăcinile vor să se folosească în captarea soarelui de trunchiul puternic şi de toate frunzele lui.

La orizont începe să se zărească oraşul. Am trecut prin el într-o noapte, la venire, schimbînd la Casablanca avionul. Acum vom rămîne aici o zi întreagă, pentru sedimentarea impresiilor, înainte de a părăsi Marocul.

Meknes, Casablanca, octombrie 1984

METAMORFOZELE POEZIEI ITALIENE

•

Dialog cu Fabio Doplicher

Rar se întîmplă ca un poet să fie și un poet pentru inspirația altora. Cei mai mulți se ascund în cochilia propriei creații și nu scot capul decît cînd îi descînți, ca pe melc, cu propriile cîntece. Atunci devin atenți, volubili, își arată adevăratul fond, care este uman și sociabil. Dar iarăși cad într-un fel de letargie cînd îi scoți dintr-un cerc strict de interese; cînd treci la lucruri care să privească literatura în general. Fabio Doplicher, dimpotrivă. Este un poet al altora, un poet al unei cauze, un artist-ferment, preocupat de soarta liricii italiene nu la modul platonic, de cafenea, ci cheltuind pentru încurajarea și punerea ei în valoare, nu numai energie ci și o bună parte din salariul de truditor cu condeiul. A înființat și a condus o vreme revista trimestrială de cultură „Stilb", care a apărut cîțiva ani, pînă cînd au descoperit-o chiar și românii, ca fiind una dintre cele mai serioase și mai interesante. Imediat după această descoperire, ca un făcut, revista a dat faliment, sau poate doar și-a întrerupt, pentru o vreme, apariția. Apoi a scos, anul acesta, *Poesia della metamorfosi,* o vastă antologie de poezie contemporană, asemănătoare, într-un fel, cu *Panorama...* lui Baconsky. Adunînd, în principiu, materialele prezentate la colocviul internațional de la Fano (27—28—29 mai 1982), antologia depășește cu mult cadrul acestui colocviu, ținut într-o provincie italiană, constituindu-se ca o adevărată radiografie a poeziei contemporane universale. Primesc această antologie cu puțin înainte de a pleca din țară : un cărțoi capabil să umple ea singură tașca poștașului, care dîndu-ți-o te privește lung a reproș.

* *
*

Fabio vine și mă ia cu mașina din Piazza delle Muze. O esplandă care îmi deschide o largă priveliște a Romei, în partea ei nevăzută încă de mine. Cum ar veni, Roma pe dreapta. Văi, coline — alte văi și alte coline. Altele decît cele cu care-mi obișnuisem ochii. Sînt cam obosit, din cauza alergăturii, îmi spune el, am un program îngrozitor de încărcat cu deplasări, conferințe și întîlniri în lungul și-n latul Italiei. Discutăm la un restaurant de cartier, unde mîncarea este însă excelentă și băutura la fel.

Doplicher — Pentru mine poezia este arta de a gîndi. Cu asta nu fac o declarație de raționalist. Dar cred că în Europa există un rol al gîndirii care revine pe tapet. Adică, într-o epocă precum e a noastră, de iraționalism, cruzime, eu sînt dator să mă simt mai uman, mai european. Apoi, eșecul marilor utopii, precum iluminismul, istoriile secolului trecut etc.

Umanitatea traversează, cred, un vid. Sarcina poeţilor de vîrsta noastră e de a lansa semnale în vidul trecerii timpului. Scriam într-un poem că opera noastră trebuie scrisă pentru oamenii viitori, care nu ne vor cunoaşte şi care nu ne vor fi recunoscători. Poeţii trebuie să fie deopotrivă critici şi apocrifi. Am senzaţia că trăim într-o fractură a timpului. Omul e la o răscruce, asemănătoare cu cea din secolul al XIV-lea cînd lumea burgheză se stabilea, îşi făcea culcuşul pe ruinele celei medievale, sau ca în secolul al XVIII-lea cînd temele adevărului purtau o luptă aprigă cu toate formele de contrareformă ce bîntuiau prin Europa.

Sorescu — Cred că e momentul potrivit să te întrerup puţin, pentru a te ruga să te introduci, la locul tău, în acest mare fagure cultural şi istoric. În rombul pe care crezi că îl ocupă poezia ta — în contextul celei italiene de azi. Dar mai întîi, încă mai e nevoie de puţină istorie : cum ai început să scrii ?

D — Ca toată lumea, am scris poezii de tînăr. În primul rînd îndemnul cred că mi-a venit din lectura poeziilor tatălui meu. A fost printre primii traducători ai lui Strindberg în italiană. Era prieten cu Saba. Tatăl şi unchiul meu au trăit la Florenţa, în perioada marilor cafenele literare, de după primul război mondial. Tata a murit cînd aveam şase ani, iar eu m-am descurcat mai mult singur. M-am mutat de la Trieste la Roma. M-am decis să fac numai poezie, în ciuda familiei, care nu dorea asta.

S — Cînd ai publicat prima carte ?

D — În 1970. Era o carte de povestiri în versuri şi poeme.

Apoi am scris *La stanza del ghiaccio*, singurul meu text experimental. Au urmat : *I giorni dal esilio*, 1975, *La notte degli attori*, 1980. În timpul repetiţiilor c-o piesă de-a mea, am petrecut multe nopţi într-un vechi teatru din Pisa şi-am cunoscut mai bine viaţa de actor.

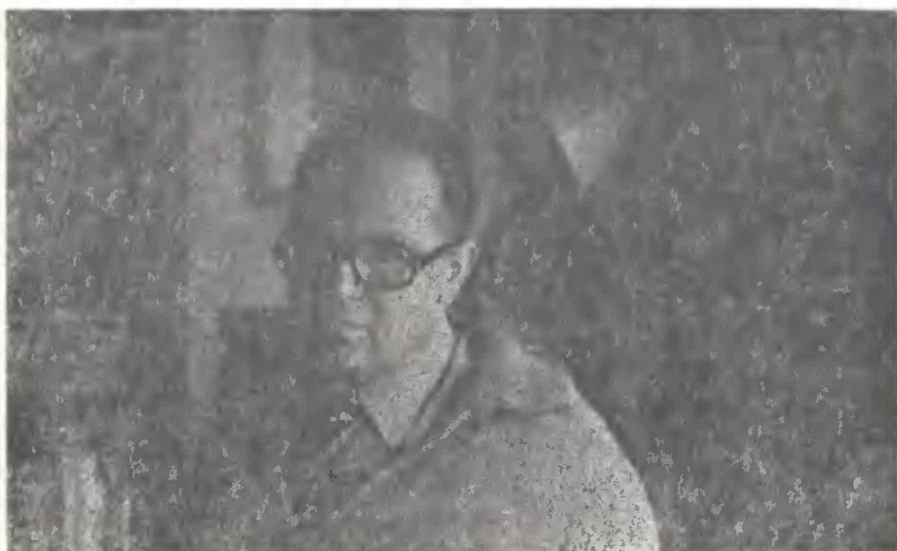
S — Ce poţi spune despre experimentele poetice italiene din ultimii ani ?

D — Noua avangardă italiană *(i novisimi* etc.) a fost, pe de o parte, ceva foarte interesant, pe de alta, un lucru contradictoriu. Pentru că avangarda, prin definiţie, nu trebuie să se propună mereu în aceeaşi formă. Ea îşi arde materialul, nu şi-l reia. La nivel formal, cred că noile avangarde europene au repetat istoria avangardelor istorice. Repetiţia aceasta fiind, cum spuneam, o contradicţie. Din punctul de vedere al anilor '80, se observă că panorama poetică nu mai e marcată de tirania avangardei. Chiar şi poeţii cei mai importanţi ai Grupului 63 se exprimă acum într-un mod care nu mai ţine de avangardă.

S — De exemplu ?

D — Sanguineti scrie o poezie discurs, o poezie mai ironică, dacă vrei, dar într-un sens complet stabil, fără irizări şi păcăleli. Pagliarani a avut tot timpul în limbajul său o cîtime de patos şi, aş zice, se simţea în ea o nevoie de comunicare. El este, după părerea mea, cel care a continuat mai mult decît alţii tatonările în direcţia expansiunii limbajului, cum se zice. S-ar putea da multe alte nume. Porta, Spatola etc. Poate că avem nevoie de o altă avangardă. Dar ce e sigur, e că cea statutată s-a normalizat.

S — În poezia ta sînt aspecte care se pot încadra în curentul avangardist.

Fabio Doplicher

D — Am făcut experimente lingvistice, dar nu cu scopul de a demonstra imposibilitatea comunicării. N-am vrut să simulez în poezie tăieturile, fracţiunile care există în societatea contemporană. După mine, noua avangardă a fost ceva mimetic. Diferenţa între noua şi vechea avangardă constă în rolul pe care artistul îl atribuie literaturii. Cînd Georg Keiser a scris în anii '20 un text teatral, făcut numai din foneme, el s-a confruntat cu o societate burgheză care avea puterea de a comunica. Însă noua avangardă utilizează fonemele — cazul lui Balestrini, sau tehnica colajului — acum cînd de partea cealaltă nu mai există o ordine lingvistică ci numai criza burgheziei occidentale, care nu mai are curajul valorilor sale. În această situaţie, rolul poeţilor, dramaturgilor, al artiştilor, în general, este de a fonda, de a fundamenta un tezaur de cunoştinţe şi simţiri estetice. Într-o secţiune a unei cărţi am utilizat acest titlu : *Apărarea poeziei.*

S — De cine trebuie apărată poezia ?

D — Mă refer la importanţa cuvîntului semnificant. Poezia este conştiinţa, experienţa noastră culturală. La vremea lor, Petrarca şi Schelling au scris şi ei cîte o „apărare a poeziei". Agresiunile împotriva poeziei sînt, ca şi pe vremuri, multe şi destul de grave, de perfide. Poeţii trebuie să-şi apere singuri arta lor. Poeţii sînt fiii cuvîntului, cum alţi oameni sînt fiii serviciului, fiii pămîntului. E vorba de o muncă, iar ei trebuie să ia în mîinile lor instrumentele cuvîntului. E o metaforă poetică, nu politică. Ce e important, e că poeţii de vîrsta mea trebuie să se bată concret pentru poezie, spre a o face mai bună, mai plină de nerv. Depinde de noi modul în care lumea poetică se va schimba. Nu cred în angajamentul abstract. Din acest punct de vedere eu sînt materialist. Critica a vorbit de materialismul meu cosmic. Dar există de asemena un materialism cotidian, făcut din mici acţiuni şi dintr-o simpatie pentru munca noastră. Îmi place să vorbesc, să scriu, să întocmesc antologii cu poeţii italieni, chiar cu cei care nu sînt întru totul de acord.

S — Ești un altruist.

D — În Italia, e drept, se practică mult discursul egoist. Valoarea poetică a timpului nostru nu se realizează negîndu-i pe ceilalți. Trebuie să ai încredere în ei, chiar dacă nu-i iubești. Ei sînt oglinda noastră.

S — Care e situația acum ?

D — Cred că există azi în Italia o mișcare poetică interesantă, cu achiziții importante. Pentru că anii '80 înseamnă pentru noi fixarea unei limbi italiene realmente vorbită și gîndită. Acum toată lumea nu numai că poate vorbi în italiană, ci începe să gîndească în italiană. Asta e evident în teatru și în poezie. Și trebuie să ținem seama de acest lucru.

S — Permite-mi să fac o precizare pentru cititorul român. Spre deosebire de limba română, italiana este o limbă care cunoaște o puternică diferențiere dialectală. Nu se poate vorbi, ca la noi de o limbă populară : există mai multe limbi populare, utilizate de scriitorii dialectali în opere greu de înțeles dincolo de granița provinciei respective. Acest aspect, dacă am înțeles bine, începe să se schimbe ?

D — Da. Radioul, televiziunea, cinematograful au unificat limbajul la nivelul inferior. Dar acest nivel este platforma pe care poți să-ți fondezi comunicare poetică.

S — Înainte de anii '80 care era situația ?

D — Exista o diferență literară enormă. Svevo, de exemplu, nu scria în italiană. El scria în limba italiană convențională, utilizată de familiile de negustori din Trieste. Pirandello a scris în limba vorbită de birocrația romană a timpului său, cu inflexiuni siciliene, desigur. Poeții și prozatorii n-aveau, pînă de curînd, decît două posibilități : fie de-a scrie într-o italiană convențională, pe care n-o vorbește nimeni, așa-zisa limbă italiană literară (mă gîndesc la D'Annunzio, un mare poet), fie să-și aleagă un mediu social care să vorbească real o limbă literară italiană, dar nu limba națională. Acum, în practica poporului există o limbă mijlocie care e, după mine, o limbă săracă, raporturile între cuvinte și sensurile cuvintelor fiind nesatisfăcătoare pentru poet. Dar această limbă constituie un material de lucru real.

S — Cum se reflectă asta în poezia ta ?

D — Toată critica spune că e vorba de un limbaj care nu se situează în tradiția secolului 19 italian. Poate că asta ține, pe de o parte, de formația mea, mai apropiat de Europa Centrală (provenient din Trieste). Pe de altă parte este, cred, și o alegere pentru trebuințele unui raport exact cu această limbă reală.

Aici se termină însemnările mele, scrise pe niște foi mici, smulse de chelnerul foarte amabil din caietul său de socoteli și note de plată. Restaurantul se cheamă, observ, „Ambasciata d'Abruzzo" și-l întreb pe Doplicher dacă nu cumva am vorbit, fără să-mi dau seama, în limba abruzziană ? „Nu, nu, a fost italiana convențională", îmi răspunse. Dar deloc convențională în ce privește poezia, adaug eu. Pe Doplicher l-am auzit citindu-și din poeziile sale la Valencia, în 1982, cu ocazia primului festival de literatură mediteraneană. Alături de Piersanti, poet interesant și teoretician incitant, și de Giancarlo Vigorelli, foarte cunoscutul critic

literar, creatorul curentului european în Italia, prin revista de prestigiu „Nuova Rivista Europeea", el reprezenta cîtimea — atît de generoasă — mediteraneană a Italiei, mult scăldată de valuri.

Poezia lui Doplicher este o poezie a acutelor probleme contemporane. O poezie interogativă, dură, eliptică, însă perfect inteligibilă. Funcționează ca un talisman, care concentrînd în cuvinte simple, banale, uzate, cuvinte de pe stradă și din „cușca sufleruluí", o forță magică, dată de încrederea în oameni, poartă noroc atît autorului cît și cititorilor. Aceștia din urmă regăsindu-și în miezul versurilor sale „forța, mînia, profeția, nevoia de a blestema".

* * *

I-am citit de curînd volumul *La rappresentazione*, apărut anul acesta la Roma, un volum emblematic pentru arta sa poetică. Doplicher gîndește omul ca o reprezentare, o reprezentare în sine, „goală", pentru că voința, pe care Nietzsche o așeza ca temei, s-a pierdut, crede autorul italian. Această reprezentare „se dilată, absorbindu-ne". Poezia se oglindește într-un „altul", cuvîntul se înghesuie în plasa materiei. Evident, un spectacol al receptării lumii, de către un om care este după o frumoasă definiție citată de autor „un pămînt care suferă". Măștile ce se succed pe același chip, conferă condiția tragică. Cuvîntul „metamorfoză" revine des și aceasta e gîndită mai ales într-un sens alchimic, de transformare continuă, dureroasă pentru a se obține un absolut greu de prins. Poemele au ceva din patosul unor monologuri teatrale (autorul scrie și teatru) și sînt gîndite polemic. Poeme de apărare. Manifeste ale generației care urmează după i *novissimi*. Ele sînt pline de aluzii culturale, pe linia lui Eliot din *Țara pustie*, să zicem, și unele explicații și lămuriri de la sfîrșitul cărții sînt binevenite. O astfel de poezie a stîrnit interes. „Pentru Doplicher, laicul, rațiunea poeziei, rezidă «dincolo» de poezia însăși, într-o necesitate devenită cuvînt", spune Georgio Caproni. Iar Ruggero Iacobbi observă pe bună dreptate : „Poetul caută în orice sens destinul omului în această temporalitate decăzută care e chiar soarta sa : rătăcirea lui îl conduce în universul concret al formelor și semnelor legate de acestea în nucleul amar al realității...". Din punct de vedere formal, se încearcă respectarea fluxului intim al gîndirii poetice, renunțîndu-se de cele mai multe ori la punctuație, și lasă un poem, precum *Apărarea poeziei*, să curgă ca o singură frază. Aceasta sporește senzația „apocaliptică", scontată. Un apocalips blînd totuși, și omenesc, prea omenesc, uneori chiar duios și logic, la care participă rațiunea salvatoare — alături de talismanul unor nume ilustre : Cervantes, Diderot, Empedocle, Faust, Petrarca, Shelley.

Roma, 17 noiembrie 1984

„EXISTĂ MULTE REPETIȚII, UN ABUZ DE «ȘCOLI», DE MODERNITATE, MULȚI EPIGONI"

•

Dialog cu Hans Magnus Enzensberger

Dintre scriitorii de astăzi din Germania Federală, în afară de Henrich Böll, pe care premiul Nobel l-a singularizat definitiv, cei mai disputați sînt Günter Grass și Hans Magnus Enzensberger. În plină putere creatoare, declanșînd discuții, stîrnind pasiuni, propunînd mereu noi modele literare, a căror originalitate frapantă este uneori greu sesizabilă la prima vedere, aceștia doi dau tonul, ca să zicem așa, sînt emblema unei literaturi bogate, profunde, străbătută de problemele dramatice ale omului de azi.

Avînd ocazia să-i cunosc mai îndeaproape pe amîndoi, să stăm relaxați la o bere, după miezul nopții (blonda bere a discuțiilor de cursă lungă, plătită nemțește) sau să împărțim frățește emoțiile unor lecturi publice, ce pot aduce oricînd surprize, nu știu de ce mă simt tentat, încercînd să scriu despre unul, să-l evoc și pe celălalt. Două firi atît de deosebite ! Mustățile pe oală ale lui Günter Grass care cer, parcă, sub bărbie, așa cum remarca cineva, coarda unui *sombrero* latino-american, ascund zîmbetul unui om de treabă, trudnic lucrător pe ogorul prozei. Omul acesta măsliniu și îndesat, lent în mișcări, aproape stîngaci, citind pînă la capăt ziarele, dar neterminîndu-și frazele cînd explică ceva, neatent la efectul pe care-l va produce, nu-și cheltuiește într-adevăr verva decît în scris, unde aceasta izbucnește irezistibil. În legătură cu aceasta, îmi amintesc cu plăcere de perioada cînd scria la romanul, astăzi celebru, *Plătica*. Locuiam cam în același cartier și, împreună cu poetul Nicolas Born și eseistul Hans Cristoph Buch ne vedeam, seara tîrziu, la o berărie, unde eram singurii clienți la ora aceea și patronul obosit se tot învîrtea pe lîngă noi, întrebîndu-ne dacă mai dorim ceva (dîndu-ne de înțeles c-ar trebui să plecăm). Noi doream, de fapt, să aflăm cum i-a mers lui Grass ziua, sau săptămîna de lucru, dacă treaba avansează după așteptări. Prozatorul povestea cam deslînat — sărind de la un capitol scris la altul pe care-l avea în cap — ceva care semăna cu o carte de bucate reabilitată. Ne amuzam de cîte un amănunt pitoresc, dar cred că nu numai mie, care nu înțelegeam chiar toate felurile de mîncăruri de pește, ci și celorlalți, ni se trezea uneori bănuiala că marele roman — eram ținuți la curent cu numărul de pagini — va fi o catastrofă. Că maestrul este într-o criză. Ceea ce — faptele au demonstrat — era taman pe dos ! Asta ca să dau o idee despre verva orală a unui mare prozator. Spre deosebire de acesta, Hans Magnus este un orator. Ține monologuri, dialoghează cu plăcere, este plin de spirit și prezență de sine. Și mai greu de caracterizat, pentru că e mai alunecos. Dacă Günter e un calcan, Hans

Magnus e un țipar — pentru a rămîne în zodia peștilor. Cu totul alt soi de neamț! Înalt, blond, subțire, elegant. Umblă vara îmbrăcat în alb prin Europa, ca o antifantomă a propriului renume. Nu stă mult într-un loc. La festivalurile de poezie, la care este mereu solicitat, sosește doar c-o zi înainte de a-i veni rîndul la lectură. După aceea, după ce-a cules aplauzele și-a vorbit italienește, franțuzește, englezește, în limba suedeză, ba chiar în nemțește cu admiratorii, admiratoarele și le-a strîns mîna, cîte două-trei mîini gingașe, odată dispare. Auzi c-a plecat cu primul avion la Milano sau la New-York. E un lucid, un sceptic, un fel de nou lord Byron, mai stăpîn pe amîndouă picioarele (egale) și fugind mai repede spre pericol. Nu vreau să vorbesc aici mai mult despre el și despre opera sa, de pe acum una din cele mai impunătoare, pentru că mi-a promis un „autoportret", dialogat bineînțeles. Așadar :

Sorescu — Spune-mi, pentru început, pînă ne mai încălzim, ceva despre poezia ta. În fond, ce crezi tu despre poezia pe care o scrii ? Asta poate fi chiar foarte interesant, mai ales dacă începem interviul așa brusc.

Enzensberger — Eu nu sînt un fanatic al literaturii. Este un lucru important în viața mea, dar nu-i singurul. Asta e cauza pentru care cu n-am să fiu un sfînt, da, un martir al literaturii. Există atîtea lucruri care mă seduc ! Eu sînt un curios...

S — ...nu un om curios...

E — ...curiozitatea este o boală a mea, ea mă duce, mă cară peste tot, în dragoste, în știință, călătorii, și cîteodată chiar în politică. Trebuie să trăiești nu intens, s-a banalizat, ci să fii divers în trăirea ta, să te lași dus într-un fel de diversitate a vieții. Atunci și literatura ta, cred, se va resimți.

S — Asta se vede din ce scrii.

E — Îmi place să fie forfotă în literatura mea, să se miște.

S — Și cum se mișcă în poezia ta ? Ar fi momentul să te autodefinești. Te rog dă-ți o definiție, pentru „Ramuri" *(de care ți-am vorbit)*.

E — Prefer ca alții să mă definească ; dacă te definești tu, asta poate funcționa ca o capcană...

S — Și ce dacă !

E — Dacă zic de mine că sînt un romantic, la urmă vin criticii și vorbesc numai de „romantismul" meu. La fel în politică. Nu pot zice că sînt așa, sau așa, că se vorbește imediat de opțiunea mea. Este adevărat că au fost schimbări în poezia pe care am publicat-o. Un itinerariu. La început am scris cărți cu poeme diverse, acum mă interesează să construiesc obiecte poetice mai mari.

S — Obiecte ai spus ?

E — Da, adică lucrări mai unitare. Cum sînt *Mauzoleu, Scufundarea Titanicului*.

S — Cred că e o tendință mai generală de a se mări gradul de „proză" în poezie.

E — Da, dimensiunea narativă a liricii, s-ar putea spune... Acum nu-mi mai place modestia ambițiilor. Trebuie să riști mai mult, să încerci să faci lucruri mai mari. Nu știu dacă poezia are efect, sau ce fel de efect are. Și e bine că nimeni nu știe asta — și asta face poezia mai temută.

S — Dar ce te îndeamnă să scrii?

E — Pentru mine poezia este o metodă de a vorbi despre lucruri care nu se știu, în timp ce știința este o metodă de-a vorbi despre lucruri pe care le știi. Prin poezie găsești un fir de care tragi. Nu știi niciodată ce lungime va avea firul. Aceasta este o caracteristică ce-o face suspectă. Pare subțire, subțire dar nu se mai termină. Un alt lucru care-mi place în poezie este că ea n-are niciodată o singură semnificație. Are mai multe în același timp. De aici incapacitatea cronică a bieților critici, care caută mereu singura explicație adevărată. Explicație care bineînțeles, le scapă.

S — Poezia care nu-ți scapă printre degete nu-i poezie.

E — Trebuie să fii foarte abil ca să prinzi cu mîna un pește în apă. Este un pic și ca la box. În timpul meciului de box, lumea privește mereu pumnii... Dar mai importante sînt picioarele. Boxul este, de fapt, o treabă a picioarelor, trebuie să știi să te miști, să aluneci...

S — Și cînd te scoli, tot pe picioare trebuie să te pui.

E — Trebuie să fii mereu în colț, unde adversarul nu se așteaptă. De exemplu, criticii mei zic mereu prostii. „Un tînăr om mînios" — în timp ce eu mă aflu în altă parte. Cîteodată sînt mînios — dar mereu mă aflu în altă parte...

S — ...a mîniei.

E — Întocmai. Criticii cred că tu ești ceva fix, ca o plantă analizabilă. Analizează solul și cred că te-au prins. Fac parte din acel soi de oameni care îmbrățișează în același timp activități diverse : conduc o revistă (este vorba de revista „Kursbuch", după cum știi), lucrez pentru radio, unde realizez din cînd în cînd o emisiune pe care nu știu cum s-o intitulez, scriu, traduc, voiajez. Am realizat o versiune germană după *Mizantropul* de Molière. Iar mai recent, m-am descoperit scriind chiar lieduri. O experiență interesantă. În afară de asta, în Germania Federală mai semnez și niște, cum să le zic, discuri satirice, un fel de cabaret german. La noi criticii sînt mai superficiali. Scriu articolul despre tine, parcă te-ar fi fumat demult. Nu mai citesc decît eticheta. Pe cutia de țigări pe care scrie „Enzensberger" ei vor să găsească înăuntru mereu aceleași țigări.

S — La noi sînt mult mai profunzi. Ai scris și proză?

E — Da, un fel de roman despre viața unui anarhist spaniol din războiul civil. Scriu multe eseuri, multe articole politice.

S — Acum ce orientare mai ai, cea mai recentă? Știu că ai fost întotdeauna un, cum se spune, progresist și-un nemulțumit, un „mînios", dar nu vreau să te caracterizez eu, tu ai cuvîntul acum.

E — Politica este un lucru care ne scapă mereu.

S — Ce crezi despre momentul actual al poeziei?

E — Am impresia că s-a îndepărtat etapa cea mai bogată a liricii, sau e pe cale de-a se îndepărta. Există multe repetiții, un abuz de „școli", de modernitate, mulți epigoni. Cred că în istorie (chiar în istoria poeziei) există mereu găuri, momente de oboseală. După care izbucnesc lucrurile noi. Cu cît mai productivă a fost o cultură, cu atît mai mare e golul care-o așteaptă, la un moment dat. Privește literatura franceză acum.

S — O privesc dar... să nu se audă... De fapt, o priveşte...

E — Ce epocă de la Baudelaire şi pînă la Saint-John Perse!.. Şi acum? Da, da, poezia nu este ca producţia de automobile în continuă înnoire... serială.

S — Cîteva cuvinte despre spiritul culturii germane de azi.

E — Germania Occidentală este niţel paradisul nebunilor. A devenit prea uşor să cîştigi bani scriind. Există mulţi bani. Chiar un scriitor mediocru — ba poate mai ales acesta — nu o va duce greu. Există o subproducţie literară. Se scrie mult. E agreabil pentru scriitori să fie aşa. Pe de altă parte, unii — mă refer la public — concep arta ca pe o distracţie, un mod plăcut de a-ţi petrece vremea. Ca fotbalul, jocul de bridge. Pentru că într-adevăr, capitalul mănîncă tot. Trebuie să ştii să zici nu. La noi există academii plătite de stat. Acestea mă plictisesc, nu vreau să particip la ele. Nu sînt academician. Asta m-ar face să dorm. Prea mult concret, prea mulţi birocraţi ai culturii.

S — Mobilul care te-a îndemnat să scrii?

E — Aveam 17 ani cînd s-a terminat războiul. Am fost marcat de catastrofa focului şi-a Germaniei de după război: foamete, jale, ruine. Am găsit un fel de „stimulent" în această catastrofă, un fel de gust pentru risc, şi un sens mai profund al incertitudinii. Eu nu credeam că lucrurile vor continua mereu aşa. Apoi, cînd s-a restabilit Germania Federală, eu nu doream asta, chiar m-am bătut contra acestei restaurări. Am detestat lumea filistină a lui Adenauer. Pentru asta debutul meu literar a fost foarte agresiv. Toate aceste probleme germane au fost pentru mine profund traumatice. Cu timpul, am evoluat şi către umor negru, sarcasm, rîsul nebunesc. De aici unele poeme epice ca *Scufundarea Titanicului*. Foarte important pentru mine a fost anul 1968, momentul mişcării studenţeşti, la care am participat. Participarea la această acţiune antiautoritară a fost pentru mine un lucru aproape fiziologic. Ceva foarte excitant. Am luat parte nu dintr-un impuls moralist, pentru că nu găsesc în mine acea bunătate filantropică, gen doctor Schweitzer. Gîndesc că societatea noastră vrea să facă din scriitori nişte oameni bravi, misionari, martiri. Nu mă împac cu asta. Pentru că nu-i văd rostul. Şi dacă fac sacrificii şi lucruri active ca în '68, le fac poate şi pentru că asta mă amuză, nu?

S — Eşti poate un „revoluţionar ruşinat", cunoşti formula.

E — Mai ştiu şi eu?

S — Acum în ce „fază" literară te afli?

E — Un amestec de instabilitate, stabilitate, fericire, amărăciune. Toţi sîntem nişte melancolici, de fapt. Mă gîndesc la poeţi. Trebuie să ştim să ne purtăm melancolia.

S — Văd că mereu eviţi formula definitivă a autodefinirii. De fapt, eram sigur că aşa se va întîmpla. Cele care ne definesc sînt cărţile. Ele trebuie citite.

E — Te rog să laşi dialogul nostru deschis. Cînd mi-o mai veni vreo idee despre mine ţi-o comunic.

Rotterdam, 1979

GÎNDURI DESPRE „BEAT GENERATION" ŞI UN DIALOG CU LAWRENCE FERLINGHETTI

Boala de care suferă unii pacienţi ai mei, îmi mărturisea mai demult un medic, este cauzată de faptul că uită să respire. Se iau cu treburile, activităţile, realizările şi uită să tragă aer în piept. „Depinde şi de aer, am spus". „Depinde, evident. Deci uitînd ei, prin organism nu mai circulă suficient oxigen şi de aici o serie de dereglări". „Omul modern uită şi să citească poezie", am adăugat eu, optimist pe atunci, ca şi azi, în ce priveşte funcţia poeziei. Dar, ca şi aerul, care e de atîtea ori de nerespirat, poezia merită ea să fie toată citită? În legătură cu aerul, aud că acum se taie şi pădurea ecuatorială, c-o viteză de o mie de hectare pe minut! Reîmprospătarea lirismului se face periodic, prin eforturi individuale — mai rar, colective — şi nevoia noastră de lectură este astfel ţinută proaspătă şi fragedă datorită acestor puseuri de febră înnoitoare. Mi-am adus aminte de această discuţie, în Mexic, întîlnindu-l pe Lawrence Ferlinghetti şi stabilind o discuţie despre poezia sa, imediat ce vom avea o jumătate de oră liberă. A trebuit să-mi rememorez experienţa generaţiei „Beat", generaţia în care autorul *Ochiului deschis, inimii deschise* circulă ca un nebun pe tabla de şah, iar Ginsberg sare în formă de „L" precum calul. (Nu există nici rege, nici regină, nici ture, e un şah cu totul democratic.)

Aşa cum animalele în pericol se grupează spre a supravieţui, cîţiva tineri poeţi din Statele Unite ale Americii s-au adunat prin anii '50 într-un fel de haită lirică. Cuvîntul „haită" presupune calităţi ca: mobilitate, urlet, rînjet, colţi ascuţiţi, foame, acţiune, deci sentiment epic. O haită care se apără atacînd. Apără poezia — poezia lor, de cea care a precedat-o — şi atacă, în acelaşi timp, violent, un mod de viaţă, nu lipsit de tare, contradicţii, prăpăstii. Allen Ginsberg, Jack Kerouac, Gregory Corso, Philip Whalen, Gary Snider — şi nu în ultimul loc Lawrence Ferlinghetti — propuneau un fel de lirism fierăstrău, un lirism spadă, un lirism într-o ureche, revoluţionar însă şi benefic într-un moment de stagnare a poeziei — şi mai ales a interesului pentru ea; o modalitate menită să dinamiteze, să spargă canoane, fie ele bune sau rele, să nege, să impună alte valori, să ne facă să regîndim conceptul esteticului. Pe lîngă ei, Edgar Allan Poe, Baudelaire şi alţi „blestemaţi" au fost „o dulceaţă de poeţi", nişte naivi copii. Cu precizarea însă că ei au avut geniu. Noii cîntăreţi şi-au asumat zgomotos atît realitatea, cît şi suprarealitatea americană. Prima, printr-o cunoaştere la zi a problemelor încîlcite, a dorinţelor şi tendinţelor politice, a sloganelor şi, prin amestecul concret în mocirlă,

printr-o intuiție fără greș a direcției progresului. A doua, prin accesul, pe baza unor experiențe scandaloase, deochiate, blestemate, la un univers iluzoriu, incontrolabil, fluctuant și subiectiv.

Spre a fi luați în seamă, ei au intrat în scandaluri și-n procese ca-n brînză. S-au pălmuit în parte cu poliția de moravuri. S-au înhămat la drumeții recitative și dansante, au cerșit închisoarea, care după o vreme le-a fost refuzată, sub diverse pretexte, pînă la a le da vinovaților noii direcții sentimentul că sînt duși cu zăhărelul și detenția le e interzisă, condamnați să-și ispășească plachetele și volumele în libertate. „On the roud", vorba lui Kerouac, și pe sub poduri. Cînd beția descoperirii noului univers s-a domolit, experiența lor a fost revendicată de societate, computerizată, clasată, autorii belicoși au devenit aproape clasici și s-au domolit în acea recunoaștere care a traversat globul. La început dădeau spectacole, ori, mai bine zis, se dădeau în stambă la New York (orașul care-a văzut atîtea !), apoi la Denver, New-Orleans. Centrul nervos a rămas, pînă la urmă, San Francisco, unde Lawrence Ferlinghetti a venit în sprijinul „noii direcții" cu o editură și-o librărie.

Luată în grup, poezia lor apare ca un curcubeu din pînză colorată aruncat în diagonală peste Statele Unite, de la Atlantic la Pacific. Fantasticul lumii reale își dă mîna cu o realitate lipsită de orice aură, plată și anostă. Halucinația, concretul și bîrfa, blestemul, lozinca, vorba deocheată își revendică dreptul la vers. Un caleidoscop de virtuți și vicii ! Această poezie poate fi acceptată sau respinsă, după cum te oprești la un ciob sau altul al caleidoscopului. După treizeci de ani, ea își arată mai bine laturile care au democratizat poezia ; au readus-o, întîi, în piață, apoi în inima oamenilor, care e, la urma urmei, tot o piață mare, pe unde se vîntură toți și atîtea. În compoziția acestui nou soi de lirism intră și sfărîmături clasice și suprarealiste, un chef mare de vorbă, ca vinul de apă chioară, un retorism fără pereche, apoi o poftă nebună de viață, simțită cu toți porii și dorită infinit mai bună, ori mai bună la infinit. Reazemul ideatic constă, după Walter Sutton (care le închină un pertinent capitol în *American free verse — „The modern revolution in Poetry")*, în „rudimente de idealism eclectic, extras din învățăturile budismului Zen și din cărțile sacre din India" și, aș adăuga eu, în filosofia baudelaireană a spleenului, acel „să dau de ceva nou". Dorință albă, inconștientă, de înnoire. Cu oricine împotriva oricui, cum scrie pe o statuie, pentru apărarea intereselor poeziei.

În dialogul cu Ginsberg, cu cîțiva ani în urmă, acesta își mărturisea marea admirație pentru William Carlos Williams, care i-a și prefațat de altfel volumul-manifest *Howl* din 1956. Printre mentorii generației, i-am putea aminti pe Charles Olson și pe Keneth Rexroth, decedat anul acesta în vîrstă de 76 de ani, care a fost, după părerea lui Octavio Paz, „un bun poet" și un generos ghid într-ale poeziei. Citindu-le tuturor opera, nu putem să nu detectăm și influența, în spirit, a lui Walt Whitman, unda sa de umanitate, frenezia vitalistă și, în literă, pe cea a mai apropiatului Ezra Pound, cu experiențele sale poetice în zig-zag.

Ferlinghetti s-a născut la New York la 24 martie 1919 sau 1920. (Nu știam că are un an de naștere fluctuant, că l-aș fi rugat nu să se fixeze, ci să mi-l dea pe cel care-i convine). A studiat la Universitatea Columbia din New York și și-a luat un doctorat la Sorbona. A înființat „City Light

Books", e coeditor al „Jurnalului pentru protecţia tuturor fiinţelor". A publicat următoarele volume : *Picture on the Gone World (Imagine despre lumea dispărută)*, 1965 ; *Starting from San Francisco (Pornind din San Francisco)*, 1961 ; *An Eye on the World (Privire asupra lumii)*, 1967 ; *The Secret meaning of Things (Înţelesul ascuns al lucrurilor)*, 1969 ; *A Coney Isl nd of the mind (Ostrovul zurliu al minţii) ; After the Cries of the Birds (După strigătul păsărilor)*.

Ca şi Ginsberg, Ferlinghetti a trebuit să cucerească mai întîi miile, zecile de mii de iubitori de poezie (era să zic de „spectatori" şi n-ar fi fost prea departe de adevăr, fiindcă poezia lor are multe legături cu spectacolul) pentru a fi acceptat. Poeziile sale, scrise „c-un ochi pe lume", un ochi ca o ventuză de polip, au speriat critica. S-a vorbit de non-poezie, non-lirism, şi alte non-uri, invenţii critice absurde de cele mai multe ori, din care a rezultat pînă la urmă un mare da, sigiliul final al oricărei creaţii autentice, indiferent cîte obstacole are de înfruntat. Rolul unor critici este de a fi etalonul neînţelegerii poeziei reale, cu adevărat înnoitoare, din vremea lor. Şi la noi mulţi se bat pe acest rol. Înalt, voinic, cu barbă şi păr alb, ochi albaştri de nordic, Ferlinghetti nu-şi trădează vîrsta.

Sorescu — Ştiam că sînteţi invitat la Congresul mondial de poezie de la Madrid. Mă aşteptam să vă întîlnesc acolo.

Ferlinghetti — Da, aş fi dorit să vin, dar tocmai în acea perioadă s-a nimerit o întîlnire a generaţiei noastre, cu ocazia unei aniversări. 25 de ani de la apariţia cărţii *On the road* de Jack Kerouac. Întîlnirea a fost în Colorado.

S — Ati fost toţi ?

F — Toţi cei în viaţă. *(Zîmbind)* Şi... spiritele celor care nu mai sînt.

S — Spuneţi-mi mai bine ceva în legătură cu poezia dumneavoastră. Orice. Eu nu iau interviuri tip.

F — Ar trebui poate un magnetofon.

S — N-am. Dar nu contează. Prefer să-mi notez. Tehnica avansată mă învaţă leneş şi mă inhibă.

F. — Încă din copilărie lumea mi s-a arătat a fi ceva surprinzător, excitant şi absurd. La cinci ani mi se părea că văd pretutindeni în spatele lucrurilor un ecran luminat. Ca şi cum lumea ar fi fost o scenă, luminată din spate. Totul a rămas neobişnuit, absurd pentru mine chiar şi la vîrsta de zece ani. Mai tîrziu mi-am dat seama că acest absurd nu este în spiritul lui Kafka şi al lui Beckett, ci e mai degrabă un absurd ilariant, care include ironia şi satira. Librăria pe care o am la San Francisco se cheamă „City Lights" — titlul unui film de Chaplin. I-am dat special acest nume. Chaplin a fost poate cel mai aproape de universul meu.

S — De ce v-aţi apucat să scrieţi poezie ? De ce n-aţi început dintr-o dată cu pictura, care vă preocupă acum ?

F — Toate aceste trăiri de care vă vorbeam m-au împins pur şi simplu spre poezie. Nu e vina mea. Scriu de la 7 ani.

S — A mai scris cineva din familia dumnevoastră ?

F — Bunicul. Era profesor de limbi străine, în zona Caraibelor. De origine portughez, sefard. Familia mea se găsea acolo din secolul XII, venită din Portugalia. El era poliglot, c-un talent într-adevăr excepţional pentru limbile străine. Se numea Mendes Monsanto. A emigrat la New-York, ca profesor. Un alt strămoş al meu, după mamă, dar care n-a

scris, a pictat, a fost Camile Pissaro și el sefard deci, născut în Insulele Virgine. Tatăl meu era însă italian. A murit înainte de-a mă naște.

S — Deci sînteți italian, portughez, sefarid, american... cu figură de nordic. (Las loc liber aici pentru un portret pe care vi-l voi face din memorie, cînd voi avea mai mult timp.)

Care a fost primul mare succes poetic ?

F — Această carte pe care v-am dat-o. (Este vorba de *Coney Island of the mind*). S-a tipărit pînă acum într-un milion de exemplare.

S — (Ceea ce e foarte mult. În Statele Unite o carte se tipărește și în cinci sute. Tirajul obișnuit este de-o mie de exemplare și se epuizează în cîțiva ani).

Dacă ați fi critic literar, cum v-ați caracteriza propria poezie ?

F — O poezie vie, scrisă pentru oamenii de pe stradă.

S — O poezie făcută mai ales să fie auzită de oamenii de pe stradă, pentru că, am văzut ieri în sala universității, aveți un mod special de-a vă recita poeziile. Există ceva comun — chiar și în felul de-a recita — la toți beatnicii. Ginsberg, pe care l-am auzit mai des — l-aș numi poetul orchestră —, se folosește și de un mic acordeon. Dv. obțineți bune efecte doar din intonație și-o remarcabilă dicție. Publicul a fost încîntat. Dar v-am întrerupt.

F — Și aș mai adăuga : o poezie americană, în tradiția lui Kenneth Rexvorth și Kenneth Patchen. O poezie foarte angajată, foarte vizuală. Fiecare poem al meu e un tablou complet. Dealtfel, ceea ce-mi trezește inspirația este o percepție vizuală. Aseară ați ascultat poemul *Femeia pe acoperiș*. Dacă ați fost atent, acolo se află un tablou complet. La început o priveliște excitantă, ca o fotografie.

S — Da, în poezia pe care o scrieți șochează detaliul, care devine sau nu semnificativ. Apoi cascada de amănunte care, într-adevăr, se prind de retină, te impresionează aș zice cu mijloacele picturii ori ale fotografiei artistice.

F — Concretul este cel mai poetic. Micile detalii fac poezia mare. Evident, există un punct cînd treci dincolo de concret.

S — Atunci concretul trebuie să devină simbol.

F — Criticii nu m-au aprobat prea mult. Sînt prea popular ca să fiu aprobat de o parte din ei. Ei privesc și acum poezia cu ochi de snob. Ce place mulțimii nu-i poezie. Eu sufăr de păcatul de-a fi prea clar.

S — Ce funcție acordați fragmentării versului, așa cum apare în cărțile dv. ?

F — Fragmentarea versului e necesară pentru a arăta cum trebuie citită poezia. Cum trebuie accentuate cuvintele.

S — Aveți imitatori ?

F — Au încercat mulți, după aceea s-au lăsat. Fiecare are sensibilitatea sa, care poate fi imitată doar superficial. Deosebești de la o poștă imitația de original. Doar naivii și proștii de-a dreptul cred că pot deveni mari imitînd un fel de a scrie sau altul. Desigur, e bine să înveți, să citești cît mai atent toți poeții, și să fii respectuos cu cei de la care înveți cel mai mult.

S — De obicei, se întîmplă exact invers. Pe cei de la care iei ceva îi negi, te faci chiar că n-ai auzit de ei.

F — De exemplu, sensibilitatea lui Lars Forssel e greu de imitat, pentru că e numai a lui, o sensibilitate cu totul aparte. Şi aşa cu toţi marii poeţi. De altfel, asta face fiecare mare artist. Vede cum nu văd ceilalţi... La fel poemele dv. pe care le-am ascultat aseară. Sînt altfel decît tot ce ştiu eu despre poezie. Sînt poeme care te îmbogăţesc. *(O amabilitate de confrate, desigur, pe care o notez totuşi pentru că... îmi face plăcere).*

S — Ştiu că sînteţi îndrăgostit de San Francisco. Am trecut şi eu de atîtea ori prin acest oraş minunat. Unul din cele mai frumoase pe care le-am văzut. Anul trecut chiar am vizitat librăria „City Lights", dar n-am avut norocul să vă întîlnesc.

F — San Francisco are un farmec aparte. E un pic european, un pic mediteranean. Librăria mea, aţi văzut, e sus, alături de „China Town". Eu locuiesc însă în debarcader. Îmi place marea. Am fost cinci ani marinar. Iată, umblu c-o şapcă de marinar, mă simt marinar şi trebuie să locuiesc mereu pe ţărmul mării. N-aş putea sta la munte.

S — Cum vă împărţiţi timpul între pictură şi poezie ?

F — Acum, cea mai mare parte din timpul liber sînt, ca să zic aşa, pictor.

S — Ce fel de pictură ?

F — Expresionistă, simbolică, sau simbolistă. La San Francisco începe să fie căutată o asemenea manieră. Voi deschide, de altfel, o expoziţie acolo, luna viitoare. Îmi răpeşte mult timp şi librăria.

S — Care de fapt este o editură.

F — Da, editàm cărţi. Ginsberg îşi publică noile cărţi la mine.

S — Călătoriţi cu plăcere ?

F — Da, dar nu ca înainte. Cînd eram mai tînăr, am făcut tot Mexicul cu autostopul. La fel Franţa. Şi multe alte ţări. Mereu singur. Dar acum parcă mă plictisesc numai cu mine. E mai bine mai mulţi.

S — Unii sceptici spun că n-aţi fi propriu-zis beatnic din cauza unei penurii de vicii. E adevărat ?

F — *(Zîmbind)* Mă simt legat de această generaţie.

S — Se face apropierea între poezia dumnevoastră şi jazz. Vă place jazzul (pentru că poezia dv. presupun că vă place) ?

F — Iubesc jazzul. Dar, cum spuneam, sînt mai degrabă vizual decît auditiv.

*

* *

Discuţia are loc în holul hotelului „Montejo", de pe Paseo de la Reforma, nu departe de statuia imensă a Îngerului Independenţei („El Angel"), care domină acest frumos bulevard, conceput de împăratul Maximillian ca un fel de replică la Champes Elisées. Deci în plin centru al unui oraş ciclopic, cu peste trei milioane de autoturisme care merg încontinuu, claxonînd şi împroşcînd cu fum palmierii ce încearcă să se ridice tot mai sus, ca să respire. Hotelul nostru, însă, în plăcut stil colonial, este o oază mai liniştită. Programul unui festival este totdeauna încărcat, cu vizite la întreprinderi, muzee de artă ori obiective turistice, recepţii, în afara şezătorilor de poezie.

Profităm de întîrzierea microbuzului care trebuie să ne transporte într-o margine a acestui oraş fără margini. (Sentimentul de „fără margini" îl ai într-adevăr în autobuz sau în taxi.) Maşina, din cauza aglomeraţiei, întîrzie de obicei peste o oră. Ca să fim la timp în sala de spectacol, plecăm cu două ceasuri mai devreme şi spectatorii încă mai sînt nevoiţi să aştepte peste ora fixată. Aşadar, în timp ce purtăm această discuţie, holul hotelului „Montejo" este, ca să zic aşa, suprasaturat de poezie şi poeţi. Academiciarul suedez Lars Forssel se uită în stradă. A sosit aici puţin enervat, scos din calmu-i proverbial. La două ore după decolare, avionului cu care călătorea şi se pregătea să treacă oceanul, i-a picat un motor. Au trebuit să se întoarcă la Stockholm şi să aştepte pînă li se pune la dispoziţie alt aparat de zbor. Poetul englez Ted Hughes tot consultă ceasul. E la fel de voinic ca şi Forssel. Nu prea comunicativ nici el (cînd îşi citeşte poemele lungi, narative, cu vorbe în doi peri, stă cu ochii în hîrtii şi nu priveşte o singură clipă spre sală. A fost un mare chin pentru fotografi să-i surprindă privirea, atît de necesară unei bune fotografii.) Poetul şi prozatorul brazilian Ivo Lêdo, scund, vioi, nervos, curios să ştie totul, schimbă cu Charles Tomlinson impresii din excursia la Teotihuacan, unde de altfel au fost împreună. Nişte oameni admirabili amîndoi. Tomlinson îşi notează într-un carneţel totul, probabil în vederea unui jurnal, ştiut fiind că principala calitate a memoriei este uitarea, cum spunea... cine? iată c-am uitat. Ca o curiozitate : prieten bun cu Octavio Paz, au scris împreună un volum de versuri, prin corespondenţă. Paz un vers, Tomlinson un vers. Evident, sonete. Acum cîteva zile, chiar la deschiderea festivalului, a citit unul, scris în întregime de el, ca răspuns la un sonet compus în întregime de Paz. Selecţia sa a fost bogată şi interesantă. Poeziile se prezintă în limba originală şi în traducere spaniolă. Poetul, înainte de-a citi fiecare poem, rar şi răspicat, uşor emoţionat, în engleza sa impecabilă de profesor englez, a făcut, în spaniolă, şi un scurt istoric al poemului respectiv (despre ce este vorba şi în ce împrejurare a fost scris). Lucru foarte util pentru istoricii literari mexicani.

Sosirea microbuzului a întrerupt atît interviul, cît şi consideraţiile mele despre unii din participanţii la cel de-al doilea festival internaţional de poezie, Mexic 1982.

F — Ne oprim aici... Cred că e destul. Nu ştiu ce-aş mai putea spune.

S — Mai spuneţi o dată că vă place marea. Marea rimează foarte bine cu poezia pe care o scrieţi. Vă mulţumesc pentru răspunsuri, pentru proba de desen, autoportretul schiţat acum, şi pentru volumul de versuri publicat într-un milion de exemplare. Îmi rezerv plăcerea de a-l citi în avion, de-a fi unul din cei un milion, în orice caz singurul care-l citeşte la o atît de mare înălţime, peste un atît de mare ocean.

Ciudad de Mexico, august 1982

EZRA POUND ÎMI DĂDUSE O SCRISOARE DE RECOMANDARE CĂTRE BRÂNCUȘI

•

Dialog cu Lars Forssel

Artur Lundkvist îl socotește tînăr poet. Îl vizitez pe 26 decembrie, cînd orașul e încă pustiu. L-a cunoscut pe Tristan Tzara la Paris, a fost în apartamentul lui de cîteva ori. Tzara fusese căsătorit cu o suedeză, o pictoriță, și vorbea puțin limba aceasta cu o muzicalitate atît de aparte. Poetul român era înconjurat de tablouri de Miro, Picasso, Braque. Domnul Forssel îmi mărturisește că s-a apropiat de poezie sub influența lui Boris Vian, care scria șansonete și într-o zi i-a vîndut chiar drepturile cîntecului *Dezertorul*, pentru un franc. Pentru melodia aceasta a scris un text care a avut succes. Au urmat alte cîntece și și-au căpătat astfel o popularitate de care nu mai poate scăpa. „Dacă întrebi pe cineva pe stradă cine e Forssel, îți va răspunde că scrie șansonete"... Abia după aceea șansonetele au devenit un lucru modern, o modă, toată lumea face asta, mai ales cîntece politice. Nu mai e poezie, nu mai e nimic. El s-a îndepărtat de acest gen. Limba suedeză e foarte muzicală și sînt mulți cîntăreți suedezi cunoscuți.

Sorescu — Cum ați ajuns la teatru ?

Forssel — Am început ca poet, dar în primul volum de versuri era și o piesă de teatru. După aceea am mai scris vreo 16 piese de teatru scurte și lungi. Ultima a fost pusă în scenă de Bergman. Un lucru care ar putea să vă intereseze pe dumneavoastră, românii. L-am tradus pe Ezra Pound și, bazîndu-se pe prietenia care se legase oarecum între noi, i-am solicitat o scrisoare de recomandare către Brâncuși, pe care voiam să-l cunosc. Cînd am ajuns la Paris, sculptorul era însă grav bolnav și peste cîteva luni a murit. Păstrez o lungă scrisoare pe care mi-a trimis-o atunci poetul american.

În legătură cu situația poeziei. Desigur, poezia este un act intim, ca o scrisoare, o telegramă. Am încercat să democratizez poezia. Suedia este o țară mai austeră, doar 2—3 autori sînt mai căutați. Sînt contra poeziei ermetice, atît de profundă că nimeni n-o înțelege, nu pricepi unde se termină profunzimea. Contra acestei tendințe eu am început să scriu cîntece. Asta era prin anii '40. Trebuie să stimezi gustul publicului, dar să nu faci concesii. Burghezia încă mai merge la teatru în Suedia. Muncitorii

nu văd decît music-hall. Există aici o tradiție de teatru popular, care acum e aproape mort. Cînd eram copil, 3—4 teatre jucau vara, în aer liber la Stockholm, piese burlești, foarte simple. Acesta a fost primul meu contact cu teatrul popular. Acum gustul e pentru music-hall, cum am spus. „Hair"-ul s-a jucat aici trei ani. După '35, teatrul a rupt-o cu publicul. Lumea merge la cinema. Am întîlnit oameni care mi-au spus că teatrul e un gen cam pervers, pentru că actorii se fardează. În timpul lui Shakespeare mulțimea vedea bărbați jucînd Ofelia, dar acum nu se mai poate. Oamenii au devenit prea suspicioși. Piesele de azi pe scenele noastre, sînt parcă prea lente. Tradusă din franceză, să zicem, piesa e întotdeauna prea lungă, căci în suedeză faci două rînduri din unul francez.

Stockholm, decembrie 1975

SINGURĂTATEA SINGURĂ ȘI SINGURĂTATEA PUBLICĂ

•

Convorbire cu Allen Ginsberg

Sorescu — Vă pun întrebarea pe care am adresat-o mai multor poeți de azi și sper și de mîine : ce gîndiți despre poezia dvs ?

Ginsberg — Sînt student al modernistului William Carlos Williams în ce privește preocupările asupra ritmului conversației cotidiene. Sînt studentul lui Ezra Pound la materia cantitatea clasică a vocalelor (vocale lungi și scurte). Sînt un învățăcel la școala budismului tibetan — cu maestrul Chogyma Trongpa lama, pentru cunoașterea respirației aerului. Deci, în concluzie : modernist, clasicist, budist, hipi, evreu.

S — Încă o frază despre ultima carte.

G — Se numește *Minte respirație*. Titlul indică deja preocupările mele și conținutul. Am petrecut ultimii ani practicînd meditația clasică, asemănătoare școlii zen. Ultimul poem este *Ordinul Plutoniu.*

S — Contactul cu publicul este necesar respirației poetice ?

G — Încerc să echilibrez mentalitatea mea (care ține de temperament) practicînd contemplația, pentru a dezvolta liniștea și calmul de a mă confrunta egal cu solitudinea singură și cu solitudinea publică.

S — Cum vine chestia aceasta cu respirația ? Nu respirăm toți la fel ? Sînt, trebuie să recunosc, un inconștient al respirației. Respir cum îmi vine, respir așa de-a moaca. Se poate și altfel ?

G — Am petrecut perioada 1971—1972 la Calcutta și Benares, locuind într-o cămăruță modestă, pe malul Gangelui. Lîngă piața de legume și centrul cerșetorilor. O casă cu cinci etaje. Fiecare etaj avea o cameră mare cu fereastră spre balcon, unde locuia cîte un brahman. Eu aveam o cameră fără mobilă. 15 dolari pe zi. Ne găteam noi sau mîncam la restaurant. Am întîlnit poeți hindu foarte simpatici. N-am dat atunci peste un maestru de respirație. Așa se respiră : stai cu picioarele încrucișate și relaxat. Respiri. Adică respiri odată aerul și-l urmărești cum se duce, ca și cînd ar fi fum de țigară. Ca pe un fir subțire care se destramă. Și nu te gîndești la nimic. Dar îți vine un gînd. Îl lași să-ți vină. Îl întrerupi cînd respiri și iar cazi pe gînduri, pe gîndul acela, ori altul la-ntîmplare, cînd dai aerul afară pe nas. Și faci asta o oră, două. Eu cînd sînt în concediu ajung și la opt ore pe zi...

S — Deci o zi de muncă de respirație goală. Trebuie să fie foarte obositor.

G — Deloc. Același gînd îți vine de sute de ori prin cap. Pînă la plictiseală. Cînd dai de plictiseală începe poezia.

S — Cînd dai de plictiseală, începe poezia. Sună frumos, ca un vers. E versul dumneavoastră sau al meu, c-a reieșit din discuție ? Dv. l-ați

rostit ca proză, dar eu l-am făcut vers... L-am remarcat ca fiind vers. *(Ginsberg zîmbește, Orlovski rîde).*

G — Ies la suprafață așa toate obsesiile. Politice, sociale, sexuale. Le filtrezi și faci astfel din ele un univers deschis. Te gîndești că în loc să fie obsesii, gînduri care te apasă, sînt libertăți, bucurii...

S — Nu e un mod de a-ți fura căciula? De-a spune că e alb ceea ce e negru?

G — E un mod de-a balansa viața agitată, agitația cotidiană, cu liniștea din tine, care există dar tu nu știi de ea. Scapi și de conștient și de refulări, destupi șuvoiul respirației, al vieții din tine care e respirația.

S — Cunoașteți limba idiș?

G — Nu. Părinții nu vorbeau idiș. Mama vorbea englezește. Era comunistă. Tatăl, mai retrograd, era doar socialist. Se certau acasă pe probleme politice. Așa am fost inoculat de mic cu politica...

S — Revenind la singurătatea singură și cea publică...

G — Sînt același lucru. Trebuie să accepți bucuros vidul celor două părți și să muncești în bune relații cu acest vid, ca și cînd ar constitui o eliberare și nicidecum o problemă. Nicidecum o groază. În teoria existențială există vidul ca spaimă. Acest vid, Sunyata, în sanscrită înseamnă și deschis. Nu ceva ca o claustrofobie. Asta e cam filosofic, dar e bazat pe practică. Pe practica de cîteva zile — festivalurile — și pe cea de fiecare zi. Reîntorcîndu-mă din nou la respirație dispersez astfel fanteziile, coșmarurile gîndirii. Acest spațiu unde respirăm aici în hotel (ne aflăm în holul hotelului *La Plaza* din Genova. Poeții sînt în pauză, după masa rotundă...) este vidul însuși, dar este foarte deschis drumul de la claustrofobie la eliberare.

(În jurul nostru se strîng fotoreporteri, clienți ai hotelului, venind să-l vadă mai îndeaproape pe șeful generației beatnicilor de acum două decenii, despre care s-a vorbit atîta. Poetul Orlovski îi face semn că e vremea mesei. În seara aceasta urmează o foarte importantă lectură, în una din piețele Genovei, unde se zice că vor veni circa 3 000 de oameni. Îmi exprim bucuria de a citi împreună deseară, de-a suporta singurătatea cu marele public — și întrerup, aici interviul.) Adaug acum cîteva impresii despre poet.

N-am întîlnit omul bărbos, îmbrăcat în barbă și plete, ca un pustnic, scos cu cîrligul de paie din bîrlogul peșterii, care, cu ochii supărați de lumină, predică enervat în piață mare, tunînd și fulgerînd. Aceasta este imaginea clasică despre poet. Am întîlnit un om normal, plin de bun simț, îndatoritor și politicos cu cei din jur, bărbierit proaspăt, cu un început de chelie, cu haine „nemțești“ și cu cravată. În fața microfonului, leul acesta tuns, își înfoaie glasul ca o coamă — intră într-un fel de transă. Recită cu glasul, cu capul, pe care-l mișcă la dreapta și la stînga, cu mîinile și picioarele, străbătute de convulsii ritmice. Cuvintele vibrează nu numai în voce, ci în tot trupul recitatorului, ca într-o cutie de rezonanță „dată“ la maximum. Nu știi dacă recită sau strigă sau cîntă — dealtfel totul este însoțit de sunetele unui mic acordeon, ca o poșetuță, pe care poetul îl cară peste tot și care scoate niște sunete tulburi — de mare efect. De mare efect este totul — cei care nu l-au auzit pe Ginsberg recitînd cu greu pot înțelege că poezia lui este scrisă pentru acest om, acest instru-

ment și acest mod de-a recita. La lectură se pierd multe nuanțe. Un adevărat poet, evident — care a făcut mult în aceste decenii, cînd publicul părea că se va sustrage cu totul poeziei în favoarea muzicii sau a fotbalului, ostenindu-se pentru cointeresarea, ca să zic așa, a publicului la poezie, atît din punctul de vedere al fondului — probleme de strictă și stringentă și nesofisticată actualitate, cît și formal, înfrățind poezia cu cîntecul. Afirmațiile referitoare la încercarea de reînviere a tradiției orale, a recitatorilor de eposuri, se verifică. L-am văzut citind în aer liber la Genova, și în sala teatrului din Genova, alături de poetul Orlovski și de un cîntăreț american (îmi scapă numele). Comunicarea cu publicul se face imediat, e enormă. Poetul dă din cap, bate ritmul cu piciorul, urlă cuvintele — poemele lui au un caracter intim profetic, sar scîntei din balalaica aceea în formă de acordeon. Democratizarea poemului american în secolul douăzeci datorează mult acestui tip de poet, acestui om inteligent și cultivat, profund în simțire, dramatic fără a dramatiza, ori chiar dramatizînd, dar cu artă ; individ cu traume adînci, peste care a știut să se ridice, descoperind lumii un fond de umanism uitat în sufletul nostru, ori ascuns, de care ne e rușine, poate, și făcînd să vibreze în cercurile năpăstuiților din care s-a ridicat poezia ca artă și mod de respirație. Poartă o traistă plină cu instrumente mici, primitive de care se folosesc diferite triburi. De pildă, niște bețișoare australiene care, ciocănite, dau un sunet uscat, de lemn bătut, cu care s-a acompaniat cînd a cîntat-recitat poeziile-cîntec ale lui Blacke. Iar acordeonul îl ținea într-o lădițăcutie. E de neconceput fără aceste ustensile — un fel de om-instrument. Într-un alt moment liber, la o cafea, discutăm despre cunoștințe comune. Îi propun să continuăm interviul. De acord.

S — O ultimă întrebare, care contribuie tot la autodefinirea poeziei dvs. Cred că în Europa este întrebarea care vi se pune cel mai des : de ce nu mai purtați barbă ? I-am văzut pe unii deziluzionați. Se așteptau să vadă un tip costumat, ceva ca un om al zăpezilor.

G — Am suferit în urmă cu cîțiva ani o paralizie facială. Cum s-a întîmplat ? Mi-am făcut un control medical și-am fost bănuit că aș avea ceva la prostată. Am rămas în spital, pentru biopsie. Mi s-au dat antibiotice. După cîteva zile am plecat acasă și mi-a venit rău. Era duminică, doctorul în week-end. I-am telefonat. „Dublează doza". Am dublat-o. M-am simțit și mai rău. M-am dus la spital și mi-au făcut o injecție în măduvă. Și mai rău. Pe scurt : tratamentul acela era contraindicat, eu făcînd alergie la antibiotice. După o lună am părăsit spitalul. M-am vindecat după aceea apelînd la un doctor chinez care mi-a făcut acupunctură. Ca să vadă unde să mă înțepe m-a pus să mă rad — și ras am rămas. Dăunează asta cu ceva poeziei ?

S — Eu cred că nu.

G — Am rămas cu un mic rictus și cîteodată îmi lăcrimează un ochi. Nu pot să-mi controlez un ochi, uneori. După cum vezi am descoperit plîngerea fără durere.

Sinceritatea cu care vorbește și se confesează Ginsberg este dezarmantă, ca și poezia sa.

Genova, mai 1979

TRIBUTUL UNEI GENERAȚII ÎNCERCATE

Dialog cu Egito Gonçalves

Gonçalves — Evoluția mea poetică a fost marcată de situația specială în care s-a aflat Portugalia timp de foarte mulți ani... Cînd a început războiul din Spania, aveam 15 ani și eram student. Am trăit drama acelui război. Apoi consolidarea dictaturii din Portugalia a silit întreaga mea generație să adopte o atitudine politică.

Tradiția portugheză, în poezie, este marcată de un puternic lirism, ce începe de prin secolul al XII-lea, odată cu trubadurii.

Sorescu — Și care este situația poeziei acum ?

G — După 1974, situația s-a schimbat, în sensul că poezia și-a reintrat în făgașul ei normal. Înainte de această dată, pentru a face față situației speciale de care vorbeam, poeții căutau să îmbine socialul cu lirismul, scriind o poezie politică, mai mult sau mai puțin transparentă. De multe ori însă suferind de simplism sau retorism. Mai important era să răzbată idealul de libertate. Judecînd acum prin prizma esteticii, descoperim prea multă proză în acele poezii, o manieră cam copilărească de exprimare. Acesta a fost tributul pe care a trebuit să-l plătească generația mea.

S — În ce privește poezia dumneavoastră cred că situația trebuie nuanțată.

G — Faptul că poezia mea s-a bucurat de o mai bună primire se explică poate prin aceea că am reușit, uneori, cu o mai mare abilitate, să echilibrez cele două laturi, îmbinînd socialul cu liricul. Așa, de pildă, în poeziile de dragoste. După 25 aprilie 1974 (data prăbușirii dictaturii), poezia portugheză s-a schimbat. A urmat chiar un moment de gol, ca să spun așa. Înainte scriam contra dictaturii. Acum nu mai aveam contra cui să scriem.

În 1975 s-a ținut primul congres al scriitorilor portughezi. Au existat multe opinii, multe direcții. S-a căzut de acord asupra unui lucru : că nu știm cum să scriem în noile condiții create.

Eram obișnuiți să scriem pieziș, metaforic, pentru a deruta cenzura, iar noua situație ne găsea prizonierii acestui stil. Cred că poezia portugheză încă n-a reușit să depășească această situație. Speranțe mari ne punem în noua generație.

S — Din punct de vedere formal, ce fel de vers se bucură de autoritate ?

G — Versul alb. Am tradus din limbile bulgară și maghiară și am văzut ce frecvență mare are versul clasic. La noi rima aproape că a fost alungată cu desăvîrșire. Un poet care și-ar rima versurile, ar fi pentru

Portugalia un caz insolit. Cînd am început eu să scriu, tendința era inversă : se spunea că poezia fără rimă nu e poezie.

S — Numiți cîțiva poeți portughezi de azi. Și ca întrebarea să nu pară prea școlărească v-aș ruga să-i numiți pe cei de care vă simțiți mai apropiat.

G — M-aș referi la cei care au o mai pronunțată atitudine politică : José Gomes Ferreira, Sophia Mello Breyner, Luis Veiga Peitao, Manuel Alegre.

S — Ce credeți despre poezia care se scrie azi în lume ?

G — Nu sînt eseist. A fixa tendințe mi se pare un lucru hazardat. Cunosc cîte 2—3 poeți din fiecare țară. E greu să spui ceva sigur. Din niște antologii am luat cunoștință de cîțiva poeți foarte buni din țările mai mici. Întîlnirile de poezie, oriunde s-ar face, sînt bune pentru că înlesnesc contactele personale, trezesc interesul pentru o cultură. Călătoresc începînd din 1974, pentru că înainte nu puteam ieși din țară, noi nu aveam relații culturale. Traduc uneori, sînt curios să descopăr poeți care i-ar putea interesa și pe cititorii portughezi.

* *
*

Egito Gonçalves a publicat zece volume de versuri, face parte din conducerea Asociației scriitorilor portughezi, fiind totodată președintele direcției ziariștilor și oamenilor de litere din Porto. Ne aflăm la Sofia, ca invitați la Festivalul internațional de poeize, care se ține de multă vreme cu mare regularitate aici, bucurîndu-se de o prestigioasă participare. În afară de comunicări și lecturi la Sofia, Uniunea Scriitorilor bulgari și Ministerul Culturii ne-au oferit bucuria unei excursii prin țară. Zilele trecute am vizitat orașele Blagoevgrad, apoi Bransko, oprindu-ne în drum și la frumoasa mănăstire Rila. Priveliștea măreață a munților Pirin, văile Rilei și Strumei, cu climat mediteranean, duhul binecuvîntat al locurilor prin care am trecut, ospitalitatea gazdelor, și un adevărat cult pentru poeți și poezie — toate acestea sînt aspecte care ar merita, desigur, mai mult decît o consemnare fugară. Deocamdată, aici, doar aceste cîteva detalii, pentru a fixa cadrul unei discuții amicale despre poezia portugheză, mai puțin cunoscută la noi.

Sofia, decembrie 1979

IMORALA INOCENȚĂ A LUCRURILOR ȘI A VIEȚII

•

Dialog cu Günter Grass

La început o fișă bibliografică. Născut în 1927, la Danzig. Căsătorit. Are copii. Rănit în război, apoi miner. A trăit o vreme în Berlinul Occidental, făcînd parte din Grupul 47. În ultima vreme și-a cumpărat o locuință la țară, undeva în nord, stă retras și lucrează. N-am spus „și scrie", pentru că, o mai veche pasiune, îi concurează, serios, scrisul. A studiat, la Düsseldorf, sculptura și gravura. Studii continuate la Berlin și Paris. „Înalta boală", ca să folosim o expresie a lui Pasternak, care a pus stăpinire, tiranic, pe el a fost, totuși, scrisul. Acum e cunoscut în toată lumea. Și în această „toată lumea" intru, bineînțeles, și eu, avînd ocazia unor întîlniri de neuitat. Dar să nu fim nedrepți : desenele, gravurile sale, vin acum „din urmă" cu mare forță. Meticuloase ca execuție, ele au o deosebită forță vizionară. Și sînt foarte căutate.

Günter Grass a publicat, începînd din anul 1956, importante volume de poezie, proză, teatru, eseistică : *Die Vorzüge der Windhuhner (Avantajele cocoșilor de vînt),* 1956 ; *Die Blechtrommel (Toba de tinichea),* 1959 ; *Katz und Maus (Pisica și șoarecele),* 1961 ; *Hundejahre (Ani de cîine),* 1963 ; *Örtlich betäubt (Anestezie locală),* 1969 ; *Theaterspiele (Teatru),* 1970 ; *Mariazuehren (Întru lauda Mariei),* 1973 ; *Der Butt (Plătica),* 1977 ; *Das Treften in Telgte (Întîlnirea de la Telgte),* 1979.

Heinrich Vormweg, prefațatorul ediției de poezii alese de la „Luhterhand", socotește ca esențiale în poezia lui trei calități : adresarea directă, intensitatea și plasticitatea. Desigur, mai sînt și altele, multe altele la fel de esențiale. Pentru elucidarea acestui univers vom profita de o discuție cu autorul. Deci, în direct, cum s-a spune, din Mexic, unde înfățișarea de latino-american a lui Grass se simte la ea acasă.

Sorescu — Lumea așteaptă de la tine noi lumini în privința poeziei tale. Desigur, proza ți-a luat cel mai mult timp. Dar sînt convins că te simți foarte legat și de activitatea de poet. Oare poezia poate fi numită *activitate ?* Cred că mai degrabă *pasivitate,* fiind rodul contemplației. Totuși lirica ta este activă ; o contemplație efervescentă. Fermenții acestei efervescențe mi se par a fi o anumită tensiune politică, etică, socială, exprimată într-o manieră proprie, greu de definit, ceva neașteptat, în orice caz, un șoc agreabil, cu irizări ironice uneori.

Grass — Eu fac multe lucruri. Scriu poezie, e drept, desenez, scriu proză. Scriu încet. Și acum am început să mă ocup mult și cu sculptura. Dar între acestea, între aceste diferite posibilități de exprimare — să zicem, a fost mereu poezia.

S — Ca o stare permanentă.
G — Aproape ca o boală.
S — Dealtfel, aici, în Mexic, ai fost invitat ca poet. Debutul a fost, dacă nu mă înşel, în versuri.
G — Da, prima carte a fost un volum de versuri *Avantajele cocoşilor de vînt.*
S — Se poate spune că ai fost de la început în avantaj.
G — Apoi am scris brusc, brusc dar tot aşa încet — o nuvelă destul de lungă. Şi, imediat, am simţit nevoia să scriu iar versuri.
S — Ce fel de versuri ? Ai putea să le explici ? Sîntem şi în secolul tuturor explicaţiilor şi mai ales al autoexplicaţiilor.
G — *(Zîmbind)* N-am făcut niciodată teoria poeziei. Poate aşa, ocazional. Ce e sigur, e că nu scriu niciodată poezie experimentală. Poezie de dragul poeziei.
S — Poezia ta e bolovănoasă, aş zice chiar asimetrică, are ceva epic, uneori un epic absurd, e plină de întîmplări şi evenimente...
G — Cînd scriu — poezie sau proză — propriu-zis mă confrunt cu diferite realităţi. Ce putem face noi e să simţim lucrurile din jur, să le vedem în naivitatea lor. E greu să-ţi păstrezi pentru mult timp această imorală inocenţă a lucrurilor şi a vieţii din jur. Un geolog încerca să mă convingă, odată, că există numai o singură realitate. Dacă sînt sigur de ceva, este faptul că sînt mai multe realităţi. Iar această cunoaştere a multiplelor realităţi mă ţine treaz. Îmi cere acel efort care generează starea de veghe.
S — Şi aşa poţi scruta, lua cunoştinţă, de inocenta imoralitate a realităţilor. Acum o altă întrebare, care ar părea că se îndepărtează de poezie. Îţi place să călătoreşti ? Sînt sigur că da. Mie nu-mi place să călătoresc, de exemplu, dar caut mereu noi ocazii de-a cunoaşte şi de-a întîlni oameni. Mişcarea aceasta te ajută la scris ?
G — Desigur. Oricine cred c-ar dori să facă o călătorie în Mexic, nu ? Noi cunoaştem un Mexic din lecturi, o „documentare" pe care am făcut-o poate cu zece ani înainte... Curiozitatea ne împinge să-l vedem însă şi pe viu. Şi iată ai ce vedea.
S — Obişnuieşti să scrii în călătorii ?
G — Nu.
S — Sînt multe lucruri sociale în poezia ta. Crezi în puterea cuvîntului ?
G — Bineînţeles. O bună pezie e ca valuta, cîteodată scade, cîteodată creşte. Cred în valoarea reală a poeziei, chiar dacă uneori ea suferă de inflaţie. Una chiar mai teribilă decît aurul. Însă poemele despre noi, despre oameni îşi păstrează oricînd valoarea. Sonetele lui Shakespeare, să zicem. Sînt la fel de proaspete. Pe de altă parte, poemul rămînînd acelaşi, interpretările se schimbă. Sonetele lui Shakespeare te încîntă ca adolescent, reluîndu-le după douăzeci de ani descoperi alte şi alte sensuri.
S — Ce simţi cînd îţi reciteşti poeme mai vechi ?
G — Dacă nu le-am mai citit demult — mă descopăr pe mine, dau de mine, ca în autoportretele vechi, sau îmi retrăiesc copilăria. Şi-mi aduc aminte şi împrejurările în care le-am scris. Asta nu înseamnă că le cred bune sau rele. Poeziile sînt, de fapt, fragmente de poezie. Tu crezi că le-ai terminat, dar observi că ai putea să le continui.

Günter Grass

S — Acesta este poate şi motivul pentru care continuăm să scriem mai departe. Noi fragmente. Ca în arta mozaicarului.

G — Da, da. Poeziile mele au răsărit aşa dintr-o dată. Recitindu-le, le iubesc ca pe nişte copii needucaţi şi mă gîndesc c-aş putea să mă ocup mai mult de ele.

S — Needucaţi ?

G — Da.

S — Ai avut o mare influenţă asupra noii generaţii de scriitori din ţara ta.

G — Există multe faze literare. Nu trebuie să ignori influenţele. Acum în Germania există un fel de cult mistic pentru geniu. Ca în secolul 19. Fiecare crede în geniul său.

S — Am fost amîndoi buni prieteni cu Nicolas Born. Ne-am văzut de multe ori toţi trei, uneori şi cu alţi scriitori. În această călătorie chiar l-am evocat adesea. El continuă să fie prezent în gîndurile noastre. Nici nu se putea altfel.

G — Ce tînăr a murit ! Desigur — un poet excelent. El s-a format foarte încet, pînă la un punct, apoi a înflorit dintr-o dată. Şi imediat — crud — moartea. Dacă-i urmăreşti poeziile, de la prima la ultima, observi un proces artistic neîntrerupt, care ar merita să fie studiat.

S — Born era un foarte bun mediu pentru poezie.

G — Într-adevăr.

Lîngă noi aşteaptă de cîteva minute o doamnă, care a adus o sacoşă de cărţi : cărţile lui Grass în diferite limbi, pentru autografe. Sîntem tot pe terasa minunatului hotel, cu totul mexican „Vila Montaña", din Morelia. La o altă masă răsună vocea poetului portughez Eugenio de Andrade. „Vorbeşte prea mult despre tăcere", observa rîzînd în cascade olandezul Bert Schirbett. Vine şi o fetiţă de vreo nouă ani, a lui Aridjis, şi-l întreabă pe Grass, aflat la ceasul greu al interviurilor şi autografelor :

Fetiţa — Ce e asta ?

Grass — O carte.

Fetiţa — De ce scrii tu în nemţeşte ?

Grass — Pentru că germana este o limbă frumoasă. Puternică, dulce, expresivă. Şi mai ales fiindcă e limba mea maternă. Orice limbă e bună pentru poezie, dacă este limba ta maternă. Tu cînd o să fii mare în ce limbă o să scrii ?

Fetiţa — În limba poeziei.

Grass — Foarte bine, aşa să faci.

După acest intermezzo, reluăm discuţia, dar nu ne mai putem restrînge doar la poezie. Grass este şi un om politic şi problemele cele mai spinoase ale lumii de azi îl frămîntă. Ieri cineva îl întreba dacă poetul poate fi un profet în timpurile noastre. „Şi chiar dacă ar fi, a răspuns Grass — foarte puţini politicieni mai sînt dispuşi să asculte de glasul lui. În orice caz, poeţii trebuie să se simtă datori de-a arăta în continuare că sîntem aproape de o catastrofă a umanităţii."

S — În ce ar consta această catastrofă ?

G — Bineînţeles, în primul rînd problema înarmării. Apoi contrastele între nord şi sud, între naţiunile industrializate, pe de o parte şi lumea a treia, pe de alta. Căutăm să nu ţinem seama de aceste contraste, deşi cunoaştem prea bine fenomenele care le produc. Populaţia omenirii prin anul 2000 se va ridica la şapte miliarde. În prezent, nu sîntem capabili să alimentăm nici patru miliarde şi jumătate. Mexicul constituie un exemplu elocvent pînă unde poate duce explozia demografică.

Ni se face semn să mergem la autobuz. Plecăm să vizităm un oraşel indian. Cu toată explozia demografică (în definitiv paşnică !), Mexicul merită să fie cunoscut.

Vom continua poate altădată acest dialog.

* * *

Deocamdată, transcriu un gînd al său mai „plastic". (Am desenat împreună în timpul şezătorilor ori pe la restaurante, pentru a ne amuza, figuri de participanţi şi de comeseni, eu schiţînd figura şi el îndreptînd apoi nasul, să zicem al lui Rozewicz, ori bărbia lui Aridjis, cu mînă de profesionist. La hotelul Montaña, apartamentul său e transformat într-un adevărat atelier.)

Sorescu — În fond, e vorba tot despre inspiraţie, nu ?

Grass — Îmi vine greu să vorbesc de desen. Tot ce-aş putea spune este că eu desenez, conştient, de la trei ani. La scrisul conştient am ajuns mai tîrziu, către 14 ani, cînd m-am acomodat cu indispensabila rigoare a rimei. Cum n-am suferit niciodată de dubla mea profesie, şi nici nu-mi trece prin cap să renunţ la vreuna, — în ciuda numeroaselor somaţii — desenez şi scriu alternativ. La drept vorbind, în loc să se excludă, a scrie poeme şi a desena obiecte concrete ale realităţii sînt activităţi simultane, posibile şi necesare. Toate obiectele pe care le găseşti în natură, chiar şi cele împăiate, îmi servesc de model. N-am desenat niciodată motive abstracte, pentru că eu nu sînt decorator. Culoarea mă interesează puţin : gama care merge de la negru la alb îmi ajunge. Problema importanţei sociale a desenelor mele nu mă interesează. Imaginile nu ameliorează lumea, cel mult pot arăta contradicţiile realităţii ei. În timpul lungilor ani cînd am exersat o activitate politică, nu mi-a venit să desenez, pentru

că politica deformează toate obiectele naturale sau le închide în butelii, în maniera statisticilor. Dar, de la o vreme, cînd n-am chef de scris, desenez şi fac gravură.

Şi asta îmi place foarte mult.

Reţin din această mărturisire, crez poetic pieziş, reflectat în oglinda celei de a doua pasiuni, importanţa pe care o joacă în opera lui Grass obiectele, aşa cum sînt, lumea, aşa cum e. O pasăre împăiată este tot un fragment de realitate şi el n-o introduce în colivie şi nici nu-i şterge apoi gratiile şi împăierea spre a o face să cînte — după cunoscuta formulă a lui Prévert — ci o lasă ca atare : natură vie cu pasăre împăiată. De aceea poezia sa are duritatea concretului nemistificat ; tensiunea dramatică nerezolvată în happy-end, lasă loc grotescului şi sarcasmului. Grass este un liric german furios şi un prozator care îşi articulează „obiectele" marilor sale construcţii epice cu metafore puternice. Acestea joacă rol de vaselină, sau unguent metafizic, la bielele-manivelele unei realităţi în mers.

Mexic, iunie 1981

„IMAGINEA NU E INDISPENSABILĂ POEZIEI"

•

Dialog cu Eugène Guillevic

Vizitat de multă lume, mai ales trecători prin Paris — un inconvenient decurgînd din faimă, dar și din faptul că poetul, deși a depășit sprinteneala primei tinereți, circulă el însuși ca un adolescent, deci întîlnește lume, face vizite și își dă adresa. Poetul acesta breton, cu o simpatică figură de faun îndrăgostit, surprinsă rapid de Picasso, este greu de găsit singur. Fixasem o întîlnire cu vreo cîteva zile mai înainte, o întîlnire specială pentru un interviu, altfel ne-am întîlnit mereu, în diverse locuri — mai puțin în Paris, e adevărat. Îi dau telefon să-l anunț că plec spre el. Vino, îi aud glasul răgușit la capătul firului, dar să știi că nu sînt singur, am musafiri. Oricum, o să discutăm și așa. E ciudat, într-adevăr, că e prima dată — după atîția ani, cînd îl văd pe poetul acesta, a cărui lipsă la vreun festival e un fel de semn rău, și se resimte, — cînd îl văd acasă la el, printre cărțile lui, privind pe fereastra lui, șezînd la masa lui de scris. Șezînd, nu umblînd. Musafiri sînt niște poeți mediteraneeni — și o pisică. „S-a pripășit aici de vreo săptămînă. A mieunat la ușă. Am deschis. A intrat și acum uite îmi umblă pe masă". E o pisică mare, sigură pe sine, cu personalitate. Lucille, soția poetului, e plecată la niște rude.

Discuția cu Guillevic despre poezia lui și despre poezie în general am început-o cu vreo 15 ani în urmă. Discuție de dragul artei și de dragul poeziei. Acum trebuie să trecem și la fapte — adică poetul să se concentreze, ca să dea răspunsuri memorabile și eu să pun mîna pe condei, să consemnez.

Guillevic — Nu sînt un teoretician al poeziei. Sînt un practician. Nu scriu în funcție de teorii. Scriu pentru că nu pot altfel. Pentru mine poezia este un mod privilegiat de a comunica direct cu lumea. Cu cea exterioară și cu cea din lăuntrul meu. Important pentru mine e de-a intra în relații cu viața și cu mine însumi. Pentru asta nu am alt mijloc decît limbajul.

Sorescu — Vă simțiți mai liniștit explorînd în felul acesta realitatea?

G — Scriind un poem, care mi se pare bun, sînt fericit. A scrie îmi dă un fel de euforie. A scrie înseamnă a ieși din labirint. Pentru această ieșire întrebuințez limbajul în felul meu. Un fel pe care nu l-am fabricat, ci mi-a fost dat, ca atare. Bineînțeles, poemul nu e un discurs. Adică el are întotdeauna mai multe sensuri, mai multe profunzimi. Eu niciodată n-am fost suprarealist. Dacă ar fi trebuit să mă zdrobesc, m-aș fi zdrobit subrealist. Eu nu sînt, însă, *deasupra realității* ca suprarealiștii, eu sînt *asuprarealității.*

Eugène Guillevic, desen de Picasso.

Nu acord ca aceștia o mare importanță imaginii. Pentru mine imaginea nu e indispensabilă poeziei. Cred că poezia contemporană se caracterizează mai ales printr-un abuz de imagini. Prin ceea ce Breton numea „les stupefiantes images". Eu nu vreau să stupefiez. Aspir la luciditatea conștientă.

S — Unii susțin că, dimpotrivă, marea sursă de poezie ar fi inconștiența opacă. O bună parte a criticii de poezie testează lirica mai ales după aceste criterii. Cu cît e mai inconștientă, cu atît e mai mare și cu cît e mai opacă, evident, cu atît mai abisală.

G — Încă de la prima mea carte mi-am zis că pentru mine important e de a atinge pămîntul. Am oroare de vag, de confuz, de nebulos.

S — Poezia dumneavoastră se organizează geometric, într-adevăr. E o poezie care cristalizează.

G — Îmi place ca poezia să fie încercănată, înconjurată. Poemul e un centru, un nucleu.

S — E o viziune de fizician.

G — Da.

S — Credeţi în inspiraţie ?

G — Da.

S — Şi cum munciţi ?

G — N-am reguli de muncă. Nici de loc, nici de timp. Pot scrie în tren, în avion, acasă la mine, sau pe stradă. Port cu mine un carneţel pe care-mi notez tot ce-mi trece prin minte. Chiar acasă mă apăr contra paraliziei pe care ţi-o dă foaia albă, scriind pe hîrtie de mică dimensiune. De exemplu pe spatele cartoanelor de invitaţii la vernisaje. După aceea copiez aceste note într-un caiet, pe care lucrez. Cînd poemul este gata, atunci îl copiez pe o foaie de hîrtie cu pătrăţele.

S — ...Ca aceasta pe care scriu eu acum ? (Eu neavînd carneţelul cu mine a trebuit să mă împrumut din stocul clientului.)

G — ...da, asta e hîrtia... Şi după aceea o pun într-un dosar.

S — Cum aţi ajuns la poezie ?

G — Dintotdeauna. Din copilărie. Am început prin a imita pe La Fontaine, care a rămas pentru mine, şi acum, un mare maestru în ale scrisului. Pînă la 18 ani am scris multe caiete de versuri în stil clasic.

S — Ceea ce cred că nu regreţi. Trebuie început cu învăţarea regulilor prozodiei.

G — De acord. Dar la 18 ani am descoperit cu uimire existenţa versului liber. Mi se întîmplă şi azi ca dimineaţa, pînă mă desmeticesc bine, să scriu cîte un sonet. Pe care însă nu-l păstrez.

S — Eu traversez o fază inversă. Păstrez sonetul şi arunc poemul în vers liber. Mi-e sete de poezia în vers clasic, pe care am practicat-o şi eu în adolescenţă şi apoi doar sporadic. În chestionarul meu obligatoriu intra şi o întrebare referitoare la călătorii. Ca un mijloc de schimbare sau de verificare a unghiului de vedere. Filosofii pot să stea într-un colţ, să vadă un singur copac, un singur oraş — şi să gîndească lumea, eventual s-o transforme, dar poetul trebuie să circule. El e prin definiţie ambulant. Cu circul său de imagini, pe care le ajustează după realităţi. Uitasem însă că nu vă plac imaginile...

G — Nu-mi place să călătoresc, să mă deplasez, dar ţin să văd locuri noi, şi mai ales oameni noi. Particip la numeroase întîlniri şi colocvii pentru a regăsi sau a descoperi acolo prieteni.

S — Chiar dacă aceste călătorii sînt obositoare.

G — Evident. Cu înaintarea în vîrstă, am tendinţa de a călători tot mai puiţn. Dar, din timp în timp, nu pot rezista tentaţiei de-a ieşi în lume. Îmi place să alternez solitudinea cu întîlnirea amicală. Nu sînt un urs sălbatic, mai degrabă un urs sociabil. Prietenia ocupă un loc important în viaţa mea. Răspunzînd la o altă întrebare, poetul îmi arată un raft din bibliotecă ocupat cu cărţile proprii şi cu traducerile numeroase ale poemelor sale. Pisica vine şi mi se aşează pe foaie — semn că discuţia s-a terminat.

S — Deci punem punct cu această pisică ? Aţi dresat-o aşa de repede ?

G — *(Rîzînd)*. Da, da... Ai văzut cum l-a zgîriat pe Adonis ? (Unul din poeţii pe care-i găsisem acolo la venirea mea.) Stătea cu mine pe

scaun și ea l-a zgîriat. Nu știe să se poarte cu musafirii — continuă Guillevic. Dar n-am ce-i face.

Un poet euclidian, trăind în interiorul clipei, fără nostalgie, a cărui carte preferată este dicționarul limbii franceze. Scrie triunghiuri echilaterale. Se poate vorbi de o anumită uscăciune a acestei poezii făcute din fire subțiri și oțelite. Locuite de o mierlă, aceste poeme cîntă și atunci observi că presupusa ariditate este o blîndă abstracțiune distilată cu mult rafinament. Născut în 1907, publică începînd din 1942 volumele : *Terraqué*, 1942, *Exécutoire*, 1947, *Gagner*, 1949, *Carnac*, 1961, *Sphère*, 1963, *Avec*, 1966, *Ville*, 1969, *Paroi*, 1970, *Encoches*, 1970, *Inclus*, 1973. Editura Gallimard i-a publicat recent un volum antologic în colecție populară, care atinge tiraje foarte mari. Asta înseamnă că Guillevic este deja un poet deopotrivă stimat (de critică) și citit, ceea ce este rar azi, mai ales în Franța. L-am întîlnit prima dată în 1967, la bienala de poezie de la Knocke le Zoute, Belgia. Delegația franceză (Emmanuel, Bosquet) constituia punctul de atracție și m-am atașat în mod spontan de acești oameni deschiși, prietenoși, fiecare reprezentînd o personalitate. Autorul *Sferei*, nu ține neapărat să se remarce, în astfel de împrejurări, ia rar cuvîntul, nu vine cu un discurs scris, ci improvizează cîteva fraze în legătură cu scrisul. Preferă întotdeauna să-și citească poeziile, decît să vorbească despre ele. În discuțiile particulare e spontan, spumos, rîde gros, se amuză și societatea lui e căutată. Cred că nu fac o indiscreție spunînd că în jurul lui găseam întotdeauna femei frumoase, poete care țineau să-i spună că l-au citit, că iubesc poeziile lui — și asta în mod cu totul dezinteresat, pentru că Guillevic n-a condus niciodată o editură, n-a lucrat la o revistă literară, nu face critică. Articolele lui publicate prin gazete le numeri pe degete. Vitalitatea tandră și îndrăgostită a omului trece în poezia sa, cu un filtru abstract, care cenzurează anecdotica. Gaetan Picon îl încadrează printre „realiștii poetici". „Un poem de Guillevic n-are o dezvoltare oratorică : este un cuvînt proferat brutal. Cele mai bune ne ating direct în inimă, ca gloanțele și tot efortul lui Guillevic tinde să obțină prin condensare o forță de șoc greu de închipuit în poemele diluate sau organizate. Cît despre elementele care intră în compoziția acestor dure mase explozive, acestea sînt cele mai simple, cele mai concrete. O astfel de poezie nu-i căzută din nori ori din umbrele inimii : decorul, materialul său sînt simple precum cina unui țăran. Arbore rustic și îndesat ea crește de-a dreptul din pămînt". Un frumos și exact omagiu adus unei personalități care s-a dedicat în întregime poeziei, pe care o servește cu conștiința împăcată. Toate acțiunile sale din afara poeziei au fost încununate de insucces, poetul fiind, după mărturisirea sa, lipsit de simț practic. Trecut de 70 de ani, refuză senectutea, părînd instalat definitiv în maturitatea creatoare, continuînd „să smulgă lucrurilor ceea ce cunosc ele despre om" (Picon).

Paris, noiembrie 1984

„DESCOPERI LUMEA DESCRIIND-O ŞI SCRIIND-O"

•

Dialog cu Uffe Harder

În Danemarca, slavă domnului, eşti deasupra nivelului mării. Ai perspectivă. O domini de pe uscatul care nu îndrăzneşte, e adevărat, să se dedea la prea multe încreţituri — cîteva coline acolo ! — dar se apără singur contra valurilor. Digurile create în Olanda de extraordinara îndîrjire umană aici nu-şi au rostul. Un popas scurt, dar oricum mai lung decît obişnuita trecere prin aeroportul din Copenhaga, unde am schimbat de atîtea ori avionul, neavînd timp decît să pun un timbru danez pe cîte o vedere cu toboşarul vremurilor vechi.

L-am întîlnit în aceste zile pe Uffe Harder. L-am căutat eu, apoi m-a căutat el, a luat parte activă apoi la conferinţa mea de la Uniunea Scriitorilor danezi, am făcut cîţiva paşi pe străzi, de-a lungul canalelor, am rîs, am vorbit despre cunoştinţe comune. Mai în vîrstă cu cîţiva ani decît mine, născut în 1930, cu părul vîlvoi, vioi, poliglot, cu simţul umorului — discuţia cu el îmi face bine. Azi vom discuta despre poezia lui — asta îi va face, sper — bine lui... Sau rău ? Poeţii nu iubesc, am observat din acest serial de convorbiri, spovedania, nu le place să se explice. Însă Uffe este în acelaşi timp şi un teoretician. Are faima unui mare poet — bineînţeles — a unui excelent traducător în daneză, poate cel mai subtil, mai rafinat, spun specialiştii, echivalările sale daneze făcîndu-se după texte dificile : Apollinaire, Tzara, Michaux, Montale, dar şi Flaubert şi *La Chanson de Roland* (eu nu îndrăznesc să traduc nici măcar titlul).

E un perfect om de lume — şi lumea lui e foarte mare. E binecunoscut iubitorilor de poezie din multe ţări. Mai nou, din 1973 este şi membru al Academiei daneze. Fiind cunoştinţe vechi, renunţăm la stilul protocolar. A publicat numeroase volume de versuri : *Diguri rupte* (1954), *Panorame* (1960), *Poziţii* (1964), *Negru pe alb* (1968), *Aceste zile* (1971), *Acum şi acum* (1979). Locuieşte într-o vilă frumoasă şi liniştită la un capăt al oraşului. Doamna Maria Giacobbe, soţia sa, este italiancă, ea însăşi scriitoare, autoare, printre altele, a unor cărţi pentru tineret, traduse şi în româneşte. A întocmit pentru Italia o substanţială antologie a poeziei daneze. Îşi amintesc de o vizită în România, ca turişti, la mare, şi-mi povestesc cu umor despre un adevărat examen de latină susţinut la un mic muzeu din Braşov. Examen pe care se pare că Uffe l-a trecut cu brio.

Ne aflăm la locuinţa poetului, este seară, trebuie să mai sosească nişte invitaţi. Ne retragem la o măsuţă pentru discuţia de mai jos.

Harder — Încerc mereu să fiu foarte simplu cînd scriu poezie. Dar în acelaşi timp doresc să exprim cît mai exact caracterul ambivalent al lucrurilor. Sînt mulţi cei care spun că poezia mea nu e simplă deloc. În-

cerc să pun întrebări, să creez îndoieli în legătură cu lucrurile care par certe. Cînd scrii de mai multă vreme poezie, descoperi că poemele sfîrșesc prin a se constitui în grupuri. Termin o poezie, și-mi dau seama, mai tîrziu, cînd o recitesc, că am reluat o temă pe care o mai exprimasem cu mult timp în urmă. Există tot felul de linii de contact de la o carte la alta. Este foarte greu să vorbești despre tine. Asta cere o sistematizare și eu nu sînt deloc sistematic cînd scriu.

Sorescu — Totuși ai atacat foarte bine această introducere în universul poeziei tale. Să pășim mai departe în acest univers.

H — Am spus că nu sînt sistematic. Cînd se vorbește de temele poeziei, se crede că ele sînt făcute expres spre a ilustra aceste teme. Lirica e însă mult mai spontană. Am spus la început că încerc să fiu simplu. Dar în același timp, țin să precizez că poezia are nevoie de o anumită complexitate. Dacă zic „simplu", mă gîndesc la modul în care mă exprim, nu e vorba nicidecum de gîndire.

S — Sînt cu totul de acord.

H — Se poate vorbi de lucrurile cele mai complicate într-un limbaj nesofisticat. Universul poetic este chiar complexitatea lucrurilor. De exemplu : dificultatea comunicării. Dacă se poate înțelege și comunica ceva din lucruri. Se descoperă mereu alte laturi ale lucrurilor. Ele sînt așa, dar și așa, cum le descopăr eu. Încerc deci să exprim aceasta.

S — Deci lumea e o descoperire continuă — prin poezie.

H — Da. Și o descoperi descriind-o și scriind-o. Apoi, mă gîndesc — și asta e vizibil în poezia mea — că existența este, cum să zic, foarte provizorie, amenințată cu dispariția. Asta dă — acest sentiment — o intensitate mai puternică momentelor triste și lucrurilor care există.

S — De ce filosofie te simți mai aproape ?

H — Acum e foarte greu să răspund. În urmă cu vreo 20 de ani mă interesa existențialismul. Și, de asemenea, suprarealismul. Însă acum poezia mea este mult mai reflexivă, mai meditativă. E posibil să se afle în ea trăsături și elemente ce țin de suprarealism. Dar nu numai atît. O filosofie proprie... nu îndrăznesc să spun că am.

S — Cred că poeții depășesc filosofiile și curentele.

H — Poeziile mele mai recente încearcă să se apropie de-o filosofie, dar, cum spuneam, nu poate fi vorba de-un sistem. Apoi, mi-a plăcut mult pictura. Cred că și aceasta m-a influențat. S-ar putea cita poezii de-ale mele ca obiecte. Așa cum tablourile sînt obiecte. Mici unități care ar putea trăi independent.

S — Poezia ca obiect. Pictură cu cuvinte în loc de vopsele.

H — Da, și mai ales modul concret de a vedea... Dar, ca și tine, eu îmi îngădui o deplină libertate. Magritte a pictat o pipă și-a scris sub ea : „Nu e o pipă". Cînd scriu și eu pot spune : nu e realitate ce-am pus pe hîrtie. E un poem. Schimbînd elementele poemului, pot crea multe surprize. Să nu se creadă din tot ce-am spus că poezia mea e foarte tehnică, tehnicistă. Dar pentru mine și natura e extrem de importantă. Ea joacă un mare rol în inspirația mea. Natura și pericolele care-o amenință și pot s-o facă să dispară.

S. — Să trecem acum la poezia daneză contemporană, în general. O poezie foarte interesantă după părerea mea, dar mai puțin cunoscută în

Uffe Harder

România. În a sa istorie a literaturii daneze, Paul Borum vorbeşte convingător despre mulţi poeţi de azi.

H — Cred că, e într-adevăr, o poezie bogată. Am avut şi noi toate tendinţele care au existat şi în alte ţări. Tendinţe care, de fapt, sînt internaţionale.

S — Ca stafiile care umblă prin Europa. Toate sînt internaţionale. Cu excepţia uneia care e numai daneză : stafia tatălui lui Hamlet.

H — Într-adevăr, aceea e numai a noastră ! Ce e special poate la noi, e că, în acelaşi timp, coexistă multe forme de poezie. Există poeţi foarte cunoscuţi care se reînnoiesc, există mai multe generaţii de tineri care s-au manifestat fructuos în ultimul timp. În poezia tînără se poartă acum o polemică între două tendinţe. Prima (cronologic) o poezie aproape ca o autobiografie, aproape reportaj, mărturisire, cu caracter social şi politic adesea. Un pic documentaristă, aş zice. A fost un val foarte important — cantitativ mai ales. Durează la noi de cîţiva ani buni. Ea a permis multora, altfel mai retraşi, să se exprime. În cadrul acestei tendinţe s-a dezvoltat, de pildă, un grup feminist. Şi apoi există cealaltă tendinţă. Poeţi între 20—30 de ani, ceva mai exigenţi. Un fel de exaltare a fanteziei şi imaginilor. Aceşti tineri cred că poezia trebuie uneori să nu aibă teamă de-a fi dificilă. Să nu se ferească de acest lucru. Ei cred că acest val neorealist, pe care l-am cunoscut, n-a fost suficient de hrănitor. Un

întreg domeniu care ține de sensuri, sentimente, fantezie n-a putut fi exprimat cu mijloacele neorealiste. Deci poeții mai noi sînt împotriva acestui mod de-a scrie.

S — Și ei ce scriu?

H — Scriu... „pe dos".

S — Însă sînt foarte criticați de cei care scriu „pe față".

H — Întocmai. Și apoi pentru a completa tabloul, mai sînt cel puțin o duzină de poeți între 40—50 de ani, foarte diferiți între ei, foarte interesanți, dar care nu se încadrează în cele două tendințe mari.

S — Totuși ei există.

H — Revista română „Secolul 20" a închinat un număr țării noastre, un număr excepțional aș zice, și dens, și bine informat, și inspirat ca prezentare. Acolo pot fi întîlniți cîțiva dintre acești poeți.

S — Și Uffe Harder, bineînțeles.

H — Da, mi-a făcut plăcere să mă văd în acel număr.

Se aude soneria. Gazda mea se duce să-l întîmpine pe poetul Peter Paulsen.

Copenhaga, 1981

UN PROFIL AGITAT : WALTER HÖLLERER

Început de noiembrie. În curtea micului castel care adăpostește sediul originalului Colocviu literar din Berlin, se ard frunzele. Greblate de vînt de pe crengi, apoi adunate mormane de către vreun paznic prozaic, perucile stejarului secular, a unui plop canadian şi a altor numeroşi castani, sfîrîie pe înfundate. Se pot face asociații cu literatura. Cu poezia care se mistuie singură, în așteptarea cititorilor, dar Walter Höllerer este, chiar după expresia domniei sale, „un sceptic optimist". Lumea ca vers încă nu pare epuizată ; poezia mondială e plină de surprize.

Lexicoanele pe care le-am consultat (Germania Federală e și țara lexicoanelor !) nu sînt sgîrcite în date despre Höllerer. S-a născut în 1929 la Sulzbach-Rosemberg/Oberpfalz. Studii de literatură germană și filosofie. Personalitate marcantă a vieții literare. În 1959 a fost invitat să citească pentru prima dată în cadrul Grupului 47, impunîndu-se de atunci, cu tot mai multă pregnanță, ca poet și eseist. Volume de versuri : *Celălalt oaspete* (1952), *În afara sezonului* (1967), *Sisteme* (1969). Primește în 1960 un prestigios premiu literar (și, bănuim, şi substanțial : al Asociației Germane a industriașilor). Înființează împreună cu Hans Bender revista „Akzente" în 1964, în redacția căreia rămîne pînă în 1967. Se numără, de asemeni, printre fondatorii revistei „Die Sprache in technischen Zeitalter". E inițiatorul Colocviului literar din Berlin și șeful departamentului de literatură de la Universitatea Tehnică din Berlinul de Vest.

Foarte sociabil. E o încîntare să stai de vorbă cu dînsul. Plăcerea provine, probabil, și dintr-un sentiment mai obscur : de-a răpi timpul unui om atît de ocupat. Cu cît ești mai prins în o mie de angrenaje, cu atît mai multă lume se repede să te tragă de pulpană, să te împiedice de la activitatea concretă. Vioi, nervos, fără însă a da semne de nervozitate, izbucnind din cînd în cînd în cascade de rîs, domnul Höllerer se agață de idei ca un alpinist. Intră în elucidarea lor exhaustivă, pentru a le lăsa apoi baltă, în favoarea altora mai fragede. Aduce în argumentare un aparat critic impresionant (formația universitară) dar își permite și luxul de-a nu se lăsa robit de clasici. Un citat latinesc e înăbușit spontan cu o scăpărătoare tălmăcire originală. Pare anume făcut să conducă reviste și să inițieze serii editoriale. Duce realmente în spinare o mare parte din atmosfera literară a Berlinului Occidental. Nu e un om de granit ca vienezul H. C. Artmann. Nici nu se poate spune că e predispus la obezitate. Schițez în gînd acest profil, care-mi iese cam mișcat, din cauză că interlocutorul meu domină încăperea, aflîndu-se parcă în același timp în mai multe colțuri ale ei ; luînd o carte din bibliotecă și interesîndu-se cum îmi merge cu sănătatea,

în timp ce-o răsfoiește. Clima aici la Berlin — cum să spun ? — nu e cea mai dulce. Dacă ai văzut cerul o dată pe zi, înseamnă că-ai făcut o gaură-n cer, pentru că acesta e întotdeauna acoperit de cumuluși și de nimbuși. Chiar și avioanele nu se zăresc, ci doar le simți ca niște injecții subcutanate, al căror rol e desigur de-a te calma. E greu de tradus această observație, dar domnul Höllerer intuiește esența. Lasă din mînă cartea și trece bine dispus, la fereastră. Ca un ecou la cele spuse de mine, o ploaie piezișă începe să hașureze geamul. Sîntem la etajul întîi al frumoasei vile, pe vremuri proprietatea nu știu cui, acum locaș de cultură. Deasupra noastră bănuiesc turnul, care se vede atît de frumos de afară. Colocviul nu se poate spune însă că s-a retras într-un turn de fildeș. Ba dimpotrivă. Printre picături se zărește lacul Wannsee. La fel de hașurat ca și geamul. Îmi exprim speranța că ploaia nu se va atinge de focul sacru din curte. Pentru interviu n-am venit cu întrebările de-acasă, bazîndu-mă ca de obicei pe următorul raționament : neavînd întrebarea pregătită din timp, nici interlocutorul nu-mi poate servi răspunsuri de-a gata. Să fim spontani ! Să ne surprindă propria întrebare cînd vom deschide gura — iată secretul unor răspunsuri vii și viabile.

S — Cum se face că tocmai dumneavoastră ați ales ca „firmă“ a seriei pe care o conduceți o poziție atît de statică : șederea pe un scaun ? Arăt spre colecția cărților publicate pînă acum de L.C.B. Peste 30 de volumașe care se află pe masă și pe care domnul Höllerer le-a întors pe dos de vreo cîteva ori. Pe coperta fiecăruia, autorul șezînd pe un scaun. Ce semnificație dați scaunelor ?

H — A, îmi răspunde repede poetul *Frazelor*, cu un zîmbet amuzat. Nu sînt propriu-zis scaune, sînt mai degrabă capcane. Sugestia ne-a venit de la Brecht, care și el pleca de la un proverb : „cum te vei așeza în pat, așa vei dormi“. (Pe românește deci : cum îți vei așterne, așa vei dormi.) Și la urmă să observați că e vorba de scaune diferite. Și mai ales de atitudini diferite. Heinrich Böll stă picior peste picior, ținîndu-și cu mîinile împreunate genunchiul care parcă-l doare, pe un scaun cu spetează de lemn. Edoardo Sanguineti se uită la aparat cu țigara în mînă, după un scăunel ca de tinichea, care parcă abia-l ține. Lars Gustafsson stă cuminte, cu picioarele întinse frumos și cu palmele pe genunchi, pe un scaun modest de bucătărie. Charles Olson șade — se poate spune chiar șade — turcește pe ceva care e mai mult perniță decît scaun. Reinhard Lettau maschează scăunelul său și parcă stă chircit în aer.

S — Iar dumneavoastră, după cîte văd pe coperta *Poeziilor noi*, sfidați toate pozițiile de pînă acum și v-ați așezat în răspăr, pe un scaun simplu, sprijinindu-vă cu brațele de spetează.

H — Asta și pentru varietate. Dar și pentru a arăta că există tot felul de stări. O infinitate de arte poetice, pe care un ochi format le poate citi chiar de pe copertă. N-ar fi lipsit de interes un studiu asupra poeților, după modul cum pozează. Problema s-ar rezuma astfel în două puncte — ca să sistematizăm cele discutate pînă acum : punctul întîi : pe ce stai, și al doilea : cum stai.

S — Pornind de la acest al doilea punct, mi-aș permite o întrebare mai generală : cum stă poezia astăzi în Germania Federală ?

H — Stă în diferite feluri, principalul e că stă, adică se ține. Nu are, bineînțeles, nici o legătură cu dezvoltarea industriei de mobilier, de

scaune și fotolii. Despre mișcarea poetică din Berlinul Occidental am o părere foarte bună. Nu c-aș fi eu aici, adaugă domnul Höllerer, cu umorul care-l caracterizează. Dar Berlinul a avut întotdeauna o situație literară oarecum privilegiată. Literatura care se face azi aici se află în tradiția unei arte grave și serioase. Un oraș mare, cînd e pus pe artă, poate da un impuls puternic. Să ne amintim că aici au lucrat Heim și Benn. Aici a existat înainte de război revista de avangardă „Sturm", legată de mișcarea de stînga. Ea l-a publicat, de exemplu, prima oară în limba germană pe Maiakovski.

S — Și tot ea, adaug eu, a avut strînse legături cu mișcarea de avangardă din România, mai ales cu revista „Unu". Mi s-a întîmplat să citesc de curînd memoriile lui Sașa Pană, conducătorul acestei reviste, și-am dat peste relatarea unui amănunt interesant : „Sturm" a dedicat un număr întreg scriitorilor de avangardă din țara noastră. Asta s-a întîmplat în 1930.

H — Iată deci că ne aflăm în continuarea unui mai vechi dialog.

S — Și Colocviul pe care-l conduceți ? Care-ar fi programul său ? (Iertați-mă că nu găsesc o întrebare mai puțin didactică.)

H — Stimularea creației originale noi. Promovarea unei arte moderne, în respect față de tradiția progresistă din trecut. Editurile mari au preluat mulți dintre cei „descoperiți" mai întîi de Colocviu. Vrem totodată să păstrăm și caracterul intim, de cenaclu : pe cei „mari" îi publicăm cu fațete noi ale creației lor : Böll a semnat la noi versuri, Günter Grass, eseuri. Cei foarte tineri publică ce au mai bun. Deci o muncă de tatonare, de luare a pulsului literaturii care se face azi în R.F.G. — și în întreaga lume. Mărturisesc că mă pasionează această muncă. Lucrez cu plăcere la Berlin. La Hamburg unde societatea nu e atît de ahtiată după roadele spiritului, unde înclinația spre bunuri materiale poate rivaliza cu cea a turnului din Pisa, sînt sigur că mi-ar fi fost mai greu. Asta nu înseamnă că idealizez condițiile noastre.

S — Ce credeți despre poezie, în general ?

H — Iată o întrebare grea.

S — De mult o caut.

H — Am scris multe eseuri pe această temă, fără să ajung la o concluzie. Din pendularea dintre „încifrare", adică ermetismul care, după părerea mea, e desuet, și „descifrare", săgeata inspirației trebuie să se oprească exact pe poezia adevărată.

S — Ce înțelegeți prin poezie adevărată ?

H — Care nu e plină de... goluri. Important pentru versurile pe care le scrii este să găsești modalitatea de a îndesa în ele cît mai multe gînduri. Mulți fac exact pe dos — se feresc de-a strecura, de-a scăpa din greșeală măcar un gînd, un sentiment în ceea ce scriu. Eu sînt pentru expresivitatea ritmică. Pentru descoperirea unei sintaxe care să depășească metafora. Prin aproximațiile care există întotdeauna în lirică, scopul ultim trebuie să fie ajungerea cît mai aproape de adevărul obiectiv. Poezia are puterea de a uni mai multe limbaje și trebuie să facă uz de acest dar cu mai multă îndrăzneală.

S — V-a apărut de curînd și un roman. Am citit tot felul de recenzii „favorabile", cum se zice, n-am apucat să-l parcurg. Nu știu de ce titlul cărții mi l-a sugerat pe Hanibal trecînd Alpii.

H — Da? Tot meditînd asupra poeziei, am scris un roman. Îl coceam în cap de mulți, mulți ani, era mereu anunțat ca o iminență. Mulți se îndoiau c-o să-l mai termin vreodată. Ei bine, m-am concentrat și l-am isprăvit! Ceea ce e curios — adaugă autorul romanului *Ceasul elefant*, cu un zîmbet abia mascat, este că, deși poet, trebuie să observ în scrisul meu o consecvență de fier. Proza mea e ritmică. Romanul e continuarea unor lungi poeme. În lumina lui, poemele anterioare par niște elemente de tranziție. Deși are mai multe sute de pagini *Ceasul elefant* nu e un roman în sensul tradițional și nici un elefant. Spun tradițional, gîndindu-mă la romanele care au o acțiune închegată. Are și romanul meu o anumită acțiune, dar seamănă mai degrabă cu un poem.

S — Seamănă sau chiar este?

H — Seamănă doar — e totuși roman. Primul roman al unui poet. Și la urma urmei, oare genul în care ne-am străduit noi să-l încadrăm e tot atît de important? Am concentrat în el toate experiențele literare prin care am trecut. Un fel de roman creuzet. Tema?

S — Mi-ați luat vorba din gură...

H — Supralicitarea tehnologiei — (asta se poate înțelege mai bine într-o țară ca Germania Federală) — poate diminua mult ființa umană. Sau, mai clar: mă angajez, ca autor, alături de ființa umană, în pericol de a fi pervertită într-o simplă mașină. Ca modalitate de expresie m-a preocupat găsirea unui limbaj care să depășească limbajul. Posibilitatea penetrării prin structurile deja închegate și tocmai de aceea uneori închistate, care opresc sensibilitatea și gîndirea.

S — Principalul e să fie lizibil. Mă faceți curios.

H — A, de citit se citesc. Chiar și eu, din cînd în cînd.

S — Ce pregătiți în prezent?

H — Trei lucrări capitale. 1) O culegere de eseuri. Va aduna lucrările scrise în ultimii ani despre poezie, estetică, filosofie. 2) Un nou volum de versuri, cu poeme cascadă. 3) Al doilea roman. V-aș ruga să-mi permiteți să nu adaug mai mult despre aceste planuri mai apropiate ori mai îndepărtate. Sînt un om superstițios. Dacă tot trăncănesc despre ce am de gînd să fac, îmi piere cheful de-a mai lucra. Pe toți ne paște lenea.

S — Și eu sînt superstițios în privința lenii. Sînt păscut și de ea și de alții. Și, de asemenea, în privința planurilor literare divulgate dinainte. Dacă doriți, n-o să amintesc nimic în interviu despre nici unul din cele trei puncte.

H — Ba puteți să spuneți, dar așa, la modul cel mai vag, vaporos.

S — În volumul de eseuri vor figura și cele publicate în „Akzente"?

H — Da. Fiind o revistă pe care am condus-o împreună cu Hans Bender, a trebuit, vrînd nevrînd, să scriu mai mult în paginile sale. De altfel, o socotesc și acuma una din cele mai importante reviste din R.F.G. (unde există, din păcate, foarte puține reviste de literatură!). Continuăm să avem bune relații.

S — Consider ca un merit deosebit al revistei „Akzente" faptul de a fi publicat în urmă cu cîțiva ani o selecție din scrierile lui Urmuz.

H — Și, mi se pare, o antologie din tinerii poeți români, adaugă repede domnul Höllerer, care are o memorie foarte bună. Destul de puțin, să recunoaștem! După cîte sînt informat literatura din România este și ea foarte interesantă.

S — Să nu aşteptaţi să vă contrazic. Aţi nimerit exact peste o părere a mea, pe care o spun peste tot, în gura mare, dar...

H — Regret mai mult că nu cunosc limba română. Îmi place să citesc poezia în original. Intenţionez chiar, să vă vizitez ţara. Revenind la reviste, aş mai menţiona „Neue Rundschau", „Deutsche Hefte" şi „Merkur".

S — Sînteţi un pesimist sau un optimist?

H — Un sceptic optimist.

S — În calitate de critic, cu ce ochi priviţi propria dvs. poezie? Ştiu că în urmă cu cîţiva ani aţi publicat la „Literarisches Colloquium" un foarte interesant volum intitulat: *O poezie şi autorul ei*, culegere de poeţi care se autocaracterizează, ca să nu zic autodevoră, (pentru că există şi unele tendinţe apologetice), cu mare apetit şi cu o reală pătrundere.

...Eu mi-am epuizat întrebările, domnul Höllerer nu mai are nimic de adăugat. Mai ales că agenda de astăzi îi este foarte încărcată. Nici interviurile nu trebuiesc stilizate prea mult — şi, de asemenea, e bine să ştii cînd să te opreşti cu întrebările, care-ar putea deveni indiscrete. Afară s-a oprit şi ploaia. Sînt condiţii pentru o bună retragere, îi spun domnului Höllerer, uitîndu-mă cînd la cer, cînd la ceas. Poetul mă conduce politicos pînă la uşă. Ne vom mai întîlni, desigur, prin Berlin şi sper, de asemenea, să ne putem vedea şi la Bucureşti. Ar avea ocazia acolo domnul Höllerer să întîlnească o mulţime de poeţi buni, care pot fi cunoscuţi şi apreciaţi în original. Limba română, dacă ştii, precum domnia sa, franceza, italiana, şi latina o poţi învăţa de cum pui piciorul în gară, ori pe aeroport. E o limbă frumoasă şi mai ales uşoară, nu ca germana. Hohotul spontan al domnului Höllerer îmi mai dă curaj să plec şi să înfrunt în plin centru al Berlinului Occidental mulţimea de cetăţeni serioşi care zîmbesc rar şi nu rîd aproape niciodată. Deci există peste tot excepţii. Wannsee are valuri înspumate, de mare. Cerul limpezit face cu ochiul pinilor de pe maluri, care profită de lumină pentru a încerca o oglindire. Dincolo e Grünewaldul şi, peste tot şi sub toate, nisipul. Oraşul e înfipt în nisip ca o cămilă cu două cocoaşe. În ambele cocoaşe apă suficientă — poţi circula cu vaporul. Cînd părăsesc cartierul Wannsee observ peste tot, prin curţile vilelor, focurile. „Un fum continuu — sînt arse / actele secrete ale pădurii" ar fi spus poetul suedez Tomas Tranströmer. Arunc o frunză în focul sacru. Ploaia nu l-a stins.

Berlinul Occidental, 1973

„LABORITHMUL" POEZIEI FRANCEZE

•

Dialog cu Jean Clarence-Lambert

Eu — Care e raportul între poezia ta şi tradiţia franceză şi ce vrei să faci în poezie?

El — Sînt preocupat îndeosebi de problemele limbajului, asupra căruia vreau să acţionez, făcînd „săpături", înlăturînd zgura. Apoi mă interesează activitatea conştientă asupra activităţii intelectuale. Trubadurii aveau două stiluri: un stil dificil, foarte încifrat, şi un altul popular. Gongora de asemenea. Aceste două tendinţe: închidere, pentru experiment, lucru asupra limbajului, şi deschidere pentru comunicare se găsesc în cărţile mele.

Eu — În acelaşi timp?

El — Cîteodată în acelaşi timp. Cîteodată separate. Poezia mai directă e poezia de exorcism, e poezia care munceşte, poezia mitică. M-am servit aici mult de aspectele concrete ale societăţii moderne.

Eu — O carte a ta se numeşte *Cod*. De ce acest nume?

El — Poezia e o inaugurare, nu o confirmare. Octavio Paz are un poem pe această temă. Un critic a spus despre *Cod*: „Este vorba de o metodă de scris şi de lectură, adică o metodă de-a învăţa să fim. A fi om, bineînţeles. Întîlnim aici lucrurile practice ale filosofiei contemporane" (Serge Brindeau: *Poezia contemporană*).

Eu — Şi de ce se numeşte *Cod*?

El — Toată lumea vorbeşte de coduri. Codul e preferat stilului.

Codul e omul. Fiecare poem ne propune un cod. Eficacitatea acestui cod e de a lupta contra tendinţelor entropice ale limbajului. Entropia, ştim, e pierderea unei cantităţi. Cînd faci să treacă o căldură dintr-un corp în altul se pierde o cantitate. În informaţie la fel: o parte din mesaj se risipeşte. A conserva energia, adică elanul vital în poem. Spre acest ţel se îndreaptă eforturile mele, de aceea am inaugurat „codul".

Eu — A doua carte a ta are un nume tot codificat?

El — Vorbeşti de *Laborithme*? Laborithmul e un cuvînt care conţine alte cuvinte, un fel de cuvînt valiză.

Lambert e autorul a patru cărţi de versuri. În *Depeizarea*, dominant e sentimentul dorului. Un dor fără obiect. Pentru Kierkegaard starea de absurd este de-a avea dor de casă cînd eşti acasă. Lambert mărturiseşte că e foarte legat de viaţă, de concret. Trăieşte aceeaşi aventură în mai multe forme. A trecut printr-o experienţă suedeză, care s-a concretizat în poeme, traduceri, eseuri apoi o experienţă mexicană, pentru a plonja acum în cea olandeză. Fiecare avem moduri diferite de cristalizare. Avem un fel de tipar mitic fiecare, şi acesta e cîteodată ca un pat al lui Procust.

Are teme care-l urmăresc un timp, şi le dă o formă. După aceea aceste teme pot reveni, dar într-o altă cheie muzicală. Unele cărţi ale lui Jean Clarence-Lambert sînt adevărate geamantane cu tablouri, fiind ilustrate de unii din cei mai interesanţi pictori contemporani şi apărînd în tiraje mici, evident şi foarte scumpe.

Eu — Ce rol joacă vizualul în poezia ta ?

El — Acest titlu poate să spună totul : *Le voir dit (Văzul spune)*. Guillaume de Machault, poet şi muzician, a scris o carte de versuri de dragoste : *Le veritable dire*. Dar asta în franceza modernă ar da „le voir dit". Vizualul mi se trage poate din aceea că m-am interesat de pictura nonfigurativă şi ceea ce Bachelard a numit „imaginea imaterială". Din această pasiune a mea s-au născut acele cărţi obiecte, ilustrate de Jordin Errant, Corneille şi alţii.

Eu — Mai spune ceva despre poezia franceză.

El — Singura producţie umană pe care capitalismul n-a reuşit s-o comercializeze e poezia. Nu s-a reuşit să se scoată bani din poezie. Eşecul capitalismului e poezia. Cenzura împotriva ei e o cenzură economică. Mahara Ji e un tînăr care a devenit milionar vînzînd „adevărul spiritual". Totul e recuperat, budismul de exemplu, totul şi transformat în bani. Excepţie face doar poezia.

Mai e un aspect de semnalat al simbiozei dintre poezie şi pictură. Acela al tovarăşiilor de drum. Pictorul Lisensky a avut o perioadă grea la început, cînd nu era cunoscut. N-avea din ce trăi şi m-a rugat să-l prezint unui galerist. Mai tîrziu m-am dus eu la Lisensky, care a devenit între timp o autoritate, şi l-am rugat să-mi ilustreze o carte de versuri.

Eu — Gîndeşti în imagini ?

El — În poezie cred că există toate dimensiunile limbajului, concept-vizuale, sonore. În *Laborithme* există un poem la sfîrşit pe care-l consider sonor, în spiritul muzicii concrete. Am lucrat cu grupul lui Pierre Shaeffer (inventatorul muzicii concrete).

Eu — Despre poezia concretă ?

El — M-am răcit de ea. Poemul *Strungăriile franţuzeşti* e aproape poezie concretă-vizuală. În *Cod* există poezie concretă-sonoră. Textele sînt luate toate din revista „Elle", dînd aici peste o adevărată mină de mituri degradate, mituri fosile, cum ar fi spus Eliade. *Le danger du lit conjugal (Pericolul patului conjugal)*. Acest vers se poate schimba, schimbînd cîte un cuvînt după principiul serialului din muzica serială. Sînt acolo şi poezii simetrice, triade, structuri, triade variabile...

Eu — Lucruri complicate. Cum ai debutat ?

El — *Depeizarea*, a apărut aproape simultan cu *Comorile poeziei*, care a constituit teza extrauniversitară, neputînd intra la facultate. După aceea m-a pasionat mitologia contemporană, făcînd teatru şi poezie.

Lévy Strauss a demonstrat că există două tipuri de gîndire : gîndirea logică şi gîndirea sălbatică (de bricolage). A compune şi a descompune lucrurile pentru a face altceva. Într-o piesă de-a mea e vorba de-o ucidere rituală într-o societate primitivă, după schema lui Eliade. M-am jucat cu evenimentele. Piesa se numeşte *Bris (Collage) K*. O alta e o tragedie buff. O alta analizează raportul dintre fiu şi tată şi se cheamă *Fiul revoltat*. Legăturile lui Lambert cu artiştii plastici, cu muzicienii l-au condus spre un nou mod de „a apuca materia". Prin anii '60 cînd se pornise avangarda

Jean Clarence-Lambert, desen de Pierre Alechinsky

mai exista și o altă avangardă care se crea concomitent la Paris și în America de Nord, cu precursori și punct de plecare în „Dada", în care efectiv bariera între spectator și actor e complet înlăturată. Reacția publicului trebuia să fie cu totul alta pentru că spectatorul era integrat în spectacol. Adică, într-un fel, deziderate lui Peter Brook, venit mai tîrziu. La Paris grupul care încerca să facă spectacole de felul acesta se chema *Domeniul poetic* — incluzînd artiști plastici, poeți, dramaturgi. Piesele erau împănate cu reclame, în momentele cele mai dramatice, ca în filmele americane.

El — *Domeniul poetic* „a ambiționat să scoată poezia din carte și să dea cuvîntul vorbelor din poem"...

Eu — Vorbe, vorbe, vorbe...

El — Aşa am făcut aproape ocolul pămîntului, împreună cu un actor, încercînd să lansăm *Domeniul poetic*. Am fost la Tokio, Ierusalim, în Teheran, India, Cambodgia. Cînd se intra în sală spectacolul era deja început şi publicul era furios pe plasatori, crezînd că i-au oprit să intre la timp, ori că au întîrziat ei.

Eu — Proiecte ?

El — *Le plaisire dificile (Plăcerea dificilă).*

Jean Clarence-Lambert e un ferment de cultură, foarte bun pentru depăşirea momentelor de inerţie, ce survin adesea în poezie, plastică, teatru. E un entuziast lucid, nu-l sperie nici succesele şi nici ratările, spirit ascuţit, ştie să rîdă şi e foarte mobil în artă ca şi în viaţă, fiind greu de găsit la o anumită oră pe globul pămîntesc, pe care călătoreşte cu o mare dexteritate.

Haga, 1975

ARTUR FĂRĂ PREJUDECATA MESEI ROTUNDE

Nu știu ce vînt l-o fi purtat pe Artur Lundkvist prin România. Cred că popularul viscol al peregrinărilor, pe care sufletul său de marinar eșuat pe uscatul unui vers, ca pe-o banchiză în derivă, l-a simțit mereu înfoindu-i pînzele. Hoinar prin lume, multiplicindu-și prezența prin intensitatea trăirii. Misiunea-i sacră e de-a cînta-o, de-a se desfăta, dulce-amărui de priveliștea-i pestriță. Statura de uriaș candid, are nevoie de o contemplație la dimensiuni mari, de glob, și poetul și-a țesut, încă din tinerețe, pașii, printre meridiane și paralele : pentru a se impregna de o anumită concretețǎ a lumii, cețoasă, bună de prizat prin pori.

Opera sa e de seve, țișnind din rădăcini întinse pe mari suprafețe și gîlgîind prin triunghiuri ce vibrează încordate. Poetul nu e din categoria celor care, frustrînd, și pîndind momentul privilegiat, rețin din coroane de ramuri doar mugurii (așa cum se colectează mugurii arborilor de cuișoară pentru deliciul cerului gurii). Viziunea sa nu e de condiment. Lirismul său înseamnă inoculare fabuloasă, o îmbobocire totală, aș zice pînă la veștejire, îndreptățind ciclul firesc al naturii și dînd nepărtinitor rînd tuturor aromelor. Poate în căutarea unor astfel de soiuri de arome și izuri, complementare, scandinavul poposea și în București în 1971.

L-am întîlnit la Casa Scriitorilor. Era însoțit de Maria Wine, distinsă poetă ea însăși, tovarășa sa de viață. Se organizase o „întîlnire". Aceste întîlniri periodice semiprotocolare, cu scriitori care ne vizitează țara, au ceva din spectacolul țărănesc al pețitului. O mergere în pețit care nici nu eșuează, nici nu duce la căsătorie. Ambiguitate, stîngăcie și interes care încearcă să nu cumva să se păcălească. Stîngăcia se naște din excesul de-a fi pe placul oaspeților, despre care, de obicei foarte puțini au auzit ! — pe de o parte. Și pe de alta, din dorința acestora, sinceră, de-a fi la înălțime, de a face față unei situații „literare", de a-și arăta chipul cel mai fotogenic. Se stîlcesc trei-patru limbi. Fiecare din cei prezenți dă să spună ceva important, legat, evident, de o carte pe care a scris-o sau la care scrie — marea operă ! E întrerupt înainte de predicat de amfitrion, dîndu-li-se musafirilor posibilitatea de-a scoate din buzunar propriile cărți. Spre final, după un coniac și o cafea, discuția se dezleagă ; românii vorbesc între ei, românește, nu s-au văzut de mult. Devin în schimb foarte volubili translatorii, care își aranjează noi călătorii în țările respective, pentru „perfecționarea limbii" și se lasă cuceriți de comentariile pe care destinși, în sfîrșit, oaspeții le fac în jurul pozelor din cărțile purtate cu ei.

Întîlnirea la care mă refer n-a fost din fericire, de acest fel. Faima scriitorului suedez era mare, numele său fiind aureolat în plus de nu știu ce mister de viking academician, înzestrat cu virtuți magice. N-ar putea el — la urma urmei ? — să scoată literatura noastră din anonimat, învăluind-o cu cețurile premiului Nobel ? Nu cumva a venit în acest scop ? Etc. Etc. Nu știu cine se pregătea atunci pentru Nobel. (Trebuie să spun, în paranteză, că românii primesc în fiecare an Nobelul, fără ca suedezii să știe). În orice caz, curiozitatea participării era mare. Cred că eram printre cei mai tineri invitați la această întîlnire de taină. Fremătam și eu — recunosc — de dorința de a-l cunoaște pe Lundkvist. S-au pus întrebări pertinente în legătură cu subtilități ale operei sale — de pe atunci vastă. Intelectualii noștri sînt deosebit de subtili și dibuiesc întrebări care nu-ți vin în minte decît la a doua lectură sau a treia lectură, cu creionul în mână. Oaspeții au răspuns cu dezinvoltură și amabilă implicare. Lundkvist s-a mirat și-a rîs de chițibușurile bibliografice puse pe tapet. A vorbit despre noi și despre el. Un sufle mare care se bucură nordic și candid. Nu știu dacă a pomenit sau nu cuvintele „miracolul românesc", gata de-a fi inclus, după unii, în colecția de miracole ale mapamondului. Am înțeles însă că s-a simțit bine la noi. Literatura română l-a interesat realmente. Avea să-mi confirme această bănuială, cîțiva ani mai tîrziu, la Stockholm. Eram, ca să zic așa, în trecere prin Scandinavia, atras de fiorduri, de Odin, de Gulfstream, de scrierea runică. În ciuda curentului cald, capitala suedeză era înghețată, pînă la degerare. Oamenii vîrîți de tot prin cutii de blocuri noi, întru totul asemănătoare cu ale noastre, căci și la ei se construiește enorm, savurau anotimpul alb, visînd, la alegere, banchize ori cămile. Poetul m-a primit cu un zîmbet luminos, risipindu-mi timiditatea și făcîndu-mă să mă simt bine. Și academicienii știu să fie gazde perfecte. Doamna Wine mi-a pus pe-o măsuță o ceașcă de ceai fierbinte. Am vorbit despre frig, despre Neruda, despre călătoria în România. Cunoștințele sale se îmbogățiseră și se decantaseră. Ne-am amintit de cîțiva prieteni comuni. (Întîlnirea, care mi-a rămas bine întipărită în memorie, ca o urmă pe zăpada Suediei, am evocat-o cu alt prilej.) Am primit, cu autograf, două din antologiile mai recente apărute peste hotare : *Huellas en la tierra*, publicată la Barcelona, în 1974, și *Ein Baum mit Fischen*, tipărită la Leipzig, în colecția Reclam, 1972. Suedezii, ca și noi, ca toate țările mai mici, nu beneficiază de ieșirea la mare a unei limbi de mare circulație. Spre deosebire de noi, însă, parcă fac ceva mai mult pentru ameliorarea inconvenientului și a-și pune în lumină valorile. Lundkvist este unul din partizanii traductibilității. Chiar dacă n-ar spune-o și explicit, tălmăcirile sale numeroase din Lorca, Eliot, Paz, Neruda, Perse grăiesc de la sine. Au totodată și ceva de exorcism : fie ca gestul, molipsitor, să funcționeze și invers ! În felul acesta, Lundkvist e un vajnic vrăjitor, în favoarea valorilor țării sale, pe care le apără, dealtfel, și prin numeroase intervenții critice. Iar, ca vrăjitor, pe rug se arde singur, într-un spectacol cu flacără mare, care ține de-o viață, insul fiindu-și în același timp victimă care se perpelește, călăul care ințețește focul, și milostivul care aduce surcele. Poet și critic, prozator și ziarist, autor de memoriale de călătorie... o personalitate ce, prin diversitate, se concurează parcă pe ea însăși... Dar poetul ocupă în operă locul leului... El înfioară totul și

laba majestoasă — cu ghiare înfipte deopotrivă în vis și-n realitate, în subvis și-n subrealitate, în supracoșmar și în suprafantastic se simte emblematic...

Situîndu-se la „nord de tunet“, poetul știe să pregătească minuțios această descărcare grozavă de energie prin aglomerări de descrieri, notații prozaice, întîrzieri asupra amănuntelor. „Poemul preferă să se ocupe de insignifiant / de ce-i aproape imperceptibil, de ceea ce nu cîntărește nimic (...) / Picături ce abia reflectă imagini minuscule, / mușchiul ca salivă uscată pe-o stîncă“ — aflăm dintr-o *Poetică*. Vitalismul e trăsătura care nu poate scăpa nici unui comentator, surprins de suflul aproape hugolian al acestei opere. C-o grijă infinită și aplicație, autorul a adunat de pretutindeni, țări, continente, cătune, pene „rare, pierdute“, „care nu cîntăresc nimic“ pentru a-și construi o imensă aripă viitoare. O aripă cu țurțuri : un plîns al zborului, o revoltă distilată în lacrimi. „Muzica mă face contemporan inimii. / Golurile vieții sînt pauzele inimii. / Dar muzica este oare de vid și plin al inimii“, spune un gînditor român. Și transcriind aceste gînduri, aproape trist că a izbutit să formuleze altcineva atît de frumos și înaintea mea ceva ce ar fi putut să-mi treacă și mie prin cap, „dacă aș fi fost în stare“, îmi amintesc de-o întîmplare a călătorului Lundkvist. Se afla în Agadir, în timpul teribilului cutremur, care a distrus aproape totul, pînă și amănuntele nesemnificative, pînă și imperceptibilul. Scăpat ca prin miracol, poetul va scrie — ce putea face ? — o carte zguduitoare de martor. Poate că una din calitățile majore ale lui Lundkvist este de-a fi reușit să depășească egoismul specific poeziei, fiind contemporan nu numai inimii sale ci și un contemporan de nădejde al inimii noastre.

București, 1984

VERSURI LA RĂSCRUCEA EZITĂRII

•

Dialog cu W. S. Merwin

William S. Merwin se numără printre poeţii importanţi ai generaţiei de mijloc din Statele Unite, generaţie care, ca mai peste tot în lume, este cea care duce în spinare povara poeziei. În ţara sa, stă alături de Allen Ginsberg (n. 1926), Robert Bly (n. 1926), Philip Lamantia (n. 1927), W. D. Snodgrass (n. 1926), Frank O'Hara (n. 1926).

Merwin (n. 1927) publică versuri din 1952, cînd debutează editorial cu volumul *A mask for Janus (O mască pentru Ianus).* Urmează *The Dancing Bears (Urşii care joacă),* 1954, *Green with Beasts (Verde cu bestii),* 1956, *The Drunk in the Furnace (Beţivul în cuptor),* 1960, *The Moving Target (Ţinta mobilă),* 1963, *The Lice (Păduchii),* 1967, *The carrier of ladders (Purtătorul de scări),* 1970, pentru care i se acordă premiul Pulitzer, cel mai prestigios în Statele Unite, în 1971. Paralel, a desfăşurat o intensă activitate de traducător, din spaniolă şi franceză. Poet ineresant şi dificil. Incifrat, iniţiatic. Cuvintele sînt ca o cicatrice a unui gînd, unui sentiment. Se vede urma, dar trăirea e presupusă, durerea nu se manifestă. Versurile sînt piscurile abia săltîndu-şi fruntea din marea care a inundat lanţul de munţi. Ai putea să-l consideri un ermetic, cu o notă mare la însuşirea lui T. S. Eliot, cel din *Ţara pustie.* Dar la el, după o anumită familiarizare, sensurile se trădează mai repede. „Punţile nu-s arse, ci doar strînse", mărturiseşte undeva. Sau „Cu toate vorbele, tăcerea mea e una". Poezie la antipodul celei practicate de Ginsberg ori Ferlinghetti. Poezie de evitare a veştilor, interiorizată, ascetică. Discurs cu pleoapele strînse, murmurat, îmbrăcînd uneori forma unor false pasteluri. O incifrare ritualică, de limbă veche, de descîntec. Cuvintele, parcă, nu se articulează în fraze, sînt grele, robite de secrete gravitaţii. Titlul unui poem mi se pare semnificativ pentru această fază : *Indigestia vampirului.* Nu e vorba propriu-zis de un chin al rostirii (se întîmplă de multe ori ca poeţi cu dificultăţi de exprimare şi c-o gîndire confuză să pară profunzi şi oraculari din cauza deficienţei). Merwin este cel mai cursiv şi mai explicit om, dar şi-a impus un regim de austeritate, „Ţinta mobilă" a versului său rămîne mereu neatinsă, dar aproximată, tot mai aproape, de versuri dornice de-a spune cît mai mult : „În timp ce merg / Numele ţi-l aştern lîngă vocea mea" ; „Lacrimi de lumînări", „rime pline de pene" ; sau : „Eu, unicul fiu al clopotului".

Cîntecul său este, „între două deşerturi". Dar există, ars de soare, ascuns prin crăpături de stînci, care se prefac, încet, încet în nisip, se face auzit, îi simţi lungimea de undă pe care — iată — am receptat-o cu simpatie.

W. S. Merwin umblă în sandale pe piciorul gol, între New-York şi Hawai. Pendulează între profesiunea de poet și cea de traducător, iar în ce privește traducerile — între clasicii latini, poeţii evului mediu și modernii francezi și spanioli. Din românește a tradus un bocet inclus în antologia sa din 1968 de *Traduceri alese*. Căsătorit cu tînăra și frumoasa poetă din Hawai, Dana Naone, care umblă la ureche c-o floare roșie de eucalipt sau de leandru. (Într-o zi de leandru. Într-o zi de eucalipt.)

În româneşte i-a apărut un volum selectiv, *Poemele deceniului șapte* (Editura Univers, 1977), tradus de Constantin Abăluţă și Ştefan Stoenescu, cel din urmă semnînd și o pertinentă prefaţă.

Sorescu — După un tipic, pe care l-am folosit şi în alte discuţii, aş dori ca tu singur să iei pulsul şi să pui diagnosticul poeziei pe care o scrii. E mai bine așa. Așadar, ce e poetul ? Mai ţii minte aceste versuri : „Ştiu atît de puţin / Că orice mi-ai spune va fi o revelaţie" ?

Merwin — Eu cred că poetul nu e ceva excepțional, dar e ceva unic. El vorbeşte cu sine, și vorbind cu sine atinge şi problema esenţei celorlalţi. Un bun poet încearcă să facă totul, cu cuvinte limitate şi subiecte limitate. Cred că menirea poeziei este încercarea de-a aduce esenţa unei lumi inocente în lumea actuală.

S — De ce ai început să scrii şi cum ?

M — Tatăl meu a fost pastor. Cînd eram mic, înainte de a învăţa să citesc, m-a atras sonoritatea imnurilor. La cinci ani compuneam imnuri pentru biserică. Poezia am întîlnit-o, propriu-zis, la 16 ani. Puţin mai înainte, la 14 ani, am părăsit New-Yorkul natal pentru a merge la Universitatea Princeton. După aceea am făcut un lung voiaj în Europa, stînd cîţiva ani în Spania, Portugalia, Anglia, Franţa.

S — Cum priveşti acum spre primele tale versuri ?

M — Sînt în stilul clasic, cu influențe din evul mediu provensal, portughez, italian. Mai apoi, cu fiecare carte nouă, am încercat să scriu mai direct. Cînd scrii direct, tu știi, criticii spun că ești obscur. La început. Apoi se mai limpezesc lucrurile.

S — Ce gîndeşti despre poezia de azi ?

M — Din toată lumea ?

S — Da.

M — Am impresia că se trişează mult.

S — Ești deschis la toate modalitățile ?

M — Sper. Dar sînt unele pe care le prefer. Nu îmi plac cei care limitează poezia.

S — Dacă mai ai ceva de adăugat...

M — Da. Poezia în istorie, poezia în situația concretă a lumii actuale. Eu sînt extrem de pesimist în privința faptului c-am putea face ceva cu versul nostru. Dar am o speranță infinită în ce ne unește, în ce ne-a permis să scriem pînă acum. Se practică arta și se va practica mereu, chiar dacă unii se îndepărtează de ea.

S — Totuși există și o poezie bună azi.

M — În poezia de azi, cu adevărat de azi, adică modernă, există o energie enormă, multă varietate. Constat și o mare slăbiciune, a crescut parcă distanța între artă și problemele urgente ale timpului nostru. O slăbiciune la care particip și vreau să spun că poate mă fac și eu vinovat de ea. Încerc mereu să pătrund mai mult în marea actualitate.

Morelia (Mexic), august 1981

MIMMO MORINA ȘI FATA MORGANA

Mimmo Morina este cel mai mare poet din Luxemburg, ducatul fiind într-un fel un sigiliu pentru mica noastră marea Europă. Nu întîmplător apare aici acea revistă frumoasă și întotdeauna interesantă, și nu întîmplător această revistă este scoasă chiar de Mimmo Morina, poet sicilian, care poate scrie și în dialect, dar dialectul său preferat rămîne cel al poeziei : o poezie energetică, plină de curenți de înaltă tensiune și de curenți marini, și de curenți *morini*, o poezie „trasă", prin urmare, și voit răcită. Reîncălzită apoi pînă la incandescență și iarăși așezată sub jetul rece al cotidianului. Citindu-i cele două volume *A canne mozze* („halucinantul jurnal", cum îl numește Alfredo Luzzi) și *Hiera* (ediție bilingvă italiano-franceză, cu traduceri de Guillevic și o prefață de Giancarlo Vigorelli), m-am aflat în fața unui zig-zag poetic. O mare vitalitate, care explodează pur și simplu în versuri ce n-au timp să se constituie definitiv, sau se fac și se desfac sub ochii noștri. Un poet care scrie cu părtinire despre „duhoarea ruginii", „scrîșnetul de fierărie", alăturînd verdele grădinii de verdele fierii. Versul are mușchii încordați, e un vers, aș zice, muncitor (autorul însuși se numește „proletar al inteligenței"), asumîndu-și prozaismul și concretul, cu accente uneori ironice. Tehnica e a notației și a poeziei concrete. Fiorul liric e rupt sistematic, se intercalează știri și buletine de știri, fapte concrete și abstracte, se revine apoi, la lirism, dintr-un alt unghi. „Unghiul ce falsifică perspectiva", spune poetul, așezîndu-și fotoliul în „unghiul obtuz". „Falsificarea" este, de fapt, tocmai găsirea stării de grație, care întotdeauna este realitatea văzută altfel, la punctul de fierbere. Notînd dintr-o răsuflare : „picurarea streașinilor / grîul aplecat / mărul în pîrg / miei lîngă ugere pline / ploaie / somn / lumină", poetul parcă decupează fîșii din realitate, punîndu-le de-o parte, pentru o poetizare ulterioară. Se contează pe puterea de iradiere a cuvintelor și senzațiilor. O poezie a cîmpului vizual, aș fi înclinat să zic, incluzînd aici și cîmpul interior, cel magnetic, cu întîmplări sufletești, pe care, din pudoare, poetul pare a le bagateliza. „După ce-am îndurat atîta / hotărăsc / SĂ NU MAI SUFĂR". Amintirile de țăran sicilian țîșnesc uneori, se combină cu impresiile și informațiile marilor și micilor orașe cosmopolite : „zgomote și troznete / fum de cîrnați fripți / arome de hamburger cu ceapă / parfumuri dulcege de siropuri / fel de fel de alimente obosite". „Se vinde umiditatea la solduri" sună ultimul vers dintr-un poem ce poartă

titlul unei piețe din Luxemburg. Aceste „solduri", colorate violent, provenind din multe izvoare, constituie violența și democrația acestei poezii din petice de proză și lirism, eleganță și bruscare, accente pamfletare și-o grațioasă undă elegiacă. Atent deopotrivă la gingășia copiilor care culeg maci și la frumusețea femeii, Mimmo Morina rămîne, mai ales, un poet al mișcării — o mișcare discontinuă, frumoasă prin neprevăzut, cîntărețul acțiunii, al unei acțiuni mereu luată de la capăt, care este inspirație și care la el se confundă cu însăși respirația. Spunînd : „Și-n așteptarea războaielor / omenirea se descurcă", el își dovedește optimismul incurabil al „insulei ireale" : cotidiana realitate ce uneori joacă (face figurație) și în rolul de fata morgana.

București, 1982

UN OPTIMIST INCURABIL : JUSTO JORGE PADRÓN

Ieri s-au încheiat lucrările Congresului mondial al poeţilor, cu o vizită şi un dineu oferit de primăria oraşului Toledo. Un congres mondial al poeţlor îşi are justificarea în însăşi profesiunea artiştilor cuvîntului. Truditori în adevăratul înţeles al cuvîntului, cel care presupune sudoarea frunţii, ei trebuie să aibă posibilitatea să discute şi să-şi apere munca.

Mă întîlnesc, la restaurantul „Los Galgos", cu poetul Justo Jorge Padrón, cel care a dus în circă povara organizatorică a celor şase zile de congres, într-un moment economic dificil pentru Spania, ca şi pentru restul lumii. Trebuia, în acest festival, să mergem două zile în Canare şi să discutăm acolo, în bătaia brizei. Din cauza scumpirii hotelurilor, Canarele au căzut din program. Asta în legătură cu dificultăţile. Afară s-a mai răcorit. Un fluture poate zbura peste muzeul Prado fără să transpire. E seară. Cinăm în restaurantul hotelului. Chelnerii îl cunosc pe „preşedintele poeţilor", pentru că aici au locuit şi-au luat masa participanţii.

S — Deci acum respiri uşurat. Dacă scapi cu bine şi de acest interviu, poţi merge liniştit acasă, în Canare, să faci plajă. O plajă bine meritată, largă, spaţioasă. Cum sînt falezele pe-acolo ? Să-mi ţii şi mie o jumătate de metru de nisip, cu faţa spre soare. Prosop aduc eu. Accept pescăruşi locali. Putem vorbi, în continuare, despre Congres ? Mai suporţi ?

P — (*Rîzînd*) Am primit zilele acestea atîtea lovituri piezişe, atîtea ghionturi... Unii doreau să ţină congresul în toamnă. Sau mai devreme. Mai devreme nu s-a putut din cauza *mundialului* de fotbal. Putem noi face faţă concurenţei ? În toamnă e vizita papei. M-am încăpăţînat deci să-l ţinem acum, aşa cum fusese programat, pentru că altfel riscam să-l pierdem. Mă rog, nu toţi m-au înţeles. Au venit totuşi destui poeţi : 123 din Spania, 200 de hispano-americani, 180 de străini. S-au rostit în aceste zile 57 de comunicări.

S — Le-am ascultat pe toate cu sfinţenie. M-au interesat mult comunicările lui Östen Sjöstrand (Suedia), Nicanor Para (Chile), Eugène Guillevic (Franţa), Eugenio de Andrade (Portugalia), Mark Strand (S.U.A.), Pierre Emmanuel şi încă multe altele...

De cînd ai început să te ocupi de organizare ?

P — Am fost ales preşedinte la congresul precedent de la San Francisco. Imediat după San Francisco am mers în Mexic, pentru a lua contact cu poeţii de acolo. Octavio Paz şi ceilalţi. De la 1 septembrie '81 am purtat numeroase discuţii cu instituţiile spaniole pentru subvenţionarea acestei manifestări importante, patronată de regele Juan Carlos. M-a sprijinit mult Ministerul Educaţiei, care ne-a acordat cinci milioane de pese-

tas. Apoi și alte ministere: Ministerul culturii: 2 milioane de pesetas, Ministerul Afacerilor Străine: un milion și jumătate, iar Ministerul Turismului ne-a oferit biletele de avion. Ministerul Ibero-american a suportat doar ce ține de secretariat: 550.000 de pesetas.

S — Deci pînă acum tot probleme contabilicești.

P — Astea mi-au scos sufletul! Am lucrat pe brînci 11 luni fără secretară, fără nimic. Eu m-am ocupat de toată corespondența (și nu-mi place deloc să scriu scrisori). Singur a trebuit să rezolv și celelalte probleme, care țineau de Spania. Abia în ultimele luni am avut o echipă de șase secretare.

S — Cum a fost congresul de la San Francisco?

P — Au participat mulți poeți, dar nu dintre cei mai buni. Nord-americanii sînt, în general, meschini cu cultura. Totul se plătește, și poeții n-au bani. La ei universitățile sînt foarte tari, dar ele nu fac întîlniri de anvergură.

S — Depășind sfera financiară, ce-ai mai putea spune despre congres?

P — Un succes pentru poezia mondială. Au venit, cum am spus, peste 500 de poeți, din 63 de țări. S-au cunoscut mai bine, au putut schimba idei și păreri despre arta lor, au vorbit, în cunoștință de cauză, despre poezia din țările reprezentate. A fost o bună ocazie pentru lirica de limbă spaniolă, majoritară la acest congres, de-a se face mai cunoscută. S-a discutat mult despre traduceri.

S — Și eu cred că poezia poate și trebuie să fie tradusă. Se pierde ceva într-adevăr, ceva destul de important uneori, dar tot mai rămîne un pic de scînteie, care merită să fie cunoscută.

P — Sper că după această întîlnire circulația poeziei în lume să fie mai bună. Este minunat că se formează o conștiință de sine mai limpede a poeților. „Noi sîntem nebunii de azi dar vom fi bătrînii de mîine“, a spus un poet senegalez. În cazul meu trebuie să-ți mărturisesc, sincer, că acest congres mi-a cerut un mare sacrificiu. Nu numai că m-a blocat și n-am putut scrie mai bine de-un an, dar a trebuit să fac și eforturi financiare, riscîndu-mi și mica mea avere, pe care s-a pus ipotecă. De asemenea, a funcționat, cum ai văzut, și gelozia unor confrați spanioli. Sînt bucuros, însă, că am putut face față dificultăților.

S — Te-ai descurcat destul de bine. Te-a avantajat și faptul că ești tînăr și ai inima tare. *Cordul*, cum zic doctorii. Poezia o scriem cu inima și șocurile le primește cordul. Pentru că n-au lipsit în ce te privește dușurile, cînd calde, cînd reci. La urma urmei, astfel de întreprindere poate fi și o cură de slăbire, nu? Care e părerea ta despre poezia care se scrie azi în lume? Te întreb și ca poet și ca editorul unei foarte frumoase reviste, „Echivalencias“, unde îți propui să faci cunoscute cele mai izbutite voci, publicînd poezii inedite, în limba originală și în echivalențe spaniole și engleze. Am văzut primele două numere. Sînt încîntat. Autorii — de prima mînă, traduceri izbutite. Prezentarea grafică înseamnă de asemenea un succes.

P — Noua poezie a lumii se caracterizează, după mine, prin dinamism. Simbolul modernității este mișcarea, mutația. Poezia contemporană are datoria de-a căuta noi oglinzi pentru a se privi. Au existat momente de pendulare între realism și imaginativ sau idealizare. De la naturalism

la realismul romantic. De exemplu, în Spania, după războiul civil, a dominat poezia socială sau civică. Am spus de mai multe ori : poetul nu-i numai un artist sau un artizan, ci e, în același timp, și-o conștiință critică a timpului său. În vremea dură a dictaturii lui Franco artistul a preferat să fie, fățiș, criticul sistemului. Nu s-a mărginit doar a fi artistul frumuseții. Dar acum această formă de expresie nu mai e suficientă la noi. Poezia aceasta, obosită de ea însăși, nu se mai poate deosebi uneori de pamflet sau reportaj sau articol publicistic. Ea a dat totuși doi autori importanți : Blas de Otero și José Hierro. După această generație a venit alta, intermediară. Se cheamă, în critică, promoția anilor '50 și promoția anilor '60. José Angel Valente, Gil de Biedrua și Claudio Rodriguez mi se par mai importanți. Cu ei se poate spune că s-a epuizat generația de după război. Acești poeți au practicat o lirică diurnă, critică, străbătută, în unele cazuri, de un fior tradițional, moștenit de la Machado. Un lirism conectat poate și la emoția lui Leopoldo Panero. Maestrul lor a fost, într-adevăr un mare maestru (el însuși făcînd parte din grupul anilor '27) : Luis Cernuda, un artist al limbajului, al rigorii gîndirii critice. O poezie riguroasă ca limbaj, repet, dar și-o emoție puternică și-o gîndire profundă. Noua generație, cea a anilor '70, încearcă să reînnoiască totul.

S — În această generație te incluzi cred și pe tine.

P — Da. Mai poate fi amintit Pierre Gimferrer. Gimferrer, de exemplu, vine c-o altă viziune. El e contra structurii riguroase a poemului — aproape o regulă în epoca precedentă. Important pentru el sînt doar limbajul și imaginația. Poezia sa a fost inspirată de mișcarea lui D'Annunzio și „decadența" lui Verlaine și Rubén Dario. Nu un Rubén Dario forte, ci unul decadent, cu o mișcare ca de gondolă. Poezia lui Gimferrer a creat un grup, „școala venețiană", numit astfel pentru că s-a insiprat din școala Veneției. Împotriva acestora s-a dezvoltat „direcția substanțială".

S — Deci generații, constituie la rîndul lor în grupuri, unele antagonice, altele fuzionind ușor între ele... Un tablou destul de clar al unei poezii vii, care își caută drumul și care de multe ori l-a găsit, în mod exemplar. De ce „direcția substanțială" ?

P — Eu am numit într-un articol această direcție „direcția substanțială" și expresia s-a încetățenit. Este vorba de poezia care-și propune în același timp emoția umană ca substanță, dar acordă importanță și limbajului și gîndirii. O aventură a emoției, a gîndirii și a limbajului în același timp.

S — Ce aveți voi comun cu generația anterioară ?

P — Emoția artistică, accentul pus pe gîndire. Cu „venețienii" avem comun două lucruri : acordăm aceeași importanță limbajului, cum am spus. Dar limbajul e mai rafinat, — ne place să credem că stilul e mai subtil. Rolul aventurii imaginației e mai mare. Asta înseamnă că poetul nu mai e linear. El se încarcă de vizionarism, e un poet mai complet. Realitatea lui e în același timp reală și vizionară.

S — Pedro de la Peña și Antonio Colinas fac și ei parte din acest val. Am citit poemele recente ale lui Pedro de la Peña și mi-au plăcut mult.

P — Poeți excelenți, amîndoi.

S — Cred că e timpul să vorbești ceva și despre poezia ta. Primele tale cărți s-au bucurat de o primire excepțională. Seniori ai poeziei contemporane, ca Vicente Aleixandre și Artur Lundkvist, s-au arătat entu-

ziasmați și ți-au dat în scris cîteva certificate peste care critica nu va putea trece ușor. Primul îți situează *Los circulos del infierno* printre „cărțile cele mai importante ale noii poezii europene“.

Iar al doilea o numește de-a dreptul „grandioasă“. Chiar Jorge Luis Borges s-a arătat „emoționat“ — și el se emoționează greu. Paz îmi spunea — cu marea dragoste pe care i-o poartă — că Borges n-a scris de bine nici un rînd despre un poet viu de limbă spaniolă. Iată că ai obținut să-i smulgi chiar o lacrimă. Cum au reacționat reprezentanții celorlalte direcții și tendințe ? Unii, probabil, au zis că ești prea tînăr pentru atîtea elogii.

P — *(Rîzînd)* Ai ghicit. De altfel lucrurile acestea cred că există peste tot. Important este să existe opera. Să avem noi timp să scriem mai departe.

S — Căci restul nu mai e literatură, e critică.

P — N-am terminat cu grupurile. Aș mai aminti grupul rațional al lui Felix de Azua — o fuziune între absurd si rațional, cu multe schimbări ritmice. Vrea să descopere o poezie irațională, cu noi ritmuri suprarealiste. Aș putea vorbi ore întregi despre poeți. Îmi citesc cu pasiune confrații. În ce mă privește, ce să spun ? Mallarmé spunea : „Poezia nu se scrie cu idei, poezia se scrie cu cuvinte“. Poezia reprezintă un limbaj al intensității verbale care, după mine, e plină de emoție, de idei și de cuvinte. Reticența, polisemantismul poeziei. Bogăția semantică a reticenței poeziei, mai bine spus. Un poet care poate fi interpretat în diverse feluri e un poet mai bogat. Să nu ostenești în opera de descoperire a lui, dar autorul să fie cel care te îndeamnă la aceasta, prin bogăția interioară. Prin aceasta cred că poezia spaniolă a ultimilor ani e poate mai valoroasă decît unele din tendințele anterioare.

S — Din punct de vedere tehnic, ce te interesează ?

P — Meditez și lucrez asupra proliferării imaginii. O imagine care se deschide asupra ei înseși și de aici o altă imagine, tot deschisă și așa mai departe. Poemul este imaginea unei imagini care invadează totul, o imagine în expansiune. Unele poeme ale mele sînt o singură imagine proliferată. Poezia trebuie să aibă multe lucruri vechi, dar, în același timp, să nu disprețuiască noul. Eu utilizez imagini vizionare, imagini proliferante, dislocarea timpurilor. Revelația, contemplația pot ajuta luciditatea, în forarea în mister. Noi poeții sîntem ciudați. Drumul poetului e foarte complex, straniu, confuz.

S — Știu că te pasionează și munca de traducător. Toată lumea hispano-americană are ca a doua limbă tot spaniola. Mă bucur că nu faci parte din această categorie.

P — Da, traduc cu plăcere. M-am ocupat o vreme de poeții nordici. O limbă străină îți oferă posibilitatea unui orizont nou. E o banalitate, dar și o realitate. Vreau să citesc cît mai mulți poeți în original. Poate c-am făcut sacrificiul acestui congres și pentru a asculta atîția poeți citindu-și poemele în limba lor. De-aș avea ocazia, aș învăța și limba mali. Pentru că limbajul poeziei e unicul limbaj universal și el m-a îmbogățit cu atîta durere și atîta iubire universală.

Madrid, iulie 1982

OCTAVIO PAZ LOCUIEŞTE O TRANSPARENŢĂ

I

Soldaţii lui Cortés, trecînd munţii şi văzind oraşul împăratului filosof Moctezuma, în imensa căldare, pardosită cu apă, in mijlocul căreia cetatea strălucea în soare, au fost uimiţi de privelişte şi de calitatea deosebită a aerului. Cineva cică ar fi exclamat „La region mas transparente" (Regiunea cea mai transparentă). Octavio Paz locuieşte în Ciudad. Mexicul de azi, mă refer la capitală, este extrem de poluat şi chiar imensul înger de bronz al independenţei, de pe Passeo de la Reforma, respiră cu greutate de la înălţimea lui suverană. Am fost surprins, aşadar, întîlnind acest vers : „Locuiesc o transparenţă".

Poetul are totuşi dreptate. Poezia sa îşi deschide ochi secreţi plini de înfiorare, către transparenţele precolumbiene : o lume de mituri şi simboluri, simple dar cu miez şi organic legate de acele locuri care le-au produs, ca pe o emanaţie a piramidelor. Sau, aşa cum şarpele fabulos şi-ar fi emanat penele, dînd o creaţie şi mai fabuloasă, „şarpele cu pene", Cuathocuatl. Măcar jumătate din creaţia sa se adapă din acest izvor fermecat, dar nu la modul primar şi direct, cum s-ar putea crede, ci prin filtrele pe care întinsa cultură poetică modernă le-a pus la dispoziţia poetului, ca să-l pedepsească poate ! Paz se întoarce la originile sale, după ce a frecventat suprarealiştii, pe Benjamin Péret, Supervielle, André Breton, Pierre de Mandiargues, Henri Michaux. Înainte de aceasta, existase o experienţă mai strîns legată de structura mexicană, o experienţă a marelui baroc hispanic, Quevedo şi Gongora, iar după momentul suprarealist, o şcoală a misticilor, începînd cu Sor Juana Iñes de la Cruz, Novalis, Nerval. Trăgînd învăţăminte din această imensă hartă de culturi, versul său se răsuceşte în sine, nu fără efort, ca orice naştere şi năpîrlire, fixîndu-şi acul busolei, pînă la urmă, în direcţia Pietrei Soarelui (Pedra del sol), faimosul calendar aztec, gravat pe-o imensă piatră monolitică, în faţa căreia am poposit şi eu, cu uimire, la muzeul de Antropologie din capitala Mexicului. Poemul care poartă chiar acest titlu, îl întoarce definitiv pe Paz acasă, de prin Europa şi din Indiile pline de mirodenii, dînd cîştig de cauză jumătăţii hespaniole din sîngele său. „Îndreptăţirea ramurei obscure" ar fi spus Arghezi. De la volumul de debut *Luna Silvestra*, din 1933, trecînd prin experienţa volumelor *Raiz del Hombre (Rădăcinile omului)* şi *Baja tu clara sombra (Sub umbra ta clară)*, ambele în 1937, *Entre la piedra y la flor*, 1941, *A la orilla del mundo*, 1942 şi pînă la *Liberdad baja palabra (Libertate pe cuvînt)* 1960, antologie cuprinzînd întreaga creaţie de pînă

atunci, și pînă la *Ladera este (Versantul de est)* 1969, cea de a doua antologie incluzînd poemele scrise 1962—1968, e un drum lung, dur, eroic, plin de învățăminte.

„Am pierdut toate bătăliile,
În fiecare zi cîștigam o
Poezie"

spune poetul. Pierdere și cîștig, o pierdere concretă și un cîștig abstract, iată ritmul de înaintare, sau ecuația acestei creații. Departe de a fi un resemnat, dimpotrivă, un om al acțiunii, poezia sa nu e una de înfrîngeri. S-au scris multe studii, cărți, despre această poezie, Paz fiind cel care singur reușește, după Pablo Neruda, să țină în cumpănă proza latino-americană, atît de bogată și, ca să zic așa, atît de organizată.

Nu insist asupra ei. Aș releva doar caracterul contemplativ. Fie că e vorba de mituri ori idei filosofice, fie că e vorba de dragoste, lirica sa își păstrează o anumită concretețe. Abstracțiunea goală nu poate da decît poezie filosofică, predestinată locului dintre cele două scaune, nici poezie, nici filosofie. Paz se ferește cu dibăcie de acest păcat al mai tuturor meditativilor.

În poemele de dragoste, de exemplu, instinctul liric știe să se lase biruit de bogata vegetație tropicală a metaforelor, mustind de seva naturii. Filosoful care stă în umbră e prins de dansul metaforelor, încins ca de liane de fiori de cîntare a cîntărilor și această discreție face bine, pentru că aici „piatra țipă", „zidul respiră", și nu mai e loc pentru altceva.

Octavio Paz, Marie José și Claude Gallimard

Iată un minunat avînt retoric al bărbatului îndrăgostit, tăiat de fiecare dată de o muțenie colorată a femeii, care oferă întreaga natură în locul cuvintelor :

„Îți voi vorbi într-o limbă de piatră
(Răspunzi cu o monosilabă verde)
Îți voi vorbi într-o limbă de zăpadă
(Răspunzi cu o canoe de fulgere)
Îți voi vorbi într-o limbă de sînge
(Răspunzi cu un turn de păsări)"

„Monosilaba verde", „o canoe de fulgere", „un turn de păsări" tot ce e pus între paranteze de iubita tăcută e mult mai important, mai senzual și mai adevărat decît lăudăroșenia bărbatului. Poezia de dragoste a lui Paz este într-adevăr „Trup cu multe mîini / Peste o talie invizibilă". Referitor la arta poetului, aș spune că el știe să creeze ecouri. Găsește, mai precis spus, poziția cea mai bună a cuvintelor, cea care le poate smulge cel mai melodios sunet al lor... Aș cita scurtul poem intitulat *Aici* :

„Pașii mei pe această stradă
Răsună
    Pe altă stradă
Unde
    Îmi aud pașii
Pășind pe această stradă
Reală e doar negura".

Poetul are dreptate : poezia se face cu „aici", niciodată cu „acolo", pornește adică de la concretul imediatului, de la păreri și senzații, de la trăiri, uimiri. Dar acest „aici" trebuie să aibă ecou. Să atingă partea abstractă a lucrurilor, să fie convertibile în simboluri. Prin modul unic în care poetul a știut să atingă cele două clape, a făcut din creația sa un bun care aparține umanității.

II

Am evocat cu alt prielej cîteva întîlniri cu poetul mexican, lăsînd de o parte discuțiile referitoare la poezie și climatul în care s-a format. Adaug aici un mic fragment de jurnal.

Duminică, august 1981.

Paz — Bunicul meu a fost prozator, primul care a scris în Mexic despre viața indienilor. Scriitor modest, dar care s-a bucurat de succes. Avea o imensă bibliotecă. Aici am venit eu pentru prima dată în contact cu cultura. Citeam clasicii greci și romani. Îmi aduc aminte *(Octavio zîmbește)* cum mă roșeam cînd dădeam peste pasaje mai tari, referitoare la viața intimă, pe care mai tîrziu le săream pur și simplu. Mă întrebi de Paris. Da, l-am cunoscut foarte bine. L-am cunoscut bine pe Supervielle, la care am și locuit o vreme. Avea niște fete foarte frumoase, și toți le

făceau curte. L-am cunoscut și pe Tristan Tzara. Pe vremea aceea era certat cu Breton. Benejamin Péret, de care m-a legat o frumoasă prietenie, mi-a spus odată cîteva lucruri profetice : suprarealismul, zicea el, și-a trăit veacul, și-a îndeplinit misiunea. Acum el trebuie să stea ascuns, să existe subteran. Cred că avea dreptate. O mișcare suprarealistă ar fi un nonsens. Tot de la el am auzit un minunat elogiu adus femeii. Femeia e păstrătoare a secretelor vieţii. Bărbaţii habar n-au de ele. Şi ştii ce e groaznic ? Femeile vor să devină bărbaţi ! Luptă să aibă aceleași drepturi ! Am locuit o vreme în casa lui Péret. *(Rîzind)* Nu i-am luat nimic. Am dat, sub birou, peste un geamantan de documente. Le-am răsfoit din curiozitate. Scrisori, fotografii ale suprarealiștilor. Ştiu că era o fotografie a soţiei unuia dintre ei, goală pînă la brîu. O pictoriță foarte frumoasă. Nici măcar poza aceasta n-am luat-o...

Şi întorcîndu-se către tînărul poet Francisco Serrano, care m-a adus pînă la locuința maestrului, bucurîndu-se de ocazia ivită de a-l cunoaște, acum, personal, pe Paz.

Ştii, spune Paz, românii au dat valori extraordinare occidentului. Pe Cioran l-am cunoscut la o recepţie, cu mulţi ani în urmă. A fost singurul dintre prietenii parizieni care îmi dădea sfaturi practice, pe cine să cunosc, pe cine să frecventez, ce relaţii mi-ar fi mai utile. Îi scriu rar scrisori, pentru că nu știu cum să mă adresez. El e filosof. Ștefan Lupașcu, și el un filosof foarte interesant, mi-a explicat multe lucruri de logică. Trebuia să fondăm împreună o revistă. Lupașcu, Michaux, un pictor brazilian și cu mine. Proiectul a căzut.

S — Am citit de curînd memoriile lui Pablo Neruda, *Mărturisesc că am trăit*. Mi-au plăcut, în general. Poate chiar mai mult decît poezia sa. M-a intrigat faptul că dintre toţi poeţii pe care-i amintește, despre unul singur are, ori de cîte ori vine vorba, cuvinte tari. Se trezește în el un nerv pamfletar, ceea ce distonează cu tonul cărţii, destul de calmă și echilibrată. Ori Huidobro este chilian și, după părerea mea, un poet excelent. De ce această pornire a lui Neruda împotriva unui contemporan ?

P — Intră și aceasta în moravurile vieţii literare latino-americane. Au existat, desigur, raţiuni personale. Cei doi poeţi nu s-au prea înţeles. Primul meu contact personal cu Neruda a fost destul de dur.

Mama unei poete mexicane care a citit la festival, a fost de asemenea poetă. Destul de cunoscută. Era o femeie distinsă și frumoasă. Neruda mi-a trimis niște poezii de-ale ei, însoţite de o prezentare a sa, rugîndu-mă să le public. Ceea ce am și făcut, cu multă plăcere. S-a strecurat însă o greșeală de tipar. După apariţie, Neruda mă caută furios la telefon. Mi-a spus cuvinte grele, credea c-am făcut-o intenţionat. Suferea pentru acea stupidă greșeală de tipar. Era uneori suspicios și impulsiv. Cine știe ce i-o fi făcut Huidobro, în afară de alte deosebiri de opinii. După aceea, mulţi ani mai tîrziu, amintindu-i lui Pablo incidentul nostru telefonic, noroc că eu am fost atunci destul de calm, simţindu-mă oarecum vinovat (vinovat fără vină), și-a cerut scuze și ne-am îmbrăţișat.

Îi relatez o întîlnire a mea cu Neruda și Asturias, la Paris, prin 1967. Eram pentru prima dată la Paris. Sosisem de la Bienala de la Knocke

le Zoutte, cu nişte poeţi români, mai în vîrstă, care m-au lăsat pur şi simplu în gară şi s-au făcut nevăzuţi. Aveam telefonul unui poet din Uruguay, Rubén Bareiro de Saguer, pe care-l cunoscusem la festival. L-am sunat, noroc că era acasă, a venit cu maşina, m-a ajutat să-mi găsesc un hotel mai ieftin şi a doua seară petreceam cu Neruda şi Asturias cu soţiile, alţi cîţiva poeţi mai tineri, plus grupul Los Paragoaios, care se afla atunci la Paris. S-a discutat literatură, am băut, am dansat. M-am simţit foarte bine, înfiat de ghetto-ul latino-american. Modul lor de a fi, cald, zgomotos, pasional, mi-a plăcut.

Despre poezia sa, Paz refuză să vorbească. Scrie acum nişte „mici poeme lirice"... Se pare că munca la revista „Vuelta" pe care o conduce îi ia destul de mult timp. Lîngă biroul său, într-o altă cameră se află un secretar, care este chemat să ne facă nişte poze.

Deşi greu de prins într-o formulă, bogata poezie latino-americană mi se pare că are ca numitor comun o anumită vehemenţă în exprimare. O drojdie într-un aluat de vorbe, crescînd unele din altele, pînă se coc şi se rumenesc într-un fel de cîntec general : o pîine pentru toată lumea. Frazele se excită parcă unele pe altele, se stimulează, se gîdilă şi pînă la urmă se încolonează în nişte poeme care pot fi mici monologuri, ori discursuri. Mă gîndesc la unele poeme ale lui Neruda, la Joaquin Pasos, ori la brazilianul Carlos Drumond de Andrade. Pot părea retorice, uneori chiar sînt, dar le stă bine patosul analitico-metaforic, făcut pentru dimensiuni vaste şi pentru temperamente încinse. Poate că unul din secretele prozei latino-americane de azi constă în absorbirea acestei modalităţi poetice şi în meşteşugul captării fiorului liric şi al facerii prozei dintr-o poezie care se dilată. Îţi vine să exclami ca în faţa unui şarpe plăpînd care a înghiţit un iepure : nici nu mă gîndeam că are o gură aşa de mare. Din acest punct de vedere Paz e mai puţin „specific" şi mai universal. Voluptatea zicerii îi lipseşte. El nu e o silabă din vocea colectivă, care se spovedeşte în gura mare. Versul său se sustrage corului, individualizîndu-se pudic, în scurte incizii pe „pietre răzleţe", cu forţă emblematică. Simbolul copilului cu sfîrleaza i se potriveşte : „De cîte ori o arunc / cade / exact în centrul lumii". Acest fel de poezie se structurează pe esenţe, căutînd şi nimerind centrul lumii. E o poezie făcută din miezul lucrurilor. O poezie de contracţie, cea care îţi încreţeşte fruntea şi provoacă bucurie tocmai prin acest îndemn la meditaţie.

Ciudad de Mexico, august 1981

•

Cu Vasko Popa, la o ciorbă de broască ţestoasă

Mănînc o ciorbă de broască ţestoasă
Cu Vasko Popa.
În lipăitul lingurilor noastre de inşi
Profund continentali
Se simte cum suferă tresărind
Marea Nordului.

— Înghite fără să te gîndeşti,
La broasca ţestoasă, zice.
— Da, dar nici ea să nu se gîndească
La mine, zic.
Prezenţa mării îmi face rău, mă tulbură,
O simt pe aproape,
Ca şi cînd cineva s-ar uita fix la mine.
Nu putem fi amîndoi odată, în acelaşi loc.
— Vezi că nu poţi face abstracţie
De ce ai în lingură — zice
— Nu, că eu pot să mănînc şi crocodili
Cu mărar,
Îmi e tot una, abia la Vîrşeţ, spre orient,
Încep să simt gustul mîncării
Şi să am pretenţii...

— Cînd e satul pustiu, vara, pe la amiază,
În Banat...
Linişte şi-odată începe o femeie
Să bocească tare...
Are un necaz şi-l povesteşte morţilor.
Ce le spune ea e nemaipomenit, zice.
— Aşa e şi la noi în Oltenia.
Ce-ar fi să facem o discuţie ? zic.
Poate nu mai avem ocazia să stăm la aceeaşi supă
De broască ţestoasă.
— De două ori in viaţă mi s-a-ntîmplat
Să nu pot vorbi.
Nu am abilitatea vorbirii, zice.

Nu sînt în stare să deschid gura,
Fără să spun totul pînă la capăt.
Aşa, între noi, putem sta de vorbă
Pînă mîine dimineaţă, zice.

Sîntem la restaurantul „Armonie"
Lipit de Doelem, care e peste drum
De gară, în Rotterdam, nu departe de port,
Faimosul port, cel mai mare din lume,
Susţin olandezii...
Şi sîntem afară, pe terasă.
La aceeaşi masă, Octavio Paz cu Mariejo,
Guillevic, Lambert, Adrian van der Staay şi
Martin Mooij.
Noi doi vorbim tare, rîdem cu gura plină,
Dăm din mîini şi ne simţim bine.
— Ce tot vorbiţi ? e curios Octavio,
Căruia i se pare că înţeleg cîte-un cuvînt.
— Vechea limbă a indienilor din Balcani,
Care are un trecut milenar, zice Vasko.
— Şi tot viitorul în faţă, zic.

Rotterdam, 1976

„AM UITAT DE CE SCRIU"

•

Dialog cu Tadeusz Rozewicz despre poezie, teatru, despre Mexic, precum și despre multe altele

Unul din cei mai mari scriitori polonezi de astăzi. Autor a peste treizeci de volume de poezie, teatru, proză, eseuri, scenarii cinematografice. Debutează în 1946 cu un volum satiric intitulat *Într-o picătură de apă*. Urmează apoi, în cascadă, numeroase volume de versuri printre care: *Neliniști* (1947), *Cinci poeme* (1951), *Versuri și imagini* (1952), *Cîmpia* (1954), *Poeme deschise* (1956), *Forme* (1958) etc. Cu apariția acestui univers însorit, blînd ironic, profund uman, lirica poloneză se eliberează de morga clasicizantă ori de retorism, recuperează miezul poetic al prozei, devine mai actuală și mai modernă. Într-o poezie pe care i-o dedica în acea perioadă, mai vîrstnicul confrate Czeslaw Milosz îl saluta cu generozitate ca pe o speranță și totodată o mare împlinire. Un anumit scepticism, observația mereu proaspătă, rostirea nesofisticată fac versul său inimitabil. Aceste calități, pe care le vom întîlni și în dramaturgia sa, au făcut ca această operă să aibă un profund ecou în rîndul cititorilor avizi de creație și adevăr.

Tadeusz Rozewicz s-a născut la 9 octombrie 1921. A studiat istoria artelor la Universitatea din Cracovia.

Sorescu — Bănuiești ce vreau să te-ntreb ?

Rozewicz — *(Rîzînd)* Ceva despre poezie.

S — Întocmai. Ce știi despre poezia ta ?

R — Sincer ?

S — Da.

R — Acum nu mai știu nimic. *(Subliniind) Nichts !* Mai bine îți spun ce-am mîncat aseară.

S — Am luat masa împreună, la restaurantul hotelului.

R — Da. Un sandvici jambon. *(Repetînd) Hambon.*

S — De ce *hambon* ?

R — Eu nu știu spaniola și trebuie să mănînc ce mi se dă. A trebuit să mănînc — ieri la prînz — chiar miel, care mie îmi face rău. Mirosul, înțelegi ?... nu-l suport.

S — Deci nu ești un pastoral ?

R — Ba sînt pastoral, dar îmi place peștele. Și-am avut azi-noapte vise foarte proaste. Am trăit momente de spaimă.

S — Nu uita că sîntem la un festival de poezie și, oricum am coti, tot la poezie ajungem. La poezia ta.

R — Despre poezia mea nu știu nimic, ți-am spus. Poezia mea... ce e aia ? Nu pot spune nimic interesant. Nu pot să dau nici o definiție. Trebuie să fim mai inteligenți pentru asta. Am fost odată la Universi-

tatea din Erlangen, Facultatea de filologie. Am întrebat ce știu ei despre Mickiewicz. Nu, nu știau nimic! Credeau că e viu, face parte din delegație, vrun coleg de-al nostru. Și doar erau specialiști! Atunci, ce pot spune eu despre poezia mea?

S — Spune măcar cum o scrii?

R — Rar. Acum scriu, într-adevăr, puțină poezie. Și, în general, scriu puțin. Cînd eram mai tînăr, o, ce-mi mai mergea condeiul! O carte de versuri pe an. Asta timp de 15 ani! Acum două-trei *Gedichte* pe an. Foarte puțin.

S — De ce?

R — Prima problemă : nu mai am chef. În tinerețe, cînd compuneam o poezie eram foarte mîndru, bucuros nevoie mare! Dacă mai trăiesc mult, zece, douăzeci de ani, mă întorc din nou la poezie. Pe vremuri, dacă nu scriam timp de-o săptămînă nici un vers, mă cuprindea spaima, credeam că s-a terminat cu talentul meu, gata, s-a dus! Acum, nu-mi mai fac probleme cu poeziile, cum mi-aș face cu teatrul sau cu un roman. Un poet poate scrie doar cîteva poezii foarte bune. El poate scrie mult, și dacă scrie mult, iar mai pică pe un moment bun, cine știe... Sau nu... Asta depinde...

S — Dar ce faci tot timpul acolo la Wroclaw, că de vicios nu ești vicios..

R — Citesc, dorm, mănînc. Stau! Am multe poezii în cap. Aici, la Morelia, cînd n-am putut dormi, m-am gîndit la cîteva. Le am.. unde am zis...

S — ... în cap...

R — Nu, în piept... Și în cap, dar mai bine în piept.. Trebuie să aștept un an, doi... Am răbdare, nu mă grăbesc.

S — Mi-a plăcut poemul despre femeile bătrîne. Minunat poem. Ai văzut cîte babe au venit, la urmă, la tine, cu ochii în lacrimi, să te sărute...

R — *(Rîzînd)* Într-adevăr, am avut mare interes pentru femeile în vîrstă. Ce gîndesc, ce fac. Pentru femei e mai greu. La o anumită vîrstă, ele nu mai pot crea, dar rămîn, totuși femei. Ele sînt ca niște ființe mistico-biologice. Bărbații sînt mai dotați pentru abstracțiune, pentru intelectualitate, să zicem. Puțini bărbați se ocupă de copii. În visele lor femeile rămîn mereu tinere, sînt cochete. Ar fi bine să publici și acest poem, odată cu interviul. Ești poet și știi că nu poți explica pînă la capăt. Mai bine publici poemul. Îl traduci tu. Eu înțeleg greutățile acestor bătrîne, pricepi?

S — Dar tu iubești și femeile mai tinere.

R — Foarte mult. Dar despre femeile tinere e foarte greu să scrii. Cred că tu ai putea s-o faci mai bine.

(Ne aflăm pe terasa vilei Montana, din Morelia, statul Michuacan. Hotelul, o reușită arhitectonică, se află pe o înălțime. În vale se vede frumosul oraș colonial Morelia, iar în zare se profilează munții. Peisajul mexican este o infinită perindare de văi, foste cratere, împrejmuite de munți circulari. Treci cercul de munți, altă vale... și în zare se văd mereu munții... Soarele dogorește strașnic, stăm sub umbrare, deși e ora nouă dimineața. Sîntem anunțați că trebuie să mergem la autobuze. Vom face o excursie în această dimineață în direcția Petzcuaro. Pe terasă au apărut Vasko Popa, cu haina pe umeri, ca un chiabur din Vîrșeț, poetul american W. S. Merwin, de mînă cu tînăra și frumoasa lui soție, poeta din Hawai,

Dana Naone — care poartă și acum, ca și ieri, o floare tropicală la ureche —, apoi Günter Grass, cu pipa în colțul gurii și cu cincisprezece reporteri după el, Ginsberg, trist și singur, Tomas Tranströmer, vesel și bine dispus, în felul său nordic, reținut... Iată-l și pe Hamburger... Încet, încet s-au strîns aproape toți invitații. Sînt bucuroși de ieșirea în „clocotul" Mexicului. Ne petrecem serile la teatru, unde lectura poeziilor ține pînă pe la douăsprezece-unu noaptea, în fața unei săli arhipline. Deci, întrerupem aici discuția noastră. Peste cinci zile. Ne aflăm în autobuzul care ne duce de la Morelia la Ciudad de Mexico. Avem aproape o zi de mers. Poeții scriu vederi pe genunchi, dau autografe ziariștilor mexicani.)

R — Hai să continuăm interviul acela.

S — Ce-ai vrea să te întreb?

R — Despre teatru.

S — Sînt un admirator al teatrului tău, dar n-am vrut să-ți spun. Sau, mai bine zis, n-a venit vorba. Vrei să ți-l caracterizezi pe loc?

R — Da.

S — Nu. Mai bine spui tu ce crezi despre el. Poezia ai explicat-o foarte bine. O opinie despre activitatea ta de dramaturg aș putea emite oricînd, dar e mai interesantă părerea autorului.

R — Am scris în total cincisprezece piese... dacă nu mă înșel... Prima, *Cartoteca*, datează din '59. Trebuie să-ți spun deschis că este o piesă scrisă în urma lui Becket. Nu după Becket, în urma lui. Oamenii credeau că nu se mai poate face și un teatru realist. Nu realist... mă rog, știi tu cum.. ci realist-poetic.

S — S-a jucat imediat?

R — Aș! Directorii nu voiau s-o joace. Spuneau că nu sînt roluri. Nu există personaje, caractere. Teatrele susțineau că e prea scurtă. Criticii nu înțelegeau nimic. Ziceau că sînt siguri că nu e teatru. În multe privințe criticii nu sînt prea siguri, dar în fața teatrului meu au fost siguri că nu e teatru. După aceea, cînd să se joace, în sfîrșit, au început tăieturile... Și așa era destul de scurtă... Scene din piesă au fost repuse la loc abia după cincisprezece ani.

S — Cunosc bucuriile acestea.

R — ...Așa-zisele „variante". Dar ele existau chiar în manuscrisul inițial. Dar știi tu, cel mai mare succes în Europa l-a avut *Mariajul alb*. 600 de reprezentații la Wroclaw, 500 la Varșovia.

S — Cu multe personaje?

R — Da. Toate rolurile sînt roluri principale. Și, în plus, două roluri excelente pentru actrițe tinere.

S — Ai dat lovitura.

R — Da.

S — Ce scrii acum?

R — De trei ani, din '79 lucrez la o piesă nouă. Înainte scriam o piesă în două săptămîni. *Bătrînul ridicol* l-am terminat în patru zile. Lucrarea nouă se intitulează *Capcana*. Titlu simbolic. Pot spune că am căzut chiar eu în această capcană. De trei ani, iată, nu mai pot s-o termin. Dacă în următoarele două luni nu găsesc soluțiile, voi spune că e gata. Le-o dau așa. Nu trebuie să mă țină ocupat mai mult. M-am săturat de capcană. Dar o să mai încerc. Caut niște soluții mai bune. Este vorba de

niște probleme între un fiu și-un tată. Ceva precum complicațiile între Kafka și tatăl său.

S — Cîte pagini au piesele tale? Din reviste nu pot să-mi dau seama.

R — Asta are vreo 70. Va avea 80—85. Să-ți povestesc o altă piesă a mea. Se chemă *Sporirea populației*. Evident, despre sporirea populației. La început, sînt vreo zece pagini despre greutatea scrierii unei piese cu acest subiect. Cu statistici, poezii, texte din ziare etc. Un compartiment. Șase călători. Toată lumea e politicoasă. Apoi mai vin doi în compartiment.. Lumea e ceva mai înghesuită. Mai vin zece... Începe nervozitatea. Stau intr-un picior, cocoțați... La urmă tot mai intră douăzeci. Țipete, bătăi.. Și tot mai intră... La sfîrșit sînt patruzeci de inși în acel compartiment, iar pe coridor o mulțime pestriță care vrea să intre. S-a jucat doar în cîteva teatre din Polonia. Regizorul poate face mult aici. Să ia informații din ziare, predici, discursuri etc.

S — Cînd ai scris-o?

R — Notițe mi-am făcut din '66. Și, în sfîrșit, în '78 am așternut-o pe hîrtie. Acum am multe planuri. Așa, cam pentru cinci-șase piese. Idei, personaje, scene. Cinci-șase ani mi-ar trebui să le scriu. Dar sînt pesimist c-o să le termin.

S — Te pot intreaba de ce scrii?

R — Voi împlini în curînd — în octombrie — 60 de ani. Și nu voi mai răspunde de ce scriu. Cînd aveam 30 de ani știam de ce scriu. Dar e mult de-atunci. Am uitat de ce scriu.

S — Dacă nu-ți va sosi în octombrie o telegramă de felicitare din partea mea, (poșta merge cam încet în toată lumea, ori noi scriem prea puține scrisori), te rog să primești interviul care va apare în revista „Ramuri" din Craiova ca pe un omagiu. O sărbătorire pe care ți-o fac cititorii tăi din România. De fapt, eu te felicit de pe acum pentru cei 60 de ani! Să ai parte de încă mulți ani fericiți, să ne putem intîlni de multe ori și să continuăm discuția aceasta la infinit.

R — Îți mulțumesc. Sînt, într-adevăr, primele felicitări.

S — Ceva despre călătorii.

R — Călătoresc cu plăcere. Am spaimă numai de bagaj. Mi se face rău cînd, înainte de plecare, îmi văd geamantanul și trebuie să pun acolo, pantofi, pantaloni, cămăși. M-apucă frica. Vreau mereu să iau cît mai puține lucruri, dar nu pot. Pentru mine foarte important în călătorii e cînd am pe cineva cu care să pot vorbi, să mă înțeleg bine. Aici, la acest festival, am mulți prieteni. Singurătatea în astfel de situații e de nesuportat. Nopțile în hoteluri pustii... Acum înțeleg de ce foarte mulți se sinucid prin hoteluri. Ii apucă dintr-o dată spaima de viață.

S — Ce ai învățat în călătoria din Mexic? Ai văzut vreo piramidă?

R — Nu. Voi mai rămîne să văd măcar una. Am văzut mulți poeți și nici o piramidă. Festivalul e festival. Nu e o călătorie turistică. După festival.

S — Dar aici ai lucrat. Cred că n-ai uitat de cele două poezii pe care le-am scris împreună.

R — Sînt poezii foarte importante pentru opera noastră, să nu le pierzi. Ai văzut că i-au plăcut și lui Vasko. Cînd Vasko aprobă ceva, înseamnă că e un lucru foarte serios. (Într-o după-amiază, tot pe terasa hoteluri, am scris, într-adevăr, două poezii împreună. Eu un vers, Tadeusz

un vers. Dau titlurile în traducere : *Dacă am primi noi mexicanul premiu* și *Despre aerul mexican pentru pompa noastră de bicicletă fără aer*. Poeziile, citite de mine cu glas tare, au fost primite cu mare însuflețire. Vasko Popa a rîs în hohote și după aceea le-a popularizat în discuții de la om la om. În afară de asta, am mai lucrat în colaborare la un proiect de aparat. Se numește *Aparat ieftin de pipăit pentru oameni sărmani*.

S — Am vrut să te întreb mai înainte, dar am uitat ! Ce ți-ai dori de ziua ta ?

R — Să mă văd cît mai repede acasă. Ah, ce departe e Mexicul !

S — Am o idee de portret Rozewicz-călător. Dar merge numai desenată. Un mexican c-o pălărie mare, la masa unei cafenele, afară printre coloane, răsturnat în scaun și citind ziarul... Și tu, aplecîndu-te să citești ziarul pe partea cealaltă, pe care se vede scris cu litere mari „Polonia".

Ne apropiem de Ciudad de Mexico. După un urcuș continuu prin meleaguri de neuitat, ne lăsăm ușor la vale spre capitala țării, care se află totuși la înălțimea Caraimanului. Uităm de discuție și privirea ne rămîne pironită asupra fantasticei panorame. Un oraș ca o imensă caracatiță, care ține cu tentaculele-i întinse în toate părțile aproape 18 milioane de locuitori... Este ora șase după-amiază. Am părăsit Morelia azi-dimineață la zece. Poetul portughez Eugenio de Andrade, care a stat lîngă șofer, îndemnîndu-l să grăbească, pentru că are lansarea unei cărți la ora 7, va prinde totuși lansarea.

Mexic, august 1981

CONVORBIRE CU EDOARDO SANGUINETI

Marin Sorescu — Te-ai gîndit vreodată la poezia ta?

Edoardo Sanguineti — *(Rîzînd)* Cum să nu?

M.S. — Spune ce-ai gîndit despre ea? Mor de curiozitate. Cum o interpretezi?

E.S. — Poezia, în fond, este pentru mine un fel de limbaj primar. Un fel de limbaj al originilor, la nivelul istoriei lumii. Şi la nivelul istoriei personale. Adică eu gîndesc — fiindcă sînt materialist — omeneşte. Gîndirea a început odată cu ritmul muncii şi odată cu limbajul. Bun, acestea sînt lucruri cunoscute. Reţinem, însă, că omul lucrînd a început a lucra şi limbajul, producîndu-l într-un fel ritmic. Constituie un tezaur cultural preţios aceste legături dintre muncă, muzică şi ritm. Legături transmise în timp. Aceasta e datoria poeziei. Cîntecul de leagăn are drept scop şi de-a învăţa copiii ritmul uman, cu cuvinte umane.

M.S. — De acord, dar am pornit prea de departe.

E.S. — Cît priveşte poezia mea... Ultimele mele poezii sînt tot mai mult ceea ce aş numi un „jurnal obiectiv". Adică ceea ce mă interesează, relatîndu-mi experienţele, nu sînt lucrurile şi întîmplările care-mi aparţin, ci încerc să descriu aceste lucruri şi experienţe *ca un străin.* Văzîndu-le ca pe nişte acţiuni pe care le poate face un om din timpul meu, cu viaţa şi experienţa mea. Privindu-mă ca pe un altul. „Moi c'est l'autre" — a zis Rimbaud.

M.S. — Ce-a zis Rimbaud? A, da...

E.S. — Subiectul — obiect de experienţă, cam aşa ar veni.

M.S. — Deci cum s-ar caracteriza ultimele tale volume de versuri, dacă ar fi să se caracterizeze singure — cu gura ta?

E.S. — Nişte cărţi poştale. Postkarten. Poezii scrise mai ales cu ocazia voiajurilor. Încerc să adun impresiile tipice în forme foarte scurte. *Postkarten* vor să fie pentru mine ca nişte cărţi poştale postume. Încerc să mă privesc ca pe o experienţă deja trăită. Aceasta îmi permite distanţarea, ba mai mult: a mă privi ca pe un om deja mort. A mă situa într-un trecut terminat.

M.S. — Vorbeşti serios?

E.S. — Da.

M.S. — Scepticism?

E.S. — Nu, nici scepticism, nici nihilism.

M.S. — Ai găsit o altă sursă de poezie în această distanţare?

E.S. — Da. Asta îmi permite mai ales o atitudine realistă asupra mea. Această tentativă de înţelegere se propune ca obiect de experienţă, inte-

Edoardo Sanguineti

grată în propria viață. Asta îngăduie să-ți vezi mai adecvat propria muncă, permite depășirea unor opoziții : eu și ceilalți, viață și moarte etc. O atitudine dialectică, exprimînd detașarea de atitudinea individualistă egocentristă unde ce e important este că un om vorbește într-o situație concretă. Iubesc mult în paginile mele ce e concret, precis, particular. Am scris o poezie cu mai multe reguli de a face poezie. E și multă ironie, bineînțeles. Poezia se prezintă ca o rețetă culinară. Trebuie să te folosești, cum zice Stendhal, și zic și eu după el, de mici fapte adevărate, personaje reale, indicații reale de loc și timp. Acolo susțin că rolul poetului e de a se forța să creeze cuvinte memorizabile (nu memorabile)

Genul de poezie pe care-l iubesc : epigrama. Ador modul acesta de-a face poezii frapante.

M.S. — Ești un scriitor genovez, — te consideri genovez, nu ? — cu ieșire la mare. Dealtfel, întreaga cultură italiană mi se pare că are această mare deschidere spre universalitate. Ce crezi despre momentul literar de azi din Italia și implicit de aici, din Genova, unde activezi atît de fertil ?

E.S. — Cred că poezia italiană este o poezie *la curent*. Adică, foarte informată de ce se petrece în lume. Se traduce destulă poezie străină, dar există încă puține contacte personale. Consider că această întîlnire — festivalul de poezie de la Genova, cu tema *Poezia și publicul*, la care participăm — depășește o situație închisă, a contactelor private. Se face acum pasul la contactele organizate, la nivel instituțional. Am început c-o duzină de poeți. S-a creat deja un nucleu de relații durabile și care depășesc barierele. O colaborare care are o semnificație socială. Poeți care se întîlnesc cu oamenii. Comuna din Genova face un serviciu public, cum fac autobuzele pe străzi, în oraș. Este pentru prima dată cînd se discută, într-o asemenea ambianță și de-o asemenea anvergură (în piețe publice cu mii de oameni, la universități, licee, biblioteci), tema comunicării poeziei. Și asta pe viu, cu unii dintre poeții reprezentativi de azi.

* *

(Fac o paranteză pentru a fixa locul acestui interviu și pentru a mai introduce un personaj, cu scopul de-a lăsa o clipă interlocutorul meu, atît de asaltat în aceste zile, fiind gazda acestei întîlniri internaționale — deci extrem de ocupat. Deci, cu scopul declarat de a-l lăsa pe Sanguineti să respire. Căci ne aflăm într-un restaurant. Foarte intim, foarte plăcut. Cum programul nostru este extrem de încărcat în aceste zile, profităm de orice clipă liberă. Cum a fost acest răstimp între feluri. S-a dus și felul doi. Languste rumenite, roșu pompeian pe crustă, si Vasko Popa, mare devorator de pescărie italiană — cum s-a dovedit în aceste zile — și-a consumat porția și șomează. Deci, să-i adresăm o întrebare.)

M.S. — Ce gîndiți despre poezia lui Sanguineti ?... M-am gîndit că acest interviu l-am putea face în trei.

Vasko Popa — Să mă gîndesc dacă răspund sau nu. Eu, dragă Marine, nu dau interviuri niciodată. Așa, între noi, putem vorbi...

M.S. — Ceva tot trebuie să fi citit de Sanguineti, doar sînteți vechi prieteni.

V.P. — *(Rîzînd)* Uite, îți răspund, pentru că ești membru de onoare al comunei literare din Vîrșeț. Și el e membru de onoare al comunei din Vîrșeț. Dar nu-mi place că e el de față.

M.S. — Nu putem să-l dăm afară din Genova. E Genova lui.

V.P. — Mai întîi eu cred că practică una din modalitățile poetice cele mai interesante din Italia. O poezie făcută din limbajul contemporan al tuturor oamenilor. Acest limbaj creează o melodie care provine dintr-o prozodie nouă, fără alte urme ale uzanțelor vechi, tradiționaliste ! Acest limbaj a reușit să inventeze forme noi poetice, care împacă individualismul cu colectivitatea.

(Mai introducem un personaj : Lasse Söderberg, poet din Suedia, care, cu furculiţa şi cuţitul puse de o parte, participă acum la discuţia noastră.)

M.S. — Lasse, ce crezi despre această experienţă de la Genova ?

V.P. — *(către Lasse)* Te rog, zi ceva despre influenţa comunei literare din Vîrşeţ asupra acestei intîlniri.

M.S. — Chiar, ar fi interesant.

Söderberg : Este, cred, singura iniţiativă de acest fel din Italia. Foarte importantă. Ce m-a impresionat mult sînt formele multiple, diversitatea manifestărilor. Trebuie neapărat să continue acest festival. De ce cred eu că e important, în zilele noastre, să se facă întîlniri de acest fel pe plan internaţional ? Pentru că limbajul poetic e azi în pericol de moarte. El trebuie să rămînă un instrument viu şi-o alternativă la mass-media şi la limbajul publicităţii. Cu puţin spirit de invenţie poezia poate funcţiona în multe feluri. O ultimă iniţiativă în Sueda : există un număr de telefon pe care dacă-l formezi ţi se citeşte o poezie. Cum telefonezi să afli ora exactă. Telefonezi ca să asculţi o poezie, spre a şti ora interioară, ora atemporală.

M.S. — Deci, sîntem cu toţii mulţumiţi de colocviul de la Genova...

Söderberg şi Popa : Da.

M.S. — Voi introduce aceste afirmaţii pozitive în interviul meu cu Edoardo. Sînt, într-un anume fel, tot moduri de a-i caracteriza poezia. Chiar el susţinea că poezia trebuie să se bazeze pe amănunte, date concrete, neprevăzut.

E.S. — *(Bifînd în agendă pătrăţelul unde scria „interviu". Agenda sa o adevărată pictură abstractă, cu date concrete. Un fel de tablou de Mondrian cu pătrăţelele scrise)* Am terminat interviul, nu ?

Genova, mai 1979

POEZIA ȘI PUBLICUL

Participă : Edoardo Sanguineti (Italia), Charles Tomlinson (Anglia), Michel Deguy (Franța), Gerald Bisinger (Austria), Hans Magnus Enzensberger (R.F.G.), Allen Ginsberg (S.U.A.), Vasko Popa (R.S.F. Iugoslavia), Adriano Spatola (Italia), Tadeusz Rozewicz (R.P. Polonia), Luciano Berio (Italia), Marin Sorescu (R.S. România), Lasse Söderberg (Suedia).

La Genova a avut loc, între 21—27 mai a.c., un colocviu internațional de poezie, organizat de primăria urbei. A fost, după aprecierile presei italiene, una din cele mai prestigioase manifestări poetice din Italia, de la război încoace. Tema : „Poezia și publicul". Au mai participat poeții : Antonio Porta (Italia) și Marcelin Pleynet (Franța), care, însă, n-au putut lua parte, din motive obiective, decît la „dejunul" poetic, spre a spune astfel, citind în public și răspunzînd la întrebări, lăsînd „masa" (rotundă) pe seama celor enumerați mai sus, din intervențiile cărora subsemnatul a notat ideile principale. De fapt, aproape totul, minus pasajele unde n-am reușit să descifrez ce-am scris (nu sînt stenograf de meserie și trebuia, în același timp, să mă gîndesc și la intervențiile mele). Oricum, textul, cît a rămas, poate da o idee despre acest festin internațional neobișnuit, ținut la o oră imposibilă, oră de debutanți, și prezidat de Edoardo Sanguineti, poet, critic literar și profesor universitar foarte cunoscut. Bineînțeles, am întîrziat. Discuția, cînd am ajuns în sala de conferințe a somptuosului hotel „Plaza", unde eram cazați, și i-am văzut pe toți așezați la locurile lor, nu era însă prea avansată. Se discuta, ca între poeți, despre limba discuției. „Nu englezește" — mi-a șoptit Vasko. Susțin și eu limba franceză, care pusă la vot, cîștigă, cu toate cîrtirile anglofonilor. Deci :

Sanguineti — Știți care e tema... (face un lung expozeu despre poezia de azi și publicul de azi, timp în care, mă uit pe pereți, căznindu-mă să mă trezesc de-a binelea și să mă familiarizez cu sala. Studiez pînă una alta figurile curioase ale poeților, încerc cîteva caricaturi.)

Sanguineti — Ieri am avut o lungă controversă cu profesorul american... (Abia acum mă hotărăsc să iau note, în eventualitatea publicării „în exclusivitate" a acestei mese rotunde. Pînă să găsesc bloc-notesul — desenam pe șervețele — prezidentul a terminat).

Tomlinson — Pot vorbi și franțuzește, chiar dacă nu înțeleg tot ce spun.

Popa — Este poate începutul unei epoci în care poezia orală... (nu reușesc să notez sfîrșitul frazei).

Rozewicz — În lecturile publice există pericolul teatralizării. Prezenţa, frumuseţea sau urîţenia poetului, gesturile lui, pot influenţa. Aceste lecturi care se fac la Genova — dacă ne ajung şi dacă nu ne putem gîndi şi la alte formule ? (Rozewicz vorbeşte totuşi nemţeşte.)

Lasse Söderberg — Odată am auzit o poezie recitată de Neruda şi mi s-a părut extraordinară. Cînd am citit-o, am văzut că era fără valoare.

Sorescu : De obicei cei care au talente complementare scrisului, prezenţă scenică, de exemplu, dicţie, adoră întîlnirile cu publicul. În sine acestea nu sînt nici bune, nici rele, adică sînt şi bune şi rele, depinde cum le priveşti. Desigur, idealul este ca o poezie care cucereşte masele să reziste şi la examenul individual. Ce-ai aplaudat în piaţă să poţi aplauda în gînd şi acasă, reluînd textul.

Bisinger — Poetul se realizează... (nu înţeleg ce-am scris). Poezia şi apariţia autorului în public au corespondenţe intime. Ar fi bine ca publicul să citească versurile înainte sau după întîlnire. Pericolul întîlnirilor internaţionale este acela că fiind limbi ca spaniola şi italiana care sînt (pentru un polonez sau neamţ) foarte frumoase în sine, acestea să-i handicapeze în faţa publicului pe cei care scriu într-o limbă mai dură.

Deguy — Noi facem texte pe care le propunem. Unele au desigur valoare culturală care poate trece imediat, dar mai rămîne, la un anumit fel de poezie, latura obscură a textului. Această obscuritate nu poate trece imediat în cadrul unei întîlniri cu sute de oameni.

Rozewicz — Cînd eu fac o poezie şi poezia este gata — s-a terminat cu mine. Eu nu mai contez pentru poezia respectivă. Eu mor, trăieşte ea. Dacă e să aibă viaţă proprie. Ea nu mai are nevoie de poet, de accesorii şi lucruri teatrale. Nu trebuie ca poetul să voiajeze cu poezia şi să-i facă publicitate. Poetul are nevoie de poezie, şi de-aceea o şi scrie. După aceea, el poate înnebuni, ori se poate îmbăta, dar asta nu modifică poezia scrisă de el mai înainte. Ea rămîne aşa cum este, îşi va avea viaţa ei.

Ginsberg — Eu nu prea înţeleg subiectul, dar bănuiesc că subiectul este relaţia între poezia tăcută şi poezia cu voce. În engleză cuvîntul „spirit" se referă la „respiration". Dar inspiraţia-respiraţia chiar în corp este centrala poeziei. Inspiraţia e absorbţia. Cînd respiră, cuvîntul face o vibraţie în aer. Noi avem viaţa noastră secretă, subiectivă. Cînd prezentăm poezia în public comitem o trădare, oferim ce e intim din noi. A existat o lungă perioadă orală înaintea apariţiei presei. Tradiţia poeziei e orală — cea mai veche şi mai lungă. Mă gîndesc la creaţiile epice mai vechi de două mii de ani. Băştinaşii australieni continuă de 12 000 de ani acelaşi cîntec oral. Budiştii, Millarepa (secolul XI) întîi rosteau cuvintele, spuneau cînturile cu voce tare, apoi învăţăceii lor le scriau. În America, blues-urile sînt improvizaţii spontane, orale, la fel cu lucrările vechi ale lui Homer. Milton şi Blacke (mistic, profetic, revoluţionar) vedeau poezia ca un oratoriu. În cazul lui Dante poezia s-a înnoit prin practica limbajului colocvial, pentru a împrospăta apoi toată literatura din lume. Făcînd într-un fel apel şi la tradiţia orală.

Söderberg — Se poate continua expozeul lui Ginsberg vorbind şi de muzică. Mi se pare că el a făcut şi muzică.

Ginsberg — Şi Homer a cîntat.

Sorescu — Dar cine poate garanta că a avut şi voce? Cel puţin nu la nivelul textului. Altfel ar fi rămas și ca un mare cîntăreţ. De altfel, în limba română cuvîntul „cîntăreţ" este şi astăzi ambiguu, însemnînd și poet liric și muzician.

Enzensberger — Mi s-a întîmplat și mie o experienţă în felul acesta „homerică". Am scris cîntece. Am întîlnit o cîntăreaţă. Și la urmă un compozitor. Această muncă nu numai că mi-a oferit un nou spaţiu, dar, surprinzător, mi-a influenţat scrisul. N-am luat compunerea textelor ca pe o constringere, ci ca pe o eliberare. La noi, rima a slăbit, a sărăcit. Cu aceste cîntece eu m-am întors la rimă. Intervine mnemotehnica. Poezia se ţine mai ușor minte şi e mai clară. M-am văzut în situaţia de a vedea şi altă lume. Scriam acum pentru această femeie, mai precis pentru acea voce. Mi-am împrospătat felul de-a simţi. Poezia este și un mod de a ascunde. Noi sîntem înconjuraţi de o sumedenie de stimuli. De foarte multe focare de excitaţie. Poezia, spre a se proteja de zgomotul civilizaţiei, se ascunde. Chiar cînd zicem „eu" nu-i vorba de-un „eu" confesional. E un aspect de a se proteja al lirismului. Există o adevărată industrie care ne traduce ce gîndim. (Universităţile, criticii.) De aceea noi trebuie să ne și apărăm de „înţelegeri, cele mai multe dintre ele banalizatoare, superficiale.

Deguy — Văd opoziţie între tipul de poezie elaborată şi tipul de improvizaţie. Există experienţe diferite în diverse civilizaţii. Cînd se face poezie modernă franceză, se face cît mai departe de poezia orală și de poezia imediat consumabilă. Se pleacă de la un punct zero. Mallarmé a început această negaţie orală. În Anglia nu e la fel.

Berio — În Italia poezia orală este întotdeauna scrisă, dar comunicată oral.

Ginsberg — În legătură cu poezia franceză de după Mallarmé. A fost o poezie privată. Dar, de asemenea, orală, muzicală. În Anglia, Blacke a scris o carte de cîntece, pe care chiar el le cînta. Nu în public, ci pentru prieteni. Păcat că nu le-a făcut şi notele. Oricum, el le numea „cîntece". Vechii oameni își făceau o meserie din a-și perfecţiona memoria.

Sorescu — Memoria, se ştie, a slăbit brusc după inventarea tiparului. Gutenberg ne-a luat minţile, într-un fel, a zdruncinat folclorul din noi. Slăbirea memoriei este, astăzi, direct proporţională cu numărul de prese și tipografii. Cred că trebuie să ieşim însă din subiectul acesta al poeziei declamate, vecină cu cîntecul, unde Ginsberg este maestru. E în pericol de-a vorbi numai el și pe noi ne paste lenea. Ar trebui observat încă un ascpect, acela al „subţierii" ţăranilor, fie prin intelectualizarea lor, fie prin dispariţia acestei categorii în unele ţări. Ei sînt şi au fost rezervorul cel mare al creativităţii orale. Să învăţăm de la ei, cît se mai poate, cîteva din tainele oralităţii. Eu am mare stimă pentru acest aspect oral, chiar dacă el ni se transmite scris uneori. Faţă de tradiţia cultă anemiată de diverse experienţe estetizante, oralitatea este încă suculentă, plină de forţă și ingenuitate. Cu această tradiţie orală ne putem vindeca de unele subiectivisme ale noastre. Subiectivismul este boala, incurabilă din fericire, a lirismului, dar pentru a păstra riguros acest subiectivism, trebuie să-l injectăm, din cînd în cînd, cu ser de oralitate.

Spatola — Să nu uităm că s-a creat o tradiție sonoră. Tradiția benzii magnetice, ca o experiență creatoare. Unii pot utiliza banda ca instrument creator. S-a creat și o poezie instrumentală. Poezia sonoră are o tradiție apreciabilă. Aici, la Genova, toți poeții au vorbit la microfon. Deci prin intermediul unui instrument tehnic. Iată că între emițători și receptori, deci între poeți și public, există un mijlocitor tehnic.

Ginsberg — Trebuie dezvoltată oare o industriofonie, pentru a evita microfonul ? Cînd oamenii care cîntă se adresează unei mulțimi în piața satului, ei se adresează fără microfon. E vorba de oameni nestricați de civilizație, care și-au păstrat dicția.

Sorescu — Și care se adresează unor ascultători, ce și-au păstrat și ei urechea nepoluată.

Ginsberg — În America s-a început desonorizarea, renunțarea la microfon.

Sanguineti — Blacke scria un fel de muzică de cameră.

Ginsberg — Cîntecele de cameră ale lui Blacke pot servi la fel de bine mulțimile.

Soderberg — Permiteți-mi să vă citesc poezia *Capriciu* a lui Sorescu. Am tradus-o din spaniolă în suedeză și acum o traduc din suedeză în franceză.

Sorescu — Suportă oricît de multe traduceri.

Söderberg — Iată poezia : „În fiecare seară / Strîng de prin vecini / Toate scaunele disponibile / Și le citesc versuri, // Scaunele sînt foarte receptive / La poezie, / Dacă știi cum să le așezi. // De aceea / Eu mă emoționez, / Și timp de cîteva ore / Le povestesc / Ce frumos a murit sufletul meu / Peste zi. // Întîlnirile noastre / Sînt de obicei sobre, / Fără entuziasme / De prisos. // În orice caz, / Înseamnă că fiecare / Ne-am făcut datoria, / Și putem merge / Mai departe". Așa se pune aici problema comunicării. Ce să facem ca să citim poeziile noastre nu la scaune, ci unui public numeros ?

Sanguineti — Dacă în Australia nu există un fel de nostalgie pentru vechile mijloace orale de acolo ? Ginsberg a vorbit de tradiția orală de acolo. Mă întreb deci dacă oralii australieni nu au și astăzi nostalgia unei și mai vechi tradiții, orale sau cum o fi fost.

Sorescu — Sau poate vor microfoane.

Sanguineti — Ce putem face pentru oralitatea noastră ?

Ginsberg — Lecțiile trecutului, Homer, cîntecele provensale, țăranii de care vorbea Sorescu, toate acestea sînt aplicabile într-o situație tehnologică. Adică tehnologia face un spațiu în care poetul, dacă vrea, poate improviza. Poate face poezii spontane. Bob Dylan aduna lîngă el multe instrumente pentru a se inspira. Improviza și cînta aceleași cîntece într-un mod diferit, după instrumentul sau mijlocul tehnic respectiv. Experiențele poetice se potrivesc bine cu achizițiile civilizației moderne.

Sanguineti — Sigur că da. Dezvoltarea mijloacelor tehnice nu poate duce la descoperiri lirice, dezvoltă mijloace pierdute. Mă întreb dacă e valabilă și reciproca ? Dacă poate fi și invers. Da, există o analogie între Bob Dylan și tehnologia de azi. Dar există și o diferență. Principalul e că trebuie să știm că vocea noastră, filtrată prin telefon, e alta. Nu mai sîntem noi în întregime.

Sorescu — Cert este un lucru : că sîntem inspirați, atunci cînd sîntem, în felul cel mai primitiv cu putință. Adică, prin contemplație, extaz ș.a.m.d., așa cum se întîmpla și acum cîteva mii de ani. Problema, așa cum reiese din discuțiile de astăzi, este : trebuie să fim inspirați în singurătate sau în public ?

Rozewicz — Eu pot avea taraba mea și să zic : aici sînt poeziile mele, mult mai frumoase ca ale voastre. Dar aceasta este o problemă a mea. Existența mea, nu a poeziei. La nivelul lecturii se petrece un proces de teatralizare.

Vasko Popa — Am fost provocat de un cuvînt al lui Edoardo. Nu mai există tradiții orale, ci numai o nostalgie pentru un timp revolut. Să nu uităm că poezia are ca sursă corpul uman. Și că există o comuniune între izvoarele umane. Pe unele camioane din Grecia este scris cuvîntul „Metafora". E bine să mergi la Atena ca să-ți dai seama că civilizațiile sînt niște „transporturi" (asta înseamnă „metafora"). Unul din rolurile poetului este de a aminti, din cînd în cînd, cu modestie, care este partea cealălaltă a metaforei. Corpul tău, timpul tău. Trăim într-o lume creată de noi, metaforă conștientă, dar cînd se face poezie avem de-a face cu metafora metaforei, unde s-a pierdut începutul, primul etaj al metaforei.

Bisinger — Viața poeziei în sine nu mă interesează. În ce mă privește, poezia mea are viață, pentru mine, cît timp exist eu. Poetul este actorul propriei creații.

Sanguineti — În concluzie *(care nu e concluzie, e doar pentru mine)*... Ce pot spune ? Creația, chiar și în singurătate, este făcută, poate, gîndindu-ne la public.

Söderberg — Rămîne mereu problema scaunelor goale. Cum să le umplem sau cum să le așezăm ? Am văzut aici Palatul Tursi cam gol și liceele, unde am citit, umplute probabil cu forța. În Suedia a existat un centru al scriitorilor (un fel de Uniune a scriitorilor) care a încercat să facă ceva contra birocrației culturale. Se organizau întîlniri cu cititorii la școli, spitale, întreprinderi. Apoi, anual, se țineau „zilele poeziei". O parte din aceste manifestări dăinuie și astăzi. Se citesc poezii pînă la miezul nopții în fața unui public de cîteva mii de persoane.

Deguy — Sînt poate mai pesimist decît mulți dintre cei de-aici. În Franța, greu poți aduna laolaltă zece oameni care să fie în stare să mai asculte poezii. (Michel Deguy este redactorul-șef al prestigioasei reviste „Po&sie", care apare la Paris).

Ginsberg — Lectura de poezie cea mai frapantă la care mi-a fost dat să asist a fost cea de la Muzeul de artă modernă din New-York, în 1943, cînd William Carlos Williams a citit din creația sa. M-a impresionat lim-

bajul poemelor sale : moderne, cotidiene și atît de clare că am înțeles că el nu face altceva decît să-și vorbească. El era publicul.

Sanguineti — Sperăm să inițiem o serie de întîlniri poetice care să aibă o anumită periodicitate. Asta depinde însă de multe lucruri. Primăria orașului Genova e cu inițiativele (financiare), eu nu sînt decît consultant. Ce credeți despre o astfel de temă : „Poezia și tradiția folclorică" ? Sau : „Poezia și civilizația industrială" ? *(Tăcere)* Mi se par de asemenea interesante teme ca : „Prozodia poetică azi", „Poezia ca ritm".

Söderberg — Nu sînt rele. În timpul discuțiilor din aceste zile, cîteva voci remarcau absența femeilor.

Enzensberger — Desigur, femeia ca temă. Femeia-muză, subiect de contemplație... A se vedea posibilitățile unei discuții pe tema „Poezia și muzica". Apoi, în astfel de discuții, a se evita aulele prea mari, sălile de tribunal.

Sanguineti — *(Uitîndu-se la ceas și ridicîndu-se)* Deci este clar ce este cu poezia și publicul ? Vă mulțumesc pentru participare.

Genova, mai 1979

„TĂCEREA FACE ŞI EA PARTE DIN POEZIE"

•

Dialog cu Léopold Sédar Senghor

Sédar Senghor — Înainte de-a le scrie, îmi trăiesc poemele. Asta durează cîteva zile, sau săptămîni, sau chiar ani întregi. Sînt poeme pe care le trăiesc demult, dar pe care nu le-am scris încă. Cînd mă încearcă o emoţie deosebită, sînt sigur că voi scrie ceva...

Sorescu — Şi începeţi să-i faceţi curte acelei emoţii, acelei trăiri.

L.S.S. — Da, întocmai. Încerc s-o păstrez cu grijă, să-i prind vibraţia... Nu sînt vizual. Sînt mai mult muzical.

M.S. — Ne apropiem de spinoasa întrebare în legătură cu inspiraţia. Toată poezia dumneavoastră se caracterizează prin muzicalitate, printr-un ritm deosebit. Pana dumneavoastră are în spate o generoasă cutie de rezonanţă : Africa. Toată Africa. Ea v-a investit cu ancestrale ecouri.

L.S.S. — Am scris de curînd o conferinţă despre inspiraţie. Nu-mi iau note pentru un poem. Vă dau un exemplu concret. Cînd prietenul meu Pompidou a decedat, m-a durut foarte tare. Aş fi vrut să scriu o poezie. M-am temut însă, poate a lucrat şi inhibiţia, gîndindu-mă că aceasta ar fi ceva prea politic. Dar, într-o dimineaţă liberă, dintr-o dată am început să scriu elegia despre Pompidou, pe care am terminat-o în India, la Madras, printre negrii din India. Iată un exemplu de modul ciudat în care funcţionează inspiraţia. Un alt exemplu. Eram într-o campanie electorală prezidenţială. În Senegal poezia, cîntecul, contează mult în astfel de împrejurări. Într-o localitate, nişte tinere fete m-au primit c-un cîntec improvizat. Eu am scris apoi un poem, răspunzînd acestor fete. Deci lucrurile, gîndurile intime ne îmbogăţesc cu sugestii venite din afară.

M.S. — Sînteţi, după părerea mea, un caz tipic de poet reprezentativ. Aşa cum spuneam adineauri, lirica dumneavoastră se simte responsabilă în sensul cel mai nobil al cuvîntului, de destinul unei generoase colectivităţi. O poezie care este, ca să zic aşa, gravidă de Africa. Ea se naşte în Africa şi trăieşte de acolo.

L.S.S. — Pentru negri, arta e hrană spirituală prin excelenţă. Nu filosofia şi nici ştiinţa, ci poezia ocupă locul principal. O tînără fată, ca să se realizeze, să atingă idealul de frumuseţe, trebuie să fie şi poetă, şi să cînte frumuseţea iubitului ei. Poeţii sînt cunoscuţi în toată ţara. Poezia conferă nobleţe şi notorietate. Pe de altă parte, în etnia mea, un mijloc de a te face remarcat, ca bărbat, este lupta, trînta, în piaţa sa-

tului, la un foc zdravăn de buşteni. Dar, ca un tînăr să fie împlinit, nu-i de-ajuns să-şi trîntească adversarul în pulbere. El trebuie să ştie totodată să joace şi să compună poeme.

M.S. — Asta îmi aminteşte de luptele retorice ale grecilor în agora.

L.S.S. — Exact. Le-am spus odată senegalezilor mei : „Noi trebuie să fim Grecia neagră." Am aproape o adoraţie mistică pentru Grecia antică.

M.S. — Care vă e programul de lucru ?

L.S.S. — Am rămas un ţăran. Mă scol la cinci dimineaţa şi mă culc devreme, pe la zece seara. În timpul zilei, iau din cînd în cînd cîte o cafea, ca să mă înviorez. Scriu dimineaţa, între 8,30 — 12,30. După-amiază dictez scrisori, citesc. *(Rîzînd)* Sînt într-adevăr un ţăran.

M.S. — Un ţăran african, bineînţeles.

L.S.S. — Da, sînt şi foarte african. După micul dejun mă lungesc şi dorm un sfert de oră. E un mod mediteranean şi african de a tăia astfel ziua, cu o mică odihnă.

M.S. — De la greci să trecem la romani, pentru a ajunge la români. Ştiu că aţi vizitat România.

L.S.S. — Da, cînd eram preşedinte. Am rămas încîntat de ţara dumneavoastră. Nu spun asta de complezenţă. Mi-a făcut o puternică impresie. Românii sînt foarte aproape de romani într-adevăr, nu numai prin nume, ci prin obiceiurile pe care le-am putut vedea acolo şi bineînţeles prin limbă. Ca fost profesor de greacă şi latină, pot spune asta în cunoştinţă de cauză.

M.S. — Limba română a conservat din latină din care a evoluat, pe lîngă vocabular, virtuţi de logică şi claritate.

L.S.S. — În Senegal, noi avem o secţiune clasică, unde elevii trebuie să aleagă între latină-greacă şi, pe de altă parte, arabă clasică. 35% aleg latina şi greaca. În departamentul de greacă toţi profesorii sînt femei musulmane. Dar noi învăţăm şi alte limbi, printre care şi rusa. Învăţăm toate limbile neolatine, engleza, germana şi rusa. În ce priveşte limba dumneavoastră să vă spun un lucru. Sînt preşedintele societăţii „Asturias", care studiază cultura latino-americană şi cultura africană. Vreau să integrez în programul nostru ţările neolatine de la Mediterană...

M.S. — Să nu uitaţi limba română. Sîntem mediteraneeni prin Pontul Euxin şi prin latineasca lui Ovidiu, pe care eu îl consider primul poet român.

L.S.S. — Asta voiam să spun : n-o să uit neogreaca şi limba română, care într-adevăr merită să fie inclusă tot mai mult în circuit. Consideraţi-mă un bun prieten al României.

M.S. — Revenind la poezie. Mă aflu pentru prima dată într-o ţară africană. O lume fascinantă, pe care aş dori s-o cunosc mai bine. Aici, pe sol african, cred că mi s-au luminat mai bine unele aspecte din poezia dumneavoastră. Se înţelege mai bine importanţa pe care o acordaţi ritmului, polifoniei. Apoi, există în lirica dumneavoastră un anumit fel de energie : o energie în acelaşi timp misterioasă şi transparentă. Misterioasă, pentru că e poezie, transparentă, pentru că prin ea se vede circulînd un mesaj profund, plin de umanism. Consider opera lui Senghor ca un elogiu adus Africii de fiecare zi, Africii umile, oamenilor simpli. Îndreptăţirea la artă şi la viaţă a tuturor triburilor. Poezia dumneavoastră e,

într-un sens, withmaniană : e poezia unui continent. Cum se împacă reveria, contemplarea, cu această energie telurică, vitalistă ? Amîndouă aceste aspecte sînt vizibile, după mine, în tot ceea ce scrieţi. O contemplare care se bucură de ea însăşi, dar se şi traduce în mod generos, într-un fluviu pentru alţii. Cum reuşiţi aceasta ?

L.S.S. — Răspund spunîndu-vă cîteva lucruri din biografia scrisului meu. Am început să scriu încă din liceu, cum se întîmplă de obicei : imitînd adică poeţi pe care-i citeam. Pe romantici și pe simboliști.

M.S. — Cred c-a fost o bună şcoală.

L.S.S. — Exact. La 35 de ani eram profesor de franceză, latină şi greacă. Atunci mi-am ars toate poeziile.

M.S. — De ce ?

L.S.S. — Pentru că erau foarte franceze! Mi-am dat seama că pentru a fi eu însumi trebuie să apuc altă cale. M-am întors la şcoala poeţilor populari africani. Am studiat poemele populare, le-am analizat stilul. Acesta corespundea într-adevăr felului meu de-a fi. M-am apropiat tot mai mult de-o nouă estetică, cea a negrilor africani, bazată pe imagine, melodie şi ritm. Cînd scriu un poem, efectul melodiei, aliteraţiei şi asonanța se declanşează în mod natural. *(Zîmbind)* Cînd scriu un discurs, trebuie să şterg mereu, pentru că îmi vin într-una imagini poetice.

Da, ritmul e aproape totul la mine. El vine ca și imaginea fără să mă gîndesc. După ce scriu, la a doua, a treia lectură, îmi dau seama că sunete, aliteraţii, totul s-a organizat după zvîcnirea unui ritm, aş zice, interior. Un ritm instinctiv, moştenit. Limba senegaleză e, poate, o moştenitoare a limbii vechilor egipteni. Oricum, se înrudește cu limba lor. În vechime, negrii ocupau toată Africa. Cuceririle antice, mai ales cele germanice — vandalii, ostrogoţii — i-au împins pe negri în interior. Au albit coasta mediteraneană. Există înrudiri între limbile din India de sud și cele din Africa. Limbi aglutinate. În Africa există două rase. De la Mediterană pînă la junglă — una. De acolo — prin junglă, altă rasă. Pigmeii. M-a pasionat studiul antropologiei sociologice. Sînt de meserie profesor, nu politician.

M.S. — Această discuție este prilejuită de cel de al VII-lea Congres mondial de poezie care a adunat aici reprezentanţi ai tuturor continentelor.

L.S.S. — Special am ales Marocul, pentru că el face legătura între arabi şi negri. Marocanii sînt metişi.

Cînd citeam Aristofan, aveam impresia că mă găsesc în satul meu. Şi la început nu ştiam de ce. Apoi mi-am dat seama că pricina era corul. Corul dansa, şi vorbea ritmic. Satele noastre şi acum joacă un Aristofan al lor. Rădăcinile acestei arte sînt foarte vechi. Şi medicii şi-au dat seama de importanța ritmului. Un mijloc de a vindeca un bolnav de nervi era să-l pună să danseze. Ritmul se găseşte pînă şi-n rugăciuni. Îmi aduc aminte din copilărie : oamenii se rugau dansînd şi cîntînd ca dumnezeu să vină prin cîntec şi dans. Iată de ce consider că ritmul e foarte important şi în poezie. De aceea mă străduiesc să scriu un poem polifonic.

Cînd eram student la Institutul de Etnologie din Paris, am învăţat că nu există poezie în literaturile orale africane şi c-ar fi vorba doar

de „proză ritmată". (Ca și cînd n-ar fi aceasta chiar definiția poeziei !) Într-o zi, studiind, așa cum spuneam, poemele senegaleze, am început să le pun în formule matematice. Ele au o metrică perfectă. Realitatea este mai complexă. Pot exista în versuri contratimpi și sincope, adică tăceri. Tăcerea face și ea parte din poezie.

M.S. — Ați vorbit în comunicarea care a inaugurat congresul despre polifonie.

L.S.S. — In Africa neagră cîntecul popular înseamnă întotdeauna cîntec pe mai multe voci. André Gide a observat asta, printre primii. E o caracteristică a întregului continent. În ce privește poeziile, ele pot fi pe rînd cîntate și psalmodiate. Cînd sînt psalmodiate, ceea ce contează în ritm nu este numărul de silabe, ci numărul de silabe accentuate. Așa se petreceau lucrurile și în vechea poezie egipteană, și la fel în vechea poezie semită sau vechea poezie germanică.

M.S. — Ați vorbit de revoluția din 1889. Ce înțelegeți prin asta ?

L.S.S. — Este data apariției cărții lui Bergson : *Essai sur les Données immèdiates de la Conscience.* O consider o dată importantă, pentru că a schimbat unghiul din care erau privite literatura și arta. S-a dat din nou prioritate *rațiunii intuitive* asupra *rațiunii discursive.* Spun din nou, pentru că grecii, Platon și Aristotel, cunoșteau acest lucru. Așa se face că după această revoluție din 1889, Africa a putut intra în concertul națiunilor cu valorile sale estetice, influențînd, așa cum se știe, artele plastice — cubismul și expresionismul. Iar în poezie, a influențat suprarealismul. Ca să nu mai vorbesc de muzică, de cîntecul negro-african, de jazz, de blues. Răspîndindu-se în toată lumea, acest melos, odată cu tehnicile noi, a adus și o viață spirituală nouă.

M.S. — Ați amintit o frumoasă definiție pe care senegalezii o dau poemului : „cuvinte care încîntă inima și urechea". Prin urmare la inimă se ajunge prin ureche. Poezia trebuie să aibă o mare încărcătură muzicală... O vrajă ritmică. Considerați ritmul african „niște repetiții care nu se repetă".

L.S.S. — Într-adevă, același cuvînt este reluat, aceeași sintagmă sau aceeași expresie, dar nu în aceeași manieră. Ceva se adaugă mereu. Cuvîntul este situat într-un alt loc al versului sau este ușor modificat. Am exemplificat cu un poem imnic din Senegal. Același lucru se poate observa și la egipteni. Iată un text din *Cartea Morților :*

„Iată, am adunat toate
Cuvintele pămîntului
De peste tot unde se află
Și din inima întregii suflări omenești.

Le caut și le adun
Mai iute ca lumina soarelui
Mai zelos decît un ogar
Sînt cel care face să se ivească zeii
Adîncului
Și pe care odată împlinindu-și menirea
Îi fac să se rostogolească-n Neant
Și-n pieirea prin foc.

Iată am adunat toate cuvintele
Puterii
Pe care le-am căutat mai iute decît
Lumina soarelui,
Mai zelos decît ogarul..."

Se repetă și aici cîteva cuvinte fără să se repete...

...și care contribuie mult la crearea unei atmosfere puternice, menită să inspire în cazul de față înfricoșarea în fața unei imanențe, ce funcționează ca o roată de moară, măcinînd cînd mai încolo cînd mai încoace.

M.S. — Și în literatura noastră populară, blestemele, descîntecele funcționează pe baza acestui principiu enunțat de dumneavoastră, avînd niște noduri de cuvinte, uneori inteligibile, ce revin plesnind auzul. Poezia pe care o scrieți fructifică acest strat arhaic, pierdut demult în literaturile prea lustruite cu mijloace ca să zic așa mașiniste, orchestrînd bogăția de mijloace artistice emanînd din tradiție, într-o polifonie într-adevăr plăcută urechii și inimii. Mă gîndesc la poemele *Femeie neagră*, *Mască neagră*. Îmi vine în minte *Totemul* :

„Să mi-l ascund cît mai adînc în sînge
Strămoșul cu pielea de furtună scrijelită de fulgere și tunete

Animalul meu de pază să mi-l ascund
Stăvilarul nenorocirilor să nu se rupă.
E sîngele meu credincios care cere credință
De pază la orgoliul meu
De mine însumi mă păzește"

Domnul Senghor este desigur un interlocutor neobișnuit, un partener ideal pentru o discuție despre poezie. Practician cu o îndelungată experiență, cunoscător din interiorul cercului magic al tradiției poetice africane și din interiorul cercului să-i zic tot magic, dar o magie mai „raționalistă" a tradiției europene, încercînd, după cum s-a observat, o sinteză a acestora, domnia sa are totodată și un viu apetit teoretic pentru asemenea chestiuni. În teorie se simte acasă. E cel mai indicat să părtinească, în sensul cel bun al cuvîntului, experiența continentului său, care se zice că a fost primul leagăn al omenirii, aici s-ar fi ridicat omul la condiția bipedă. Un continent de bambus și de fildeș, continuînd și azi o antichitate vie și-un clasicism oral autentic, dispărut aiurea de două mii de ani. Prin tradițiile pe care domnia sa le apără ca un gladiator înarmat cu o floare, Africa artistică de astăzi este contemporană cu Hesiod, cu tragicii greci, cu Vergiliu și Ovidiu. Cuvîntul primordial, care plutea peste ape, cînd acestea s-au retras, s-a aninat de o creangă fermecată de palmier, a căzut și s-a ascuns în golul unui tam-tam. E suficient ca pielea de capră, bine întinsă, sau pielea de șarpe, bine argăsită, sau mai știu eu ce piele de duh și spiriduș, întinsă pe un ciur sau pe o tobă să fie atinsă de degetele cîntă-

reţului intrat în transă, ca deodată minunea, ciupită de obraz, să învie şi să se urce la cer. Dar nu înainte de-a trece prin sufletul ascultătorilor. Minunea creaţiei care este, în acelaşi timp, muzică, dans şi poezie.

Omul Senghor, cu fruntea bombată, şi peria deasă a părului abia încărunţit, este discret, modest, punctual ca un ceas solar sau o clepsidră cu nisip. Un om de societate, care ştie şi să rîdă, care se emoţionează alături de alţii la spectacole. Un perfect european.

Peste cîteva zile aveam să asist la o după-amiază omagială, avînd posibilitatea să ascult poeme ale sale rostite în mai multe traduceri. Dacă vocea autorului este oarecum neutră, albă, intelectuală, vocea poemelor sale se dezlănţuie, pătrunzîndu-te de instinct şi de temperament. Cuvintele parcă se amplifică la un megafon nevăzut, bat ritmul, vin spre tine şi te prind în dans. Un dans la care participă şi buzele, murmurînd şi nervii care se descarcă de electricitatea lor, provocînd o dulce desfătare. „Am venit pe lume să aduc bucuria" — spunea Brîncuşi al nostru. Esenţa artei adevărate este aceasta — de a provoca bucuria. Poezia lui Senghor reabilitează tam-tamul. În ea lucrurile îşi regăsesc scobiturile, asperităţile şi unghiurile — devenind plăsmuitoare de ecouri. Instrumentele de suflat şi cele cu coarde îşi au şi ele, în această lirică vastă, partea lor de îndreptăţire. Ea este creată însă, mai ales, pentru cel mai polifonic instrument : inima omului de pretutindeni.

Marrakech, octombrie 1984

„STINGHERE STELE — ORIZONT COMUN"

•

Dialog cu Östen Sjöstrand

Östen Sjöstrand, unul dintre poeții suedezi din prima linie, cunoscut și tradus în multe limbi, locuiește într-un cartier al Stockholmului, numit Nacka. Un mic orășel, de fapt, ca un pescăruș alb, cu aripile întinse deasupra stîncilor roșcate, dominînd portul. Jos, apa se vede astăzi limpede și albastră. M-am obișnuit cu apa golfului, știu după nuanța ei cum e vremea, și cum e vremea, așa îmi este și dispoziția sufletească, pentru că de vreo cîteva zile locuiesc, din greșeală, pe un vapor. N-am știut ce fel de hotel este cel recomandat de agenția de turism, ca fiind unul dintre cele mai ieftine (dacă nu chiar cel mai) și m-am pomenit că șoferul de taxi îmi dă jos geamantanul lîngă o „aripă" a golfului. O punte ducea la un vapor ancorat de-un stejar. „Cred că e o greșeală ! Abia am venit, eu nu plec, voiam la hotel". „Aici e hotelul dumneavoastră". Am rămas o zi, să văd cum e. N-a fost rău — m-am legănat toată noaptea într-o cabină cu două paturi suprapuse, urmărind prin hublou ce dracu de stele se oglindesc în apa aia rece de plumb veșnic reutilizat. Apoi, obișnuindu-mă, mi-a fost lene să-mi caut alt hotel. Sînt, oricum, un oaspete privilegiat (nu trebuie să părăsesc dimineața hotelul și să mă întorc după orele 16). Personalul se poartă foarte atent cu mine. Așadar, astăzi e o vreme rară — o duminică a vremii nordice : soare, senin ; jos, cum spuneam, încrețire de spumă și dantelărie albastră. Pescărușii adevărați trebăluiesc în jurul vapoarelor. Pe post de hiene, rechini și sanitari — curăță marea de peștii amețiți de suflul motoarelor. Dezorientat și cu ochii la peisaj, am coborît cu cîteva stații mai devreme. Transpir de singurătate și incertitudine, urcînd și coborînd pe-un drum întortocheat și fără trotuar. Pe cine să întreb ? Cui să-i arăt cartea de vizită a lui Östen ? Pe lîngă mine curge șuvoiul autoturismelor impersonale — proprietate impersonală a celorlalți. În sfîrșit, ajung. Un cartier solemn, de vile în bloc, contopite democratic ; arhitectură suedeză specifică. Apartamentul lui Östen, spațios, c-o scară interioară, cu mai multe biblioteci ordonate cu grijă, primește lumina din plin. Prin ferestre intră și cer și-o parte din vedenia albă a mării. Poetul e mîndru de o grădină de dimensiuni japoneze, care îi umple timpul liber cu ceea ce cîntase Hesiod : lucrări și anotimpuri. Într-adevăr, din grădină vezi și anotimpul, zic. N-ai grădină, nu zărești anotimpul, că nu știi cînd răsare și se scutură floarea. Am fost invitat la prînz. Întrucît Eva, distinsa-i doamnă, este încă la serviciu, Östen prepară singur bucatele, cu o mare dexteritate, în timp ce eu, cu permisiunea gazdei, mă uit la cărțile cu dedicație de pe masa de lucru. Vorbim prin ușa întredeschisă a bucătăriei.

„ett ord – förnekat och föraktat
och flyktigt som lövens doft

ändå med starkare makt

än förtsolen"

Östen Sjöstrand

Fragment autograf dintr-o poeziei a lui Östen Sjöstrand

— Unde aruncaţi atîtea cărţi care vă vin zilnic ?

— Le dau la bibliotecă. Le reţin numai pe cele care-mi sînt adresate personal. Lundkvist le dă şi pe cele cu dedicaţie.

Mîncăm cu poftă, bucatele sînt gustoase. (La Malmö aveam să văd, cîteva zile mai tîrziu, o antologie hazlie *Cartea gastronomică*, sau cam aşa ceva, scoasă de Östen în colaborare c-un prozator din sud.) După cafea, procedăm la protocolul luării interviului. Dar nu-mi mai găsesc pixul. L-am pierdut, tot scoţînd din buzunar cartea sa de vizită, să văd adresa. Îmi dă un pix. N-am nici bloc-notes. Îmi pune în faţă cîteva foi albe.

Sorescu : Brâncuşi mărturisea undeva că înainte de-a începe o lucrare, postea cîteva zile : spre a putea intra, cu cugetul curat, în starea de creaţie. „Nu e greu să facem un lucru, e greu să ne punem în starea de-al face". El, observa exegetul său Petre Pandrea, urma exemplul ţăranilor cioplitori de cruci, şi-al iconarilor din satele româneşti. Aceştia se apropiau de umilele lor lucrări purificaţi, desfăcuţi de cele ale spaţiului material. Astfel, nu le ieşeau frumoase nici crucile, nici icoanele. Cred că şi luarea unui interviu îţi cere o pregătire specială. Starea de-a pune întrebări. Dar acum pentru mine e prea tîrziu, sîntem, iată, după masă. Prin urmare am ratat postul. Putem totuşi discuta despre poezie ?

Sjöstrand — *(Zîmbind)* Da...

M.S. — Dealtfel doctoriile se iau numai după masă... Şi cum orice întrebare ce ne îndeamnă la introspecţii e ca o doctorie amară... V-am citit colecţia de poeme publicată la New York în traducerea lui Robin Fulton, care semnează şi o condensată prefaţă. Fulton, sintetizînd şi alte

opinii, vede trei straturi distincte în inspirația dumneavoastră : muzica, știința și spiritul. Pentru că „straturile" presupun ceva înțepenit, eu aș zice că e vorba, mai de grabă, de-un trident neptunic, cu care poetul își răscolește eul. Brazdele pe mare — sînt versurile. Iată, în cazul în speță, în aceste brazde de valuri se amestecă, în continuu, în doze variate, cele trei elemente. Întrebarea ar fi aceasta : de ce muzica ? de ce știința ? de ce spiritul ?

Sjöstrand — Orice poet își are un haos, haosul lui personal. Este trecutul său, tezaurul de întîmplări, trăiri și influențe. S-a întîmplat ca asupra haosului meu să acționeze, în perioada de formare, cele trei elemente de care vorbeați.

M.S. — Ce reprezintă poezia pentru dumnevoastră ?

Sjöstrand — Totul. Dar înainte de asta să-ți spun ce m-a determinat să scriu versuri. La început am vrut să mă fac oceanograf.

M.S. — Oceanograf ?

Sjöstrand — Da. S-a întîmplat să-l citesc într-o zi, cînd eram foarte tînăr, pe Paul Valéry. De la el am învățat cum trebuie folosit cuvîntul cel mai exact, ce valoare are o idee și că limbajul e ceva foarte precis. Poezia poate capta în cuvinte inexprimabila mișcare a spiritului, reactivînd capacitatea omului de apărare. Mai tîrziu aveam să mă despart, oarecum, de Valéry. Într-un eseu din 1971 am vorbit, mai pe larg, despre crezul meu poetic. Cum nu s-a schimbat pînă acum, pot să ți-l dau *(După un drum la una din biblioteci)*. Da, cartea nu e tradusă. Mă refeream la funcția poeziei...

M.S. — Care e funcția poeziei ?

Sjöstrand — Una de a atrage atenția, de prevenire. Prin mijloace, care-i stau numai ei la îndemînă, ne sensibilizează în fața pericolului paraliziei sufletești, a spaimei ce ne face receptacule imobile, meteoriți pasivi pe fundul oceanelor. Și poezia acționează ca o forță magică împotriva coșmarelor. Ea are un singur țel : să-și croiască drum prin forțele distrugerii către inima, frumusețea și spiritul viu. Activîndu-ne sensibilitatea, ea ne poate ține treaz simțul de dreptate.

M.S. — Despărțirea de Valéry ar consta și în aceea că pretindeți lirismului mai multă... cum să spun ? cuvînto-activitate (cum ar fi radioactivitate). Un spor de eficiență...

Sjöstrand — Întocmai. Începuturile mele poetice au fost în suedeză și franceză. În franceză, pentru că am petrecut un timp în Franța ; și poetice, pentru că tata, lucrînd în vremea aceea la o carte de vise, eu, ca distracție, transcriam în josul manuscrisului propriile mele vise. Nu mă gîndeam la poezie, evident.

M.S. — Și cum ați trecut de la vise la știință ?

Sjöstrand — Prin intermediul poeziei. Asta prin 1948. Prima carte mi-a apărut în 1949.

M.S. — Poezia este o modalitate de a vă elibera de ceva, de o anumită energie, de exemplu ? Un filosof român, Rădulescu-Motru, susținea, înainte de război, într-o carte celebră la noi, *Personalismul energetic*, că „personalitatea" este o diferențiere care continuă viața, „trecînd-o de pe terenul biologic pe terenul sufletesc". „La baza personalității — spunea el — este unitatea sufletească". Poezia, cred, ne ajută să găsim această unitate sufletească.

Sjöstrand — Avea dreptate. E în mine o forță pe care n-o pot reține. Dacă nu scriu poezii, mă deformez. Parcă mi-ar crește o cocoașă. Poezia fiind cea mai apropiată de sufletul omului, de ce are el mai intim, mai misterios. Am descoperit apoi că partea misterioasă, intimă a omului este valabilă pentru toți. De aici marea forță de comunicare a liricii. Trebuie să fiu cinstit cu simțămintele mele și să încerc să mă traduc exact. Chiar dacă simt că sînt singur în lume, trebuie s-o spun.

M.S. — Cred că această solitudine este cea care contribuie la apropierea oamenilor. În legătură cu personalitatea... Goethe vedea tocmai în acest complex de însușiri binele suprem. Definiția, tradusă de Eminescu, sună foarte frumos în românește : „Spun popoară, regii, sclavii / Că din cîte-n lume-avem / Numai personalitatea / Este binele suprem". Versurile lui Goethe sună bine, evident, și-n nemțește, dar în nemțește nu le știu. Am insistat asupra acestei laturi, pentru că, aflîndu-mă în fața unei personalități, țin s-o ispitesc să-mi divulge, vorbind despre ea, mai multe din „componentele" sufletului nordic. Se zice, eu zic, de fapt, că există și pietroaie și ghețari în acest suflet nordic.

Sjöstrand — *(Zîmbind)* În al meu, în mod sigur. Am și scris despre valoarea rocilor și a apei, ca emițătoare de unde poetice. Cel puțin în versurile mele. Însă eu nu mă simt numai nordic. Mă simt european. Pentru mine Europa e ceva extraordinar. O comunitate. O sensibilitate particulară ne unește deopotrivă pe cei din est cu cei din vest, sud și nord.

M.S. — Ați călătorit și în est?

Sjöstrand — Am mulți prieteni în aceste țări. Oare nu vă surprinde ce cunoscuți sînteți dumneavoastră, poeții din est, aici? Citindu-vă, ne uimește varietatea inspirației. Și noi ne simțim acasă în poezia voastră. Oamenii au nevoie de adevărul din poezie.

M.S. — Fiecare carte reprezintă pentru dumneavoastră continuarea unei stări de spirit sau și divulgarea unei stări noi?

Sjöstrand — Și una și alta. Continui mereu și încep mereu, încep și reîncep. Cînd reîncep, cred că e vorba de ceva nou, dar, recitindu-mă, îmi dau seama că unele lucruri le-am mai spus, dar se cereau exprimate și altfel. E vorba de niște obsesii...

M.S. — Cum să scăpăm de obsesii și care sînt obsesiile dumneavoastră speciale? De scăpat de ele, cred că nici nu e bine. Ele sînt o materie primă.

Sjöstrand — Care sînt obsesiile mele e dificil de spus... Probleme de etică, de credință, probleme de adevăr, dreptate. Aș adăuga, în acești ani zbuciumați, și problemele legate de pace.

M.S. — Suedia n-a mai avut un război de nu se mai știe cînd... mai mult de un secol și jumătate... Nu vă e greu? Noi — ehe! cîte și mai cîte... O avantajează poziția geografică, asta e...

Sjöstrand — Ce e curios e că exemplul nostru nu e molipsitor. Aș vrea, în această privință, ca toată omenirea să fie..., cum să zic, suedeză.

M.S. — Oricum, dacă va fi pace ne vom mai întîlni. Și vom aprofunda atunci discuția asta.

Sjöstrand — Sînt optimist.

M.S. — Cum scrieți? Aveți încredere în inspirație?

Sjöstrand — Da. Pentru mine izolarea, din cînd în cînd, în arhipelag, este prielnică. Memoria intră brusc în alertă, îmi e biciuită de bucurii

și amintiri, ce mă ating ca niște lucruri reale. Adesea fac însemnări noaptea. Multe poeme au ca nucleu vise. Da, continui să visez. Și cred că e bine. În vest, poate că poezia s-a comercializat. Lectorul s-a îndepărtat mult de ea. Totuși există mari poeți și uneori mari cititori. Spuneam că m-a interesat în mod special poezia din est. Știu că pot s-o citesc în modul cel mai firesc, ca pe ceva natural și că ea nu este încă impregnată în meta-poezie ori de meta-artă, lucruri pe care le detest.

M.S. — Ca membru în comitetul premiului Nobel, ce credeți despre poezia care se scrie azi în lume ?

Sjöstrand — Sînt obligat să citesc multă literatură. Evident, și multă poezie. Nu e o obligație plicticoasă. Citesc și uneori traduc.

M.S. — Vorbeam adineauri de momentul dificil pe care-l traversează omenirea. Desigur, poezia e pentru pace. Dar poate, ea, face ceva ? Are vreo putere ?

Sjöstrand — Da. În adîncime, dincolo de divergențe și deosebiri, putem găsi izvoare comune. O poezie bună nu poate fi decît o poezie umanistă. Lirica este un curent subteran. Reacția ei este pură, spontană, și dacă unele luări de poziție, de altă natură, nu se prea citesc, poezia este ascultată. Ea e o întîlnire.

Discutăm, apoi, despre noutate în poezie, despre o serie de poeți din lume și despre unele cunoștințe comune. Sjöstrand se arată uimit de cunoștințele lui Pierre Emmanuel despre poezia scandinavă. I-a citit, de curînd, un extraordinar eseu închinat vocii grave, inconfundabile, a lui Gunnar Ekelöf.

M.S. — Aș vrea să vă știu și părerea despre poezia suedeză de azi.

Sjöstrand — Cuprinde tabloul complet al unei literaturi normale, vii, interesante. În poezie, după un credit exagerat acordat, într-o vreme, pamfletului, cînd s-a făcut prea mult pamflet politic și prea puțină artă, poeții au devenit mai artiști. Se dezvoltă acum toate tendințele. Poeții sînt deschiși către întreaga lume și se exprimă nu ca niște voci locale, ci ca niște voci și conștiințe europene. Am avut și noi aproape o criză de identitate națională. Un fapt despre care o inteligentă și incitantă ziaristă a scris un articol în „Artes". Articolul a stîrnit ecouri vii, influențînd mult ministerul nostru de educație în privința întocmirii programelor școlare.

M.S. — Criza a trecut ?

Sjöstrand — Nu, dar sîntem conștienți de ea și sper s-o depășim.

Sosește doamna Eva, soția poetului, ne povestește întîmplări de la școala unde funcționează, apoi discutăm despre România, pe care ar dori s-o cunoască mai bine. Timpul trece repede, trebuie să mă grăbesc întrucît la șapte sînt invitat la un vernisaj la Muzeul de artă modernă.

Aproximații despre Sjöstrand

Născut la Göteborg, la 16 iunie 1925. Din 1953 se stabilește la Stockholm, încercînd să se impună în viața culturală a capitalei, printr-o susținută activitate de critic literar și muzical. Totodată, traduce versuri, realizează emisiuni la radio. Muncă febrilă, brăzdată de griji, cu unele succese literare. Crize acute de conștiință. Acest munte de om, aparent calm ca un ghețar la umbră, are alunecări teribile, în căutarea unei liniști interioare, pe care i se pare că o găsește cînd și cînd. Părăsește Stockholmul, cu gîndul să renunțe la tot, apoi revine fortificat după o experiență însu-

lară. Suedezii pot fi singuratici și fără insule. Avînd însă atîtea în coastele țării, își pot permite periodic experiența unei singurătăți cu valuri. Temperamentul său robust învinge, așezîndu-l pe o linie de plutire victorioasă. Echilibrul pare să i-l fi dat lirica, locul de întîlnire al diferitelor experiențe și eșuări : eșuarea unei sigure cariere de oceanograf, a omului de știință cu apetitul noilor descoperiri, a căutărilor spirituale. Poezia s-a dovedit, încă o dată, creuzetul fermecat, care transformă naufragiul în victorie și perplexitatea în descoperire. Alexandru Philippide vorbea despre „Un Robinson cu insula în suflet". Găsindu-și insula din suflet, Östen Sjöstrand o umple de runele sale personale, pe care, pe măsură ce le scrijelează pe piatra vulcanică, le uită, spre a le descifra apoi cu uimire și încîntare. Volumele *Inițiere* (1950), *Întoarcerea* (1953), *Zodia vărsătorului* (1967), și atîtea altele, stau mărturie acestei „descifrări" miraculoase. Prietenii mei Thommas și soția sa Marianne Sandels mi-au arătat, lîngă biblioteca din Uppsala, cîteva pietre străvechi, cu inscripții runice, care concurează, în orice caz completează, vestita bibliotecă. Ploile nu șterg descîntecele, bocetele și cronicile. Poetul suedez de azi stă și el înfipt, mă gîndesc, în inima timpului său, fiindu-și și piatră și pietrar și eveniment. În legătură cu asta, nu era rău deloc dacă-l întrebam pe Östen cum și-a fost sieși eveniment al creației. (Adică mai multă biografie.) În ce privește contextul — iată o listă ce ar fi putut constitui o bază de discuție : despre *Cronica lui Erik*, compusă pe la 1320 de un anonim năvalnic : peste 4 500 de versuri ! Sau să-l rog să-mi comunice opinia personală despre vestitul poem *Hercule* al lui Georg Stiernhielm, cu merite mari în formarea limbii literare suedeze. Sigur, ar fi fost folositor pentru cititorul român, dacă insistam mai mult asupra tradiției lirice din țara sa. Dacă „dublul" său muzical (un „dublu" mai general aici, pentru că știu că Lars Forssel se interesează deopotrivă de muzică, ca și Tranströmer) are vreo legătură cu faptul că în vechime (și chiar mai de curînd) poezia suedeză se cînta : ea cerea muzică (precum baladele noastre), ba poate chiar mai acut, din cauza sonorității speciale a limbii suedeze, cu două accente, unul putînd ține loc și de rimă. O limbă ciudată — pe care într-o vreme eram tentat s-o studiez (și chiar am învățat-o, pînă la primul accent. Auzind-o pe stradă, pot spune cu siguranță : asta e suedeză ! O s-o învăț eu odată și-odată !). Rolul orașului natal în inspirația sa (în orașul deschis am petrecut și eu, cu ani în urmă, o zi încheiată, luînd vaporul pentru Amsterdam). Cît la sută este marin din naștere și cît prin cultură ? Cum se numește instrumentul cu care oceanograful măsoară adîncimea mării și dacă sonda aceasta — cred că e un fel de sondă —semnalizează stîncile și în poezie ? Toate aceste întrebări, neîndeajuns de rotunjite, îmi trec prin minte formînd mai ales acea stare de întrebare, mai generoasă și mai vie acum, după emoția întîlnirii. Ele îmi împuiază capul la întoarcere, după ce poetul m-a condus la autobuz și mi-a scris pe-o hîrtie stația la care trebuie să cobor. Hîrtiuța, bineînțeles, am și pierdut-o. Voi coborî, oricum, undeva în Stockholm. O să mă dau jos din autobuz în Suedia și, la urmă, vorba aceea, mai întreb.

De fapt, toate răspunsurile se află în poezia lui Östen, situată în calea maritimă a Gulfstream-ului care, îmbrățișînd Suedia, încălzește și bucură o bună parte din glob. O poezie de „stranii obscurități, stranii luminozități" (titlul unui volum), în care „visul nu e doar o fațadă" (alt titlu de

volum). Ea e simetrică prin echilibru și dezechilibru, prin căutări și găsiri, ieșiri în larg și întoarceri în sine... Autorul captează inspirația prin acea stare de contemplație ce merge pînă la abandonare în fluidul cosmic și „fabrică" lirice impulsuri, transmițătoare de curenți. Mă simt șocat, ar fi spus, cică, dracul, după o primă întîlnire cu nu știu ce divinitate. Îi călcase pe umbră, bajocoritor, și umbra îl curentase. Avea dreptate să se simtă șocat. Sarcina (pozitivă) a versurilor noastre este să transmită aceste șocuri. Fie că face asta prin ondulații universale — preluăm termenul filosofului Conta —, fie că o face pe alte căi, care, deocamdată, mie cel puțin, îmi scapă. Dacă poezia se achită de această treabă, poate fi liniștită. Omenirea are șanse de-a fi mai bună, aproape mulțumitoare. În ce-l privește pe Östen, să mai spun că el se arată un iscusit luptător pe „baricadele misterioase". Scriind „între miezul nopții și zori", poezia i se aprinde la prima oră a dimineții, fiind ca o stea care se vede și ziua. Staffan Bergstein, critic și profesor la Universitatea din Uppsala, i-a dedicat un amplu studiu, surprinzînd cîteva mecanisme. „Ambivalența, multitudinea sensurilor în evantai de sunete și imagini nu constituie slăbiciunea sa. Dimpotrivă, ele creează forța care permite menținerea simultană și efectuarea integrării unor sisteme de referință aparent disparate. Sjöstrand s-a dovedit maestru în această misterioasă alchimie de fuziuni, proprie poeziei moderne, grație căreia elemente pînă atunci antinomice pot intra într-o combinație poetică, sub efectul unei presiuni emoționale, foarte puternică, dar în același timp controlată". Pe lîngă analiza pătrunzătoare a textului, Bergstein pomenește și de o interesantă colaborare cu compozitorul Sven-Erik Bäck. După poemul *In principio*, Bäck a compus un lied, într-o manieră originală : „Bäck l-a pus pe autor să citească poemul, înregistrînd lectura pe bandă, apoi a supus sunetele benzii la modificări electronice și le-a combinat cu alte impulsuri electronice. Tonul poemului este deopotrivă o viziune a creației și-un apocalips. El se termină cu credința într-un *Tu* situat în spatele tuturor curgerilor existenței și în ceva care nu este comun și unește toate conștiințele individuale, spărgîndu-le izolarea : «Stinghere stele — / Orizont comun»". În această ordine de idei, mi-am adus aminte de o discuție anterioară, despre folclorul muzical românesc. Sjöstrand a prefațat unele dintre primele discuri de muzică populară românească, apărute în Suedia, și tot el a fost cel dintîi care a realizat aici un disc cu cîntece de nai, impunîndu-l, în această zonă, pe Gheorghe Zamfir. Venind vorba astăzi și despre muzica românească, i-am sugerat, în caz că are loc vizita în România, vizită pe care o proiectează pentru revista „Artes", în primăvara lui '84, să nu ocolească Maramureșul. Va da, acolo, peste o adevărată rezervație de genii muzicale anonime, pe care le poți găsi în fiecare casă — muzica fiind duhul liber al locului. Mie, dintre pictorii naivi, îi spuneam, îmi plac naivii de tot. Și-i dădeam exemplul lui Pavelescu sau Alexandru Savu. „Naivitatea" muzicii populare românești trebuie pusă (cum am și făcut), între ghilimele, ea avînd în spate o civilizație multimilenară, exersată fără întrerupere de dinastii de genii anonime. Așa cum Zamfir „reinventează" pentru Occident naiul, un instrument străvechi, ducîndu-l la perfecțiune, Maramureșul și alte zone etnografice românești, desigur, îi pot rezerva surprize fascinante.

Busola arată mereu Nordul. În pădure, ne orientăm după mușchiul de pe copaci, care crește numai pe partea nordică a scoarței. Dar în Nord, cum găsim Nordul? Fără busolă și fără copaci. Noi singuri, cu Nordul, cum găsim Nordul? Citind poezie. Toată poezia nordică indică Nordul. Luîndu-mă după ea, am ajuns să-i cunosc pe Pär Lagerkvist, Harry Martinson, Artur Lundkvist, Maria Wine, Lars Forssel, Tomas Tranströmer, Lars Gustafson, Lasse Söderberg, Ceel Espmark. Pe unii i-am întîlnit în diferite ocazii.

Nu mai țin minte unde l-am zărit prima dată pe Östen Sjöstrand. Da, cu mulți ani în urmă, cred că la Lahti, în Finlanda. Îmi citise un volum abia apărut la Stockholm. Eu îi știam poezia prezentă prin diverse antologii. Atent, binevoitor, iscoditor întru ale poeziei lumii, pe care o cunoaște bine, el mi-a lăsat, de prima dată, o impresie tonică de calm nordic, afectiv. Sinceritate, bun gust, tact și precizie. L-am revăzut cu plăcere de multe ori de atunci, ajutîndu-mă să aprofundez o latură importantă a sensibilității țării sale, pe care o reprezintă atît de strălucit la festivaluri și congrese. Între timp, poetul a ajuns academician. Este directorul frumoasei și presitgioasei reviste „Artes“ (care are trei mame bune: Academia Suedeză, Academia de Bele Arte și Academia de Muzică). Face parte din comitetul premiului Nobel. Eu, îi spuneam, în glumă, odată, n-am fost ales încă nici în comitetul de stradă, și mă lupt acum să înființez un premiu al revistei „Ramuri“, ce ar consta în abonamente pe un an la revistă și un bilet la stadionul „Central“ din Craiova, cînd joacă „Universitatea“.

Evident, nu puteam trece prin Stockholm fără să-l caut.

L-am sunat acasă și mi-a dat întîlnire, seara, la Academie, unde prezida o întîlnire dedicată scriitoarei canadiene Anne Hebert. La început, un moment solemn. Ambasadorul Franței i-a înmînat lui Sjöstrand „Legiunea de Onoare“. Un frumos omagiu adus poetului suedez. După lecturi, Sjöstrand, la discuții, îmi anunță prezența în sală. Ba m-a rugat să spun cîteva cuvinte despre poeziile citite de Anne Hebert și despre poezia română. Surprins, ca un elev neatent (tocmai studiam cu plăcere pereții somptuoasei săli și fizionomiile participanților încercînd să ghicesc care e poet, care e prozator), am roșit, m-am ridicat în picioare, cu gîndul să refuz amabila invitație. Zis și ne-făcut... căci m-am pomenit vorbind. Opera scriitoarei canadiene o cunoaștem, poeziile chiar îmi plăcuseră, iar despre poezia românească... Era să pierd prilejul de-a vorbi despre marii noștri lirici, în acea sală care a ratat șansa de-a cunoaște mai bine măcar pe Blaga?

Acesta este, deci, Östen Sjöstrand prezentat succint, acasă și în tîrg, în diversele lui funcții, fețe și fațete; o personalitate activă, vulcanică.

Stockholm, 1983

DESPRE INSPIRAȚIE ȘI MULTE ALTELE

•

Dialog cu Tomas Tranströmer

Duminică. Un tren nu prea aglomerat mă duce în vreo două ore la Vesteros, un oraș frumos și liniștit. În gară mă aștepta Tomas Tranströmer. În drum spre locuința sa, îmi arată orașul, discutăm de una, de alta.

El — Poeții suedezi pe care-i iubesc cel mai mult sînt morți. Așa de pildă Birger Sjöberg. Dintre cei în viață, îmi place Harry Martinson (născut în 1904). Da, și Artur Lundkvist e un poet mare. Poezia sa poate fi tradusă. E mai ușor să iubești arta ca amator. Relațiile mele cu muzica sînt excelente. Îmi face mare plăcere să cînt la pian, dar asta doar pentru mine, desigur. Pe cînd literatura... aici totul se complică.

Eu — Ce înțelegi prin aceasta?

El — Cînd scriu poezie, trebuie să mă gîndesc mereu că asta sună fals, asta s-a mai făcut... și-ți cam piere cheful. Pe cînd în muzică nu țin seama de toate acestea și satisfacția estetică e întreagă. Bineînțeles, din punctul de vedere al amatorului. Dacă aș deveni muzician profesionist s-ar schimba problema.

Eu — Cam ce poeți mai noi îți sînt apropiați?

El — Cred că am multe puncte comune cu poeții americani. Nu cu cei prea academici, nici cu cei prea beatnici. Cu cei mai de pe la mijloc, Robert Bly, Louis Simpson. Dar cînd am început să scriu, cînd eram mai tînăr, o mare impresie mi-au făcut-o poeții francezi moderni. Am dat peste o antologie în suedeză — mi-au plăcut Eluard, Reverdy, Superville, Ponge, René Char. A fost un noroc să-i întîlnesc la 17 ani.

Eu — Ce crezi despre poezie?

El — Scriu numai atunci cînd e necesar s-o fac. Ce e specific poeziei e densitatea. În cîteva pagini de poezie poți găsi mai multe informații decît în oricare altă artă.

Eu — Crezi în inspirație?

El — Da. Cînd scriu trebuie să fiu inspirat. Dar îmi asum și dreptul de-a mai privi apoi o dată ce-am scris. Versurile făcute sub impulsul inspirației nu se pot ține singure. Ele sînt de neînțeles pentru cititorul care nu e și el inspirat. Dar cititorul e rece, obiectiv. Și poetul trebuie,

Tomas Tranströmer

după momentul inspirației, să privească la fel de rece ce-a scris, cu ochii celui din afară. Există desigur un mister în poezie. Dar trebuie ca această rețea de mister, nu s-o explicăm ci s-o ajutăm să treacă. De aceea e bună și luciditatea.

Eu — Ce scrii acum?

El — Un poem mai lung, *Marile Baltice*. Autobiografic și documentar, plin de lucruri vechi de pe timpul bunicului, care a fost căpitan de vapor. Va fi ca un sac în care pui de toate — și descrieri și date biografice. Mama a fost învățătoare. Eu m-am născut în Stockholmul de sud, partea mai proletară a orașului, cu case vechi. Îmi sînt mai dragi alte colțuri din Suedia decît Stockholmul, unde oamenii au apucături de inși din metropolă. Da, partea veche a Stockholmului mă atrage și acuma, mă simt acolo acasă. Vorbeam înainte de muzică. Celibidache a făcut mult pentru muzica suedeză. Lucrul său cu orchestra de aici a fost extraordinar. A fost și la Vesteros cu orchestra din Stockholm și-a dat concerte. Am cunoscut și lucrările lui Dinu Lipatti.

Pe la ora trei plec cu Tomas Tranströmer, să-i facem o vizită lui Lars Gustafsson. Ocazie de-a se mai vedea și ei, căci, deși locuitori ai aceluiași orășel, nu se prea caută. Discuție la un foc de lemne. Despre laponi. Nu știu cum alunecă discuția și Tomas mărturisește că cel mai

faimos român e Dracula. Văzînd filmul despre el s-a îndrăgostit de peisajul românesc. Îi spun că acel peisaj era trucat, să-l vadă pe cel adevărat, că merită. Apoi, spune el, Celibidache, Dinu Lipatti. Despre traduceri : și ordinea cuvintelor contează. Poeziile lui nu se pot traduce bine în germană, unde verbul vine la urmă. Pentru poezia lui verbul vine prea tîrziu. Doamna Gustafsson ne servește un ceai și pune pe măsuța joasă la care stăm o tavă cu prăjituri de casă. Lars Gustafsson spune că Tomas e poate primul poet din literatura suedeză care nu se atinge de alcool și iată că sobrietatea lui s-a transmis. Așa că de-aia bem noi acum ceai.

Vesteros (Suedia), 1979

•

Dialog cu poetul Rubén Vela

Vela — Cred că există o diferenţă mare, aproape o ruptură între poezia spaniolă de azi şi poezia care se scrie în America latină. Deosebirea provine din diferita utilizare a limbii şi poate şi din subtextul socio-economic al Americii latine. Sînt două lumi diferite.

Aşa îşi începe Ruben Vela „discursul". L-am rugat să-mi vorbească ceva despre deosebirile şi asemănările dintre operele scrise în aceeaşi limbă, dar în două continente separate. Ruben Vela este şi ambasadorul ţării sale, după obiceiul latino-american de a fi numiţi poeţi importanţi ca ambasadori. (Cazul lui Paz, al lui Aridjis, Caranza, ca să nu mai vorbesc de Neruda ori Asturias.) Cuvîntul „discurs" nu l-am folosit, aşadar întîmplător, deşi interlocutorul meu este omul cel mai puţin formal, un bun prieten, deschis şi neprotocolar, cu întinse cunoştinţe despre literatura multor ţări. Anul acesta i-a apărut la Buenos Aires o antologie de poezie bulgară şi mi-a mărturisit interesul său pentru poezia română de azi, tot în vederea realizării unei antologii.

Sorescu — Cum se explică aceste mari diferenţe, totuşi ?

V — Sînt două lumi diferite. Poezia latino-americană e o poezie directă. Deloc discursivă. Ea încearcă să vorbească direct despre viaţă, integrînd în fluxul ei peisajul. Omul latino-american trebuie să lupte contra condiţiilor social-politice şi totodată contra peisajului — un peisaj de proporţii gigantice, fără margini, care-l înspăimîntă prin proporţiile sale. Aceste două cerinţe nasc două tendinţe în poezie :

— poezia cu mesaj social

— şi poezia care reflectă imensitatea geografică. Mai precis, solitudinea omului în acest spaţiu vast.

S — Mi se pare foarte interesantă această observaţie a ta. Aş dori şi exemple pentru fiecare tendinţă, spre a înlesni înţelegerea cititorului român.

V — Ernesto Cardinal mi se pare reprezentativ pentru ilustrarea faptului social. Pentru cel de al doilea caz, aş cita teribila descriere a naturii din *Machupicchu* de Neruda. Aceste poziţii generează, totodată, două forme de limbaj poetic : unul foarte direct şi altul baroc. Aceste două direcţii se pot întîlni chiar la acelaşi poet. Am vorbit de Neruda : el le ilustrează foarte bine pe amîndouă. În acelaşi timp, marea tradiţie indiană, care există în America latină, face şi ea ca literatura acestei zone să se diferenţieze de cea scrisă în Spania. Tradiţia poeziei indiene este puternică la noi. E vorba de-o poezie simplă, sensibilă, mustind de mituri. De aici decurge problema criticii literare în limba spaniolă. Nu se poate

folosi acelaşi limbaj critic pentru cele două limbaje poetice ! Eu cred că e foarte necesar de a nu se vorbi în bloc despre poezia *de limbă spaniolă.* E vorba de două expresii poetice diferite, exprimate în aceeaşi limbă.

S — Cred că ai dreptate.

V — Da, dar nimeni nu vorbeşte de asta în Spania.

S — De ce?

V — Criticii spanioli sînt prea apropiaţi de tradiţia lor, prea mîndrii de ea. Însă e necesar, cred, să înceapă a face distincţiile de care am pomenit. Poezia Americii latine e o poezie a necesităţii, a urgenţei.

S — Ţi-am citit frumosul poem despre America. Plin de forţă şi cu o reală încărcătură lirică.

V — După marea generaţie poetică inaugurată de Rubén Dario şi continuată cu Cezar Vallejo, Huidobro, Neruda şi alţii e imposibil să mai scrii la noi un mare poem, pentru că toţi aceşti poeţi l-au scris deja, în mod strălucit uneori. M-am frămîntat mult în legătură cu posibilitatea de a mai compune un poem adevărat despre America. Am studiat arheologia şi antropologia — sînt, de fapt, de meserie arheolog — căutînd şi o soluţie poetică, pe lîngă cele de strictă specialitate. Cheia chestiunii mi-a furinizat-o compatriotul dumneavoastră Mircea Eliade.

El spune că fiecare fragment semnificativ reconstituie o totalitate. În timpul studiilor mele arheologice şi antropologice am început să scriu mici poeme despre America.

S — Luînd probabil exemplul cioburilor dezgropate, al fragmentelor de statui, schelete.

V — Întocmai. E vorba de un fel de notaţii, 3—4 versuri, fragmente pe care le-am dorit semnificative.

S — Am văzut că toate aceste poeme încep la fel, cu acelaşi cuvînt : America.

V — Da. Prin repetarea conştientă a unui nume, poţi ajunge la un fapt semnificativ. Acest mod de-a scrie e foarte dificil. Îţi cere o mare tensiune verbală. Şi se converteşte încet-încet într-un fel de enervare. Atunci trebuie să te întorci încă o dată la realitate şi să începi să scrii poeme sociale, pentru a nu pierde contactul între metapoem — care poate fi general — şi realitatea socio-politică.

S — Simţi nevoia unei contragreutăţi, pentru a-ţi da seama de adevărata pondere a poemului.

V — Da.

(În continuare citim şi comentăm cîteva poeme din cartea sa.)

S — Să profităm acum de faptul că eşti şi arheolog — şi încă unul dintre cei mai cunoscuţi, ai chiar o stradă care îţi poartă numele, şi să discutăm cîteva probleme de specialitate. Adică tu să vorbeşti, ca specialist, şi eu să ascult ca un iubitor de arheologie. În primul rînd, o întrebare pe care mi-am pus-o de multe ori : sînt chiar sigure datările acestea pe care le faceţi, de milioane de ani, de sute de milioane de ani? Nu se pot strecura şi erori ?

V — Nu. Datările sînt destul de precise. Alta e însă chestiunea. Cunoşti bine trecutul omului, dar nu-i poţi cunoaşte viitorul. Noi nu cunoaştem orologiul genetic al omului, nu ştim dacă în cîteva mii sau sute de mii de ani omul nu se va sfîrşi. Însă avem obligaţia de a lupta pentru dreptatea şi demnitatea omului pe pămînt.

S — Dar nu crezi că omul a căsăpit, de cît a devenit conştient de forţa sa, cam prea multe specii de pe această planetă ? Şi că e în pericol să rămînă tot mai singur, sfîrşind prin a se autodistruge ?

V — E drept. Şi acum se vînează om pe om. Omul trebuie să-şi recapete statutul moral de fiinţă superioară.

S — Unde ai făcut săpături ?

V — Acum 25 de ani mi-am început activitatea de arheolog, lansînd ideea restaurării Porţii Soarelui — Tiwanacu — din Bolivia. Un oraş preincaş. Specialitatea mea este cultura litică (a pietrei). Sînt specialist în paleolitic. Apoi am lucrat în Spania. Bolivia mi-a acordat ordinul cultural cel mai înalt, ordinul de maestru, iar în Spania, oraşul Valencia a dat numele meu unei străzi.

S — Dacă o să mai ajung vreodată prin Valencia o să mă plimb pe strada ta „populînd-o" cu gînduri de poet. Îţi promit o poezie *Strada Ruben Vela — Valencia.*

V — Apoi am trecut în diplomaţie. Am vizitat o dată şi România. Mi-a plăcut mult, poate o să mai revin.

S — Întorcîndu-ne la poezie, cîteva cuvinte despre generaţia din care faci parte. Mi se pare o generaţie deosebită.

V — Pentru mine poezia e şi o evaziune. Scriu poezie ca să mă salvez. Viaţa de diplomat e destul de monotonă şi plină de proză. Generaţia mea e o generaţie pedepsită de evenimente sociale şi politice.

S — De ce e pedepsită ?

V — Evenimentele din Argentina au constrîns-o să apuce o anumită cale. Să-şi asume socialul şi politicul. La noi poartă numele de „Generaţia '50". Ea debutează printr-o renovare estetică. Se încurajează şi se dezvoltă tendinţele moderne. Mai fac parte din această generaţie : Francisco Urondo, Raul Gustavo Aguirre, Alejandro Pizarnik şi alţii. O generaţie foarte combativă.

S — N-am înţeles de ce se consideră pedepsită ?

V — Pentru că se află la mijloc, suferind presiuni din două direcţii : vechea gardă care continuă şi astăzi, cu Borges, care are 84 de ani şi, l-ai văzut, e alături de noi, viguros, la manifestările poetice, şi cea mai tînără promoţie de azi. Noi sîntem sacrificaţi între cele două grupuri mari. Într-o formă sau alta, toate generaţiile următoare s-au resimţit de influenţa generaţiei mele. Limbajul a devenit mai limpede, o economie verbală, o mai mare exigenţă în ce priveşte valoarea cuvintelor. Acestea au fost achiziţii ale generaţiei noastre şi ele au fost preluate. În timp ce noi am încorporat experienţa lui Pessoa şi Drumond de Andrade, apoi poezia franceză de tipul René Char, ori italiană, Montale, Ungaretti sau experienţa nord americană. Noi am găsit o legătură mai directă cu poezia universală, decît generaţia anilor '40, ori cea precedentă. Am absorbit, fructificat ce era mai bun şi mai potrivit nouă. Este oricum, o generaţie care cunoaşte valoarea poeziei.

Meknes, octombrie, 1984

Peste cîteva zile, în alt oraş şi în holul unui alt hotel, la o bere rece, numai bună după oboseala şi căldura drumului, am simţit nevoia reluării dialogului cu prietenul meu argentinian.

S — Cînd ai vorbit despre Borges, data trecută, mi s-a părut că sesizez oarecare răceală în glasul tău. E adevărat că voi, argentinienii, nu-l prea iubiţi ?

V — Borges este un scriitor foarte important pentru că ne-a învăţat uzajul diferit al limbii spaniole. Am putea spune că el gîndeşte în engleză şi scrie în spaniolă — o propoziţie însă prea lesnicioasă. Importanţa lui Borges în limbă e de-a fi descoperit economia verbală şi folosirea insolită a adjectivului, valorizînd în mod total substantivul. Problema pentru Argentina nu e cum scrie Borges. Problema e ce vom face în viitor. Borges e un monstru sacru. Generaţiile mai noi pot fi influenţate puternic de stilul său. Dar totodată, ca să poată supravieţui, ele trebuie să-l uite pe Borges. Pentru că, repet, e o problemă de viitor. Acelaşi lucru în cazul lui Marquez. Sînt stiluri atît de absolute, încît pentru mult timp pot steriliza experienţele.

S — Trebuie să-ţi mărturisesc admiraţia mea pentru acest mare scriitor.

V — Argentinienii îl admiră — mai încape vorbă ? — dar, cum spuneam nu mai putem scrie ca el, nu ne putem permite acest lux.

Fes, octombrie 1984

GRIGORE VIERU ȘI LIRICA ESENȚELOR

„Prin iarba verde de acasă / Cu lanțul de rouă la glezne" Grigore Vieru, poetul din R.S.S. Moldovenească, cunoscut și necunoscut nouă, dar care merită cea mai mare atenție, lasă o dîră proaspătă ca lacrima de copil. El atacă poezia frontal și cu cea mai mare simplitate, cu candoarea și nevinovăția celor care umblă pe acoperișuri. Așa cum pe copii cîinii nu-i mușcă și frigul nu-i taie, așa cum pe somnambuli îi ține aerul, artiștii umblă pe muchia dealului și muntelui din cuvinte, cu lira sub braț, nepedepsiți cu prăbușirea. Căci și acolo, sus, este pămîntul natal, ce nu te poate lăsa să cazi. Și cerul este tot cer natal și nu te lasă să te prăbușești. Este Grigore Vieru un discipol al lui Orfeu, care, ca și miticul maestru, nu-și poate refuza vocația de-a privi în urmă ? Măcar o dată, cu tot adîncul din ochi, măcar o viață, cu toată viața din viață ? Temele obsedante ale poetului (unul din cei mai însemnați din R.S.S. Moldovenească, carte de vizită, fericită, a unei adevărate pleiade de barzi) sînt obîrșiile de toate felurile : izvoarele, tradiția populară și cea clasică, limba în care te exprimi („Și doar în limba ta / Poți rîde singur / Și doar în limba ta / Te poți opri din plîns"), casa, pămîntul. Simbolul central va fi „mama", latură a creației sale ce ar putea purta drept motto eminescianul „O mamă, dulce mamă, din negura de vremi", cu toată încărcătura de afecțiune și ecouri pe care această melopee ne-o aduce în minte. În evocarea lirică de mare vibrație a dătătoarei de viață, scapără, pe game diferite, toată sensibilitatea poetului, o întreagă energie pe care am putea-o numi „conștiința sa afectivă". Autorul *Stelei de Vineri* este un romantic, cu dorul în glas și în oase, ființa sa întreagă părînd a fi un creuzet al cîntecului liric. Pămîntul, tot ca motiv votiv, ca să spunem astfel, apare și el în multe și frumos șlefuite variante.

Ca să poți săruta acest atît de generos pămînt sfînt, ca să ai acest drept, trebuie să fii „doină", „sămînță", „sunet", „duminică", „ploaie". Spicuim cîteva sunete-duminici : „Dar mai întîi / Să fii sămînță. / Tunet să fii. / Ploaie să fii. / Brăzdar să fii. / Doină să fii. / Duminică să fii. / Ca să ai dreptul / A săruta / Acest pămînt / Îndurerat / De-atîta rod". „Mamă de-ai fi-n cer stea lină / Te-aș găsi după lumină" sau : „Ușoară, mamă, ușoară / C-ai putea să mergi călcînd / Pe semințele ce zboară / Între ceruri și pămînt / În priviri c-un fel de teamă / Fericită totuși ești / Iarba știe cum te cheamă / Steaua știe ce gîndești". Sau : „Iar buzele tale sînt, mamă, / O rană deschisă mereu / Mereu presărată cu țărna / Mormîntului tatălui meu". Aceste exemple mi se par elocvente și pentru puterea de sugestie a versurilor. Dincolo de cuvinte, mai

Grigore Vieru

e ceva : poezia. Și dincolo de poezie mai e ceva : filosofia. Gîndul îți zboară fără să vrea la ideea de ființă esențială, la probleme legate de întoarcerea în timp. Același diapazon înalt în lirica de dragoste : „Stelele sus / Or fi urmele-i / Toate cuvintele / Se topesc în numele-i / (...) / Bu-

zele-i dulci / Îmi sînt izvoarele. / Genele-i, lungi / Îmi seacă pînile". Întîlnim comparații fericite : lacrima „ca un creier de privighetoare" și sonorități inspirate : „Drago ! O feie, / Dulce mireasmă ! / La gură femeie / La mijloc mireasă". Sau : „Matinale secunde / Picură, cling, cling / Pe coasele dezumbririi. / Zorii pe frunte / Sarea îmi ling / Cea a iubirii". Și un minunat tablou al timpului, văzut ca succesiune și metamorfoză. „Merg eu dimineața, în frunte, / Cu spicele albe în brațe / Ale părului mamei /. Mergi tu după mine, iubito, / Cu spicul fierbinte la piept / Al lacrimei tale. / Vine moartea din urmă / Cu spicele roșii în brațe / Ale sîngelui meu. / Ea care nimic niciodată / Nu înapoiază / Și toți sîntem luminați / De-o bucurie neînțeleasă". Vieru scrie o poezie de „legăminte", el neputîndu-se dărui decît total. Aminteam de poezia populară — și ceva din zvîcnetul ei a răzbătut și în exemplele citate. Să-l adăugăm acum și pe Mihai Eminescu. Iată : „legămîntul" cu acesta : „Știu : cîndva la miez de noapte / Ori la răsărit de soare / Stinge-mi-s-or ochii mie / Tot deasupra cărții Sale". Și mai departe : „Am s-ajung atuncea poate / La mijlocul ei aproape / Ci să nu închideți cartea / Ca pe recile-mi pleoape. // S-o lăsați așa, deschisă, // Că băiatul meu ori fata / Să citească mai departe / Ce n-a dovedit nici tata. // Iar de n-au s-auză dînșii / Al străvechii slove bucium — / Așezați-mi-o ca pernă / Cu toți codrii ei în zbucium". Legămînt mai face autorul și cu tradiția, pe care o cultivă în versurile sale delicate, într-adevăr făcute „cu acul", fără paseism însă, sau renunțîndu-se la achizițiile sensibilității moderne. O întorsătură de vers, un epitet neașteptat, un zîmbet — mi-l amintesc pe omul modern — inclus în tradiție cu detașare și detașat cu durere. Poezia lui Vieru este și o lecție pentru mai tinerii creatori de azi care se avîntă prin preerii nevăzute niciodată, fără a reuși să miște o frunză din sensibilitatea noastră. Singura tresărire valabilă este cea pe care ți-o poate da bătaia inimii, iar aceasta nu răspunde decît la sunetul cules direct din procesul vieții.

Fără a destupa în versuri sticle de șampanie ce pocnesc spumos — autorul lasă fluviul inspirației să curgă lin, în matca marilor teme a căror ocolire nu se poate face decît cu pericolul uscăciunii și sterilității. Discret, dar ferm și precis în gusturi, artist în nuanțe, el își clădește o lirică tainică sub cupola adevărului.

Privind în urmă, așa cum spunea, cu atîta fermecătoare tandrețe și credință — Grigore Vieru, poet cu trăsături de efigie romană, — privește, de fapt, înainte. Toate aceste obiecte de adorație sînt deopotrivă și viitor. Aceasta este și menirea poeziei de a fi punte unică, un curcubeu de aur suspendat între două veșnicii.

O poezie de mici cristale, care reflectă cu toate fețele imagini scumpe, contemplate parcă în genunchi, într-un gest de adorație. Grigore Vieru prelungește ecourile sensibilității etnice, adăugîndu-le nuanțe noi. „— Dealule, domn, dreptule, / Mare înțeleptule ! / Aur legănînd în pai / Frică tu de hoți nu ai ? / — Rupe-mi-s-ar inima / Nu că hoții m-ar fura, / Dar că hoții m-ar ara / Și tot ei m-or semăna. / Dealule cu mamele / Și cu sfinte poamele, Cu izvoarele ce-adînci / Ne scriu numele pe stînci". O particularitate a acestei creații ar fi și meșteșugul de a se estompa cu modestie, contopindu-se cu vocile venind dintr-o generoasă tradiție. De la miniatural la evocarea largă, lipsită de retorică, de la duioșie la revoltă (vezi poemul despre război), gama este largă, dovedind un creator complex.

Compunînd versuri pentru copii, poetul mărturisea că scriindu-le aude și melodia, pe care o comunică apoi unui compozitor. Toate versurile sale au, de fapt, o melodie unică, inconfundabilă, și nu este de mirare că în spațiul natal această creație este atît de populară și îndrăgită. Vorbeam mai înainte de o conștiință afectivă. Trebuie să adăugăm la aceasta o o conștiință propriu-zisă de artist, în sensul tradiției romantice ilustrată de un Eminescu, dar și de un Lermontov și Pușchin. În peisajul cam sofisticat al liricii contemporane, uneori prea compusă și prea cerebrală, versul său țîșnește în lumină, proaspăt, cu forță de gheizer.

„SCRIU SUB UN IMPULS... O ENERGIE MULT MAI PUTERNICĂ DECÎT MINE".

•

Dialog cu Andrei Andreevici Voznesenski

Există un vin, acru-acrişor, nu tocmai îmbietor pe care se mai întîmplă să-l bei cîteodată — din sticle destupate, ori băute pe jumătate — ca oaspete, vin care-ţi strepezeşte pofta de viaţă şi pe care judecătorii îl numesc „vin de anchetă". Ceea ce vrea să-nsemne : „Ori îl bei, ori spui tot". Am în jurul meu, pe terasa hotelului Motaña din Morelia, doi prieteni poeţi : Andrei Voznesenski, pe care abia l-am învoit pentru cîteva momente de la o echipă de filmare ce pregăteşte un film cu el în Mexic, — îl pune să recite poezii în faţa copacilor şi să se plimbe printre pomi înfloriţi — şi pe W. S. Merwin, poetul american, atît de delicat, care-i face poze color tinerei sale soţii.

E ora 9 dimineaţa, abia am băut ceaiul — şi simt nevoia vinului de anchetă — pentru că aş dori să-i interoghez rapid pe cei doi amici. N-avem prea mult timp la dispoziţie — plecăm nu ştiu unde, cu un autobuz care trebuie să sosească... unde mergem dom' Vasko ? „La Patzcuaro, o să vezi tu ce e acolo"... — iar ei trebuie să-şi mărturisească păcatul poeziei proprii, cît mai complet, eu urmînd să-mi notez pe sărite răspunsurile pe şerveţele şi pe programul festivalului. Nu sînt un reporter disciplinat şi bloc-notesul îl pierd după primele ceasuri... Hotărîrea acestei discuţii am luat-o subit, presimţind că programul va fi tot mai aglomerat în continuare şi nevoind să renunţ la opiniile confraţilor mei.

— Andrei, facem interviul acela ?

— Cu plăcere !

(Îl rog pe Merwin să stea pe aproape, pînă-i vine rîndul să mediteze serios, cu voce tare, la rostul poetului în lume şi aici pe terasa aceasta înflorită şi însorită.)

Andrei Andreevici Voznesenski s-a născut în 1933, la Moscova. Poet de o marcantă originalitate, e răsfăţat de publicul din ţara sa. Se afirmă ca autor modernist încă de pe cînd era student la Facultatea de arhitectură, pe care a absolvit-o în 1957, anul consacrării sale lirice. Cîteva titluri : *Mozaic* (1960), *Parabole* (1961), *Para triunghiulară* (1962), *Antilumi* (1964), *Violoncelul, frunza de stejar* (1974—1975).

Sorescu — Andrei, eu ştiu ce ai scris, sînt, cred, primul tău traducător în limba română, cu mulţi ani în urmă. Şi chiar dacă nu te-aş fi citit, am avut ocazia să-ţi aud poeziile (evident, nu toate) în interpretarea ta atît de personală. Pe de altă parte, şi tu ştii foarte bine ce ai scris. Îţi cunoşti poeziile pe dinafară (lucru din ce în ce mai rar la poeţi). Aşa că n-o să ne pierdem în amănunte bibliografice : cîte cărţi ai scris, anul apariţiei, ce a spus critica. Publicului românesc îi eşti de mult familiar. Aş dori o

scurtă definiţie a poeziei tale, aşa ca un blitz. Ce gîndeşti despre creaţia ta şi, în general, despre tine ca poet. Nu-i propriu-zis o întrebare.

Voznesenski — Mai întîi vreau să-ţi spun că nu înţeleg nimic din poezia mea. Pentru că atunci cînd scriu poezie, obişnuiesc să improvizez. Mai precis scriu sub un impuls. Şi cîteodată mă mir cum de-am scris eu asta. Cred, sper, că poezia mea e mai intelectuală, mai plină de spirit, mai deşteaptă decît mine. Aceasta ar fi raţiunea : tu scrii în momentul unei mari interiorizări. Acest timp este mult mai puternic decît toată sfera logică, decît magia, telepatia şi toate astea. Poate în viitor oamenii vor descoperi în ce fel de cîmp magnetic am fost, cînd am scris. Această energie este mult mai puternică decît mine. Poate că acum sînt conectat la sistemul energetic al ţării mele.

S — Chiar la asta mă gîndeam cînd te ascultam aseară, pe scenă, recitîndu-ţi poeziile. Eşti ca un difuzor puternic, conectat la înaltă tensiune, la cea mai înaltă tensiune.

V — Îmi regăsesc această energie cînd îmi citesc poeziile în public.

S — *Am văzut. Pe scenă eşti ca într-o transă.* Ai un fel special de a recita. Structura intimă a poeziei tale cred că poate fi studiată în legătură cu această modalitate de a spune. Aici intră şi muzica versurilor tale. Poemul *Clopotele Moscovei,* de exemplu, poate furniza o cheie pentru înţelegerea ta.

(Aş vrea să spun, în paranteză, că Andrei Voznesenski este unul din cei mai redutabili recitatori de poezie pe care i-am ascultat. Păşind pe scenă intră parcă într-un cerc magic, se transfigurează, vocea îi e alta, privirea alta. Îşi alege o poziţie anume, în faţa scenei, cu picioarele desfăcute ca pentru a se sprijini cît mai solid, să nu fie luat pe sus de propria-i voce, care capătă uneori aripi de vultur. Ţine mîinile în buzunare. I-am studiat bine toate mişcările, pentru că odată, la Rotterdam, a trebuit să citesc imediat după el, şi nu mai puteam de invidie, mărturisesc sincer. Stilul lui e adaptat la mase largi de ascultători, la stadioane de iubitori de poezie. Aşa îşi recita poate Maiakovski poemele făcute din asimetrii şocante. Eu poeziile mi le citesc pur şi simplu, fără intonaţie, o lectură albă.)

V — Inspiraţia mea ţine poate de o energie genetică, transmisă de părinţi, prin gene. O moştenire. Ori aparţine unei generaţii a viitorului. Da, sînt sigur că talentul poetic este genetic, îţi vine nu doar din familia ta, ci de la întreaga comunitate de care aparţii. Iată un cerc. (Andrei îmi desenează un cerc, din care pleacă raze.) Poetul e punctul din mijloc.

S — Crezi, aşadar, în forţa reprezentativă a poeziei. Poetul este nu un ales, că termenul e vechi, ci un om... cum să-i spun ? reprezentativ, o sensibilitate predestinată să fie emblematică pentru un popor ?

V — Forţa poeziei constă în aceea că ea conţine, concentrată, spiritualitatea însăşi a unui popor. Vorbim de marii poeţi, bineînţeles. De aceea toate popoarele îşi ocrotesc cîntăreţii, vocile lirice.

S — Ce scrii acum ?

V — Aici ?

S — Nu, în general.

V — Lucrez la un volum de versuri, numit... nu, nu-i spun titlul... în care voi include, alături de versuri, şi proză despre copilăria mea şi despre întîlnirile cu Pasternak, proză numită *Cei 40 de ani ai mei* (Au apă-

rut fragmente în „Novii Mir“ nr. 9 sau 10 din 1980). Vor fi foarte multe poeme în această carte.

S — Ne cunoaştem demult...

V — Oho... de cînd eram tineri.

S — Am început să-mbătrînim. Hai să ne pozăm împreună, spre a imortaliza momentul. Poezia ta e greu de tradus. Ştiai ?

V — Da. E greu de tradus, dar nu imposibil. Sînt poeţi mari, clasici, pe care dacă-i traduci dau un fel de proză. Dar poezia modernă se poate traduce prin echivalenţe. Eu, sper, scriu modern.

S — Foarte.

V — Se pot găsi pentru paradoxurile, metaforele mele, paradoxuri şi metafore echivalente, proprii limbii respective.

S — De acord, cu condiţia ca traducătorul să se înhame de-a adevăratelea la această muncă, aşa de delicată, care nu prea rimează cu verbul „a se înhăma“, şi să aibă talent. Şi eu cred că poezia trebuie tradusă. Nu ne mai putem închide azi în graniţele unei limbi, pentru că ar însemna să abdicăm de la una din menirile fundamentale ale poeziei : să ducă mai departe ceva din spiritualitatea cea mai intimă a unui popor, pe care, aşa cum spuneai, poezia îl reprezintă în mod emblematic. Sperînd că vom mai avea ocazia să mai discutăm despre opera ta, nu socotesc încheiat aici interviul nostru. Îţi mulţumesc.

Morelia (Mexic), august 1981

Pe vremuri poetul era considerat un prooroc. Literatura romantică îl vedea în rolul de prevestitor: o răscruce de nemulțumiri aruncate pe cer, un glas de tunet, în care mînia se unește cu speranța. Începutul secolului douăzeci îi oferă șansa alegerii între două extreme: experimentator de meserie, sprijinit și în fapta noului tip de emoție, dar și uneori în vorbe, mai mult în vorbe și în nonsensuri decît în sensuri. Deci modernist (suprarealist, dadaist, futurist etc.). Și — cealălaltă extremă — agitator, megafon în piața mare, tribun, amplificator de ecouri sociale, răstite cu vocea de bas a unui Maiakovski, de pildă. Evident, între aceste capete de curcubeu — restul lumii poetice. Care e situația astăzi?

Aș relua, la întîmplare, fraze din răspunsul poeților.

Justo Jorge Padrón *(Spania), cel mai tînăr dintre cei intervievați: „Noua poezie a lumii se caracterizează, după mine, prin dinamism. Poezia contemporană are datoria de-a căuta noi oglinzi pentru a se privi. Au existat momente de pendulare între realism și imaginativ sau idealizare. De la naturalism la idealism romantic. Meditez și lucrez asupra proliferării imaginii. O imagine care se deschide asupra ei însăși și de aici o altă imagine, tot deschisă și așa mai departe. Poemul este imaginea unei imagini care invadează totul, o imagine în expansiune. Utilizez imagini vizionare, imagini proliferante, dislocarea timpului. Revelația, contemplația pot ajuta luciditatea, în forarea în mister".*

Günter Grass: *„Acum în Germania există un cult mistic pentru geniu. Ca în secolul 19. Fiecare crede în geniul său. Ce e sigur, e că nu scriu niciodată poezie experimentală. Poezie de dragul poeziei... Poeziile sînt, de fapt, fragmente de poezie, tu crezi că le-ai terminat, dar observi că ai putea să le continui".*

Andrei Andreevici Voznesenski: *„Mai întîi vreau să-ți spun că nu înțeleg nimic din poezia mea. Pentru că atunci cînd scriu poezie, obișnuiesc să improvizez. Mai precis scriu sub un impuls... Forța poeziei constă în aceea că ea conține, concentrată, spiritualitatea însăși a unui popor. Vorbim de marii poeți, bineînțeles. De aceea toate popoarele își ocrotesc cîntăreții, vocile lirice".*

Hans Magnus Enzensberger: *„Prefer ca alții să mă definească. Dacă te definești tu, asta poate funcționa ca o capcană... (...). Dacă zic despre mine că sînt romantic, la urmă vin criticii și vorbesc numai de «romantismul» meu. La fel, în politică. Nu pot zice că sînt așa sau așa, că se vorbește imediat de «opțiunea» mea. Este adevărat că au fost schimbări în poezia pe care am publicat-o. Un itinerariu. La început am scris cărți cu poeme*

diverse, acum mă interesează să construiesc obiecte poetice mai mari. Acum nu-mi mai place modestia ambițiilor. Trebuie să riști mai mult, să încerci să faci lucruri mai mari. Nu știu dacă poezia are efect, sau ce fel de efect are. E bine că nimeni nu știe asta — și asta face poezia mai temută".

Și tot Hans Magnus emite această observație sceptică: „Am impresia că s-a îndepărtat etapa cea mai bogată a liricii sau e pe cale de-a se îndepărta. Există multe repetiții, un abuz de «școli», modernitate, mulți epigoni. Cred că în istorie (chiar în istoria poeziei) există mereu găuri, momente de oboseală. După care izbucnesc lucrurile noi. Cu cît mai productivă a fost o cultură, cu atît mai mare e golul care-o așteaptă, la un moment dat. Privește literatura franceză acum".

Alain Bosquet: *„În Franța și în lumea occidentală se practică o critică a limbajului. E o critică lingvistică, morfologică, nu după sens, ci după structura poeziei. Din nefericire mulți poeți fac* structuri, *dar nu poezie. Mai exact, ei confundă cele două noțiuni. De aici rezultă că nu mai există imagini, coliziuni, nu mai există sentințe. E la fel de aridă ca și pictura nonfigurativă, ori ca muzica total atonală. Lipsește o dimensiune afectivă, bucuria sau suferința umană. Pentru mine, asta nu mai e poezie, asta e o istorie a limbajului".*

Aceste frînturi de frămîntări, ar putea dezamăgi pe amatorul de clarificări rapide și definitive. Desigur, nu se înțelege prea limpede de aici tabloul poeziei mondiale. În Spania, unul crede în imagism și dinamism; un german deplînge situația poeziei franceze; un rus crede în forțe magice. Polonezul Tadeusz Rozewicz spune că „a uitat de ce scrie", în timp ce Alain Bosquet are nevoie de exorcismul poeziei pentru a se defini: „Ca să mă cunosc mai bine trebuie să scriu un poem". Chiar dacă par (ba chiar sînt) contradictorii, afirmațiile creatorilor — care nu sînt, evident, critici literari — și se feresc să dea răspunsuri precise, de teama de-a nu furniza clișee, privirea din interior, din atelier, poate fi relevantă, totuși. O primă observație generală ar fi diversitatea peisajului poetic; existența unui formidabil elan creator, cu apogeul prin anii cinzeci-șaizeci cînd mulți dintre tinerii pe atunci și-au scris cărțile fundamentale, înlocuind „clasicii" venerați, — unii, defuncți ori pensionari — și propunînd un tablou dinamic, viu, novator, de multe ori contestat. În Franța, de exemplu, Saint-John Perse, René Char, Paul Eluard, André Breton, Prévert, Pierre Jean Jouve, plini de glorie, nu mai produc opere mari, al lor „infinit turbulent", expresia aparține lui Michoux, se potolește, în timp ce se afirmă și își consolidează reputația Pierre Emmanuel, Bosquet, Michael Deguy, Guillevic. Numindu-i pe aceștia, am și citat cîteva din direcțiile majore ale poeziei franceze contemporane: fervoarea în interogație, căutarea „fizicii totale a omului și a universului, a omului-univers", așa cum o face Pierre Emmanuel. O lirică ce poate fi numită „naturalistă": în căutarea naturii lui Dumnezeu. La extrema cealălaltă, am situa poezia lui Michel Deguy: cuvîntul aici nu mai este logos, ci un instrument chirurgical, necesar pentru o operație abstractă, din care omul nici nu moare, nici nu învie. Guillevic ar fi reprezentativ pentru o geometrie a socialului. El orînduiește fără excese inspirația în mici faguri.

În ce privește noul val — (să precizăm că există în Franța o mulțime de noi valuri, unul mai nou decît altul, din care timpul va selecta ce e

de selectat), există o nouă poezie filosofică : Jean Pierre Faye, Philippe Jaccottet, aici intrînd, după unii, și poetul amintit mai înainte, Deguy.

Îmi vin în minte și alte nume demne de luat în seamă : Lambert, Jean Orizet, Jean Breton, Robert Sabatier. Acești autori se împart pe școli, grupuri și subgrupuri și au, de obicei, cîte o revistă tiranică și exclusivistă, care teoretizează și ține jurnalul de bord al cercului, notînd cu satisfacție scufundarea zilnică a tuturor celorlalte direcții și erezii. Nu rareori se întîmplă ca unele direcții anunțate ca naufragiate să navigheze liniștit mai departe, ducînd, din pur egoism, și portul poeziei cu ele. Nu intrăm în amănunte.

Poezia din Germania Federală, ca să mă refer doar la cîteva țări europene, este o poezie mai unitară. Mai puțină grijă pentru cum se spune și mai multă pentru ce se spune. Porțile sînt larg deschise cotidianului, politicului, socialului, concretului. Mult speculatul, de către critică, sentiment al culpabilității, imediat după război, apoi asumarea responsabilă a prezentului, au generat o poezie sarcastică, autoironică, pamfletară. O undă vizionară, apocaliptică, de timp în care „securea sta la rădăcina pomilor", se poate întrezări în unele voci. „Mica lecție de a deschide gura mare" a lui Günter Grass mi se pare elocventă :

„vrem să deschidem acum gura
și să predăm la ghișeu
oribilii dinți de aur
smulși și culeși de la morți.
ca să scapi, să-i poți scuipa
pe tații cei burtoși
— acum sîntem și noi tați și ne îngrășăm —
trebuie să deschizi gura.

tot astfel vor deschide la timpul potrivit
și copiii noștri gura
și vor scuipa dinții de aur marele putregai
tații burtoși și vor scăpa de ei".

Poeți mai tineri, regretatul Nicolas Born, Michael Krüger, Jurgen Theobaldy se lasă mai mult antrenați de cotidian, luînd într-un fel pulsul vieții mărunte și banale, fără emfază retorică și fără pretenții de tribuni călări pe cai de apocalips. Ei iau viața așa cum e și „moartea pe cont propriu" (Krüger), ori contemplă imaginea unui Hölderlin mergînd „în căutarea mării îngropate în cer". (Völker von Törne).

„Poezia nu e locul unde se cultivă frumusețea", spune Cristoph Meckel, într-un Discurs despre poezie. *Și mai departe :*

„Poezia este locul adevărului rănit de moarte
Aripi ! aripi ! îngerul se prăbușește, penele
zboară însîngerate, vraiște în furtuna istoriei".

Gerald Bisinger, austriac stabilit în Berlinul Occidental, se simte atras de poezia concretă, în mod paradoxal mai aproape de experimentul italian al lui Sanguineti, mai dur, decît de vocalizele parodice ale lui Jandl,

ori de imagismul devorant al lui Artmann. Încununarea acestei tendințe se află în opera lui Oskar Pastior, care scrie Gedichtgedichte *— poezia poeziei, descoperind absurdul și miraculosul limbajului. Rădăcinile inspirației sale fac o fericită atingere și cu Urmuz și mișcarea avangardistă românească, popularizată în spațiul german de Pastior însuși prin excelente traduceri.*

„Poezia din Germania Federală, îmi răspundea prin 1973 Walter Höllerer, stă în diferite feluri, principalul e că stă, adică se ține". Întrebarea „cum stă această poezie" îmi fusese sugerată de coperta colecției pe care o conducea la „L.C.B." unde fiecare autor, văzut cu un excelent ochi artistic de Renate von Mangoldt, e așezat pe un scaun. Și adăuga Höllerer, cu umor : „nu are nici o legătură, bineînțeles, cu dezvoltarea industriei de mobilier, de scaune și fotolii". Autorul cărții Rîsul și plînsul în literatura unei perioade de trecere *scrie, în ceea ce-l privește, o „poezie în cascade" (după propria-i mărturisire) și dacă îl cunoști bine și i-ai auzit cascadele de rîs molipsitor, unice în Berlinul Occidental, ești obligat să accepți că acest fel de poezie îi e într-adevăr proprie.*

„E o caniculă grozavă
încît te apucă dintr-o dată credința,
ar trebui să-mi traduc trăznetul"

spune în poemul intitulat Acțiune.

Fragmentarea discursului liric, autocenzura, răsturnarea sensului, repetițiile simulînd automatismul, pauzele, abolirea punctuației, toate aceste modalități folosite de timpuriu în poemele lui Höllerer (care este și un autor al unei utile antologii de documente referitoare la poetică : Theorie der modernen Lyrik. Documente zur Poetik, *1965), au fost preluate și amplificate de poeții mai tineri. Prin Höllerer și prin acțiunea inițiată de el la „Literarisches Colloquium Berlin", la Universitatea Tehnică din acest oraș ori prin antologiile publicate, s-au propagat tehnicile foarte moderne ale poeziei, unele de sorginte nord americană (Olson). Din acest punct de vedere, lirica vest-germană s-a arătat foarte deschisă înnoirilor cu un profit artistic considerabil.*

Accentul ar trebui pus, evident, în continuarea acestei „analize spectrale", pe problemele de fond — deși fondul și forma formează, se știe, un tot ce nu poate fi despărțit fără prejudicii ; și care, tocmai de aceea, e despărțit, mai întotdeauna, din necesități tehnice. Așa cum fac și eu acum. S-ar putea adăuga accente noi, ori nuanțe, la cele deja semnalate, în poezia Germaniei Federale ; verva pamfletară, dimensiunea fantastică și unda de amărăciune — aceasta din urmă vizibilă in multe din poemele lui Nicolas Born, care își dorea „o carte în care să intrați în primele pagini, ieșind doar odată cu ultimele". Pamfletul (nu interesează cît e de justificat) își găsește un reprezentant în Völker von Törne. Voi cita spre exemplificare un poem intitulat Citind poezii noi, *în care se vorbește chiar despre poeți :*

„citind unele din poeziile voastre mai recente
mă mir sincer cum se coagulează
nimicnicia voastră pe-ntinderea mai multor pagini. Însă

nu vreau să ajung atît de departe precum
Keneth Kock (în germana lui Nikolas Born,
la editura Rowholt, 1976, pagina 25) care susţine
că i-ar face cea mai mare plăcere
să sugrume pe cîţiva dintre colegii săi dar ce-ar fi
să staţi aşa
şi să vă mai trageţi sufletul un timp ?"

În limbaj critic : o atitudine nervoasă, împotriva grabei cu care unii autori îşi confecţionează versurile. Există astfel de autori în toate literaturile. Înverşunarea lui Michaux era chiar mai largă : se adresa tuturor oamenilor :

„Rar văd un trecător
fără să nu-mi vină să-l iau la palme".

Fantasticul limbajului ar putea ocupa el singur un întreg capitol. L-am pomenit mai sus pe Oskar Pastior, care face din limbaj o maşinărie perfecţionată de scărmănat sensurile. El scrie : Cuvinte slobode (Offne Worte), Din certitudini spre nesfîrsit (Vom Sichersten ins Tausendste) *şi* Auditive (Hörichte). *Rezultatul e perplexitatea, urmată de o bucurie a spiritului, eliberat prin artă de complexele unei singure logici. Întreprinderea poetului e serioasă.*

Mi se întîmplă să recitesc acum, Alice în ţara Minunilor. *Carol Lewis, rezistă la orice lectură, dovedindu-se de fiecare dată extrem de modern. Cel care propunea pe la 1865 subiecte de discuţie în Ţara Minunilor, precum „diferitele ramuri ale aritmeticii (ambiţia, distracţia, umilirea, ironia), listele negre antice şi moderne, clasicii şi pungaşii", poate fi considerat un bun ghid în acest domeniu minunat. Stilul doct, realist, de povestire obişnuită, contrastează şocant cu trăznăile, spuse într-un fel de delir al miraculosului, extras din obişnuitul, altfel temperat. Multe din astfel de ramificaţii şi nervuri au pătruns în poezia modernă, din toate ţările. Alături de Lewis Carol pot fi puşi şi alţi precursori. L-am numit, mai sus, pe românul Urmuz.*

Stau şi mă întreb dacă nu există, dintotdeauna, un număr fix de stiluri şi tendinţe pe de o parte, iar pe de altă parte necesităţile vremii ; ivirea unor talente extraordinar de dotate, într-o direcţie, şi perspicacitatea criticii, fac să apară în lumină cînd unele, cînd altele. Un cristal rotindu-se în soare şi făcînd să sclipească în mod capricios, anumite muchii azi, anumite muchii mîine. Timpul nostru, atît de realist şi pragmatic zguduit de angoase şi convulsii sociale îşi impune peceţile. Există poeţi de flux şi poeţi de reflux.

Poezia vest-germană de azi mi se pare una de flux, în ascensiune, învolburată. Purtînd pe creste şi sfărîmituri de vechi corăbii, mai mult sau mai puţin romantice şi „bete", dar şi nave tinere, hotărîte, trădînd o mare energie şi chef de viaţă. Iată, de pildă, poemele lui Heinrich Böll, atît de zgîrcit cu creaţia sa lirică. Poezia reprezintă pentru norocosul prozator ceva destul de important : arta de a învăţa să rămînă vulnerabil. Muza lui — o femeie germană, muncitoare, călugăriţă, casnică, îi dă cu zgîrcenie cîte un cuvînt chinuit. Poemele divulgă cultivarea realului pestriţ năpădit de probleme, unde retorismul nu se simte acasă.

Analiza s-ar putea, evident, adînci, printr-o critică de tip detectivist, care produce probe și pe bază de analize chimice și grafologice. În concluzie : germanii au o poezie incitantă plină de miez. Și chiar dacă nu scriu atît de caligrafic, scriu aplecat spre stînga iar poezia lor are cărare la mijloc.

Și dacă am trece din țară în țară, peste tot am găsi autori care ar merita să fie citați pentru o tendință sau alta. Există mai multe tendințe decît elementele din tabloul lui Mendeleev, poezia fiind și un domeniu al libertății de expresie, laboratorul unei limbi și al sufletului unui popor. De la poezia agitatorică, spre a folosi un termen devalorizat, pe linia lui Brecht, pînă la poezia dezagregării limbajului (Jandl). De la inspirația psalmică și imnică a lui Pierre Emmanuel, Padrón, Östen Sjöstrand pînă la experimentele la granița halucinației (pe linia lui Michaux). Ori de la încorporarea aproape netransfigurată, qvasi reportericească, de tip nord-american a realului, pînă la distilarea de mai multe ori a aceluiași real în alcooluri tari... Și încă alte o sută de direcții...

E cert că într-o doză mai mică sau mai mare toată această recoltă trădează convingerea umanistă a autorilor, încrederea lor în cuvînt ca purtător al unui potențial pașnic, apt să apropie oamenii. Poezia de azi este un barometru sigur al lumii. Și pentru a-l cita din nou pe Bosquet, o filosofie, o pavăză „împotriva pericolelor dezintegrării, fie ea a sufletului ori a atomului, a conștiinței sau a intuiției".

În acest cadru poezia română vine, evident, cu direcțiile și tendințele sale și cu vocile inconfundabile ale cîtorva creatori originali.

SECȚIUNE TRANSVERSALĂ PRINTR-O MIREASMĂ

Toți sîntem curioși să știm cum zboară poezia, cu ce fel de aripi, pe care meridian înnodat la un capăt. La noi, în România, zboară cu aripi de șindrilă — spuneam în glumă unor amici, relatîndu-le balada Meșterului Manole. Într-o carte mai veche a mea, pe care o consider de estetică, (Teoria sferelor de influență, *1969) încercam să analizez, cu exemple, modul în care poezia se poate naște din atingere cu filosofia (Lucrețiu) din explorarea vagului și ambiguității (Saint-John Perse), a livrescului, devenit material de construcție, în felul în care oamenii își fac uneori case demolînd cetăți (T. S. Eliot) ș.a.m.d. Acestea ar fi niște modalități aproape clasice. Există însă printre ele, și paralel cu ele, zeci de rîuri, pîraie, care vin din fluvii și se varsă în fluvii și le întovărășesc pe acestea spre ocean, creînd acea țesătură vie a peisajului poetic contemporan. O deltă generoasă, unde pot poposi toate păsările, clocind și scoțînd puii lor ciudați, care trebuie să existe din moment ce există, oricît de ciudați ar părea; care cîntă în voie pe limba lor, își arată penajul multicolor în soare și se bucură de viață. Ochiul meu, și ochiul sufletului meu, nu poate ignora această priveliște fascinantă. Desigur, preferințele mele pot merge într-o direcție sau alta, eu personal, pot scrie altfel, cu totul altfel. Însă nu am vanitatea de-a spune că modul meu poetic este singurul valabil (așa cum fac unii confrați) și tot ce se scrie în afara acestei viziuni ar fi non-poezie. Și apoi chiar non-poezia e poezie, depinde cine o face... Am încercat, așadar, să transpun în românește cîteva din poemele care mi s-au părut exemplare într-o privință sau alta. Ele pot da măcar o vagă impresie de ce se scrie azi în lume. Nu ne asumăm riscul de-a umple lacunele. Nici nu furnizăm modele. Unele discuții le-am consemnat — ați văzut — punîndu-i pe autorii înșiși să-și explice propria poezie; și, dacă se poate, mecanismul acestei poezii. Cei mai mulți s-au eschivat — s-a văzut — și chiar dacă eu am formulat această unică întrebare în multe variante, mai mult sau mai puțin voalate, ei au găsit tot atîtea tertipuri de-a se sustrage și de a-mi vorbi de altceva. Dar și acest altceva e interesant, spus de autori. Nu sînt obligat să accept toate teoriile prietenilor mei. Discuțiile s-au purtat în modul cel mai democratic, de multe ori neștiindu-se cu precizie cine pe cine intervievează. Am stat de vorbă în holul hotelurilor, în avion, în autobuz, la restaurant, scriind răspunsul direct în românește. N-am intervenit după aceea asupra lor, pentru a nu literaturiza. Știind că este vorba de un interviu, omul se crispează și dispare spontaneitatea. În general, am folosit pentru însemnări momentele cînd poeții se simțeau mai în lar-*

gul lor. Filosofi sceptici, ca Pyrron și Timon, își permiteau luxul — și antichitatea accepta acest lux — de a contesta orice afirmație, după principiul „Nu-i mai mult un lucru decît altul". „Nu definim nimic deoarece astfel am aluneca în definire", spuneau ei. Deși există în mine o doză apreciabilă de scepticism, îmi mărturisesc aici păcatul definirii. Al definirii altora, mai ales. În cazul de față, i-am ajutat pe poeți să se definească, asistînd — moașă fără pic de înclinație — la încercarea lor de precizie. N-am găsit, pe unde am fost, o licoare suficient de acră, vin de anchetă, și mă încearcă o bănuială că... mai știi ? clienții mei n-au spus chiar totul despre măestria lor, cum și-au făcut rost de talent, ce este acela talent și așa mai departe. De aceea a trebuit să recurg și la niște traduceri din opera lor. Puține, mult mai puține decît aș fi dorit, din lipsă de spațiu și de timp.

Această antologie se vrea, pe lingă „mărturia «altei» generații" și o oglindă concretă a poeziei vii, așa cum se scrie astăzi în lume. Un poet poate afirma un lucru, teoretic, și, cînd trece la practică, să scrie taman pe dos. Ceea ce se-ntîmplă destul de des, intuiția și forța poetică făcîndu-și parcă un titlu de glorie din depășirea nivelului teoretic, ori a capacității de exprimare teoretică. Iată de ce erau necesare și unele versuri. Diversă, diversificată, nuanțată, contradictorie poate, dar vie ; confuză, stufoasă, dar vie, existentă, caldă. Le mulțumesc pe această cale tuturor celor care mi-au întins prietenește mîna și eu, profitînd, am luat în suflet pulsul versului lor, pentru a mă bucura de zvîcnirea lui ritmică și misterioasă, făcînd din ea jucăria mea, în „ceasuri de repaus". Sau, pentru a apela la un alt titlu de versuri românești din secolul trecut, titlu mult îndrăgit de mine, Cînd n-am ce face. *Cînd n-am ce face, traduc, aș putea completa. E o mare bucurie traducerea. Aproape la fel de mare ca și tragerea pe sfoară, între copii, o plăcere gratuită, de dragul jocului. Dacă gradul de gratuitate este mai mic, nu-ți mai iese. Te încrîncenezi. Filosoful Constantin Noica îmi mărturisea, cu umor, că apucînd să promită unei reviste cîteva gînduri filosofice* definitive, *cu ocazia împlinirii vîrstei de 75 de ani, a constatat, dintr-o dată, că n-are ce spune, că nu mai poate spune nimic ; și a fost nevoie de mult efort, răbdare, tactică și strategie pentru a-și păcăli mintea să sară peste hop. Ceea ce produsese blocarea fusese, cred, amenințarea „definitivului". Dacă s-ar fi angajat să scrie niște „însăilări", ideile ar fi ieșit definitive dintr-o dată.*

Ce să mai spun ?

Cu orice tertip ne-am apropia de o traducere, rezultatele țin de inspirație. De bunăstarea poeziei și de starea inspirației. Cînd crezi că ai prins-o, vezi că ți-a scăpat. Înveți o limbă ca să poți gusta un poet în original. Gustîndu-l în original, nu știu ce demon te îndeamnă să încerci să-l tălmăcești și atunci te izbești de mii de dificultăți. Traducerea e, într-adevăr, o treabă reciproc dezavantajoasă : ies terfeliți și autorul și traducătorul. Bucuroși totuși chiar și de terfelire, pentru că ar fi putut-o păți și mai rău. Traducerea e necesară, bună rea, ce să mai lungim vorba ! Regretatul A. E. Baconsky, în monumentala lui Panoramă..., a simțit

pe pielea sa dificultățile întreprinderii, rămînînd o clipă decumpănit între „a trăda sau nu trăda" : „În fiecare strădanie a traducătorului se implică fatalul coeficient de trădare: poți trăda cuvintele, rimele, frazele, ritmul sau virgulele poetului, cu voie sau fără voie, cu știință ori cu neștiință. Poezia nu e alcătuită însă din cuvinte ci din raporturi de cuvinte, care nu trec niciodată frontierele unui grai fără să-și modifice imperceptibil valoarea. În această zonă a traducerii se ascunde trădarea", spune el, optînd pentru „spiritul poetului, pentru sunetul lui, care, trecut în limba noastră, impune uneori modificări de anatomie semantică, niciodată prea grave".

În ce mă privește, am respectat, pe cît s-a putut, spiritul, litera, și chiar punctuația (de multe ori lipsa de punctuație) a originalului, cu ochiul grijuliu la punerea în pagină, atît de diferită la unii autori, care mizează pe o anume cadență a cuvîntului, diferențiat tipografic. Versul clasic l-am tradus ca atare, cu unele excepții.

Oricum, această experiență o consider importantă și, așa cum declaram cu altă ocazie, plăcerea a fost de partea mea.

FLEUR ADCOCK

(Marea Britanie)

Năvodul

Ea păstra jocul memoriei
ca pe-un descîntec împotriva iubirii
şi-n fiecare noapte sărea pe aceeaşi fereastră
în aceeaşi grădină cu arcadă pentru trandafiri —
fără trandafiri, totuşi ; şi şarpele alb mort şi el.
nimic, doar tufişuri şi iarbă şi apă
şi grătarul de fier, gata s-o prindă-n capcană
pînă la urmă.

Desene

Unele nu-s în catalog :
mici schiţe, făcute-n grădina ei — acest
cap de copil (acelaşi copil
pe care l-am văzut în scena picnicului, îţi aminteşti ?).
Şi copaci într-adevăr, şi iarbă
şi un studiu de gherghine
proiecte neisprăvite, abandonate
la mijlocul lucrului —
vreun telefon, probabil, vreun vizitator,
întreruperi.

Ea ar fi putut fi mai fericită,
sau fericită mai mult timp, sau cel puţin mai des...
Dar acestea-s presupuneri. Hai mai departe :
din nou iarbă, o grădină de pietre
pentru colţul ei cu stînci, făcute în cărbune ; şi aici,
nu chiar terminată, schiţa în creion
a unui crin, corola primăvăratică
a petalelor curbîndu-se spre interior,
chiar spre tulpină, lungul fior electric
aproape vibrînd.

BELLA AHMADULINA

(U.R.S.S.)

Într-o casă de odihnă pustie

Să leşini, să uiţi de tine, să fii asemenea fructului
ce doarme liniştit între ramuri, ce bine!
Să nu-ţi dai seama de procesele vitale ale trupului tău,
şi de tot felul de nelinişti rudimentare, parcă străine...

Iată, de pildă, mărul ivit mai ieri,
Îi distingem frumuseţea pigmentului, muşchii plămădiţi
din seva lăptoasa.
Ne-nchipuim diferite acţiuni ce-au dat buzna să-l rotunjească,
Însă mărului de toate acestea puţin îi pasă.

Pe cînd, în cazul nostru, ca pe copii, o droaie,
nu-i chip nici trupul tău să-l stăpîneşti,
nu-i poţi dezlega toate nodurile,
şi nici să prevezi năzbîtiile lui nebuneşti.

Pînă în cele din urmă te plictiseşti nespus
să te cercetezi, ca doctorul, să te-ntrebi ce te doare,
să-ţi asculţi mereu trosnetul multelor inimi,
să sesizezi a moleculelor goană gîlgîitoare...

Ai vrea să-ntorci privirea-n altă parte.
Dar orişiunde ochiul mereu e curios.
O melodie de undeva de la etaj
te farmecă, ţi se pare ceva nespus de frumos,

Retrasă undeva departe,
sub un acoperiş pe care zăpada tot creşte
trăiesc de una singură, dar parcă am fi două,
plămînii respiră şi sîngele zvîcneşte.

Pulsul se zbate ca un fluture în palmă,
ba zîmbesc, ba glasul meu subţirel mă îmbie,
Eh, slavă domnului — gîndesc — a rămas totuşi
cineva viu în casa pustie.

Şi-atunci îţi aduc mulţumirile mele
organism al meu, mică bestie, sprintenă, a naturii,
înfăptuieşte-ţi, înfăptuieşte-ţi cu fermitate viaţa firească,
aidoma soarelui, aidoma grădinilor, aidoma pădurii.

Joacă-te, să nu-ţi fie dat a cunoaşte muţenia glasului !
În adînca mea singurătate, iarna, ce bine
mă voi înveseli pe îndelete în pustietate,
atît de dens şi de zgomotos populată de mine.

* * *

Prin lume o să rătăcesc,
Nu ştiu : o clipă, o vecie ?
Vecia lungă, clipa fie,
Lumii la fel îi mulţumesc.

Şi orice-ar fi, nu blestem eu,
Ci binecuvînta-voi iară
Tristeţea ta aşa fugară,
Tăcerea sufletului meu.

Despărţire

La urma urmei, ce să-ţi spun ?
Gata — Şi nu-mi purta iubire,
E o povară mult prea grea,
Cere eforturi de simţire.

Cu buzele-ai atins prăpădul !
Simt nebunia dînd năvală.
Dar m-ai distrus din stîngăcie,
Cum spargi o vază din greșeală.

Desigur, trupul meu trăiește,
Umblă prin lume, cum îi felul,
Dar viața scapă de pe dînsul,
Cum de pe-un deget mort, inelul.

Tîmpla mai dă unele semne
De vis, dar mîna cade-n gol,
Miresmele și sunetele
Se-ndepărtează stol cu stol.

ROLF AGGESTAN
(Suedia)

Merele cunoaşterii

În unele seri de august
  după ce s-a pus masa, în crepuscul
grădinile dintr-o dată se scufundă, merele
  se opresc din creștere

    și LUMINA PÎLPÎIE

exact ca și cum am sta într-un măr mare
  privim prin pielea aburită a cerului
    și ne întrebăm ce este afară

în astfel de seri merele cad prin spațiu
  și vîntul trece cu degetele răcoroase
    prin părul nostru

în tăcere întotdeauna se ridică cineva
  își ține echilibrul pășind prudent
    pe uriașa sămînță

— și se întoarce cu un măr în mînă
  cînd mestecă
    din bărbia lui salivează lumină și soare și miresme.

— deodată-ncep să-i strălucească ochii
  și ne-ntrebăm ce-ar putea
    fi înăuntru.

Frunze din Karlaplan

În zile ca acestea
cînd lumina iubește copacii
    și sărută
        verdele mugurilor diafani

îmi amintesc
    cum un om foarte bătrîn
    un vagabond mi-a spus
        în țarcul unui vițel

    că noi toți sîntem acele
        ghemotoace de verdeață

    ce se desprind de copac
        cînd le-a venit ceasul

astea-mi sînt gîndurile
    de vagabond
        stînd în Karlaplan
și tremurînd în vîntul

    care spulberă frunze
        și oameni
    în lung și-n lat pe pămînt.

EUGENIO DE ANDRADE
(Portugalia)

Nocturnă în San Lázaro

Nu căutați în mine
o pădure inocentă.

Mă întorc rănit,
merg prin șanțuri.

Locuiesc în obscuritatea
unei pietre străvezii,

unde trupul docil
învață să fie apă.

Dar trăiesc fără lună,
fără patrie, fără briză.

În ochii mei crește
neîncetat frigul.

Nu căutați în mine
nici pădure, nici rîu.

Ferestrele

Ferestrele
se deschid peste izvoare.

Se deschid către strălucirea
joncilor înalte și-a dunelor,

către beția extremă
a unui trup gol în nisipuri.

Ferestrele se deschid către nebunia
umbrei unui iris la picioare.

Se deschid către lumina extenuantă
și bărbătească de pe coline,
către apele rătăcite,
către limba în flăcări peste vintre.

Ferestrele se deschid către dulceața
morții promise din spade.

Trecerea păsărilor

Eu am iubit aceste locuri
unde soarele
se lasă în secret mîngîiat.

Pe unde au trecut buze,
unde mîinile au alergat inocente,
tăcerea arde.

Am iubit ca unul ce sparge piatra
sau se pierde
în vaga înflorire a aerului.

Metamorfoza casei

Se ridică aeriană piatră cu piatră
casa pe care o am doar în poem

Casa doarme, visează-n vînt
deliciul nesperat de-a fi catarg.

Cum se cutremură un tors delicat,
la fel şi casa, la fel o navă.

Trece un pescăruş apoi altul şi altul,
casa nu rezistă : zboară şi ea.

IVO ANDRIČ

(R. S. F. Iugoslavia)

În zori

După ploaia de azi-noapte, tiptil,
o dimineață sîngerie. Băltoacele
par o spuză pîlpîitoare
de-a lungul străzii.

După buimăceala nopții, spune-mi
pentru ce îmi prevestești zile de neliniște
cu dimineți sîngerii?
E o glumă cerească făcută soarelui
ce-și vede de drum? Îi e ușor soarelui
să navigheze pe cer, etern
și constant pe firul
invizibil al forței tale.
În schimb ce obositor pentru mine a ține pasul
în jocul periculos — pe capul meu
umil — între lumină și umbră.
Și dacă necunoscut e sfîrșitul ca și începutul
acestui scurt somn,
pentru ce mă amăgești cu dimineți purpurii?

Peisaj

Un nor ușor, un cer spălăcit
și multe așteptări. Roua proaspătă
a acoperit pășunea și iarba e vălurită
sub respirația unui vis.
În noaptea asta s-a oprit aici toamna.

Un nor uşor, un cer spălăcit
un fir de fum peste vechile case.
Parcă drumurile îşi dau duhul.
Se şterg vechile case, încet, încet.
Un nor uşor, un cer spălăcit
şi slabe speranţe.

1914

HOMERO ARIDJIS
(Mexic)

Spații albastre

Pășești în obscuritatea încăperii
ca pe-un pat de vise

unghiurile de claritate perturbînd
ritmul rigid
al spaimei liniștite

Strălucirea întunericului brut
răsună
în negru pe negru
întuneric peste întuneric
un Babel de limbi
confuz și plin de umbră

totul rostește numele
impalpabilului
totul privește totul apasă

* * *

Aud
cum îți lunecă lumina pe piele
ca într-o țară a păcii
în care am iubit am dormit

Aud
urcuşul ce-i e sortit
întrebarea în nuditatea ei
toate creaturile şi toate vocile

ea
face cercuri pe apă

* * *

Mai iute ca gîndul zboară imaginea
încingîndu-ţi în spirală trupul
ca salcia tunica sau o iederă de sunete

Mai iute ca ziua îţi zboară privirea
străbătînd ore trezind ecouri
cuiburi şi cuvinte de la emoţia creaţiei

Mai iute ca imaginea zboară imaginea
ce te-azvîrle-n abisul luminii care e umbra
şi te găseşte vizibilă în invizibil
ca o existenţă ce-nseamnă strălucire

Dincoace şi dincolo de timp zboară imaginea
Înăuntrul imaginii — altă imagine
Mai iute ca viteza e gîndul

Păsările

au culoarea sîngelui
culoarea umbrei

cad în sus
ca fructele coapte de pe creangă

teatro del
instituto politécnico naciona

moctezuma

de
homero aridjis

escenografía pedro coronel

dirección juan ibáñez

décimo festival internacional cervantino

méxico, d f

teatro
jiménez rueda

mayo 20 y 21 a las 20, 30 hs
22 a las 18 hs

Afişul piesei de teatru Moctezuma de Homero Aridjis.

dacă întinzi brațul
le străbați în tăcere

însă albastre și albe
își continuă mișcarea în palmă

* * *

Verdele se transformă în albastru la distanță
muntele se vede ca un fruct strivit
prăpăstiile sînt acoperite cu cioburi de azur
și cu albitura plouată din cer
pădurea sa nu se aude, sexul nu i s-a deschis
în roșul pietrelor și-n animalele ascunse
apa și dimineața care rod muntele
cară la vale albastrul ca pe o pasăre dincolo de timp

* * *

Ochii ei sorb din albastru
curentul ce duce
spre infinit

rîul și piatra umedă
plutesc libere
mai jos de lumină

ochii ei stîrnesc
vîrtejuri azurii
pe apă

toată goliciunea înveșmîntată
cu uluitoare urcușuri
către vizibila culoare

Arcă

Există păsări ce duc pe aripi
verdele ierbii și ocrul pietrii
bestiile albăstrimii etalînd în franjuri
fărîme de halou sau din norul unde ziua domnește în pace

există lei al căror pas
zgîrie ca urechea galbenă a grîului
cai cabrați în nemișcare
a căror tăcere pare un salt

o faună furioasă azvîrlind
lanul soarele și toamna
o veselie nebună de forme sunete și culori
dănțuind și cîntînd în clarul luminii

toată creația în mișcare
jucînd în splendoarea purei animalități
navigînd armonios către sufletul-arcă
al acestei trăirii.

* * *

Mi-e dragă aiureala ta
păsările neodihnite ale limbii tale
cuvintele simultane
Delfi al tău, Babelul tău
sibilele vocilor inamice

Îmi place confuzia ta
cînd tu spui noapte și-nseamnă jos
cînd spui sînt și este vîntul
minunatul tău Babilon
ambiguitatea din care-i făcută fragila-ți tăcere

* * *

Ziua se rupe
și pe pragul ce-i înalță pașii
apariția i se șterge

și omul care intră în loc
este o piesă solitară
pe-o întunecată tablă de șah

* *

Fundul rîului e jos printre văi
și aerul său sus pe munte

rază de soare
șerpuind
lăsînd în urmă umbre transparente

și omul
deși sărac în cuvinte
calcă-mbrăcat în goliciunea-i de lumină.

Bărbat

fără nume curge în noapte
cu nevastă, salcie și cîine

privind trupul celorlalți
și trupul său curge

însoțit de țipete
și de umbre curge

și trist și iubit
pe sub aer curge

Să arzi corăbiile

Să arzi corăbiile
ca să nu ne urmărească
bătrînele umbre
pe pămîntul nou

pentru ca acei ce vin cu mine
să nu creadă că mai e cu putință
a fi din nou ce erau
în țara pierdută

pentru ca în spate
să nu găsim decît marea
iar în față necunoscutul

pentru ca peste ceea ce-am ars
să pășim fără teamă
aici și acum

Era noaptea mea

Era noaptea mea
ploaia mea
primul meu pantof

era floarea mea înflorită tot anul
era focul meu
patul meu
copacul meu de sînge

erau ochii ei primii sori

eu pentru ea înălțăm cetăți

Mitologie

Grăiesc cei bătrîni
că-n timpurile străvechi
cînd oamenii
mergeau din noapte în noapte
fără să treacă prin zi
a fost un moș cu ochi mari
care pe piscul cel mai înalt
al celui mai înalt munte
înconjurat de tăcerea imensă
a apelor și-a văzduhului
cînta aurorei încă necreate

Aceste pietre

Aceste pietre
ca niște ouă în cuiburi
îngropate în pămînt

acești copaci
alături de noi
înflorind

această cîmpie unde sînt liber
și peste care soarele
pare să fi apus pentru totdeauna

aceste raze sau bateri de vînt
care nu urmează
decît propriu lor ritm

această convergență de ființe și de lucruri

acest prezent al tuturor
această ruină

12 — Tratat de inspirație — cd. 174

Duminica precum moartea

Nu plouă e numai duminica
sosind adesea ca ploaia
cu nori prăpădiţi
şi vînturi mărunte
(pe cine-o fi vrînd să sperie ?)

aceasta-i singurătatea
pe care-o secretă lucrurile
şi iese ca o pulbere fină
din orele omului

e clipa beată
ce se loveşte de umbre
şi salută fantasme
şi întîmplări pierdute

este imensa duminică
în care oamenii
rămîn cu ei înşişi

ENRIQUE BADOSA
(Spania)

Lesbos

În dimineața morții
în timp ce soarele îmi termină statuia,
îmi place să umblu prin preajma apei,
ținînd în mînă povara suavă
și mult șlefuită
a unei pietre marine.
Vînturi și zări bat în ea,
drumuri, constelații, vele înalte
și toate culorile cunoscute
în osteneala traiului pe mare.
E o piatră pentru un pas gînditor
cu privirea fixă, pas placid
dincolo de lumină. De m-aș opri,
mi s-ar sparge marea-ntre degete,
ba s-ar putea întîmpla chiar un naufragiu de insule.
Bronzat de albastru și împlinire,
îmi las sculptura să se încoloneze în
procesiunea statuilor moarte.

Coloană ionică

Aici floarea marmorei se ridică
spre o mai mare scînteiere a florilor
și se lasă albastrul peste petalele
înclinate de forță și tandrețe.
Voi pătrunde în raza ta și-n stăpînirea ta
unde lumina-și găsește forma perfectă.

Istorie

Contra a tot ce trecea drept sigur,
contra prezicerilor infailibile
ale docţilor caligrafi ai timpului,
sîngerează azi statuile mutilate.

Termopile

Luptăm mai bine sub umbra
de săgeţi duşmane ce ne-acoperă soarele.
Mulţumesc deci ţie, adversarule, că exişti
şi-mi ceri armele pe care nu vreau să le dau
iar tu vii să le iei. În ele străluceşte
tot ce, în ciuda ta, va fi Grecia,
şi nici măcar nu vei putea să le urneşti.
Cînd eu sînt învins, chibzuieşte
dacă-ntr-adevăr ai învins.
Sînt tare şi vorba mi-e scurtă, şi-s tînăr încă,
n-ar trebui să mor, dar să mor
e cuvîntul meu cel mai bun. Cu el te salut.
Şi tu vei muri, deşi moartea ta
va fi o simplă moarte.
Pînă şi trădătorului mă simt dator să-i mulţumesc.
Uite că mi-e milă de victoria ta.

VLADIMIR BAŞEV
(R. P. Bulgaria)

Vîrstă

Cu încordare, cu-ndărătnicie
Şi veacul ăsta prinse contur.
Alături de state în spaţiu —
state şi în vîrstă.

Tineri am fost
şi cu timpul
infinit mai bogaţi am ajuns, mi se pare
dar vine o altă generaţie, iată,
care-şi creează
o lume.

Nu atît de romantici,
mai cu diplome decît noi,
mai exacţi,
mai matematici,
vin tinerii la putere.
Iar tu — ce ştii ?
Te pomeneşti dat la o parte
lipsit de drepturi civice,
ros de-o adevărată gelozie,
te pleci abătut.

Adio, ştrengăriţo,
călătoare !
Roi de lucruri neterminate !

E crud că vine hotarul
ce ne desparte de tinereţe.
Scorneli sînt toate jurămintele
precum c-ar exista drum îndărăt !

După atîtea recolte
jertfe atîtea
nu mai poţi fi tot tînăr.

Intri într-un stat sobru.
Îi accepţi regulamentul sever.
Pentru eroism nu mai ai timp.
Pînă la eroism, hăt, mai e vreme!
Şi numai c-o formulă
cu o chemare,
o descoperire,
c-un mic hap împotriva cancerului,
şi numai de gips sau de bronz
ai putea să revii
în neînduratoarele mici state,
care sînt bîntuite de rîsete,
de controverse, toasturi,
de păcate şi versuri.

Antene

Antenele
Şi-au înfipt degetele nervoase
în ceţuri
în norii groşi,
dar rădăcinile lor
sînt undeva în mine
atît de dureros de adînc
încît întreaga fiinţă-mi geme
şi răsună
străbătute de undele lungi
ale curenţilor de înaltă tensiune.

Antenele!
Antenele,
îmi smulseră streaşina
îmi spulberară
iluzia de-o clipă
c-aş putea să m-ascund de lume.
să m-aşez sub verdele salcîmului
şi măcar cîteva minute, numărate,
să mi le închin mie.

Antenele!
Antenele
rîd și plîng
antenele,
se-ndoaie
de bucurie și groază,
sfîșie și cerul
și inima
ca să întrezăresc agitatu-mi
destin.

Cînd tot pămîntul vuiește
poate că tihna-i un lux, iar liniștea
e doar o cremene
dînd mii de scîntei.
Înțeleg, secolul are foarte multă dreptate
cînd cere chiar și poetului
sub cețuri

două antene precise,
iar în mușchi —
multă, multă mînie.

J. BERNLEF
(Olanda)

Observatorul

Unde nu-i nimic de văzut
observatorul se concentrează
asupra diferențelor

asupra formelor limbii
peisajul interior

organizează munții
într-o proporție compusă
din cuvinte

conjugă vîrtejul de fulgi
în pojghița zăpezii
piciorul său declină gheața

fără nici o concluzie
fără ajutorul busolii
el ajunge acasă.

Copil dormind pe-o bancă

Stă lungit pe bancă atît de liniștit
și moale de parc-ar fi mort

„parc-ar dormi“ au spus ei
şi despre celălalt

pentru o clipă sînt singur
cu imaginaţia mea

care reprezintă totul şi nimic
faţa lui mică pare speriată

cînd îl trezesc
şi-i caut fix în ochi
el ce urează lucrurilor bun venit
eu cel care le numesc.

GERALD BISINGER
(Austria)

Degeaba, poate, dar bine

„Orice-ar spune învăţaţii
şi nebunii, totu-i bine."

Cînd soarele îmi bate fruntea îmi aflu liniştea
din creier piere tensiunea spasmodică
ura şi frica îmi părăsesc trupul
cînd strălucirea soarelui
mă loveşte din plin în piept
ce e bine de spus ce-i zadarnic ce-i adevărat
demn de notat spre a-ţi aduce aminte mai tîrziu
de jeratecul soarelui, de linişte şi de
fluturii atîrnînd de flori albastre pe balcon

Mereu pentru mai tîrziu se spune
spre a avea răspuns aduceri aminte
Ce-i asta degeaba adevărat bun
acum strălucirea soarelui este în toi
şi eu stau în lumină
încerc degeaba să-mi fixez clipele
această linişte gîndită cu tot trupul
cu toată conştiinţa
în soarele amiezii în vîntul acesta moale
prin care se agită îndărătnic un fluture
degeaba, poate, dar bine.

Poema ex Ponto

Intermezzo la prînz la cafeneaua bazarului

cerul se înnegurează
şi se acoperă cu nori din ce în ce mai negri

în fața ochilor mei închiși
pe fundalul
muzicii turcești
și din nou soarele îmi arde
fața
aproape
adorm

Neptun, 11 august 1976

VI.

> *„poate*
> *nu vom mai fi nici noi !"*
> **Ion Minulescu**

întrebînd mereu de iubire ce vrea să însemne asta mereu și
mereu căutarea identității cu un altul alta ca ea
nu există și dorul rămîne sau e nevoie să fie moartea
o singurătate absolută sau un fel de unio mystica se pare cu
singurul
partener posibil sfîrșitul oricărei rațiuni astfel
oricine devine partener un veritabil ospăț pentru viermi
sau cenușă lîngă cenușă lîngă cenușă creația e amorfă
și viața e un compromis provizoriu pînă la moartea
care e absolută chiar acum am notat
în nemțește o poezie a lui Minulescu
scrisă în anul 1903 în limba română
o citez și o citesc din nou.

Neptun, 12 august 1976

VIII.

> ***„parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas***
> ***est mihi, nec numeris nectere verba juvat".***
> **P. Ovidius Naso**

mi-a trecut cheful de scris gîndindu-mă
la plecare nu mai sînt aici cu conștiința netulburată
dar nici nu mă aflu încă la Berlin mă gîndesc
ce scrisori vor mai fi sosit în lipsa mea stau la țărmul
Mării Negre în soare și mă gîndesc la Vera

care va veni în curînd în Berlin acasă
pot telefona fără probleme dar cam scump
la Londra și mă gîndesc destul de amănunțit
la locuința mea la proiecte și obligații
la bucurii Flavia s-o fi întors de la Roma
va trebui să am grijă de producția de carte să caut
casa în care a locuit Ion Luca Caragiale.

Neptun, 14 august 1976

X.

din nou la Constanța beau bere la cazinoul vechi
ca să-l găsesc am dat ocol peninsulei unde a fost
construit
iar în spate suie centrul orașului în bătaia vîntului
stă monumentul lui Eminescu bustul poetului
întors spre mare cu chip romantic în bătaia brizei
dar părul e din metal stilul e de pe la o mie opt sute și ceva
sau de la începutul secolului nostru acest cazinou aduce
a Franța îți amintește Côte d'Azur cu promenada și candelabrele
de pe vremuri cu hotelul Palace clima e aici mai aspră
vîntul din larg e destul de tăios îmi beau berea în aer liber
sub un portic mă ia frigul și sorb
totul în grabă.

Constanța, 15 august 1976, după-amiază

Post scriptum

„dacă apa nu se înnegrește
bucuria spălatului e
egală cu zero"

Marin Sorescu

mă mai las o dată pradă soarelui torid
brizei care adie în restaurantul din Neptun s-ar putea
să fie pentru ultima oară pentru că și aici
prețurile vor crește și Marin Sorescu

mi-a spus ieri că mîncarea și cazarea
se pare că se vor scumpi.
dar încă mai întîrzii aici și-mi notez scriu
cîteva rînduri ieri seara mă plimbam cu Marin pe
porțiunea de alee din fața vilei scriitorilor
și apoi ne-am întors am băut vin și am mîncat struguri
deseară îmi voi lua zborul spre Berlin.

sună cam neverosimil să spui : stau aici pentru ultima oară după
trei săptămîni. Ieri seara contemplam
panorama orașelor de vacanță Olimp Venus Neptun în acea
lumină feerică și la noapte voi fi
nădăjduiesc să se întîmple așa, în patul meu din Berlin
și scriu la restaurantul bazarului și-mi amintesc
priveliștea trupurilor de bărbați goi monstruoși
stînd țepeni și parcă smoliți dați cu nămol
din Techirghiol rămînînd în soare, ridicînd brațele
sau întinzîndu-se în nisip, unii lîngă alții asta
te duce cu gîndul la infernul lui Dante zicea
Sorescu ieri dimineața și într-adevăr
m-a speriat acea nemișcare neagră
culoarea roz a organelor cu burțile revărsîndu-se
cu albul ochilor sticlind pe fața
întunecată totuși așa ceva se zice e foarte prielnic sănătății.

la restaurantul bazarului scriu și fumez
în plin soare mai gust niște vin
însă nu mă mai gîndesc la Berlin, mă îndrept către mare.

Neptun, 18 august 1976

Tot mai fumez

„nici timpul nu e în sine, ci doar de la lucruri
pleacă simțirea, se petrece ceea ce e în timp".

Titus Lucretius Carus

I.

în cafeneaua din bazar iată-mă din nou după trei ani
fîșii de nori acoperă soarele stau afară
adineauri a și plouat în '76 n-aveam habar nici eu și nici Eva-

acum soarele mă dogorește în cafeneaua bazarului
din Neptun și lumina cade și pe această hîrtie tot în luna mai
mi-am înfipt și niște dinți noi în maxilarul superior
ei stau deasupra gingiei nu mai am dureri cînd mușc
din castraveții murați dar mușcăturile nu mai au aceeași
eficiență
în spate zăresc hotelul Doina cînd ridic privirea
în jurul meu sălcii plîngătoare cu crengi dese
frunzișul șuieră în vînt mesele sînt ocupate de turiști
în cafeneaua bazarului e prea frig azi pentru plajă
sînt tot singur la o masă așezată mai într-o parte
dar în curînd voi pleca.

Mangalia Nord/Neptun, 22 august 1979

II.

am sărbătorit deci sîmbătă ziua lui
Johann August el s-a dat în caruselul din bîlciul
de la marginea de sud a stațiunii Neptun
s-a urcat și-n mașina cutare și-n mașina cutare
montată pe platforma circulară a exclamat Mașina și-a mers
de trei lei Johann August tușește
eu stau azi miercuri din nou la cafeneaua bazarului
la soare e destul de răcoros aerul e cam agitat
poimîine vom pleca jocurile mecanice
au ajuns să fie îndrăgite de fiul nostru ursul de metal
cățărîndu-se pe un copac metalic iepurii săltînd tot
pentru un leu caii și automatele colorate
pentru cîte un leu vremea n-a prea fost bună pentru plajă
de cînd ne aflăm aici eu scriu

Johann August s-a trezit de ziua sa
cam la ora cînd se născuse acum doi ani
în Berlin (adică la șase fără opt minute)
și-a fost scuturat de-un acces de tuse poate bronșită
azi-dimineața s-a dus Eva-Maria la plajă
pentru ca el să se joace în nisip și să
prindă razele ultraviolete are o găleată de alamă
o lopată de tablă fabricată aici Eva-Maria
și cu mine ne aducem aminte de
copilăria noastră dar din ce în ce mai mult
începi să găsești și aici tot jucării din
material plastic.

Mangalia Nord/Neptun, 28 august 1979

Încă mai stau la masă

„de aceea timpul nostru nu poate vedea
ce s-a întîmplat pe vremuri, exceptînd
acele locuri unde gîndirea a lăsat urme".

Titus Lucretius Carus

I.

cu trei zile în urmă eram la Viena
acum m-am întors la Berlin-Friedenau și pregătesc
împreună cu Eva-Maria revelionul și gătesc un papricaș de vită
mulțumit că sînt scutit de o prezență vieneză acolo la
Ottoring
unde am crescut tatăl meu se uită fix la moarte
vede foarte puțin în cel de al 79-lea an al existenței
se mișcă greu oftează încet iar vocea
i se aude de parcă-ar fi spartă în casa friguroasă
în Erdbrustgasse de azi e numai amintirea
la o distanță convenabilă în timp și-n spațiu mama
trebăluiește în bucătăria de la Viena cu mișcări
agitate în cel de al 80-lea an al ei și face
și tot face curățenie și gătește toate astea s-au întîmplat
cu trei zile
în urmă acum sînt din nou în Berlin.

în ziua revelionului în '78 găsisem în sfîrșit
o locuință pe jumătate goală în Berlin—Friedenau

între timp m-am obișnuit cu ambianța
și trăim aici firește Johann August aleargă
prin încăperile vechii case cu sticluța sa
mnn mnn. bea cacao. eu stau la birou
îmi aduc aminte de Viena unde-am crescut
stomacul mă ustură, intestinele mă pișcă.
aici sînt sănătos și pregătesc bine dispus revelionul
cu Eva-Maria orologiul de la biserică sună din oră-n oră
din nou se sfîrșește un an ba chiar un deceniu
încăperile casei vechi sînt călduroase
în fața ferestrei plouă eu stau și scriu simțindu-mă
în sfîrșit acasă undeva unde nu trebuie să strig
ober o bere și după aia încă una

rămîn pentru mai mult timp aici
sînt acasă.

Berlin, 30 decembrie 1979

II.

anul acesta n-a mai fost temperatură peste
zero grade aici la Berlin e puțină zăpadă înghețată în
acest deceniu în anii șaptezeci am deprins durerea de-a trăi
cu dușmanii să nu-i evit căci ei sînt inevitabili
dacă nu doresc să mă retrag de tot euforiile cu prietenii
sînt rare cu niște șuete asemănătoare și foarte
pretențioase ceea ce provoacă o încordare binefăcătoare
trebuie să le comunic dușmanilor, chiar și celor posibili,
tot ce am de spus mă domolesc la băut mă feresc cu plăcere
de spontaneitate excluzînd neînțelegerile cu alții pentru că
dușmanul se cramponează de-un singur cuvînt
nu dorește să înțeleagă contextul mai larg
al personalității celui care vorbește deoarece refuză
această personalitate. ce știe cine și de ce și asta am
învățat
în anii '70 să fiu cît se poate de cinstit cu mine însumi
cu cei din jur cu limbajul cu poezia încercînd aproape
exclusiv să notez un monolog un obiect fragmentat de un ritm
o expresie legată de materialitatea mea respirată
resturile de zăpadă stau țepene sub zero
grade
în Berlin—Friedenau și eu mă aflu la masa de lucru în
odaia caldă.

Berlin, 20 ianuarie 1980

III.

iarnă o după-amiază caldă
încăperile sînt iluminate electric cînd se vor
epuiza oare cărbunele petrolul gazul și uraniul
iar noi vom tremura de frig de o viață în întuneric
și eu cu Eva-Maria poate vom fi scutiți va trăi oare
Johann August așa ceva. Am fost azi la starea civilă
pentru programarea căsătoriei cu toate actele
necesare pentru acest certificat
s-au încasat cele cuvenite de către orașul Berlin
și de către statul austriac, acesta din urmă pe cale poștală,
la Viena. multe resurse naturale sînt de nerecuperat
nu cresc din nou cît timp vor fi în stare să mențină
viața oamenilor pe pămînt științele naturii
nu-i lipsită de probleme producerea energiei nucleare
oare poate fi întrevăzut de pe acum sfîrșitul viitorului
pe planeta noastră așa cum credea Nicolas Born
mai tînăr decît mine care a murit anul trecut
în șapte decembrie eu mai stau ba la o masă ba la alta
scriu citesc mai beau cîte o bere.

Berlin, 27 februarie 1980

ELISABETH BORCHERS
(R. F. Germania)

Zilnic

Trăiesc
Cu mese și scaune
cu orașe care se desfac și se strîng
cu un pămînt ce plutește pe ape

Trăiesc
cu copii care iau moartea
cu iarbă
bună și iarbă rea

Trăiesc
cu corabia în sticlă
un ochi răsare
altul apune

Trăiesc
de la mînă pîn-la gură
cînd n-am mînă
cînd n-am gură

JORGE LUIS BORGES
(Argentina)

James Joyce

Sînt două zile gemene-ntr-o zi,
de la inițiala zi, de ne-nțeles,
cînd Dumnezeu, teribil, a purces,
soroace, chinuri a prestabili

și pîn' la ziua-n care, ubic rîu,
eternul timp se-ntoarce-n sine lent,
stingîndu-și veșnicia în prezent,
un mîine, ieri, ce azi mi-s mie frîu.

Universală, între zori și-amurg
istoria. Din noapte, mi s-arată
drumul evreului, anihilată

Cartagina ; Infernul, Glorii : curg.
Mînie, Doamne, oasele-mi fragile,
să pot urca pe culmea-acestei zile.

Ewigkeit

Întoarce-n gura mea vechi vers și-l cerne
să spună iar ce-a spus mereu, năprasnic
de la Seneca-n latineasca-i, groaznic
dicton : că totul este pentru vierme.

Cenușei palide dă-i iarăși grai
Cîntînd victorii, fastul destrămării
retoricei regine, în alai
peste stindardele înfumurării.

Nu altfel. Lutul meu ce-a-ncuviințat,
Nu voi nega, cu lașă delăsare.
Uitarea, numai ea nu e uitare.

Va dăinui arzînd neîncetat
Pierdutul meu avut, mai acătării :
această lună-n forja înserării.

Everness

Un lucru-i de uitare la adăpost :
Uitarea. Dumnezeu salvează
Metal și zgură și în gînd cifrează
Profetic lunile ce-or fi și-au fost.

Deja e totul. Multele reflexe
Pe care toată ziua le aprinzi
Cu chipul în oglinzile convexe
Și tot le vei mai prinde în oglinzi.

Căci totul e o parte din diversul
Cristal ce ține minte : universul.
N-au capăt ale sale coridoare

Și porțile-ți sorb pasul, abia pus,
Dar dincolo de ele și de-apus
Vedea-vei Arhetipuri și Splendoare.

Un trandafir și Milton

Din trandafirii-generații care
umplură-adîncul timpului de ruguri
aș vrea să scap doar unul de uitare,
unul umil și simplu, dintre lucruri

ce-au dăinuit. Destinul mă răsfață
Cu-acest har rar de a numi candoare
floarea tăcută, cea din urmă floare,
ce Milton lin și-apropie de față,

fără s-o vadă. Galben stacojiu,
Alb trandafir, o, tu, dintr-o grădină
uitată, magic, lasă-acum să vină

trecutu-ți greu în versu-acesta viu.
Dă-i smalț și sînge, aur sau ivoriu,
ca-n mîna lui în ceasul iluzoriu.

Laudă umbrei

Bătrînețea (cum o numesc unii)
poate fi timpul fericirii noastre.
Animalul a murit sau aproape a murit.
Omul rămîne cu sufletul său.
Trăiesc printre forme luminoase și vagi
ce nu-s încă beznă.
Buenos Aires,
care înainte se rupea în mahalale
pînă la cîmpia fără de sfîrșit,
s-a transformat în Recuelta, Retiro,
tulburele străzi ale lui Once
și precarele case vechi
pe care încă le mai numim Sur.
Veșnic viața mi-a fost cotropită de lucruri.
Democrit din Abdera și-a smuls ochii ca să poată gîndi.
Mie timpul mi-a fost Democrit.
Această penumbră e lentă și nu doare.
Curge pe-un blînd povîrniș
și seamănă cu eternitatea.
Prietenii mei n-au față
femeile sînt ce-au fost iată cu atîția ani în urmă,
cotiturile pot fi altele
paginile cărților n-au litere.
Toate astea ar trebui să mă-nspăimînte,
dar e în ele o dulceață, o întoarcere.
Din generațiile de texte cîte sînt pe pămînt
n-am citit decît vreo cîteva,

pe care continui să le citesc în memorie,
citind şi transformînd.
Din Sud, din Est, din Vest, din Nord
converg drumurile care m-au adus
în centrul meu tainic.
Aceste drumuri au fost ecouri şi paşi
femei, bărbaţi, agonii, învieri,
zile şi nopţi,
răstimp între vise şi vise,
fiecare infimă clipă a lui ieri
şi a zilelor de ieri ale lumii,
neclintita spadă a danezului şi luna persanului
faptele morţilor,
împărţita iubire, cuvintele,
Emerson şi zăpada şi atîtea lucruri.
Acum le pot uita. Ajung în centrul meu,
la algebra mea şi la cheia mea,
la oglinda mea.

Curînd voi şti cine sînt.

Luna

Pentru Maria Kodama

Există atîta singurătate în acest aur.
Luna nopţilor nu mai e lună
văzută de primul Adam. Veacuri lungi
De veghe omenească o umplură
de plîns străvechi. Priveşte-o. Este oglinda ta.

NICOLAS BORN

(R. F. Germania)

Refren

cu zece ani în urmă bucătăria de
acum zece ani era încă la modă
azi însă e bună doar pentru gătit
dar cine ar vrea să ia masa acolo ?

ţăranul spune : după ce-am recoltat grîul
batoza nu mai e la modă
în curînd îmi va sări ţandăra
şi mă voi apuca de lucru manual

numărul celor care cred că bomba
contribuie în sfîrşit
la menţinerea păcii
e tot mai mare.

În acceleratul München-Hanovra

capetele se prăvălesc prin gări
în ceaţa de septembrie din 1977
viile se cufundă în culori
pachetele de pe vehicole cu bagaje conţin fitile

pe Main circulă vaporaşe
lumina e paşnică
aidoma fumătorului de pe culoar
şi pe gazon au intrat în joc feţe noi.

Trei dorinţe

cît de chinuitoare sînt toate faptele
nu e mai înţelept în acest caz să-ţi pui trei dorinţe
avînd certitudinea că se vor împlini ?
îmi doresc o viaţă fără prea mari întreruperi
(timp în care în pereţi se caută urmele proiectilelor),
o viaţă ce nu e vînturată printre degete de casieri.
îmi doresc apoi să scriu cîteva scrisori
exprimîndu-mă plenar :
cîte drumuri n-aş putea parcurge astfel
fără a pierde din greutate.
şi în cele din urmă îmi mai doresc o carte
în care să intraţi în primele pagini, şi să ieşiţi odată
cu ultimele.

Escapadă

cei bogaţi m-au hrănit
cînd am năvălit în vilişoarele lor
ameţit de mizerie
cei bogaţi n-au fost meschini
cînd am dat pe faţă toată
mînia mea
cei săraci m-au schingiuit
cei săraci m-au înşelat şi m-au stricat
nu şi-au împărţit pîinea cu mine
înlăturînd astfel sărăcia
trebuie să existe bogaţi şi săraci
au spus şi m-au izgonit

cum apar de acum înainte
în faţa bogaţilor ?
ai mei mă ocolesc
ai lor mă compătimesc
într-o bună zi va trebui să renunţ la voi.

Berlin 1966

nu ni se taie respirația
atunci cînd drumețim cînd drumețim
de la Britz la Alt-Garchow
de la Tegel la Old Eden
    nu ne interesează pini și mesteceni
    și dă-i încolo pe Fontane și Raabe
atinși de molime
încă ne ținem bine pe picioare
exersăm marșul cadențat și ne împiedicăm
de niște soldați
    niște delegați se-nnegresc
    și sînt escortați in chip de mauri la zid
ne descoperim pe niște fotografii
rîdem în fața viitorului și deasupra capetelor
copiilor nenăscuți
    pe acest pămînt e bucurie
    razele insultelor strălucesc
lăudăm peste măsură adevărurile și grădinile
ne ținem de fete și facem vizite oamenilor
care ne sînt dragi.

O floare deosebit de frumoasă

o floare deosebit de frumoasă
o vreme deosebit de bună
deschide ferestrele ferestrele
în această noapte vor arde mai bine
lămpile și o știre plăcută își va face
apariția sau niște oaspeți iubiți.

Autoportret

de multe ori am fost considerat dintr-o bucată
și destul de considerat
se presupunea că știu să trăiesc curent —

dar micul dejun îl iau singur cu mine
în urma unor vise
în care nu se întîmplă nimic.

am necazurile mele cu părul
care-mi tot cade cu bătăturile de la picioare
am unu optzecișișase sînt fiu de funcționar
sînt nevandabil și
de neînlocuit îmi cunosc poate prea bine
valoarea și fac dragoste
tot așa cum scriu poezii, cam la periferie.
fața mea îmbătrînită
e avantajată de penumbră
și de discuții serioase.
sînt fumător de țigări și pe jumătate arse
sînt consumator de cafea în compania unor doamne
mai în vîrstă. Ele m-au ajutat
din cauza moacei mele simpatice
și a lipsei de reținere cu care obișnuiesc
să fiu amabil.

Necrolog

dumnezeule mă gîndeam încurajîndu-mă,
dumnezeule atunci cînd am putut s-o văd
din vîrful pantei
(de acolo șoseaua cobora în două bucle
spre sat)
o acoperiseră arăta astfel mai scundă
decît o știam.
mașina mică nu mai avea parbriz
și învelea acum o bucățică de întuneric
în această după-amiază tîrzie.
răspunsul meu : ea este.

La revedere

cine-mi pictează imaginea prietenilor
așa ca s-o pot împături, la scara buzunarelor
vreau să plec

să las în urma mea un gol îndoielnic
în cadrul acestor rînduri bine formate

voi prieteni m-aţi deprins cu frica
e rău să îmbătrînesc alături de voi şi de bere
dinţii îmi cad din gură în mijlocul colectivului
în cel mai plăcut colectiv posibil.

să fiţi mai buni cu femeile decît am fost eu
vreau să cotropesc un compartiment hodorogit
intraţi, prieteni, în adevărul în sine,
vremea rămîne instabilă
faceţi în aşa fel ca să vă meargă rău.

la revedere, n-am uitat oare nimic
daţi-mi tot ce-mi aparţine,
oameni buni, de acum înainte
voi fi foarte meschin.

Această casă

în care locuim
se demolează în spatele nostru

predăm cheile
administratorului
aşa e

au fost scrise
cîteva dialoguri
rostite apoi de alţii

cea mai mare bătaie de cap
ne-o pricinuiesc cărţile

pentru cele cîteva zile
renunţaţi vă rog la flori
şi nu mai faceţi cumpărături

patru etaje
asta-i culmea

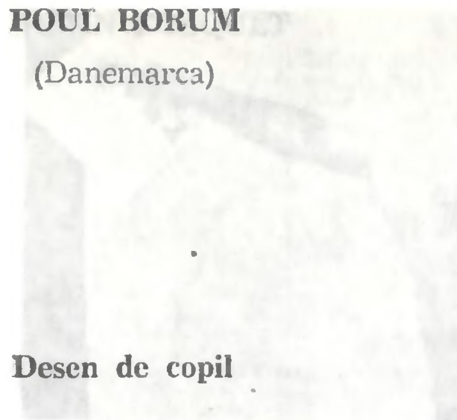
cînd va sosi ceasul
trebuie să meargă totul foarte iute.

O fotografie (în felul și pentru Delius)

patru soldați
patru soldați
(cu mutrele obișnuite din albume)
(cu mutrele obișnuite din albume)
așteaptă declanșatorul
așteaptă declanșatorul
doi țin de păr capete
doi țin de păr capete
desprinse
de la două cadavre
de la două cadavre
aflate mai în față
aflate mai în față.

POUL BORUM

(Danemarca)

Desen de copil

Aceasta e o față
acesta e un trup
acesta e un desen copilăresc
al vieții
care se va sfîrși într-o zi.

Acesta este un eu
eu sînt foarte singur
iar acolo este fundalul
o pădure umană
cu crengi ce înfloresc.

Uită-te la omul ăsta
și la haloul pe care-l face soarele.
Fiecare emoție este un abis
fiecare gînd o pauză
fiecare pas un dans.

Adevăratul pictor

Picta îngeri
și știa absolut totul

La o singură sprînceană de înger
lucra săptămîni în șir
dar atunci cunoștea absolut totul

Poul Borum

Și-a întins mîinile
în curte,
a părăsit casa,
lăsîndu-se către plajă
și strigînd la pescăruși

Gata!
Că doar n-ați fi curci plouate!
Înălțarea! Desfaceți larg aripile!
Plutiți!

ALAIN BOSQUET
(Franța)

Țipăt

În mine totu-i tragic. Atunci să mă lăsați
Să fiu această navă-n derivă ce descarcă
Necunoscute astre prin insule uitate.
În mine totu-i tragic. Atunci veți înțelege :

Eu sînt în seara asta un vechi platan, copiii
Tot deapănă în juru-mi nevinovate vise :
În mine totu-i tragic. Atunci veți fi de-acord
Ca mobila aceasta, familie să-mi fie :

Un scaun, masa asta și paturi fără arcuri.
În mine totu-i tragic. Atunci, peste o foaie
M-aplec, adînc, ce credeți ? — vreau să ghicesc poemul !

În mine totu-i tragic. Atunci, la rîndul vostru,
Alegeți la-ntîmplare destinu-mi de rugină,
Insectă anonimă, de plantă sau de ciob.

Mizeriile poeziei

Descinde în poeme un comis voiajor
Prin hanuri rău famate, negustoria sa
Părînd oricum suspectă, doar unii amatori
Încurajînd poemul, îi dau parcă dreptate,

Găsindu-i și-o virtute, aș zice, interlopă.
Și cînd și cînd îl schimbă prin mici saloane-obscure
Pe cocaină, poate, sau poze deocheate,
În care anonime femei vîrtos denunță

Absurditatea lumii. Comerțul ăsta trist
Mai costeliv îl face pe vînzător. Adesea
Cîte-un Renoir strecoară, și chiar vreun Van Gogh

Pictat de el, sau pietre, bijuterii desigur,
Poemul în valiza-i în clipa asta moare,
Se dă la fund de jalea de-a nu fi fost citit.

Prezentare

De-aproape doi ani, iată, am vîrsta lui Montaigne,
Fără noroc ori faimă, unde-aș putea, retras,
Să stau, de nu-ntre vorbe, prea credincioșii cîini
Ținîndu-mi companie pe margini de neant?

Consoane și silabe, ori fraze modulate
Nici nu mai știu: stăpînul li-s eu sau, dimpotrivă,
Ele mă fac întruna umilul servitor,
C-am devenit cu timpul, împins de bănuieli,

Mult mai verbal ca verbul și mult mai descărnat
Decît o carte care deodat' și-ar fi pierdut
Și autorul țanțoș și personajul unic.

Ce e mai grav, că stropul de viață ce-mi rămîne
În loc de a-l trăi simplu, prefer să-l scriu: romane,
ode, cîntări, pe care le corectez și încă le poleiesc un pic.

JEAN BRETON

(Franța)

Piele, telefon, spațiu

Sub piele, telefonul inimii tale sună mereu ocupat. Ai abandonat firul? Nu, îmi asum riscurile. Nu întrerupe cînd fac atingere. Nu închide dacă eziți.

Imaginează-ți păsări zburînd incandescente dar vii sub bolta unei sărbători.

Mireasma visului (care mă supuse, tu știi) se rostogolește în spațiu. Scrîșnește așteptarea — înainte de a-ți arde simbolul — în timp ce vara, țigara pe buze, culcă dintr-o singură mișcare grînele.

CASIMIRO DE BRITO
(Portugalia)

Animal corupt

Am fost un om bolnav.

Un animal încărcat de lucruri.
Un animal corupt de zgura orașelor.
M-am lăsat narcotizat de lucruri practice,
Obiective, negociabile.
Lucruri făcute care nu mai există
Ca și cum ai contabiliza
Un corp mort. Am fost
Un om bolnav, un om care se mai întreabă
Ce mai are de schimbat
Dincolo de pulbere...

Asta e istoria omului, memoria
Negustoriei sale : praful.
Praful îngrămădit dintr-o dată
Praful suflat brusc de un mic vînt
Care se întețește.

Puterea

Discursul puterii e arid și precis.
Substantiv. Elefantul puterii
Nu vede nimic. Privește formele ca și cum acestea
N-ar avea istorie. Puterea se înconjoară
De adjective : facilul, decorativul, plăcerea
De prisos. Și de aceea
Decadența începe. Unde se instalează
Jocurile cele mai discrete și mai aride
Se încurcă. Puterea colecționează culoarea și sunetul
Ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat de-a lungul timpului
Nici pietrele n-ar fi pline de sînge durut.

ALAN BROWNJOHN
(Marea Britanie)

Precum racul

(Catrenele sînt versificate după un articol despre raci din enciclopedie)

Racul de mare-n mare
Trăiește pînă moare,
În mare, cel de-uscat,
Intră doar la spălat.

După luni și luni bătrînul rac ieșise și el din apă
Și se tîra prin spălăcirea aerului tare, dornic de soare.

Un rac tîrîș-tîrîș
Merge destul de cîș.
Iar ochii, pe-un tentacul,
Și-i trage, la obstacol.

Valuri mari de umedă lumină inundau neteda plajă,
În timp ce el bîjbîia și-și mijea ochii la nisipul zgrunțuros.

Racul, cum el la trup e,
Se-mparte-n două grupe :
Racul cu trup oval,
Racul triunghiular.

Cele zece picioare îl transportau cu mare gravitate și tare-ncet :
Prea tristă povară ca s-o cari prea mult !

Un răcușor adult e
— Așa este la ei —
Cînd și-a lăsat mai multe
— Vreo patru sau cinci — piei.

Asta i-a fost ultima plimbare lungă de ani de zile, afară din curgerea amară
Și prin învîrtejirea geroasă, șonticăind dintr-o băltoacă într-alta.

Picioarele-unui rac
La fel nu-s toate, căci :
Merg unele la mers
Iar altele — au fălci.

Bătrînii lui cleşti bombăneau în tăcerea bătută de vînt :
Prea stîngaci și cu atîtea mizerii, ne vine să-ți zicem : „Măi, omule !"

Șiretlic

În sfîrșit, mi-a venit și mie rîndul să mă ascund.
Pe dată ceilalți copii s-au împrăștiat prin tufișuri
Și-au acoperit ochii și-au început
Să numere.

Departe jos

Mașinile se răreau
Pe străzile cețoase au izbucnit
Portocalii, felinarele,
Ca un șirag de movuri ale amurgului.
Mă așteptau acasă de la joacă, la masă
Și să citesc pînă adorm. Pe lîngă asta,
Mai așteptau să născocesc și
Multe alte șiretlicuri.

Înainte

De-a termina ei de numărat
Și de-a porni să mă caute — am zbughit-o,
I-am părăsit, am fugit acasă,
I-am lăsat baltă.

Astăzi

Dînd colțul, i-am zărit
Tocmai cînd se lăsa seara, buimăciți
Între două vîrste, în zdrențele hainelor de copii,

Încă mai căutîndu-mă prin tufișurile cu licurici
Ale împrejurimilor mele, uitîndu-se
După cel ce-i părăsise și-i asvîrlise acolo :
Cu ochii pustiiți, incapabili să-mi spună ce făcusem,
Ce le făcusem în acești patruzeci de ani.

Pachetul

În cameră
În mîna femeii care dă să plece
Un pachet de sare.

Pe pachet o poză
C-o femeie care dă să plece
Cu un pachet în mînă.

Cînd femeia din cameră
A ajuns la ușă
Lasă pachetul și pleacă.

Pe pachet, în poză,
Se află : poza unei femei
Dînd să plece cu un pachet în mînă.

Pe acest pachet e o poză :
O femeie
Dînd să plece, c-un pachet în mînă.

Pe acest pachet
Nu-i nici o poză.
Doar un spațiu alb.

Și acum bărbatul așteaptă.
Și așteaptă : două și jumătate,
Șapte și jumătate, douăsprezece.

La douăsprezece, el pune pachetul
Pe-o dungă și desenează pe ultimul pachet
Pe ultima poză o femeie micșorată, dînd să plece.

Închide apoi ușa,
Stinge veioza de pe noptieră
Și adoarme în praf de sare.

JOÃO CABRAL DE MELO NETO

(Brazilia)

Sfîrşitul lumii

La sfîrşitul unei lumi melancolice
oamenii citesc ziarul.
Oamenii indiferenţi mănîncă portocale
arzînd ca soarele.

Mi s-a dat o dimineaţă ca să-mi amintesc
moartea. Ştiu că oraşele telegrafiază
cerînd gaz. Zborul pe care l-am privit zburînd
a căzut în deşert.

Poemul final al acestei lumi particulare
de douăsprezece ore, nu-l va scrie nimeni.
În loc de judecata de apoi, mă-ngrijorează
visul de apoi.

POEMELE CAPREI

(fragmente)

Mai ieftin

Capra e neagră. Dar negrul ei
nu-i negrul doct al abanosului
(care-i aproape albastru) sau negrul bogat
al palisandrului (mai curînd violaceu).

Negrul caprei este negrul
negrului, sărmanului, puținului.
Negrul prafului care-i cenușiu.
Negrul ruginei care-i întunecos.

Negrul urîtului, uneori alb,
sau negrul cenușiului care-i brumăriu.
Despre ăsta care n-are culoare
sau toată culoarea și-a consumat.

Este negrul de categoria a doua.
Al inferiorului (care-i mereu opac).
A tot ce nu are culoare
fiind pe negru mult mai ieftin.

Negrul de viață

Dacă negru înseamnă nocturn,
negrul caprei este solar.
Nu-i negru ca noaptea negrul caprei
E negrul soarelui. Transparență.

Va fi negrul arderii
mai curînd decît negrul negurei.
Neagră-i de soarele ce-a strîns.
Ca huila, e mai vîrtos neagră.

Nu-i negrul macabrului.
Negru funerar. Nici de doliu.
Cu-atît mai puțin e negrul misterului,
cu brațele-ncrucișate, eunuc.

Același negru e-al cărbunelui.
Negru de cocs. De antracit.
Cel ce se poate-afla în pulbere :
nu cel al morții, cel al vieții.

Numai coajă

Negrul caprei este negrul
naturii caprei.
Inclusiv a aceleia care nu-i neagră.
Cum ar fi cea de Moxotó, care-i bălană.

Negrul este tot ce-i dur în adîncul
caprei. În firea ei.
Așa-n adîncul pămîntului e piatra,
și-n adîncul pietrei, metalul.

Negrul este tot ce-i dur în adîncul
naturii fără brumă
— a caprei, acest animal
fără frunze : numai rădăcină și tulpină,

— a caprei, acest animal
cu suflet de os, cu suflet cornee,
fără momițe, jilăveli, buze,
pîine fără firimitură, numai coajă.

REMCO CAMPERT

(Olanda)

Vapor greoi

Vaporul lung, greoi al serii de vară
așezîndu-se peste copacii adormiți
iarba crește oarbă
o prelungă emoție tremură peste pielea ei
ca o neașteptată rafală de vînt
peste apa adîncă

„Imagine dintr-un oraș olandez, cu monument gotic". Reproducere după K. Karsen.

Nisip

Toate aceste firicele de praf
de pe degetele mele şi de sub unghii
se cheamă nisip.

Nisip, tu poţi curăţi tot,
doar îţi clăteşti mîna în apă
de mare sau în găleată
şi cînd îţi ştergi degetele
de pantalonii largi
pata se duce imediat.

ETTORE CAPUANO

(Italia)

Inima, cristal de sînge

Sub zăpada care acoperă pămîntul,
Florile se gîndesc că n-ar vrea să mai răsară.

Iarăși parfum,
Iarăși semințe,
Iarăși beția visului.

Vîntul se frînge,
Pe crusta zăpezii înghețate
Lopata se frînge în pămînt,
Inima, cristal de sînge.

Gînduri

Gînduri, gînduri ale mele,
cai ciudați,
care atît de supuși mărșăluiți,
cum de vă vine așa dintr-o dată
să-l aruncați pe călăreț ?

PABLO ANTONIO CUADRA

(Nicaragua)

Fetiţa tăiată dintr-un copac

Păsările nicaraguane se formează din arbori:
cu fructe eternizate de ploaie
cu frunze suavizate de vînt
cu murmure pe care seva le-mblînzeşte şi le şlefuieşte-n triluri.
Patria mea se socoteşte-n vegetale
ce cîntă; în primăveri
pe care le-am sărutat; în pomi fructiferi
care-s tu cînd îmi spui
din copac — adio — cu fluturi.

Naşterea lui Cifar

E o insulă pe plajă,
mică
precum mîna unui zeu indigen.
Oferă fructe roşii
păsărilor
iar naufragiatului
dulcea umbră a unui copac.
Acolo s-a născut Cifar, navigatorul,
cînd mamei sale
i-a venit sorocul, solitară
vîslind spre Zapatera.
A cufundat cana-n apă
pe cînd în jur dădeau tîrcoale
rechini şi bibani
atraşi de sînge.

Caii

Caii coboară în zori.

Intră în lacul de aur și-naintează
— val după val
arcuitul gît și coamele —
spre orbitoarea transparență.
Băieți goi
le spală crupele
și ei își înalță
beți de lumină
stampa lor veche.
Ascultă
— urechea ciulită —
subtila trîmbiță a dimineții
și privesc
vastul cîmp de bătaie.
Atunci visează
— clocotește
cutezanța de demult —
se reîntorc
la zilele eroice,
cînd fierul
îi înapoia soarelui lăncile sale
mînji albi
escadroane de-argint
și țipătul foarte-ndepărtat al păsărilor
și vîntul.
Dar se-ntorc

(Cravașă
e timpul.)

Sub bici
se-nșiruie spre pămînt
— coboară fruntea —
și înhămați
la căruță
visul
rămîne
în urmă
adormit
vîntul.

Urnă cu profil politic

El caudillo este tăcut
(desenez chipul său tăcut).

El caudillo este puternic
(desenez mîna lui tare).

El caudillo este şeful oamenilor înarmaţi
(desenez craniile bărbaţilor morţi).

FRIEDRICH CHRISTIAN DELIUS
(R. F. Germania)

Reformă școlară

în timpul unei excursii cu școala
s-a uitat un cîntec în pădure.

de-acum acesta cîntă în original
și în aplauzele pădurarilor :
toate păsările-n toi,
mierlă, struț și cintezoi...

o ținu așa pînă în primăvară
cînd fu adus înapoi la locul său
împreună cu vocea de tenor a profesorului
iar acum a fost reangajat în slujba școlii.

Femeie tînără în prăvălia cu antichități

printre fleacurile obișnuite
(nu le mai înșir)
stă tînăra femeie
(și-ar dori o altă societate,
dar nu e convinsă că-l mai vrea
pe bărbatul ei de acasă).
ea se uită în jur

şi se oprește în fața vînzătorului
(care-i trezește simpatia,
cînd îi arată niște jucării vechi
şi care nu-și dorește altă societate,
deşi își dă seama de deziluzia ei);
astfel stînd nedecisă
e gata-gata să i se ofere
pentru că el pare s-o înțeleagă oarecum,
dar dintr-o dată face stînga-împrejur
şi închide ușa pe dinafară.

MAK DIZDAR

(R. S. F. Iugoslavia)

Moartea

Pămîntul e împînzit cu semnele morții.
Dar moartea nu e sfîrșitul. Pentru că
moartea ca substanță
Nici nu există. Ea are sfîrșit. Moartea
E doar un simțămînt iluminat ce se tot amplifică
Din cuiburi pînă în stele.

Pasărea

Cînd îți iei zborul
De ce nu-ți duci cu tine, măcar
Trilul
Care mi-a scăldat toată casa
În sîngele-mi cald.

ANDRÉ DOMS
(Belgia)

Umbră interioară

Pămînt monoton, loc al încăpățînărilor mele! Arborele s-a ridicat la cuta dealului. Pe-un măr uscat — neîndurarea soarelui. Aceste albe iviri sub ochii mei, pe care le cunosc atît de amănunțit și atît de nesigur.

Orice astru în adîncuri — cuibul pietrei obscure. Focul, la miezul nopții, are suflet.

Vorbesc și semnul mi se pierde între gură și aer.

Spre ochiul fîntînii mă îmbrîncește noaptea. Pînă-n adînc, aruncîndu-și inelul, cum face ea toate umbrele mele să joace!

Timp lapidar

M-am crezut și eu, ca oricare, o răscruce măcar a luminii. Căci întunericul mă locuiește, umbra străpunsă de-al liniștii turn. Luminișurile toate sînt șubrede, contestabil e soarele nostru — eu le golesc de pe-acum. Acest foc ce-mi dă pinten, să slăbească deci, să se subție, întru pregătirea timpului lapidar, fără lună, fără măsurătoare.

Noaptea dă în vileag nădăjduirea.

Nici o prefăcătorie, nici o caraghioasă revoltă. Chipurile pe care le hrănesc, în care mă epuizez, toate vor muri.

FABIO DOPLICHER
(Italia)

Masca lui Faust

Cage de scène

Lac de sudoare
vom ajunge la sfîrşitul piesei
şi-atunci vom striga către umbre :
„şi care-mi e acum chipul ?"
Port în buzunar
o fotografie a mea vechi amintiri,
talisman al unui trecut pe care-l ameliorez
îmbătrînindu-l an după an culcat pe burtă
printre păianjenii casei goale.
Turnul nebunului
gura Etnei,
un Empedocle german care visai tremurînd prin
livezi de portocali.
Revoluţie, linişte, foc, îngheţată,
mişcări, versuri, dorinţe,
totul se plăteşte, perceptorule înfometat,
ieşit din letargie.
Încălţămintea noastră ruptă în fîşii
ocolul surd,
copii-ochi de plumb
pasărea roşie ce şi-a regăsit refugiul
în cel mai înalt copac şi doarme după ce-a prins peşte.

Orice alegere stă în plasa sa
constrînge
să măsori spaţiul să recunoşti
peliculele umane, acidele mizerii
şi-n perspectivă predestinatul punct singuratic
unde ne vom privi egali ieşind din noi înşine
confundînd
canavaua unghiul de vedere şi infinitele schimbări de acţiune.

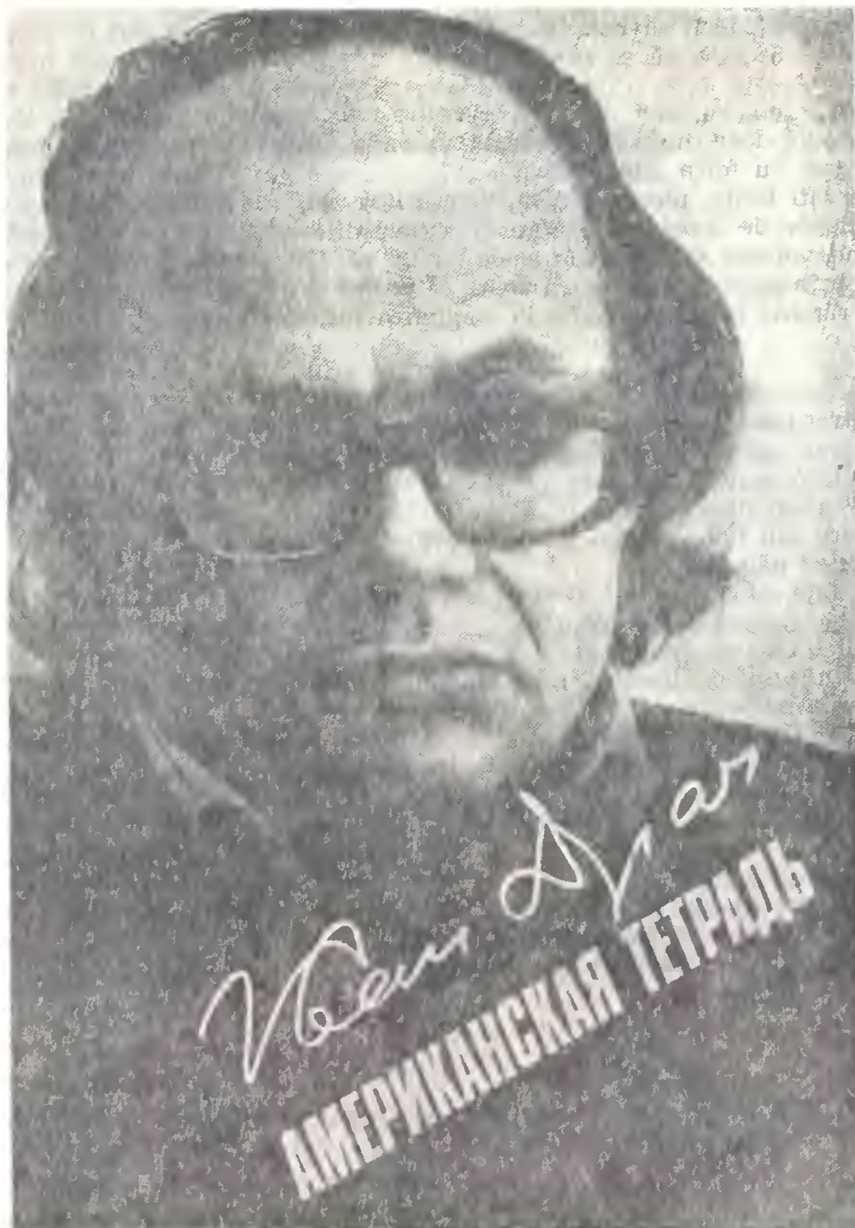
Nu tresări, orice nebunie
e ca un lac liniştit
forma albiei ne dirijează mînia,
plăsmuiri cu haine de spumă
în spaţiul lăsat de undă.
Atunci băieţii căutători-de-ură
senzuali în smîrcurile acestei veri bolnave
în neliniştea căldurii de cărămidă, în soarele călduţ
de pe muntele Catria,
în periferiile desfăcînd în flash întunecatul orgoliu
al ţigăncii murdare cu droaia-i de copii pe asfalt,
mă întreb : mai e oare nevoie de speranţă,
cu toate aceste măşti care-mi atîrnă în mînă ?

Ei, bine, am minţit,
voi mai minţi încă,
dacă în jur nu mai e posibil şi altceva
voi plămădi în amintire ca în amieze de dragoste
un al doilea chip capabil să întreţină
în fibra pielei o adiere legănătoare.
S-a lăsat cortina cea grea,
ea izolează locul contra incendiilor.
Totuşi aici bîntuie frigul, o lumină albă, pulbere fină
şi praful auriu din catifele. Afară
e foc şi trec din mînă-n mînă
de la necunoscut la necunoscută
torţa, mînia, profeţia,
nevoia de-a blestema.

La ce bună cenuşa — zice o fată,
Dă frîu imaginaţiei,
compensează trecutul.
Cu cîtă osteneală, neputinţă tainică
se învaţă arta,
ce greu deprindem regulile acestui teatru.
Mîna ţi-e însă destul de adîncă
pentru a cuprinde în căuş
un adio ca un apus.
Maternă rîzi cînd poetul îşi construieşte
sălaş în copaci.
Mor cu toţii, e drept, pinii înfoiaţi de vînt
înveşmîntă scheletic ideea de frumuseţe.
Dar moartea azi nu mai veghează păduri
de acoperişuri-turnuri,
ci îşi trăieşte propria metaforă
developează imaginile într-un întuneric imens.

Dacă acest jug înseamnă inteligenţă, corp, senzaţii,
dacă după noroiul cleios regretele îţi încleştează mîinile,
dacă timpul declamă cuprins de-un înfiorat delir,
atunci n-ai decît să baţi în peretele de fier
ca să te asculte, să se ştie ce-a fost.
„Exist".
Strigă : „eu, eu, eu".
Şi atunci doar mirosul de scrum va răspunde :
fabricaţi cu forţa alte marionete,
inventaţi braţe, picioare, ochi, alergări la zid,
cavalcade de iarnă şchiopătate în culori diferite
visînd vopsele şi lacuri de aer.
Fac prinsoare cu ciment că toate
vor rămîne înţepenite pînă la stagiunea următoare.

Arta de-a fi prezent printre catifelele iubirii
neîntreruptele schimbări de decor
cimentul zgîriat al unei epoci demodate
ca într-o peşteră imensă
unde apun lilieci vineţii.
Fiecare din noi dă să-şi înalţe adevăratu-i chip,
de actor năucit,
acea faţă, chiar aceea
care se zice că n-are moarte.
Imediat însă e identificat
în acea rigidă contracţie a muşchilor,
în lenta cedare a ochilor la reflectoare.
Tocmai pasajul cel mai uşor al dramei
nu l-am învăţat, imprudente măşti ce sîntem.
Timpul pipăie uşile
zgîrie cortina de plăci sudate
recade
ca îngerul izgonit.
„Nu-ţi vor ajunge zilele".
Iar un sufleur îmi aruncă printre dinţi :
„Învaţă odată intrările rolului tău".

Ivan Draci

IVAN DRACI
(U.R.S.S.)

Acuarelă de seară

Un băiat călare pe-un bostan
Stă de strajă nopții ce paște lîna-i de aur.
Sfichiuește cu biciul cîte stele-s pe cer
Și tot fluieră, fluieră întruna.
Se rostogolește-al meu bostan de aur
Și mierea buzelor mi-aduce-n dar,
Tremurul sînilor de fată mare
Și-un trup de fecioară portocalie
Desenat pe cerul albastru.
Bostanul cel de aur aleargă, aleargă
În întîmpinarea inimii care mă caută.
Hei, năzdrăvanule de pe bostan,
Ia mai pocnește din bici
Să se astîmpere copilăria
Cea pusă pe șotii.

FRANCIS EDELINE
(Belgia)

* * *

Vînt de eter, tu care mă seci
Străbătînd fără a bate
Acolo
Prin gînduri surpate
Unde nu-i odihnă,

Golește-mi locurile
Ah, lasă
Să curgă să se prăvale
De sete nebună
Uscata mea carcasă.

Ca în sfîrșit pe mal
La buzele tale ea să se-ntoarcă
Din sărutu-ți proaspăt
Altă viață să stoarcă.

Cu prelungi adieri peste chip
Tragicele străfunduri le inundă
În mine petrece-ți sufletul
Dincolo de mine să răspundă.

În derivă, de-acum liniștită,
Corabia-mi nemuritoare
Va adormi fără grijă
În corul vocilor tale.

PIERRE EMMANUEL

(Franţa)

Confesiune

Refuză trupul să-mi mai crească.
Dar umbra se lungește înainte,
Populînd amintirea lumească,
Foc zglobiu pe morminte.

Jumătăţile clipei, în fugă,
Noapte e una, alta miez luminos.
Mă surprind pînă și-n rugă
Complotînd vreun vis ticălos.

Se răsfaţă obrazu-mi în soare
Dar spinarea lepra-și ascunde.
Eul meu într-un somn care doare
Se tîrăşte-n noroaie profunde.

Sincer fiind, fals eu mă nărui,
Mă prostituez și sînt pur
La tot ce ucis-am mă dărui.
Iubesc — dar pustiu e în jur.

Ani înmulţind șapte cu cinci,
Ştiu eu oare dacă exist ?
Trecutul să-mi fie neantul
Dospind viu în mine — un chist ?

Trăit-am oare c-un rost ?
Povara uitării-i grozavă
Mai sînt totodată ce-am fost,
Ori timpul meu este lavă,

Mereu ce se-ncheagă curgînd,
Nelăsînd nici o cută-n memorie
Nici urma vreunui regret atestînd
Relieful meu nul în istorie.

Să mai cred că-n ziua de-apoi,
În prezentul postum și etern,
Eul zilnic negat va-nvia
Cerîndu-mi, cernut, să-l discern ?

Spadă a dreptății, tăioasă,
Judecății tale mă las
Din viața-mi curgînd noroioasă
Alege-mi un limpede pas.

Căci zilnic rușinea mă-ncearcă
Decît ieri și mai cumplit.
Tăișul grației tale
Îl simt pumnul răsucit.

Vină și ziua să pot adora
Dumnezeirea izbucnind din rușine
Întreg cufundîndu-mă-n ea,
Întreg cunoscînd-o în mine.

Magie neagră

— Ci, o, inefabilă tîrfă, Durere,
Te-am lăsat destul să-ți chicotești plăcerea în piață ?
Revăd inventatul decor : castelul
Lătrînd lugubru la lună ! Culcușul
Nupțial unde sîngele învia sub raze
Oglinda unde ți se contura prin pîclă chipul
Și mîinile ieșind roșii, lunare, din apă
Să strîngă de gît cerul
Da, îmi revăd
Mîinile de sinucigaș foarte sus pe tristul eleșteu
Ce-năbușă sub greutatea-i răzbunarea turnurilor.
Teatru absurd ! Despletită, în rochie albă,
Alergai, îmi strigai pe nume sîngele pentru a mă numi
Imaginea ta pe iaz era tulbure — flacăra
Părului tău îmi hărțuia umbra pe ape.

Pierre Emmanuel

Arta de-a muri

Brună sub blondele pale
Asemeni pămîntului vara
Mereu zorii lumii saluţi
Cînd te înclini în faţa frumuseţii.

O cîntec înjunghiat
În care sclipesc pumnalele

Există o mai frumoasă tijă
Pentru inimă decît o spadă ?
În mai, piatra-nflorește
Ca inima-ți să se deschidă
Eu drept tijă îi dărui
Oțelul ce nu se-ncovoaie,

Alb înflorind deodată
Lîngă al lunii eleșteu.
Narcisă, parfumul tău tare
În inimă noaptea-mi aduce.

*

Cerul, clepsidră întoarsă,
În sufletul prea somnoros
Ciutura stelelor varsă.
Omul, clepsidra în zori,
O răstoarnă spre ceruri pios.

*

Umbra pomilor
Pe drum
E numai floare
Soldatul cîntă
(Florile pălesc

Așternîndu-i groapa
Căci pomul încă
Nu va rodi).

*

În voia
Undei
Se duc regrete

În voia
Vîntului
Picură lacrimi
În voia
Sîngelui
Se macină timpul.

*

Arta de-a muri
O-nvățăm de la păsări
Ele cad
Cu frunzele-odată
Buruienile durează
Mai mult decît ele
Nici un zgomot sau aproape nici unul
Cînd le vine sorocul
Se afundă
În șanț
Aceștia sînt morții
Cei mai pudici.

Ochii, mîinile îmi sînt împărăția mea,
Ochii, gura și-al palmelor căuș.
Acolo văd noaptea : ziua e o fantomă
Vorbesc cu vîntul și tac în fața celor apropiați,
Eu care puteam sorbi un cer întreg din pumni
Azi doar drojdia mai rămîne în mine.

Nu mai știu să-mi crispez pe nimic degetele
Ochii deschiși și-au ars pupilele
Singurul meu bine s-a dus
Cînd am dat să m-adăp era gata pierdut.
Uscată mi-i limba și-o umezesc în van
Abia îngaimă cuvîntul esență în lumină.

Ce sînt eu, deci ? fiu al unei mizerii
Pe care-l alăptează înfometata ființă ?
Mor ne-ncetat cu lucrurile în care sper
Dar acest cuvînt a muri, mă reține.
O, enigmă a mea, o, neant ce mă vei lumina.

Trebuie să fii Dumnezeu ca să-ajungi atît de sărac.

PAUL ENGLE
(S.U.A.)

Portret de femeie
(Paolo Veronese)

Din viu țesute stofe, cu mîini sorbind inele,
Ca piatra sunătoare-s podoabele ei grele.
Mîndria-i cea mai mare : un dog cu gură rea,
Rînjindu-i la picioare cu dinți de tinichea.
Ea mîna și-a culcat-o deasupra-i, protectoare,
Mai dolofană-i mîna ca dogul și mai mare.

Un englez la Moulin Rouge
(Henri de Toulouse-Lautrec)

Un dandy cu fața de cal nechează la fete.

Autoportret
(Vincent van Gogh)

Pe față : doar explozii de culoare,
Ochii acuză meșterul. Îi doare.
Ori ești nebun ? Tu nu auzi ? — îngaimă —
Sînt țipetele inimii în spaimă.
Sînt eu ? Mă aflu-n locul Arles numit ?
O pensulă a fost ? A fost cuțit ?
Deopotrivă să te bage-n groapă
Pigmenții aspri barba îmi înțeapă.
Puțin întoarsă fața înspre lună
Ascultă cu urechea mea cea bună.

HANS MAGNUS ENZENSBERGER
(R. F. Germania)

Biografie

mai tîrziu am aflat că era într-o vineri
cînd ţipînd am ieşit afară
din sicriu-mi, pîntecul mamei.

între perfida-mi venire pe lume
răzbită cu gaz, apă şi sare
şi nenăscuta mea moarte.

în această lungă clipă dintre vineri
şi vineri am fost vaccinat
şi înmatriculat şi recrutat pentru fericire

sterp e obrazul lăcuit al puterii.
o dată pe an s-a primenit zăpada
cămaşa morţii eu o schimb de-atunci zilnic

am observat cele patru semne-ale cerului
cuvintele mele pleacă de-aici în vînt,
nici o falā, nici un foc nu m-au mistuit.

seara îmi este ficatul greu ca bolovanul.
şi cînd vine vinerea de-o dată aud un ţipăt,
ca şi cînd eu aş ţipa în cămaşa-mi albă,

ca înaintea clipei lungi, pentru ora naşterii mele.
atunci picotesc morocănos, gîndindu-mă :
nimic nu mi se mai întîmplă mie,

va fi un alt război, un alt câine-al sorţii, nu eu,
va fi împuşcat la lună, căsăpit,
în spaţiu care urlă-nspăimîntat.

Lărgire

cine să mai scoată capul din șuvoi
cînd ne afundăm în el ?

încă vreo cîteva progrese
și-o să vezi atunci urmarea.

cine oare mai poate să evoce
așa ceva cu îndurare ?

vom vedea aceasta
cînd va fi să fie

și așa mai departe
cît se mai poate

nimic mai mult

nici urmă de urmași
nici o îndurare

nimic din toate acestea.

Trudă

pentru Theodor W. Adorno

în numele celorlalți
cu multă răbdare
în numele celorlalți care nu știu nimic
cu multă răbdare
în numele celorlalți care nu știu ce vor
cu multă răbdare
să te ții de dureroasa negație

gîndindu-te la cei înecați în trenurile de dimineață la cinci

la periferie
cu multă răbdare
despăturind ștergarul transpirat al teoriei
văzîndu-i pe cei obosiți în halele de cumpărături la
cinci după-masă
cu multă răbdare
întorcînd orice gînd ce-și ascunde spatele
ochi în ochi cu groparii fiecărui ceas al zilei
cu multă răbdare
arătînd viitorul baricadat
ușă în ușă cu serviciul de securitate la orice oră
a nopții
cu multă răbdare
să dai de gol prăbușirea cea de treabă
nerăbdător
disperînd
în numele celor mulțumiți
cu multă răbdare
în numele celor disperați
îndoindu-te de disperare
răbdător cu nerăbdarea
să predai
în numele celor de neîndrumat.

Listă de bucate

într-o după-amiază liberă
contemplam acasă la mine
prin ușa deschisă de la bucătărie
o cană cu lapte un fund de tocat ceapă
o farfurie pentru pisică
iar pe masă stătea o telegramă
n-am citit-o

într-un muzeu din Amsterdam
contemplam într-un vechi tablou
prin ușa deschisă de la bucătărie
o cană cu lapte un coș cu pîine

o farfurie pentru pisică
pe masă se afla o scrisoare
n-am citit-o

într-o vilă de odihnă la Moscova
mă uitam cu cîteva săptămîni în urmă
prin ușa deschisă de la bucătărie
la un coș cu pîine un fund de tocat ceapă
o farfurie pentru pisică
pe masă stătea ziarul
nu l-am citit

prin ușa deschisă de la bucătărie
văd laptele vărsat
războaiele de treizeci de ani
lacrimile de pe fundul de tocat ceapă
rachete-antirachete
coșuri de pîine
luptele de clasă
în stînga de tot
văd o farfurie pentru pisică.

Ceea ce nu corespunde se taie

vocea ta devine atît de subțire
aplatizată ca de tablă
pentru că te temi
să nu cumva să spui ceva greșit

sau să spui mereu același lucru
sau ceea ce spun toți
sau ceva lipsit de importanță
sau ceva lipsit de apărare
sau ceva ce poate fi greșit înțeles
sau ceva ce ar fi pe placul unor oameni nepotriviți
sau vreo prostie
sau ceva ce a mai fost
sau ceva învechit

nu te-ai săturat
  să tot spui de frica

fricii de frică
  să spui ceva greșit
să tot spui lucruri greșite ?

tango finlandez

tot ce-a fost aseară s-a dus și s-a tot dus
bărcuța îndepărtîndu-se
părul atît de apropiat e acum un păr străin
ce ușor se spune așa ceva. mereu se-ntîmplă așa
lacul cenușiu e chiar lacul cenușiu,
pîinea proaspătă ieri seară e acum tare,
nimeni nu dansează nimeni nu șoptește nimeni nu plînge
fumul a dispărut și n-a dispărut
lacul cenușiu e albastru cineva strigă
cineva rîde cineva a plecat
e senin de tot era în amurg
bărcuța nu se mai întoarce
e același lucru și nu e
nimeni nu-i aici, stînca-i adîncă
stînca încetează să mai fie stîncă
mereu se întîmplă așa nimic
nu dispare și nimic nu rămîne așa cum a fost
este nu este este nimeni
nu înțelege asta e ușor să spui
ce a fost aseară cît de luminoasă
e vara aici și cît de scurtă.

hainele

stau acolo liniștite și pisicoase
stau în soarele de după-amiază
hainele tale, bombate,
lipsite de vise, un fel de întîmplare.
au mirosul tău, atenuat,
aproape îți seamănă.

transmit murdăria ta
proastele tale obiceiuri
urmele cotului tău.
ele au timp, nu respiră
stau de prisos, vlăguite, pline de nasturi
specifici și cu pete.
în mîna unui polițist
a unei croitorese a unui arheolog
cusătura ar da de gol
secretele lor mărunte.
dar ele nu spun nici
unde te afli, dacă suferi cumva
ce ai fi dorit să-mi spui
și n-ai spus niciodată,
dacă revii, dacă ceea ce s-a întîmplat
s-a întîmplat din dragoste
din nevoia de uitare
și de ce toate sînt așa
cum sînt de atunci
doar era vorba de viață și de moarte
și nici nu spun
dacă ai murit sau dacă nu cumva
te-ai spălat pur și simplu pe mîini.

suvenir

referitor la anii șaptezeci
mă pot rezuma la foarte puțin.
informația era mereu ocupată
miraculoasa înmulțire a pîinii
s-a rezumat la orașul Düsseldorf și împrejurimile sale
știrea înfiorătoare a venit ticăind
a fost luată la cunoștință și trecută în arhive.

fără a se opune s-au devorat
pe sine, în linii mari,
anii șaptezeci
nu există asigurări pentru urmași
pentru turci și pentru șomeri
cineva se va gîndi la ei
cu îngăduință și asta va fi prea de tot.

două erori

recunosc, pe vremuri am tras
cu vrăbii în tunuri

îmi dau seama
că n-am reuşit să lovesc în plin

niciodată n-am susţinut
că de acum încolo trebuie să ne ţinem gura

să dormi, să respiri, să scrii poezii :
nu e aproape nici o crimă

ca să nu mai vorbim
de celebrul dialog despre copaci

să tragi cu tunul în vrăbii ar însemna
să cazi în greşeala opusă.

rondeau

e uşor să vorbeşti

dar cuvintele nu-s comestibile
deci coace pîine
e greu să coci pîine
deci fă-te brutar

dar într-o pîine nu poţi locui
deci construieşte case
deci fă-te zidar.

dar pe un munte nu poţi construi o casă
deci mută muntele din loc

e greu să muţi muntele
deci fă-te profet.

dar gîndurile nu pot fi auzite
deci vorbeşte
e greu să vorbeşti
deci fă-te ceea ce chiar eşti
şi murmură-ţi tot timpul ceva în barbă
fiinţă de prisos ce eşti.

omagiu pentru Gődel

teorema lui Münchhausen cu calul, mlaştina şi trasul de păr
e fascinantă, dar nu uita :
Münchhausen a fost un mincinos.

teorema lui Gödel pare în prima clipă
cam neînsemnată, dar gîndeşte :
Gödel are dreptate.

„în orice sistem suficient de extins
se pot formula propoziţii
de nedovedit şi de necontestat
în cadrul sistemului
atîta timp cît acesta
nu este inconsistent !“

îţi poţi descrie limba ta
în popria ta limbă,
dar nu pe de-a-ntregul.
îţi poţi explora creierul
cu ajutorul propriului creier
dar nu de tot
etc.

pentru a se justifica
fiecare sistem posibil
trebuie să se depăşească
adică să se distrugă

„destul de extins sau nu :
libertatea de a contrazice
e foarte rară
sau e chiar o contradicție“

(certitudinea = inconsistență)
orice călăreț posibil
deci chiar și Münchhausen
deci chiar și tu însuți ești un subsistem
al unei mlaștini destul de extinse
și un subsistem al acestui subsistem
este smocul tău de păr
acest mijloc de înălțare
pentru reformiști și mincinoși

în orice sistem destul de extins
deci și în această mocirlă
se pot formula propoziții
ce nu pot fi dovedite
sau contrazise în cadrul sistemului

pune mîna pe aceste propoziții
și trage de ele !

middle class blues

nu ne putem plînge
avem de lucru
sîntem sătui
și mîncăm

mai crește iarba
produsul social
unghia și
trecutul

străzile stau goale
contractele sînt perfecte
sirenele tac,
asta trece

morții și-au făcut testamentul
ploaia a slăbit
războiul încă n-a fost declarat
nu e nici o grabă

mîncăm iarba
mîncăm produsul social
roadem unghiile
înghițim trecutul

n-avem nimic de ascuns
nimic de pierdut
sau de spus
avem doar ceva

ceasul a fost întors
situațiile sînt aranjate
farfuriile clătite
ultimul autobuz trece

e gol
nu ne putem plînge

ce mai așteptăm oare ?

bucuria

nu vrea să vorbesc de ea
nu e trecută pe hîrtie
nu tolerează profeții

nu lasă nimic în picioare
nu minte
nu renunță la revoltă

ea mă justifică
ea e rațiunea mea
ea nu-mi aparține

e străină și insistentă
o ascund ca pe o
rușine

e pe fugă
nimeni n-o poate împărți
nimeni n-o poate opri

nu rețin nimic
împart totul cu ea
ea va pleca

un altul o va ascunde
în evadarea-i triumfătoare
prin noaptea necuprinsă.

imperiul umbrei

I

mai văd aici încă un loc
un loc liber
la umbră.

II

această umbră
nu-i de vînzare.

III

poate chiar și marea
aruncă o umbră
chiar și timpul.

IV

războiul umbrelor
e un fel de joc
și nici o umbră
n-o umbrește pe cealaltă.

V

cine locuiește în umbră
e greu de omorît.

VI

pentru o clipă
îmi ies din umbră.
pentru o clipă.

VII

cine vrea să vadă lumina
cum este ea
trebuie să se retragă
în umbră.

VIII

umbră
mai luminoasă decît soarele :
umbra răcoroasă a libertății.

IX

în umbra umbrei
dispare umbra mea.

X

în umbră
e încă loc suficient.

rafală de vînt

unele cuvinte
uşoare ca
puful de plop

se ridică
învîrtite de vînt
se lasă în jos

sînt greu de reținut
şi pleacă departe
ca şi puful de plop.

unele cuvinte
afînează pămîntul
poate mai tîrziu

vor avea o umbră
o umbră subțire
dar nu-i deloc sigur.

pentru cartea de citire de ciclul doi

nu citi ode fiule, citeşte mersul trenurilor
e mai precis, desfă hărţile maritime
înainte de a nu fi prea tîrziu, fii vigilent, nu cînta
va veni din nou ziua cînd vor bate pe porţi liste
şi vor picta nişte cornete pe pieptul acelora care spun nu
învaţă-te să treci neobservat,
citeşte mai mult decît mine :
să poţi schimba cartierul, paşaportul, faţa,
să te pricepi la trădarea cea măruntă
la salvarea de zi cu zi, cea murdară, enciclele sînt
utile pentru aprinderea focului, manifestele
la fel şi de asemenea pentru învelitul untului şi al sării
pentru cei lipsiţi de apărare, e nevoie de mînie şi răbdare
să sufli în plămînii puterii
un praf fin şi ucigător măcinat de acei
care au învăţat multe
de la tine şi sînt foarte precişi.

LAWRENCE FERLINGHETTI

(S.U.A)

Ostrovul zurliu al minții

1.

În cele mai mărețe scene de Goya parcă vedem
oamenii lumii
exact în clipa cînd
primeau pentru prima dată numele de
„oameni în suferință"
Se zvîrcolesc pe pagină
într-o adevărată furie
a împotrivirii
Înghesuiți claie peste grămadă
gemînd cu prunci și baionete
sub cerul de ciment
într-un abstract peisaj de copaci azvîrliți în aer
statui încovoiate lilieci aripi și ciocuri
spînzurători lunecoase
cadavre și cocoși carnivori
și toți monștrii cei de pe urmă urlînd
monștrii
„închipuirii dezastrului"
ei cei afurisit de adevărați
de parcă ar mai fi încă aici.
(...)
Iar azi aceiași oameni
doar că sînt mai departe de-acasă
pe largi șosele cu cincizeci de benzi
pe-un continent de beton
presărat cu panouri liniștitoare
care ilustrează imbecile iluzii de fericire
Scena arată mai puține căsuțe militare
dar mai mulți cetățeni schilodiți
în mașini vopsite
cu numere ciudate
și motoare
care înfulecă America

3.

Ochiul poetului cu privire obscenă
vede suprafața lumii rotundă
cu acoperișurile-i bete
și oiseaux de lemn pe frîngii de rufe
și bărbații, femeile ei de lut
cu picioare aprinse și sîni ca trandafirii-n mugure
în paturi pliante
și copacii ei plini de taine
și parcurile ei de duminică și statuile fără grai
și America ei
cu orașele ei fantomă și Insulele Ellis pustii
și peisajul suprarealist cu
preerii zănatice
mahalale cu magazine uriașe
cimitire încălzite cu abur
zile sfinte de ciulama
și catedrale protestatare
o lume ce poate fi atinsă cu buzele fără pericol
cu capace de plastic la toaletă și taxiuri
cowboy drogați și fecioare las vegas
indieni sărăciți și matroane cinemoarte
senatori neromani și conștiințe care nu se opun
și toate celelalte fragmente fatale ciuntite
ale visului de imigrant care s-a adeverit prea tare
rătăcite
printre trupurile întinse la soare.

4.

Într-un an suprarealist
cu oameni afiș și oameni plajă
floarea-soarelui moartă și oameni vii
politicieni jefuiți și bîlciul partidelor
dădeau spectacolul obișnuit
în arena circurilor cu rumeguș pe jos
unde saltimbanci și oameni zburători
umpleau aerul ca niște țipete
cînd cine știe ce măscărici cu sînge rece
a apăsat pe-un buton de ciupercă necomestibilă
și-o bombă duminicală imposibil de auzit
a picat
surprinzîndu-l pe președinte cînd își rostea rugăciunea
pe al 19-lea teren de golf

O ce primăvară era
cu frunze ca blana de flori de cobalt
cînd cadillacuri cădeau printre copaci ca ploaia
înecînd pajiştile cu nebunie
pe cînd din toate imitaţiile de nori
scăpau nenumărate mulţimi fără de aripi
de supravieţuitori nătîngi de la Nagasaki
şi ceşti de ceai pierdute
pline cu cenuşă
pluteau încolo şi-ncoace

12.

„Unul dintre acele tablouri care refuză să moară"
imaginea lui războinică
odată născută
nici în ruptul capului nu mai pleacă
de pe solul plumbuit
ori de cîte ori
ar fi gonit pe urmele lui
să-l izgonească-n uitare
De nici un folos nu i-a fost că a picat pe deasupra
El tot ieşea la iveală prin
lemn şi pînză
şi apropiindu-se îi striga
un fioros cîntec de adormit
în care orice pat era mormînt
minat cu deşteptătoare nepămînteşti
urla grozav
către îndrăgostiţi şi adormiţi.

13.

Altfel decît Dante
care descoperea o *commedia*
în văile raiului
aş picta un alt fel
de Paradis

în care oamenii să fie goi
cum și sînt mereu
în astfel de scene
fiindcă acolo trebuie de fapt să fie vorba
de imaginea sufletului lor
dacă nu ar exista îngeri nerăbdători să le spună
cum e în rai
imaginea perfectă a
unei monarhii
și nici n-ar arde focuri
în străfundurile iadului de dedesubt
unde aș fi putut pune piciorul
și nici alte altare-n cer decît
artezienele imaginației

25.

Azvîrlită deasupra
inima i se zbate răsucindu-se
gîfîind „Iubire"
peste zănatic dînd să-și tragă
răsuflarea din carne de aer
și cine să-i audă pieirea
printre tristele tufe
pe lîngă care gonește lumea
flecărind în asfalt și tîrziu.

Sînt în așteptare

Sînt în așteptare, se va prezenta cazul meu
aștept
renașterea uimirii
sînt în așteptarea unuia care
cu adevărat să descopere America
să se tînguie
aștept
să se descopere
un nou hotar occidental simbolic

aştept
Vulturul America
să-şi desfacă de-adevăratelea aripile
drept să zboare ca o săgeată
aştept
ca în Nelinişti
să piară
aştept
războiul
după care lumea să fie un loc sigur
apărat de anarhie
aştept
veştejirea de pe urmă
a tuturor guvernelor
aştept veşnic
renaşterea uimirii
(...)

17 — Tratat de inspiraţie — cd. 174

ENRIQUE FIERRO
(Paraguay)

Lange Strasse, Rostock

Lui Gonzalo Rojas

Orașul,
serenisim,
ne iluminează :
visează.
Iar noi visăm
că orașul ne visează.

Autumnală, algebrică : fragmente

Muzica
absurdă
a nopții
ce scrîșnește
și atîrnă
de umărul
muzicii
absurde
a nopții
ce scrîșnește
și atîrnă
de umărul
muziciiiii

* * *

Ochii lui Ducasse
și cîinele ce lătra
în capul tău :
pasăre
ce moare și renaște.

* * *

Disciplină :
umbra copacilor.
Selecție :
lumina lunii.

* * *

Tăcerea
e obseală.
Labirintul,
orizont.

* * *

Pieptul întreg,
casă rănită :
mînă tristă,
frunze clătinate de frig.

* * *

În orice parte
și în orice timp,
totul se află la locul său.

ALLEN GINSBERG
(S.U.A.)

Satul Teton

Perspectiva muntelui în zăpadă
Văzută prin aripile străvezii
ale unei muște pe geam.

29 noiembrie 1973

Măreția tristei țărîne

Celor duși
Erați aici pe pămînt, în orașe —
acum unde ?
Oase-ngropate,
gînduri în mintea mea.

*
* *

Brațe rupte, genunchi moi
80 de ani, păr rar, albit
fața mai ascuțită decît o știam
capul plecat, ochii mari
Cînd și cînd, asculta —

Îi citeam tatei Wordsworth, *Gînduri despre nemurire*
„...înceți nori de minunăție sosim
din lăcașul nostru, de la Dumnezeu...“
„Ce frumos“, zise, „și neadevărat“.

„Cînd eram copil, locuiam într-o casă
pe Boyd Street, Newark — Curtea din spate
era un imens loc viran năpădit de lăstari și iarbă necosită
mereu mă întrebam ce-o fi dincolo de copacii aceia.
Cînd m-am făcut mare am ocolit blocul,
și am aflat ce era dincolo în spate —
o fabrică de clei“.

18 mai 1976

*
* *

O să pățesc și eu la fel ?
Sigur că ai să pățești și tu la fel.

Au să mi se veștejească oare brațele de tot ?
Ei da, părul de pe ele se va scrumi.

Au să mi se înmoaie genunchii și-or să se îndoaie ?
Ai să ai nevoie poate chiar de cîrje.

Or să mi se vadă și coastele ?
O să-ți atîrne pieptul numai carne și os

Și dinții — ce-o să se-ntîmple cu ei ?
Au să-ți rămînă cei de dedesubt.

Ce-o să se-aleagă din oasele mele ?
Măcina-le-vor pietrele.

Poem...

Ce-i de făcut cu Moartea ?
Mai nimic
Să nu mă mai duc la şcoala nr. 6 în 1937, poate ?
Să-ngheţ timpul deseară, c-o migrenă la 13,45 P.M. ?
Să nu mă duc la-nmormîntarea tatei mîine-n zori ?
Să nu mă-ntorc la Naropa ca să predau poetica budistă la vară ?
Să nu mă las îngropat în cimitiriul de lîngă aeroportul
Newark, într-o zi ?

Tribunal auriu

În aşteptarea judecătorului, răsuflînd în tăcere
Deţinuţi, martori, poliţai —
Stenografa cască, îşi acoperă cu palmele gura

9 august 1978

Dar de Crăciun

M-am întîlnit în vis cu Einstein
. . . .
Ne-am aşezat în aer liber, ce vară universală
Să luăm o gustare, neveste de profesori
la Clubul de tenis,
întîlnirea noastră era veşnică, se-nţelege,
am dat să-i sărut pumnul,
ce gest nespus de imaculat
în comparaţie cu Bomba Atomică, de care nici n-am pomenit.

24 decembrie 1972

Cîntec uluru al stîncii Ayers

(In stil aborigen australian)

Cînd heleşteul roşu se umple apar peştii.
Cînd heleşteul roşu seacă peştii dispar.
Tot ce e construit în deşert se năruie.

Cablurile electrice rase de pe suprafaţa pămîntului.
Oamenii şopîrlă au răsărit din stîncă.
Oamenii Cangur roşu şi-au uitat propriul cîntec.
Numai un om cu patru bîte poate traversa deşertul de
Simpson
O ploaie întoarce praful roşu-verde cu frunze.
C-o picătură de ploaie începe universul
Cînd picătura se usucă, lumile se sting.

Blues al Tatălui Moarte

Auzi Tată Moarte, zbor acasă
Auzi, biet om, eşti cu totul singur
Auzi papă bătrîn, deja ştiu încotro merg

Tată Moarte, nu mai plînge
Mama este acolo, sub pămînt,
Frate Moarte, ai grijă de prăvălie.

Bătrînă Mătuşă Moarte Nu ascunde oasele tale
Bătrîn Unchi Moarte Aud vaietele tale
O Soră Moarte ce dulci gemete ai

O Copii Moarte respiră respiraţiile lor
O piepturi zguduite de plîns îţi vor alina Moartea
Durerea s-a dus, lacrimile vor face restul.

Geniu Moarte, s-a zis cu arta ta
Amant Moarte, trupul tău s-a dus
Tată Moarte, mă-ntorc acasă

Guru Moarte, cuvintele tale sînt adevărate
Maestră Moarte, îți aduc mulțumiri
Fiindcă m-ai inspirat să cînt acest blues

Buddha Moarte, cu tine mă trezesc
Dharma Moarte, mintea ta e nouă
Sangha Moarte, Moarte, vom sosi împreună

Suferința este născutul
Ignoranța a întristat
Adevăruri plîngărețe pe care nu le pot disprețui.

Tată Răsuflare, încă o dată adio
Nașterea pe care mi-ai dat-o n-a fost ceva rău
Inima mea se odihnește, vremea o va spune.

Declarație

Să-ncep spunînd că eu nu cred în suflet
Inima, vestita inimă, scriam acum 25 de ani
O, suflete nemuritor ! juvenilul poet Shelley exclamă
O, Eul meu nemuritor — habar n-avea
că nu crede în Dumnezeu. Nici eu nu cred.
. . . .
Poezia își abandonează la nevoie scheletul să se bălăngăne
în aer
ca Buddha, Shakespeare și Rimbaud.
Gravă, neavînd ce face cu legile, doar Cauza și Efectul, dar și
aici cu excepții
Lipsa cauzei și-a efectului nu e o garanție de înțelepciune.
și mai e Conștiința — ea confundă Sufletul, Inima, Dumnezeu,
Știința
Iubire, guverne și Coșmarul cauzei și efectelor.

28 ian. 1974

Colibă în munţii stîncoşi

I

Peste iarba cafenie
gaura în cauciucul negru de camion
se leagănă leneş între pomi.

Raze şi praf încă amestecate
din spatele unui camion
pe drumul noroios.

II

Aşezat pe-o buturugă cu ceaşca de ceai pe jumătate goală
soarele a coborît în spatele munţilor —
Fără ocupaţie.

Nici o Vorbă ! Nici o Vorbă !
Vorbesc nişte muşte în locul meu —
şi vîntul care parcă zice altceva.

16 sept. 1975
Boulder, Colorado

Nobile adevăruri

Odată născut
N-ai încotro, suferi
Toate se schimbă
Şi suflet n-ai.

. . . .

Există un Drum
Mergi pe el
Zbori opt paşi
În marea Roată

Privește zarea
Pînă în zare
Stai de vorbă cu cerul
Și fă ce spui

Fă precum soarele
Lucește-n cerul tău
Privește ce-ai făcut
Coboară și umblă

Șezi cînd te-așezi
Răsuflă cînd răsufli
Culcă-te cînd te culci
Umblă cînd umbli

Vorbește cînd vorbești
Țipă cînd țipi
Întinde-te cînd te întinzi
Mori cînd mori

Privește cînd privești
Auzi ce poți
Gustă ce are gust
Adulmecă ce adulmeci

Atinge ce atingi
Gîndește ce gîndești
Lasă lasă încet să se ducă
Pămînt Rai și Iad

Mori cînd mori
Mori cînd mori
Întinde-te lungește-te
Mori cînd mori.

17 octombrie 1975

EGITO GONÇALVES
(Portugalia)

Pre-America

Aici, din vremi uitate, de pe plajele noastre
tot sărutăm orizontul, întinderea mării ;
cu mîna streașină, tot așteptăm.

Am ridicat corturi, pîndind
ivirea vreunei pînze îndrăznețe,
avem darurile gata aliniate.

Acest perete ne împiedică apele
Sarea roade firele care-ar putea
Transmite rumbele necesare.

Îmbrățișăm noaptea cu mii de focuri,
tăiem pădurile pentru a-l ghida pe Columb,
Dar nimic nu eșuează dimineața pe aceste țărmuri.

Din recifuri se ridică atunci furia uraganului
acoperind țipete pe care le lansăm
și iarăși întunericul ne acoperă continentul.

Nici un ecou nou n-aduce vîntul
Murim încetul cu-ncetul în golul
a cărui pustietate ne e așternutul.

Coloană

Ieri noapte
— la o oră ce încă nu s-a stabilit —
a dispărut unul ce deținea un secret,
Familia l-a căutat în zadar :

nimeni nu l-a văzut, n-a lăsat urme,
s-a șters ca un nor în întunericul nopții.

Era un om calm prudent ;
avea o față comună, nu era arțăgos,
îi plăcea să se plimbe pe cîmp duminica,
obiceiuri simple, doi copii, licențiat în farmacie.

Omul care deținea secretul
nu s-a mai întors acasă să doarmă —
Familia îi caută acum țipătul.

ULALUME GONZÁLES DE LEÓN
(Mexic)

Grădină scrisă

În grădina pe care mi-o amintesc
suflă un vînt ce mişcă frunzele
din grădina unde
scriu acum.

În grădina pe care mi-o imaginez
suflă un vînt ce mişcă frunzele
din grădina pe care mi-o amintesc.

Iar în grădina în care acum
stau şi scriu
suflă un vînt ce mişcă frunzele
fără grădină :
armistițiu

de codru imaginar şi codru reamintit

dar şi frunzele verzi
din grădina în care scriu

dar şi foile albe
pe care scriu

şi ia ființă o altă grădină

Discontinuitate

O pasăre
în timp ce priveşti pe fereastră

cum ianuarie ia grădina

străbate aerul și duce
prinsă de retina ei
imaginea ta

și zboară atît de iute
se-ndepărtează atîția ani atîtea leghe
încît ajunge pînă-ntr-o țară pînă-ntr-o iarnă ce se confundă
în pădurea sa ninsă
printre albastrul frigului și tăcerii
lupul se-oprește și-ascultă

amestecat cu mareele subterane
urzitoare de primăvară
îndepărtata zvîcnire a sîngelui tău în această cameră

Ieși atunci în grădină
te înclini peste distanță
proaspăt deschisă între tine și tine

și ți-e teamă
să cunoști țara să nu fiți împreună
O clipă infinită

te aștept (Pasărea își schimbă spațiul
Lupul pierde urma foarte ușoară
a pașilor tăi în zăpadă) Te întorci

spre mine și intri în ochii mei
cu grădina și cu ianuarie
și privește-o că traversează cerul alb

Locuri

Nu știu unde se află acest copac
care mă face să mă aflu atît de departe
acum că se apropie

Nu știu dacă eu îl duc
sau el e cel ce mă poartă

Un fir din adîncul timpului său
trage de mine și mă tîrăște

în vreme ce trag de un fir
ca să smulg din adîncul timpului său

El sosește — copac întreg
Eu din mine lipsesc

Memoria ne schimbă locurile
fără să ne clintească

Cearșafuri familiale

În camera-i albă
între albe cearșafuri
a adormit

și visează
că doarme și visează
în camera-i albă

Se știe visînd
pentru că trupul său
în trupul său cade
infinit
și fără vreo mișcare

Și deodată sosește
în adîncul trupului
și-atunci se trezește
într-o cameră roșie
înăuntrul visului său

Știe că se trezește
înăuntrul visului său
fiindcă-i roșie camera
roșu tot albul :
cearșafuri și trup
Și iar adoarme
în visul său
    și visează

că în camera-i albă
se află adormit
visînd că se află
într-o cameră roșie
în care doarme și visează

Se știe visînd
fiindcă trupul său
în trupul său cade
și de la alb la roșu
și de la roșu la alb
infinit
și fără mișcare

Și deodată ajunge
în adîncul trupului său
în visul fără fund
la familialele
cearșafuri de frig
la visul nimănui

GÜNTER GRASS

(R. F. Germania)

Nu vă întoarceţi

să nu intri în pădure
în pădure e pădurea
cine umblă în pădure
căutînd copacii
nu va mai fi căutat în pădure.

nu te teme
frica miroase a frică
cine miroase a frică
e ademenit
de eroii mirosind a eroi.

să bei din mare
cu gust de mai mare
cine bea din mare
e însetat după aceea
numai şi numai de ocean.

nu-ţi ridica nici o casă
altfel eşti legat acasă
cine e acasă
aşteaptă pînă tîrziu
o vizită şi deschide uşa.

De-ale familiei

în muzeul nostru — vizitat de noi în fiecare
duminică — s-a deschis o secţie nouă.
copiii noştri avortaţi, embrioni palizi şi gravi,
stau acolo în nişte borcane simple
şi tremură pentru viitorul părinţilor lor.

Scurt circuit

în fiecare cameră chiar și la bucătărie am aprins lumina
vecinii șopteau : o casă festivă.
dar eu eram singur cu iluminația mea
pînă cînd s-a răspîndit greu mirosul de siguranțe arse.

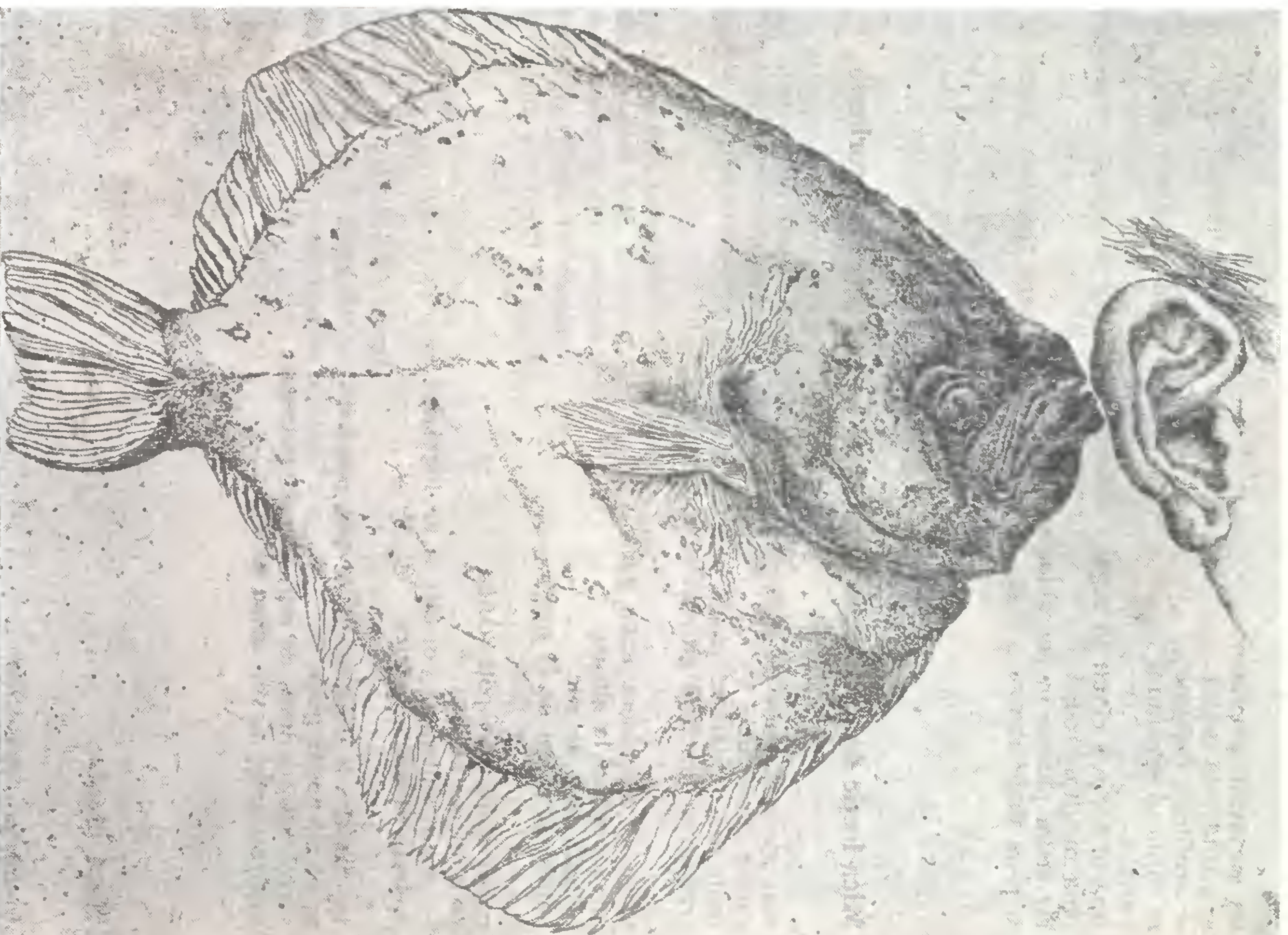
Punctualitate

cu un etaj mai jos
o tînără femeie
își bate copilul
din jumătate în jumătate de oră
de aceea
mi-am ascuns ceasul
și mă bazez exclusiv
pe mîna forte
de sub mine
și pe țigările numărate
de alături :
timpul meu e pus la punct.

Hrană pentru profeți

cînd orașul ne-a fost invadat de lăcuste
cînd ziarele au fost înăbușite și nu s-a mai găsit lapte
s-au deschis ușile temnițelor și s-au eliberat profeții.
Au început să se perinde pe străzi 3800 de profeți
aveau voie să vorbească liber și să se hrănească din izma
aceea cenușie numită de noi pacoste.
cine s-ar fi gîndit la altceva.

curînd după aceea s-a găsit din nou lapte, ziarele respirară ușurate,
profeții au umplut temnițele.

Desen de Günter Grass

Bătălie navală

un portavion american
și-o catedrală gotică
se scufundă reciproc
în mijlocul oceanului
Pacific.
tînărul vicar a cîntat la orgă
pînă în ultima clipă
iar acum plutesc în aer avioane și îngeri
și n-au unde ateriza.

Mica lecție de a deschide gura mare — sau jgheabul vorbește

cine vrea să scape de putrefacția
care a dus-o bine
mult timp îndărătul pastei de dinți
trebuie să deschidă gura și să expire.

vrem să deschidem acum gura
și să predăm la ghișeu
oribilii dinți de aur
smulși și culeși de la morți.

ca să scapi, să-i poți scuipa
pe tații cei burtoși
— acum sîntem și noi tați și ne îngrășăm —
trebuie să deschizi gura.

tot astfel vor deschide la timpul potrivit
și copiii noștri gura
și vor scuipa dinții de aur, marele putregai
tații bucuroși și vor scăpa de ei.

Noul bloc

în timpul săpăturilor
în martie
am dat de niște cioburi

preluate de muzeu.
televiziunea a filmat acest moment.

în timpul turnării fundației
în mai
un italian s-a băgat între cofraje
și s-a pierdut.
tocmai se vorbea de neglijența omului.

în timpul montării ansamblelor finite
în iunie-iulie
cineva și-a uitat oala cu toartă
în golul dintre pereții exteriori.
acesta e procedeul firmei Schlempp.

la fixarea conductelor
la sfîrșitul lui septembrie
au dispărut în dosul izolatorilor
fotocopii și alte documente compromițătoare
și s-a montat încălzirea centrală.

cînd s-a pus parchetul
înainte de-a veni zugravii
a fost ascuns sub parchet
trecutul șefului de șantier.
pe urmă parchetul fu sigilat.

iar acum
în decembrie
blocul cel nou e deja locuit
dar chiriașii se plîng de tot felul de zgomote parazite.
vor trebui să se acomodeze cu ele.

Limba lui Adorno

stătea în camera sa încălzită
Adorno cu limba cea frumoasă
și tot punea în mișcare limba cea frumoasă.

între timp urcară nişte măcelari pe scări
şi tot veneau pe trepte
şi se tot apropiau.

Adorno îşi scoase oglinjoara cea rotundă
cea curată şi rotundă
şi-şi reflecta în ea limbuţa.

măcelarii, la rîndul lor, nu bătură la uşă,
o deschiseră cu cuţitele lor
şi nu ciocăniră deloc.

Adorno era singur cu limba sa
singur-singurel cu limba
iar hîrtiile îi pîndeau de mult cuvintele.

cînd măcelarii părăsiră casa
mergînd pe scări în jos
purtară cu ei frumoasa limbă

mult mai tîrziu, limba lui Adorno
tăiată bucăţi în aspic
dorea să fie tot o limbă frumoasă

dar era prea tîrziu.

Baladă despre norul cel negru

în nisipul lăsat
de zidari
clocește o găină.

din stînga
de unde vine mereu trenul
apare acum un nor negru.

găina a mîncat suficient var
uitat tot de zidari
şi e fără nici o pată

norul e mulțumit de sine
crește din propriile puteri
și rămîne totuși consistent.

între găină și ou
s-a stabilit o legătură
tandră și serioasă.

cînd norul cel negru
se află deasupra găinii
se oprește așa cum obișnuiesc norii.

dar și găina stă
la fel cum stau toate găinile
cînd au un nor deasupra.

aceste lucruri
le-am văzut chiar eu
ascuns în spatele magaziei zidarilor.

nu, din nor n-a țîșnit
nici un fulger
să pună mîna pe găină.

și nici un vultur
nu s-a repezit
în penajul imaculat.

din stînga spre dreapta
aidoma trenului
a trecut norul și s-a tot micșorat

și nimeni nu va ști niciodată
ce s-a întîmplat
cu cele patru ouă de sub găină.

sub nor, în nisipul de lîngă zid.

Temere

eram foarte obosiți
cînd am vrut să ne întoarcem acasă
trecînd peste marele curcubeu

ne-am sprijinit de balustrada lui
temîndu-ne
că el ar putea păli dintr-o dată

eram foarte obosit
cînd am vrut să mă întorc acasă
trecînd peste marele curcubeu

m-am sprijinit de tine și de balustrada lui
fiindu-mi teamă
că amîndoi
ați putea păli.

Protecția animalelor

duceți pianul în grădina zoologică
repede aduceți zebra în camera de oaspeți
fiți prietenoși cu ea
se trage doar dintr-un pian Bechstein
și rumegă notele
și urechile noastre dulci.

Înlăuntrul eului

trăim într-un ou.
partea interioară a cojii am mîzgălit-o
cu tot felul de desene indecente
și am trecut acolo și numele inamicilor noștri.
sîntem clociți.

oricine ne clocește
va cloci și creionul nostru.
ieșind într-o bună zi
ne vom apuca îndată
să desenăm portretul aceluia care clocește.

presupunem că cineva ne clocește.
ne imaginăm niște zburătoare pașnice
și întocmim compuneri școlărești
despre culoarea și rasa cloștii
care ne clocește.

cînd ieșim din ou ?
profeții noștri din interior
se sfădesc pentru a intui în medie
perioada de clocire și
fixează o anumită zi X

din plictiseală și dintr-o necesitate adevărată
am inventat niște lăzi pentru incubație.
aveam foarte multă grijă față de urmașii noștri întru ou,
am vrea să recomandăm celei care clocește sus
brevetul nostru.

avem un acoperiș deasupra capului,
niște boboci senili ce sîntem,
embrioni cu cunoștințe de limbă.
vorbim toată ziua și discutăm
despre visele noastre.

dar dacă nu ne clocește nimeni ?
dacă această coajă nu va avea nicicînd o gaură ?
dacă orizontul nostru nu-i altul decît...

EUGÈNE GUILLEVIC

(Franţa)

Fapt divers

Merită să faci atîta zgomot
În jurul unui scaun ?
— Nu-i deloc o crimă.
Este de lemn vechi
Ce se odihneşte
Uitînd de copac —
Iar ranchiuna sa
N-are nici o putere.
El nu mai vrea nimic.
El îşi are propriul vîrtej,
El îşi e de ajuns.

Faţă

Ţară stîncoasă, ţară de mărăcinişuri, roci
Întărîtate de uscăciune.
Pămînt
Ca un gîtlej iritat
Cerînd lapte,
Femeie fără bărbat, colină
Ca un furnicar opărit,
Pămînt fără pîntece, muzică de aramă :
Faţă
De judecător.

Elegie

Noi am băut pe furiș
Din pahare neatinse
Un vin care putea să fie
Chiar pentru noi

Noi am băut pe furiș
În mijlocul mulțimii
Ce se înduioșa pentru soare

Asta se întîmpla la ieșirea din labirint
Iar mîinile ne tremurau ușor.

Delicii de azur stins pentru coline
Pentru vîrful copacilor
Și leneșul erete.

Avusesem ora noastră și ne gîndisem
Să protejăm pajiștile și toată întinderea

Noi am iubit pe furiș
Fiind siguri că nu te poți vindeca
De-atîta bucurie într-o fărîmă de timp.

MICHAEL HAMBURGER
(Marea Britanie)

Teogonie

O pană purpurie, pe zăpadă :
sus s-a ridicat pasărea,
care se hrănește în ger, cu lumină de lună
cîntă în triluri pe cele mai îndepărtate vîrfuri
nimeni n-o pîndește cu lațul, nimeni n-o jumoale,
nimeni n-o-nfulecă.

Un fir de păr de aur
găsit pe pernă :
femeia s-a dus, Diană peste frumusețea ei,
atinge cu absența-i podeaua așternută,
sfințind-o prin simplă atingere.

Trimitere

La revedere, cuvinte.

Nu v-am iubit niciodată :
mult mai dragi mi-au fost
lucrurile și locurile
și oamenii atunci cînd țineau gura închisă.

Duceți-vă și pierdeți-vă în lumea trăncănitoare,
fiți mai puțin decît nimic, un vacuum
din care sensurile vor fi absorbite, prin propria lor forță
împingîndu-se și respingîndu-se.

De aceea țin totuși la voi, cuvinte.
Autodizolvate, autodistruse,
voi creșteți adevărate
Spre ce? Spuneți-mi voi, cuvintelor.

Alergați și vă voi urma,
ca să nu vă prind niciodată
Întorceți-vă și voi fugi.
Așadar, la revedere.

Trandafiri, crizanteme

Tîrziu de zi, tîrziu de an.
Gerul stăruie afară, pe bună dreptate.
În grădină rupi tulpinele uscate, abia privindu-le.
Timp de intrat.
Timp de cules florile, doar acum,
Cărîndu-le înăuntru, vara și toamna făcute buchet
În pragul iernii, chiar și petalele trandafirilor împrăștiați,
Care nu se grăbesc să cadă.

O muzică lentă distingem
În spatele vîntului. Și crizantemele
Sînt un foc lent
Roșul închis pe care-l leagănă și dispare
Pentru galbenul ce radiază din centru
Aici uluitoare irizări, o mireasmă aspră
Ca de fum și dincolo
Culoarea cărnii, mătăsoasă, încordată în respirația-i dulce,
Întîrziind și amestecîndu-se.
Acum. Doar acum.

UFFE HARDER
(Danemarca)

Cum ai deschis o ușă

Este o chestiune
de a continua, zice,
o problemă de căutare
și uneori de găsire

Cum ai deschis ușa
cum ai ieșit pe ea
cum ai întîlnit prieteni
de partea cealălaltă
cum te miști liber

înainte de-a cădea noaptea
cu sălbăticia ei
cu liniștea ei

E o problemă
de perseverență
să încerci să faci altceva
să faci altceva
să încerci
zice
chiar dacă se lasă
noaptea

E ca și cum ai vedea
înverzind arborii
după o lungă iarnă.

Lacul Como, o carte poştală

Lacul cu grele păsări heraldice
vilele de-a lungul falezei
micile lor porturi tainice
scări secrete şi coridoare
atîtea grote şi tuneluri
socluri şi statui
1886 sau 1911
oraşele se numesc Tremezza Cernobbio
Dongo Como Cadenabbio Bellaggio
Colice Varenna Bellano Managgio
sub case lîngă lac clipoceşte apa
şi călugării în zona sacră
distilează tării
în timp ce corbii şed cocoţaţi în copaci
apa între maluri
este neagră şi netedă
şi grea ca şi cum ar căuta
fundul spărturilor
norii se pot ţine ca enorme dopuri de vată
într-un loc strîmt unde găi negre
se clatină în vînt
pe munţii spintecaţi de la nord la sud
pe care se zăreşte în zilele limpezi zăpada
mici ambarcaţiuni plutesc descărnate pe lac
ca scoarţe ori frunze
cu corturile lor
între palmieri
persoane patetice de marmoră aşteaptă
să revină ceva
şi ceva să reînceapă.

Permutări

Chipuri înaintează spre tine ca nişte mici cărucioare
elementele au tendinţa permutării :
piciorul străbate poarta înaintea vocii
sau vocea înaintea piciorului
întîlnirea vine înaintea persoanei
sau persoana vine fără cel ce trebuia întîlnit
Persoana vine înaintea înţelegerii persoanei
Sau înţelegerea persoanei înaintea numitei persoane
sau a alteia

Obiect

Un cerc
și un cerc și mai mare
iar în mijloc o toartă dar
pereții înclinați
nu sînt nici ei mai puțin importanți
baza și toarta și pereții și marginea
din care se soarbe
un lichid galben, brun roșietic sau verzui
cald aproape aerian
mai rece mai greu
pe margini unde se formează frecvent linii
plesnituri în
albul foarte fin
sau de-o altă culoare
se ține pe masă sau se transportă
prin aer
Dacă îndepărtezi ceașca
ceaiul va rămîne suspendat
ori mai degrabă va sta drept
într-un trunchi de con
ținut de aer din toate părțile

Autograful lui Uffe Harder.

GUNNAR HARDING
(Suedia)

Ianuarie 1970

ce ne-ar trebui nouă
e omul pliant
care poate fi pus într-o servietă
și uitat acolo, întocmai unui miner
ei au coborît clopotele
dar nimeni n-a băgat de seamă.
drumul sus
e barat de ziduri. puterea
există aici perpetuu
tradusă în matrițe
bormașini,
tîrnăcoape săpînd. petrolul
în boxe, barăci de lemn. oameni săpînd
în timp ce așteaptă. tu încerci să scoți
asta afară
s-o pui împreună,
dar viața curge în îmbinări
continue sub pămînt. nici o voce
nu poate fi auzită
dar bătăile devin tot mai puternice
și vorbesc că situația e calmă
și disperată dar că aerul condiționat
încă mai funcționează.

Aplecare în afara ferestrei

tu călătorești înainte, călătorești
spre casă numai ei
stau liniștiți
se mișcă înapoi
în afara ferestrei.

Adolescență

s-a întîmplat oare în 1952 în palatul sporturilor ? întreaga
clasă
făcea baie în apa verde
nu și-au mai adus aminte de asta
pînă azi
dar eu însă simt în nări mirosul puternic
de clor.
ne aruncasem
ca niște păsări prăfuite
din laboratorul de biologie. toate
ieșirile erau barate de
o femeie îmbrăcată în alb îngrijitoare
care ar fi barat întreaga lume
cu pieptu-i strașnic de
profesoară
și ofițer în rezervă. lege
și ordine, acolo chiar că nu era nimic altceva de făcut
dar ieșea aerul din bicicleta asistentului
Fürstenberg,
ce se dezumfla
și se pierdea —
pe toate găurile
exerciții
an după an
băieții în slipuri ca Tarzan
au țopăit în sus și-n jos
pe trambulină.
c-un țipăt ascuțit al vocii sale sparte
se aruncă în apă
să privească în liniște
picioarele fetelor. dar ele sînt toate
măritate acum
și se poartă de colo-colo în capoate
liliachii.

Dragoste în beciurile poliției

în întuneric cheagurile de sînge
de pe prosop nu se mai pot zări
în întuneric

mîinile lui îi frămîntă
trupul. mîinile ei
pe-al lui, la fel.
el are cizme de piele
precum și un uriaș baston
„dacă am face puțină lumină
am fi pierduți“,
șoaptele lui se agață
de beznă. trebuie
să zicem și noi
ce zice toată lumea
să găsim acele cuvinte care nu ne trădează. acum
totu-i mai simplu
o mașină
trece prin fața ferestrei
farurile
alunecă pe ziduri
scoțînd la iveală instrumentele de tortură
portretele generalilor.
își dă seama
că el e mort. fața îi
e înfășurată într-un bandaj alb

începe să desfacă încet fașa
cutremurîndu-se de asprul
interogatoriu al luminii
și spune :
„nu numai victimele
trebuie identificate,
ci și făptașii“

ea stă în profil
la fereastră,
cu ochii plini
de lacrimi.

20 iulie

în baie sînt gol
ca Apollo. fără nici o greutate
în apa verzuie. vulturul a aterizat. mă
gîndesc la Count Stauffenberg.
25 de ani de la ziua
eșecului,
servieta ta explodînd în cuibul
vulturului

n-a dat la iveală decît că
omul în buncărul lupului
a gîfîit din greu
în miez de vară. vulturul
a atins pămîntul e încă viu
ca orice om mic.
gîfîind întruna
fără o zi istorică. asta mă face să mă simt
nițel mai important în baie,
unde scriu acest poem,
ca și cînd ar fi începutul erei
spațiale. Hai să mă supun
erei băii.
dar nu te pot uita
Count Stauffenberg
dezastrul tău acea zi
cînd vulturul
și-a lăsat urma-ghearei
în Oceanul Pacific.

Für Jannet Persson

heute ist es strahlende Sonne
und wolkenloser Himmel. Gramatica
germană
e mereu invariabilă
precum vechii colegi de clasă. noi
am avut odată o colegă de clasă
numită Jannet Persson
care scria scrisori
către jurnalul de cinematograf
întrebînd
cum poți ajunge stewardesă. der Himmel
ist so blau. n-am fi crezut niciodată
c-ar putea fi ea. astfel
mulți sînt care niciodată n-au făcut asta. mîinile
voastre au fost prea mari
prin spărturile zidului
în gimnaziu noi încă mai privim
spre cer. acolo sus
stăpînește
Lufthansa. aici jos
voi vă transformați încet
în cenușă
protest lipsit de speranță
împotriva singurătății.

Seamus Heaney, fotografie de Fay Godwin

SEAMUS HEANEY

(Irlanda)

Un vis de gelozie

Mergînd cu tine și c-o altă femeie
într-un parc, gazonul murmurînd
își trecea degetele prin tăcerea noastră
și copacii și-au deschis într-un nesperat
luminiș umbros unde ne-am așezat.
Vorbeam de dorință și de gelozie,
conversația noastră — o tunică moale
sau o fată de masă albă de picnic întinsă
ca o carte a bunelor maniere într-un hățiș sălbatic.
„Arată-mi", i-am spus prietenei noastre,
„rîvnita stea nalbă din pieptul tău",
și ea a consimțit. Nici aceste versuri,
nici prudența mea, iubirea, n-ar putea vindeca privirea-ți rănită.

WALTER HÖLLERER
(R. F. Germania)

Cintec pentru Florian, de cintat cînd îţi sare ţandăra

Un păun
Pe-o bancă-mi zace,
O cucoană —
Albastru-l face.

Şi păunul :
Doamna mea,
Nu albastru,
Roş aş vrea.

Vînătorul curţii
Vine
Îi dă puşca :
Na, mă, ţine.

Roş ca racul
El tresare,
Vînătorul
Că şi moare.

Şi păunul
Iute-n barcă.
Purpuriu tot lacu-i
Parcă.

Uf, ce spaimă-a
Tras păunul.
Nu-l mai prinzi
Să tragi cu tunul.

Cap de comunicare II

Cînd ridica receptorul
și forma numărul ezitînd
dacă să-l mai formeze și atunci
numai ce auzea — ti-ti-ti —
și apoi o voce prea bine dispusă, prietenoasă
articula :
„Da, alo“ — „alo“
Festivalurile treceau
„Da, alo“
Rundele fericirii se perindau
„Alo“
Apropierea pe care-ar fi voit-o
ar fi voit-o —
„Da, alo“ — „Alo“
Nu zicea nimic — încet
punea receptorul în furcă.

Șansele lui Gessler

pentru Günter Eich

nu mă gîndesc la date

semnele făcute în mașină
se apropie vor să fie mai aproape
au o singură ocazie și
doar la ceasul prînzului și
sînt copleșite și
el nu mai vine și
se mișcă face semne
e din ce în ce mai copleșit acoperit
indispus

să ridicăm din tropăit
un desen luminos fețe trecătoare
alunecă mai fluieră vine
cu idei — liniștit
întreabă —
spune
da, spune
da, voi răspunde oricum

iese din cameră cu frică
  se aşază pe scaun cu frică
    vede soarele înceţoşat cu frică

vezi, se teme şi nu fără temei
il înconjură
frunze
il apasă
slove
se tot uită în ochii larg deschişi

lucrările sale de mari proporţii
bara pentru pălării păpuşi uriaşe
le controlează utilitatea

deja pe atunci Gessler a devenit nepopular
printr-o povestire
a contravenit mitului
deoarece a glumit cu pălăria în proţap
destul de modern

„cine apreciază pălăriile pe capetele regulate
să nu aibă nici un fel de bănuială în faţa barei"
femeile i-au plăcut mai mult decît se obişnuieşte

Tell nu ştia de glumă
Tell era cu idilele
aidoma dramaturgilor
care au stricat şansele lui Gessler ruinîndu-l
pe Gessler

Acţiune

pentru G. C. L.

printr-un sistem de canale
pe urmele raţiunii săpînd
abecedarul
prin intermediul a două canale
sau prin sistemul întreg

să pătrunzi cu convingere
să străbați aplauzele
picurînd prin
toate spărturile

e o caniculă grozavă
încît te apucă și credința ; ar trebui
să-mi traduc trăsnetul ; cît de mult
depind
noțiunile noastre
de acest semn trăsnit !

Discurs

să-ți fi tras o piele cinstită pe față
să te fi pudrat ochii să-ți fi împăiat
sufletul din tine cu pene colorate
și tot luînd-o
prin această țară a tragediilor
mut ca peștele
chiar și la tăierea pruncilor și încurajat
și de alte vorbe ciudate
să nu-mi povestești
că te-ai luat mereu după starea de agregare
a simțurilor, atunci cînd fluturai
niște idei confuze sub sacrul stindard
sub bolta de oseminte și
în timp ce scoteai tot felul de ofuri.

Pentru Charles Olson

asta s-ar întîmpla
dacă ai descoji
ceapa
una și una și una dintre
posibilități
oricum

te-ai alege și cu distracția
şi cu lacrimile
pentru că toate cojile
nu fac la un loc
o ceapă întreagă
trebuie așadar
s-o tot iei
de la început
aşa ceva se numeşte se numeşte şi se numeşte
a face ceva

Pentru A.A.S.C.

o mare plină de naufragiați
nu e suficientă
o carne plină de viermi
nu e de-ajuns
cu starea vremii și cu hrana
să tot încerci să potolești de trei sute de ani
mase largi grupuri
soldați și societăți de binefacere

TED HUGHES

(Marea Britanie)

Teologie

Aș, șarpele — n-a-mpins-o
Pe Eva către măr.
Toată povestea asta
E trasă rău de păr.

Adam a mîncat mărul.
Iar Eva pe Adam.
Iar șarpele pe Eva.
Iar noi — în burdihan.

Și mistuie cel șarpe
În rai, cînd doarme dus.
Zîmbind colțat aude
Ocări de Cel de Sus.

Examen în ușa pîntecului

Cine e stăpîn pe piciorușele astea ? Moartea.
Și pe fața asta zburlită și neagră ? Moartea.
Și pe plămînii ăștia tot gîfîind ? Moartea.
Și pe nelipsita haină de carne ? Moartea.
Și pe aceste oribile măruntaie ? Moartea.
Și pe mizeria de sînge ? Moartea.
Și pe ochii ăștia chiorîși ? Moartea.
Și pe limbuța asta spurcată ? Moartea.
Și pe somnoroasa trezire ? Moartea.

De căpătat ? De furat, sau reţinute pentru judecată ?
Reţinute.

Cine-i stăpîn pe tot pămîntul ăsta de ploi şi stînci ? Moartea.

Cine este stăpîn peste toate ? Moartea.

Cine e mai tare ca nădejdea ? Moartea.
Cine e mai tare ca vrerea ? Moartea.
Mai tare ca iubirea ? Moartea.
Mai tare ca viaţa ? Moartea.

Dar mai tare ca moartea ? Păi, cum, eu !

Treci, Cioară !

Împărtăşania Ciorii

Ei, zise Cioara, cu ce începem ?
Dumnezeu, extenuat de creaţie, sforăia.
Pe unde ? zise Cioara. Pe unde mai întîi ?
Umărul lui Dumnezeu era muntele pe care şedea Cioara.
Hai, zise Cioara. Să vedem care e situaţia.

Dumnezeu zăcea, stîrv imens cu gura căscată.

Cioara rupse din el o-mbucătură şi-o-nghiţi.

Oare acest cifru o să se dea de gol măcar digestiei
Neajuns de auz şi de puterea minţii ?
(Şi a fost prima glumă.)
Chiar s-a adeverit, şi de-o dată ea a fost mult mai puternică.
Cioară, hierofant, încovoiat, de nepătruns.
Pe jumătate împărtăşită. Amuţită.
(Numai spaimă.)

Ted Hughes, fotografie de Fay Godwin

Pisica şi şoarecele

Pe vîrful chilug, în plin soare,
Şoarecele ghemuit se holbează
Şi nu cutează.
Timpul și o lume
Prea bătrînă să se mai schimbe, pînă hăt, departe —
Codri, sate, cătune — cîntecul toropit
Al vieţii ca o somnolenţă.
Ori cu două
Picioare, ori cu patru, ce se mai ghemuiesc rugăciunile !
Fie în ochiul lui Dumnezeu, fie în ochiul pisicii.

SHINABU ITOMI

(Japonia)

Vaza

Vaza pe care o țin în mînă
Nu are încă o formă
Dar a și început
Să facă umbră.

Cuțitul ruginit

Un cuțit ruginit
Roșu, grozav de roșu
Îl răsucesc în inimă
Pentru a o face să înțeleagă.

O arunc în drum :
Inima începe să se topească.

În vara fierbinte
Inima moare,
Arzînd fără lacrimi.
Fără milă,
Privesc la ea cum se mistuie.

Scuip tot ce e uscat.
Niciodată oare
N-o voi mai îmbrățișa ?

LÊDO IVO

(Brazilia)

Începutul verii

Așa începe vara : muștele zumzăie
și pietrele strălucesc
și rumoarea lumii ne urmărește
sub formă de dune și năluciri.

Şi se întîmplă ca la căderea nopții,
ziua să se prefacă în intangibil
sîn dezvelit, rival cu soarele stins.
Şi greierii cîntă și trenurile trec.

Viața, albină fără miere, zumzăie în lumină.
Iar muștele sîcîie trupurile
îmbălsămate de vară.
Şi în crînguri troznesc primele incendii.

Omagiu unui semafor

Semaforul acela lîngă mare, în copilărie.
Întotdeauna am iubit lucrurile care arată ori semnifică ceva
— tot ceea ce, în tăcere, e limbaj.

Uzurpatorul

Cînd te sărut, îți caut forma.
Chiar și-n miezul voluptății,
vreau să mă orienteze sculptura-ți exactă.

Femeie năucită, nu vei simţi nicicînd
imensa greutate a iubirii
pe albul tău pîntec.

Am uzurpat ziua şi stelele ei.
M-am ascuns în claritatea ta.
O, iubire a formei, adevărata mea dragoste.

KAREL JONCKHEERE

(Belgia)

Dincolo de dicționar

În Elveția un munte nu-i decît un munte.
În pădurea ecuatorială un copac nu-i decît un copac.
De la Eva la Ave, femeia-i doar o femeie.

Dar muntele în fața casei mamei
care n-a văzut niciodată un munte
Dar copacul în fața unui iglo în Groenlanda
Unde nu s-au pomenit niciodată copaci
și o femeie la Cayenne
unde n-o mai poți zări de vreo douăzeci de ani
înseamnă chiar un munte
chiar un arbore
chiar o femeie.

Precum lacrimile acestui copil înseamnă pentru mine
mamă,
eschimos,
ocnaș,
într-adevăr lacrimile unui copil.

Statuia lui Ovidiu la Constanța

Plouă peste vechiul Tomis
Și graba noastră te neglijează.
N-am văzut decît un spate ud
Scoarță coclită,
Ultimă metamorfoză.

Karel Jonckheere

Odinioară rătăceai pe-aici.
Sînt două mii de ani
De-atunci.

Marea Neagră își purta deja numele,
Întunecată în furtună,
Augustus te-a exilat aici :
Nimeni nu mai știe de ce.

Și cît ai mai scris,
Scrisori implorînd iertarea,
Scrisori către amici anonimi.
După noian de ani
O mînă îmi întinde una.
O citesc imediat
Dar mașina virînd face să joace literele.
Un cuvînt rămîne totuși lizibil :
Peste tot și mereu :
„Tristia“.

Confuzie

Fața îi visa doi ochi.
Ochii îi visau vederea.
Nu se înșelau unul pe altul
Ei nu se puteau privi.

Fața care știa vorbi
Plîngea cîteodată cerînd lumină
Ochii n-o puteau auzi
Și biata față plîngea.

Dar ochii își cunoșteau lacrimile
Chiar și aceia care n-auzeau, nu zăreau
Iată, ziceau ochii,
Acest flux poate că-nseamnă-a vedea.

Nu s-au înțeles niciodată
Fața asta prea plîngea mult
Dar ochii erau mulțumiți
Și plîngeau și ei întruna.

VITALI KOROTICI
(U.R.S.S.)

Perpetuum mobile

Se chinuie oamenii să inventeze
O mişcare veşnică,
Dar ea există pe lume demult.
Are ochi calzi, luminoşi
Şi două mîini.
Se numeşte eu, se numeşte tu.
E veşnică, precum viaţa.
Curcubeu prin vreme şi-a împreunat mîinile
Care nu se supun vremii.
Viaţa e veşnică.
Mişcarea veşnică
Poartă adevărul din gînd în gînd,
Neatins de legile tristeţii.
E eternitatea mîinilor curate.
Această mişcare
A eternizat fiinţa umană.
Oamenilor nu li-i dată moartea,
Nemernicia doar e veşnic muritoare.

GERRIT KOUWENAAR
(Olanda)

Astăzi

Soarele răsare la 5,33 a.m., soarele apune la 8,37 p.m.
în cea mai mare parte lumină brize variabile
parțial înnorat
uscat și cald

la olandezaal iwri, un călător
a pus pe masă 600 000 DM în bancnote
pentru un gulden de argint

greva minerilor din valea ruhrului
va înceta mîine, lefurile
în creștere cu 100 DM la oră

născută astăzi, rachel miriam
fiica domnului și doamnei

luna răsare la 2,27 p.m., luna apune la 6,20 a.m.

Poetry International, Rotterdam 1979. Printre cei prezenţi : Abraham Sutzkever, Czeslaw Milosz, Vasko Popa, Daglarča, Eugène Guillevic, Marin Sorescu, Carlos Alvarez, Shiraishi Kazuko, Gerrit Kouwenaar.

MICHAEL KRÜGER

(R. F. Germania)

Noua mea locuință : o casă veche

un nou etaj
o altă lume : eșecurile
se petrec la parter.
și unicul porumbel
împinge cerul subțire
în direcția ghinionului. și zboară
țipînd.
orice umbră e o tragedie
întreagă : în aceste case ai voie
să mergi pe cont propriu
așa păzit și înșelat cum ești.

Scaunul de lucru

ascultă
scaunule : n-ai voie
să-ți schimbi viața, toate suferă influența ta.
și școala ta dură !
neiertător
mă silești să iau loc
stînd jos lumea mi se transformă
se mărește văzînd cu ochii
umilirea pierderea demnității
agitația euforia alternează
o dată cu schimbarea
poziției
ține drepte propozițiile
din spatele meu, scaunule,

căci mie nu-mi mai rămîne altceva,
încovoiat cum sînt,
decît să concediez arogant
fiecare cuvînt în parte.
și ia mai lasă-te de glume, scaunule,
atunci cînd nimic nu ne iese
glumele tale răsuflate
stau pe propteli nesigure
lasă-mă să plec sau ține-mă pe loc
dar să nu-mi spui povești despre gloria
din viața de lemn.

Duminică, 15.I.'78, ora 16,30

o plimbare
eșuează
pe stradă
nu-i nimeni.
nu-i zăpadă.
o absență sură
răspîndită printre lucruri.

ultimii locuitori
tocmai au părăsit
cartierul
în urma lor
n-a rămas mai nimic

cerul bavarez numai și numai el
ține casele în picioare
care din cauza efortului
se conturează ca niște dîre albe

în sfîrșit
se prăbușesc

sub noi se află acum
materiale de război, produse pentru reconstrucție,
niște idei minuscule te încălzesc,
ele sînt dintr-un material ce se poate frămînta.

un pat solid
pentru amprentele
corpului nostru prăbuşit deodată

dar pătura
deasupra noastră
va fi prea subţire
şi incomodă : un joc de copii
pentru arheologia
viitorului.

în astfel de zile
zadarnic te-ai osteni să dai impresia
că mîine
ar putea începe o nouă zi.

Despre speranţă

am vrut să surprindem speranţa,
iar atunci cînd ea
ar fi rămas descumpănită :
să surprindem clipa de revoltă.
ne-am pregătit
pentru un drum lung.
ne-am pus în gardă
împotriva căldurii şi frigului.
hrana apăsa greu
pe umerii noştri : s-a surpat.
istoria, educaţia.
capacitatea, deziluzia,
o groază de literatură.
de ieri ne-am întors
obosiţi
cum era de aşteptat
şi flămînzi.

imaginile
nu sînt încă developate
rezultatele
vor fi comunicate.

Fără cuvinte

tot discută despre insuficienţa
soluţiilor, bărbaţii aceştia
din faţa ferestrei mele.
asta se vede limpede
urmărindu-i cum gesticulează.
gesturi prosteşti, agasante
şi pline de nerăbdare.

privirea lor scrie cărţi
avînd drept sursă strada.

pradă cîte unui acces sfîşie propoziţiile
le fac bucăţi-bucăţele : pe un braţ ţin
motivele, pe celălalt poartă
dovezile.

cît de compromişi arată ?
ce fel de ceremonie respectă ?

acţiunile războinice s-au terminat
textul continuă, acum îşi strîng
uşuraţi mîinile
bărbaţii din faţa ferestrei mele

e începutul romanului lor
dar asta oricum nu contează.

Poezie de dragoste, duminica a patra

asta ţi-a fost dorinţa
să stau aici ca un prost
şi să nu ies
din aerul îmbîcsit
al duminicii ?
am şi început
să nu mai spun nimic.

tăcerea își astupă spasmodic
ambele urechi văzînd
ca într-un film mut
cum trosnesc fără jenă lacrimile
din scrisorile vechi.
dacă asta ți-a fost dorința
înseamnă că a fost împlinită.
vremea privește mișcată
cum se împletesc picioarele
începe ploaia
la sfîrșit
după cuviință.

Poezia de apoi

semnele vorbesc
o altă limbă

cu acest drept
ne-am bazat prea mult
pe ambiguitatea lor.

acum sîntem jigniți.
și din nou taciturni

ne-am împotmolit
pe scaunele altora și scormonim
degeaba în munți de hîrtie. multe lucruri
au fost puse în ordine.

chiar dacă nu cu mult timp în urmă
așa ceva părea o goală promisiune.

OMAR LARA

(Chile)

Peisaje

1

Încep prin a spune :
văd niște porți strîmbe
niște perdele trase
ferestre vopsite într-un galben spălăcit
un cap aplecat peste o carte sau asupra unui copil
sau peste propria-i gîndire ce îl azvîrle
în jos.

2

Surd aud rumoarea lumii
ce-am gîndit mereu a fost rumoarea lumii
mașinăria-i intimă
viespi îndepărtate
un zgomot instalîndu-se
ca o durere de cap.

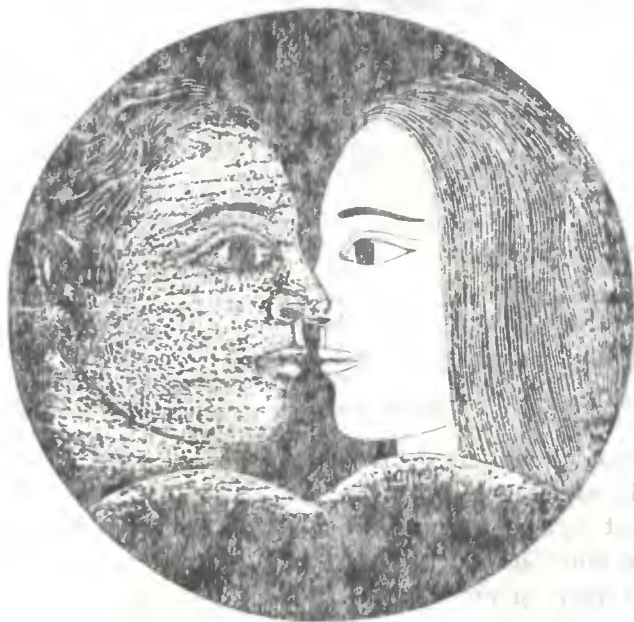
3

Iubesc dulcele privilegiu al absenței
certitudinea aerului
posomorîrea fețelor
gura strîmbă sieși dușmană.

4

Într-un minut situația e alta
pămătuful zilei scutură praful negru
(toți ar vrea s-o creadă)
cineva mănîncă un măr
și ronțăitul dinților inaugurează delirul.

OMAR LARA

POEMAS

Coperta unui volum de poeme al lui Omar Lara

Poem optimist

Pot muri la şase după-amiază
Acum sînt încă viu

Pot fi supravieţuitorul singuratic
Al marelui cataclism
Dar exişti tu

Poţi exista şi poţi trece fără să mă vezi
Dar exişti şi mă iubeşti
Mă poţi iubi dar totul ne desparte

Poate că da
Poate că nu.

Mamă, pămîntul e uriaş

şi soarele e încă şi mai mare
mamă, soarele este foarte mare
dar stelele sînt încă şi mai mari
mamă, stelele sînt fără de margini
dar la fel vor pieri şi ele.

PHILIP LARKIN
(Marea Britanie)

Dusul

Vine şi-o seară
Peste cîmpuri, una necunoscută
Fără nici o lumină.

De departe pare de mătase, dar
Trasă pînă la bărbie
Nu ţine de cald.

Unde-o fi dispărut copacul care lega
Cerul cu pămîntul ? Ce e sub palmele mele
Şi nu pot să pipăi ?

Ce-mi apasă atît de greu mîinile ?

Flecărind în pat

Vorbele în pat ar trebui să-ţi vină mai uşor,
Se doarme împreună de-atît amar de vreme,
Simbolul unei perechi cinstite.

Totuşi tăcerea e tot mai apăsătoare,
Afară neliniştea neistovită a vîntului
Clădeşte şi spulberă norii pe cer.

Philip Larkin, fotografie de Fay Godwin

Și turnuri de întuneric se înghesuie la orizont.
Cui să-i pese de noi ? Cine să știe de ce
Atît de departe de singurătate

E parcă și mai greu să găsești
Acele cuvinte deopotrivă de adevărate și blînde
Sau măcar nu tocmai neadevărate și nu tocmai crude.

Zile

La ce-s bune zilele ?
Să locuim în ele.
Sosesc, ne trezesc
Mereu și mereu.
Sînt pentru fericire :
Unde să stăm dacă nu în zile ?

Ah, răspunsul la întrebarea asta
Cheamă și preotul și doctorul
Cu hainele vîlvoi
Fugind peste cîmpuri.

LIUBOMIR LECEV

(R. P. Bulgaria)

Capriciu nr. 1

Dacă voi face carieră cîndva
(Şi se zice că e inevitabilă)
Dacă mă voi cocoţa atît de sus
Încît mi se va telefona încontinuu
Voi aranja atunci moartea
ca secretară.

Şi cînd veţi dori să-mi vorbiţi
Vă va răspunde că nu sînt acolo.
— Totuşi, vă rugăm...
                    Acum un moment....
— Nu ! va zice ea.
                    Nu e !

Şi-n acest timp interminabil
Eu voi privi pe fereastră
Cum pică frunzele,
Cum înverzesc.
Turla îndepărtată a bisericii, ca o ceaşcă
De cafea răsturnată
Pentru a se ghici destinul în zaţ...
Mă voi uita la tinerele fete studiindu-se
În uşile de sticlă
Şi la voi care credeţi că eu nu mai exist.

Capriciu nr. 5

Teribile
Ce teribile sînt
Cuvintele

Pe care le rostim din obișnuință.
— Te iubesc !
— Eu și mai mult !
— Îți jur !
— Pe cuvîntul meu !
Sînt condamnările noastre la moarte
Sentințele pe care le semnăm de bună voie
Și care sînt fără apel.
Moartea !
Moartea !
Moartea !
Moartea prin tandrețe !
Moartea, cuvintele care nu spun nimic !
Nu !
Rămîi mai bine culcată ca un timp fără furtună
ca un idol de ger.
Taci,
frumoaso.

Capriciu nr. 2

La naiba !
Ce lume veselă
Și amabilă.
Aproape că îmi aduce aminte
De casa spînzuratului.
Și mă distrez !
Hoinăresc pe străzi
C-un ștrengar de amic
Care scornește un joc cam răutăcios —
Să ne uităm întîi la chipul femeilor
Și apoi să le ghicim picioarele.
Joacă fiecare pentru el.
Și mă distrez !
Dar am chef să vorbesc și de funie !
Ah... tare-mi stă pe limbă să vorbesc de funie !

(1968)

Liubomir Levcev

Balada femeilor obosite

Iată-le femeile obosite,
în stație, în fața uzinei,
așteaptă un amant mereu în întîrziere :
Autobuzul.

Se lasă noaptea, rece.
O știre fluorescentă
izbucnește dintr-un difuzor
și se transmite din stîlp în stîlp :

„Drumul se va face de-argint...
Drumul se va face de-argint...
Drumul se va face de-argint...
Pînă la capăt, pînă în punctul terminus.“

Şi iată-le, femeile acestea ameţite şi istovite,
atît de istovite,
încît nu mai au, la căderea nopţii, puterea
de-a deveni frumoase.
Au cernut pietriş printr-un ciur pătrat,
au frămîntat pîinea de beton
(Varul coagulat le străluceşte în păr)
Şi de asemenea...
Ele-au dereticat cerul,
au alăptat soarele,
l-au culcat...

Autobuzul soseşte,
le cuprinde şi le înghesuie.
Dorm în picioare.

Se clatină.
Surîd...

Mame-ale noului acoperiş,
voi mame-ale universului,
vă sărut visul
de care nici nu vă mai aduceţi aminte.

MICHAEL LONGLEY
(Irlanda)

Maestrul de ceremonii

Bunicul meu, maestru de ceremonii înnăscut
(„Fetelor ! Băieţi ! Hai luaţi-vă partenerii la un dans milităresc“)
Îşi alungase de-acasă singurul fiu, tristul meu unchi, redus mintal
Bun doar să se înroleze în somn în Marele Război
Şi care niciodată n-a pus mîna pe-o puşcă, pe-o baionetă, în schimb
Tot urca încet, în urma celor cu tărgi
Şi aduna mădulare de om într-un sac doldora.
La bătrîneţe bunicul şi-a retrogradat carnea sa şi sîngele său
Şi peste răbojul cu socoteli („Cincisprezece doi, cincisprezece patru,
Şi una la bilă“) îmi spunea mie Lionel. „Iartă-mă, am greşit.
Mi-era mintea la alt nepot“. I s-a rostogolit capul în zona neutră
dintre poziţii.

To Marin
you are in
the middle
M F Powers

Desen de M. F. Powers (M. F. Powers, M. Sorescu şi M. Longley, la Belfast, în 1983).

Printre păsări de apă

Iar între noi și-un vînt răscolitor
Stau piedică doar aripile lor.

Verzui-albastru ou de rață-alene,
Crește eclipsa soarelui cu pene.

Mi-ești simțul-vremii, crestele-n vîltoare,
Să-mi fie trupul tău ascunzătoare.

Poeți în război

Întregi erau trupurile soldaților-poeți
Moalele capului redeschis de șramnel
Boabă de grindină topindu-se
Pe măsură ce înainta spre fundul fîntînii, ori un țînțar
A cărui umbră stăruie pe buză.

Năvala aerului le tăiase răsuflarea
Și parcă perdelele s-au dat într-o parte
Lăsînd întunericul să inunde brusc dormitorul
Unde fiecare vorbea despre sfîrșitul războiului.
Și de-atunci pentru ei e mereu ultima săptămînă de front.

Emily Dickinson

Emily Dickinson, răsări în minte.
În faptul zilei te-ai trezit să scrii,
Gătindu-te ca pentru poezii.
Spre elocvență pasu-ți auster
Străbate grele-odăi — și spre cuvinte :
Fereastră larg deschisă spre mister.

În casa ta din Maherst Massachusetts,
Deși sub cheie, care le-o fi vina?
Poemele sînt peste tot ca praful.
Asupra lor întîrzii cît lumina
Și-n timp ce-mbătrînești, le crește vraful,
Treptat, ca florile și ca rugina.

Autoportret

Stră-străbunicul meu cu frac și joben s-a-mpiedicat
De prag, ţigara încă îi mai ardea
Cînd conturul trupului său desenat cu creta pe podea
S-a ridicat de-o dată străbătînd odaia, și devenind eu.

Între timp fiul își și irosise viaţa,
Tot așteptînd numirea de Primar al Universului.
Se sufocase la un cuvînt ceva mai complicat
C-o-mbucătură oprită-n gît.

Am venit pe lume ca geamăn,
Împins de celălalt, un adevărat provocator de avorturi,
Îndemnat la sărituri sinucigașe și gin cu cuișoare.
De-atunci mi-e celălalt un înger păzitor.

Cad ţintă înapoi spre plugarii Marelui Cîmp.
În ochi de mlaștină răsfrîng un cer străin.
Mustăţile-mi ascund tot ce rostesc
Mi-s necitite vorbele pe buze.

Seama poate v-aţi dat, eu n-am mîini frînte
Întreg la aripi ca liliecii și păsările
Ce spun iese din gîtlej de privighetoare,
Am corzi vocale de urangutan.

Ziua morţilor

E ziua morţilor. În loc de cap
Gulia
O tăietură, două triunghiuri, o groapă.
Și creierii întinși pe masă.
Un muc de lumînare — iată și sufletul.

ARTUR LUNDKVIST
(Suedia)

În toiul verii

E toiul verii, vremea secerișului —
Ia te uită : țărăncile vin la rîu,
printre copaci își scot de pe ele țoalele
lăsîndu-le să cadă în iarbă.
Apoi își îndoaie trupul alb
și se scaldă printre nuferi,
apa le saltă sînii tari.
Se întorc pe mal
își storc apa din păr,
lăsînd soarele să le zvînte trupurile.
O, femei, deznodați-vă coadele blonde.
Draiade dezbrăcate, duceți-vă-n sat
dăruind din bucuria trupurilor voastre,
oferind plenitudinea anotimpului,
această noapte de vară, din toiul secerișului.

* * *

Văd un naufragiu într-un ochi,
îl văd cu toată claritatea deși e un naufragiu
foarte mic
(ori e ochiul prea mare ?),
valuri imense aruncă nava dintr-o parte în alta, o
sparg și o mătură munți de apă,
pare deja pierdută, dar se ridică iarăși, cutremurîndu-se
rămășițele distrugerii sînt tîrîte, iar vasul rămîne
jupuit, se simte despuiat și abandonat,

oamenii sînt aruncați pe punte, negri și mici ca niște furnici,
și de aici sînt scuipați sau măturați de apă,
dau drumul șalupelor și sînt striviți ca niște
coji de nucă, ori se scufundă și dispar.
Nu pot face altceva decît să privesc, să fiu martor
la ce se întîmplă,
să încerc să-mi amintesc de asta, să simt ceva,
dar e greu să simt ceva pentru niște lucruri atît de imfime
deși se văd foarte clar
(ori e ochiul prea mare ?).

*
* *

Mugetul sirenei ar trebui să fie
pentru noi un strigăt de triumf care să taie
spațiul roșu de sînge iar nu
plesnitură de bici ce ne scutură spinările ostenite.

Ar trebui să fim veseli creatori (creatori de lucruri de tot
felul și minunate) iar cu mașini obosite ce lucrează cu mădu-
lare greoaie și ochi morți și-un suflet căzut ca un jeratic
pe jumătate stins, pierdut în adîncimi.

Adîncul vieții noastre e negru ca noaptea și stelele sale sînt
rare și palide — o, ar trebui să fie albastru și luminat de
soare să fie !

Poetică

I

Ce greu îi e poemului să fie macara,
Poemul preferă să se ocupe de insignifiant
de ce-i aproape imperceptibil, de ceea ce nu cîntărește nimic
Firicelul de iarbă în vînt este însăși limba poemului

iar petala care-a-ncercat să se prefacă-n aripă
și cade fîlfîind
recunoaște poemul, mișcarea-i, viața lui care cade.
Picături ce abia reflectă imagini minuscule,
mușchiul ca salivă uscată pe-o stîncă,
firicele de paie ce se rostogolesc tîrîte de vînt
linia verdelui intens al cocleii
ce înconjură robinetul din coridorul unei școli,
secerătorile vrîstate cu găinaț de păsări,
un smoc de păr blond de femeie prins într-un gard de spini albi
înnegriți de iarnă :
toate astea le strînge poemul,
vechituri și spumă de la suprafața realității.
Poemul lucrează cu vîrful degetelor și cu genele,
c-o gingășie pe care n-o are macaraua.

II

De ce nu s-ar tîrî poezia pe pămînt
ca o pasăre ce vrea să-abată primejdia
ca apoi dintr-o dată să-și ia zborul ?
Și de ce n-ar fi o mînă de mărgăritare
azvîrlite într-o roabă proaspăt smolită ?
Sau zăpada ce se topește în mîna îmbujorată a unui copil ?
O rîndunică lăsînd o zgîrietură pe frontispiciul casei ?
O floare ce răstoarnă un bloc de piatră ?
Două fesuri ce se-ncrucișază pe geam.
Poezia : inocență demonică
Miel învăluit în flăcări pe o pajiște.
Ogar învălătucit într-un cearșaf.
Oglindă în fața celui ce tocmai omoară un stîrc
ca o umbrelă accidentată în furtună.
Nisip al unui alb orbitor ca pîntecele unei femei în largul mării.
Floare albă în gîtlejul unui dog.
Spin ce face să putrezească țeasta leului
Scafandru care pe fundul mării deschide o ladă de
comori c-o agrafă de păr
cui ce susține un avion în spațiu.
Navă de contrabandiști ce-și pierde tot sîngele-n mare ca un
rănit.

Poezie :
funie de întins între un far și un cireș.

MICHAEL MARCH
(Marea Britanie)

Încă

Născut ca răutatea somată să piară cînd m-aproprii
putea-voi oare cunoaște și altceva decît liniștea spre care-s împins

și cînd te gîndești ce sfială încerc în fața neînceputei cenuși
dubla tristețe a rîndurilor gemene
născut să nu mă-nconvoi sub ceruri căci ele urcă pînă la mine
să-mi vestească moartea

și cînd te gîndești că am văzut netăiatele cărți ale suferinței
în care nesocotita iubire continuă
să existe și cînd te gîndești cîte morți nesigure ca să poți reîncepe

și cînd te gîndești ce violent trădat-am necesarul cu privirea
larg să cuprind
norocul n-am izbutit credința beznei apele care mă-ngroapă

și cînd te gîndești că încremenit nu mă înconvoi cît timp astfel
de trupuri nu s-au trezit
să se sprijine de orele pustii ce decolorează pustiirea

totuși cît îmi mai aud bătaia inimii ca și cum aș atinge stropi
mari de ploaie
n-am încotro sterp zac întins niciodată prins ucis niciodată

MATEJA MATEVSKI

(R. S. F. Iugoslavia)

Clopotele

Clopotele undeva. Departe, cine știe unde.
Dangătele lor fac valuri cu vîntul
Prin iarba neliniștită.

Clopote undeva. Fără oprire strident și blînd.
Totu-i tăcut. Numai ritmul
Se frămîntă la țărmul de fier.

Clopote undeva. Sînt azvîrlit în cer, în adînc,
Grăbiți pasul, treceți tăcuți și fără speranță
Pe lîngă colivia sonoră.

Clopote undeva. Mic de tot, eu sun, eu țip,
Totu-i ferecat. Vrăjit.
Îmi spînzur ființa de dangăte.

Clopote undeva. Loviți-mă. Vedeți,
sînt plin de curaj și ascultător.
Lovește, nu-mi cruța nici măcar amintirile,
Timp nesățios și brutal.

S-aud clopotele undeva.
Dintotdeauna și de-acum.
Totul doare, cerule. În iarbă,
Peste prea cunoscutele dangăte, culcă-mă.

Ploile

I

Teamă

Sosesc la pas sosesc osteniţi caii largilor spaţii
acest susur îndepărtat şi mai mult ghicit al cuvintelor uitate
Tropăie fără astîmpăr singuri în faţa ferestrelor oblonite
pierduţi tropăie-ntruna din copitele lor rătăcite
decît te frămîntară clisa alunecoasă, pămîntule calm,
îi i-auzi gloată întunecoasă

Undeva dinaintea acestei turme dinaintea zării
molatice fără contururi
dinaintea obscurei cărni a pămîntului şi-a nopţii
carne cu fibră densă şi profundă
încerc pentru privire moarte a spaţiilor

Unde ah unde tu eu o mare zgomotoasă şi fără ţărmuri
tu cîmp monoton
şes istovit
de-o-nseninare deschisă vînturilor
unde
o unde
tu cocă vîrtoasă de ploaie şi clisă
omule eu tu
piatră în pumni şi-n privire noroi.

II

Cîntecul

De unde vii şi-ncotro te-ndrepţi o tu cîntec răscolitor neuitat
copil plin de disperare tu naivă
săgeată de iarbă şi pasăre în noroi
potecă lucie ce nu se mai termină de-a lungul ploii
potecă de-argint viperă tîrîtoare
încotro mă tot duci

Mereu dibuit în ape și-n beznă
tu coamă mătăsoasă aspră coamă
numai suflet și îndrăzneală
carne totdeauna vîrtoasă a pămîntului și-a nopții
coamă-nfoiată sabie sticlită-n lumină
pe cărarea de-argint a spațiului
ca o rază ca un fulger

Ia-mă și du-mă cu tine du-mă copilărie
du-mă cîntec veșnic și neuitat al bătrîneții
tu cea mai mare iluzie fără nici o metaforă
fereastră adîncă deschisă stîngaci și abrupt
către toate culorile eternității

Poartă-mă prin această ploaie tu potecă
și reîntoarce-mă lasă-mă blînd în micul port
în acest gingaș cuib al visului.

PETER MEINKE

(S.U.A.)

Flecăreala

Stam în cîrciuma din colț
ca doi pantaloni numai buni,
așa de aproape că s-au sîtit,
s-au sucit,
s-au lăsat
și e bine.

Ce-ar fi s-o întind
și să trag cîrciuma pe mine.

ALEXANDR MEJIROV
(U.R.S.S.)

*
* *

Singurătatea mă mînă
Din prag în prag
Prin amurgul de flăcări
Am prieteni
Slavă domnului
Am prieteni.

Singurătatea mă mînă
Prin gări mirosind a pește sărat
O să-mi surîdă o bufetieră inimoasă
Înveselindu-se
cu zgomotul paharelor sparte.
Singurătatea mă mînă
Prin vagoane de clasa a doua
Începe-o interminabilă discuție, din cauza insomniei,
Care mă acoperă pînă peste cap
Ca un cearșaf uzat.

Singurătatea mă mînă. Eu stau.
Fac pom de iarnă în casă străină
Dar nu te bucură veselia străină
Sufletul meu singuratic.
Cînt.
Singurătatea mă mînă
Încotro văd cu ochii

Prin bezna nopții și-n amurgul zilei
Am prieteni
Slavă domnului
Am prieteni.

*
*   *

Arbat — o stradă teribil de îngustă.
Imposibil să nu te ciocnești cu cineva aici
Strîmtule Arbat.
Dar nu știu prin ce minune noi nu ne-am întîlnit
Acum aproape douăzeci de ani, nu ne-a fost dat.

Să fi fost ceață... să fi fost viscol ?...
Ce să mai vorbim... timpul nu-l mai dai înapoi...
Ne-am strecurat unul pe lîngă altul fără a ne băga în seamă,
Pierzîndu-ne-n mulțime amîndoi.

Hrănește-te cu durerea, respiră disperarea
Gîndul să-ți fie la ispășire și nu-ți mai aminti
Că nu s-au lovit unul de altul nici măcar pe Arbat
Două suflete făcute-a se-ntîlni.

*
*   *

Mă obișnuiesc iute cu o cameră nouă
Dar cu aceasta nu-i chip.
Alunec pe parchetul dat proaspăt cu ceară
Și cad pe patul mototolit.

Nu că m-ar fi copleșit îndoiala
Și c-aș vedea peste tot dușmani — nu și nu.
Dar nu mă pot obișnui. Asta-i bună !
Treci pragul, ajută-mă tu.

W. S. MERWIN
(S.U.A.)

Pentru o extincţie ce se-apropie

Balenă cenuşie
Acum că te trimitem la Ultimul Sfîrşit
Acest mare zeu
Spune-i
Că noi care venim după tine am inventat iertarea
Şi n-am iertat nimic.

Scriu ca şi cum m-ai putea-nţelege
Ca şi cum eu aş putea s-o spun
Trebuie mereu să imiţi ceva
Printre muribunzi cînd ai lăsat mările
Să se tălăzuiască peste tulpinile tale

Goale de tine
Spune-i c-am fost făcuţi
Într-o altă zi
Perplexitatea va fi ecou ce descreşte
Şerpuind printre munţii tăi interiori
Neascultat de noi
Şi-şi va găsi ieşirea
Lăsînd în urmă viitorul
Mort
Şi al nostru

Cînd deja nu mai vezi
Puii de balenă încercînd lumina
Consideră că-i vei întîlni în grădina neagră
Şi-n curtea sa interioară
Lamantinii, Marile Alcas gorilele
Oştile de nesubstituit rînd după rînd nenumărate
Şi prevestitoare de rele ca stelele
Sacrificiile noastre

Unește-ți cuvîntul cu al lor
Spune-i
Că noi sîntem cei importanți

Cai

Tăcerea unui loc unde-au fost o dată cai
este un munte

și-am văzut printre fulgere că fiecare munte
a căzut o dată din aer
răsunînd
ca zornăitul unei potcoave

în înaltul părții înnourate
călăreți care de mult au abandonat tristețea
lăsînd în urmă garduri ce putrezesc și struguri căzînd
au și trecut prin defileu
contemplînd valea următoare

nu văd c-o străbat
văd că eu voi fi întins
sub fulger în vîrful unuia dintre Alpii morții
și din ochii mei vor porni în șa călăreții

Ușă deschisă, vara

Mă-ntorc din munții auriți
fiecare lumină de mulți ani
acolo sus printre pietre gem pinii reci
tot drumul spre casă pășune uscată ce fierbe
cu aceste sunete mă gîndesc la tine care vei fi deja
în casa spre care toți pașii mă poartă

ai masa pusă să-mi faci o surpriză
tocmai împodobeşti cele două lumînări
sosesc la uşă în grabă să te găsesc nepregătită
dar tu rîzi rîzînd alergi spre mine
sub fusta-ţi lungă picioarele-s goale
cad în genunchi la uşa deschisă şi te prind
mîinile mele îţi îmbrăţişează coapsele mă uit la flăcările lumînărilor
peste capul meu tu priveşti păsările zburînd acasă dinspre mare

Ploaie de iunie

Ploaia albei văi limpedea ploaie
Ploaia îmbrăţişind toată valea cînd cade
ploaia de munte înalta ploaie peste munte
cum ploua la munte în noaptea cînd ne-am cunoscut
ploaia ţîrîită ploaia fără umbră
aruncată de vînt de pe lungile streşine ca să cadă-ntruna
ploaia ai cărei strămoşi
anonimi
au făcut valea
strălucitoarea ploaie anonimă ale cărei vieţi anterioare
au făcut toate văile
autoarea rîurilor
cu voce neschimbată şi fără sfîrşit
ploaia ce cade în noile torente deschise
ce coboară pe drumuri de lut la munte
ploaia ce cade ceas după ceas pînă intră în vară
ploaia neaşteptată lunga surpriză
ploaia contemplată de amîndoi pe aceeaşi fereastră
ploaia pe care culcaţi o ascultăm împreună
ploaia pe care-o auzim întorcîndu-se-n noapte
ploaia pe care n-o auzim
ploaia deschisă

Despărţire

Absenţa ta a trecut prin mine
ca un fir printr-un ac.
Tot ce fac e cusut în culoarea lui

Economie

De ce să spargi oglinda.
Iată aici chipul ciobit
bun pentru şapte ani de tristeţe.

Poemul

Sosesc tîrziu, ca-ntotdeauna.
Încerc să-mi amintesc ce-am auzit.
Lumina-mi evită ochiul.

De cîte ori am auzit încuietorile răsucindu-se
şi ciocîrlia luînd cheile
şi atîrnîndu-le de cer.

Fantome de pisici

I

Mulţi ani mai tîrziu
într-o bucătărie din altă ţară
eşti tot înfometat

II

Sub căldura zilei
umbra ta
se trînteşte iarăşi pe piatră

Cîntec nomad

Leagănul meu
a fost un pantof

SLAVKO MIHALIĆ

(R. S. F. Iugoslavia)

Apropierea furtunii

Privește norii aceia, Vera, pentru ce tot taci,
Nu sînt un sălbatic, doamne iartă-mă, dar uite vine ploaia
S-a făcut deodată frig
Sîntem departe de oraș

De acord, Vera, nu voi uita pe veci ceea ce mi-ai dăruit
Sîntem unul acum, la ce să mai vorbim
De obicei norii galbeni aduc grindină
Totul a amuțit, greierii și lanul

Am putea rămîne aici, dacă vrei,
Doar pentru tine mi-e teamă, în ce mă privește
Mi-e totuna
Tunetul e periculos în cîmp deschis
Noi doi sîntem un punct culminant (și al naibii de singuri)

Plugul va geme deseară peste boabele scuturate din spic
Eu nu voi accepta să depind pînă-ntr-atîta de timp
Nu plînge, Vera, sînt de bună seamă nervii
Și ei simt apropierea furtunii

Eu ți-am mai spus-o, viața e în general foarte simplă
Iacă-tă și primele picături, o să se pună pe bubuit
Încheie-ți rochia, chiar și florile se zgribulesc,
Nu mi-aș ierta-o niciodată să pățești ceva.

Bineînțeles, va rămîne sfînt în amintirea mea locul acesta
Te rog din suflet, grăbește-te și nu privi înapoi.

Metamorfoză

Aș dori foarte mult să aflu de unde
provine vidul acesta care
mă transformă într-un lac atît de limpede, că
poți să-i zărești fundul, dar fără pești.

Dar fără scoici, fără crustacee, fără
toată acea faună subacvatică pe care cel puțin o poți
denumi, pe cînd eu, eu sînt acum
fără nume. Nu mai sînt aproape deloc.

Așa se face că vorbim în gol, clatin
apa lacului acesta, care la rîndu-i
activează nisipul și micile mizerii depuse
la fund. Inima mi se înalță.

Rătăcesc pe străzi, presate și ele ca
de un alt lac întunecos înainte de toate și apoi
la fel de înveninat : ca să nu mai vorbim de acele
ființe respingătoare ce dospesc în străfunduri făcîndu-mi
de nesuferit familiara mea duhoare.

Pe un covor

Ce mascaradă
Toți m-au părăsit, unul după altul,
Cu ultimii mi-a fost cel mai greu
Sufereau de-adevăratelea.

După aceea m-a abandonat becul electric, ordinea
lucrurilor, și în sfîrșit memoria
O întreagă lume necăjită se prezentase acolo dedesubt nebună
de libertate
Dar eu eram prea mare totuși pentru a mă coborî să stăpînesc
M-am chircit pe covor, privind în mine însumi.

Primăvară fără voie

O primăvară bună să tragi la măsea
Dacă n-ar fi decît soare, te-ai mulţumi cu atît,
Dacă n-ar fi decît norii, n-ar mai avea nici un gust
Dar aşa cum e arde gîtlejul şi face sete

În răstimp mai trece cîte unul cu arcul şi săgeţile de oţel
...Multă vreme încă undele mai tremură pe apă
Mi-e teamă pentru cei care voiesc şi cei care găsesc un sens în asta
Ce nu se obişnuiesc odată cu marile eşecuri.

Eu nu spun că se reîntorc la sanctuarele distruse
Nici nu i-aş sfătui să înceapă să-şi ia rămas bun
de la vii şi de la morţi
Dar tremur pentru ei
...Aşa cum tremură vîntul pentru creanga pe care-a rupt-o.

E o primăvară fără voie
Au ieşit ghioceii, nimeni nu şi-a dat osteneala pentru asta
Ei cu atît mai puţin — le-a venit aşa să răsară
Ar putea creşte într-o doară foarte înalţi.

Beţie sub cerul liber

Îngrozitor am băut noaptea asta
A fost o beţie sub cerul liber
Pe malul acestui rîu de care
nu îndrăznesc să se apropie vulpile
Obscuritatea colcăie de sunete
Mă traversau comete lăsîndu-şi mantiile
să plutească
Rîul colcăia de peşti cu burta în sus şi de
pescari înecaţi

Nimeni nu-mi purta de grijă
Meteoriţii cădeau peste lumea asta
undeva în spatele meu

Poate unde eram prea mic, poate unde eram
prea bun
Cu clondirul meu de rachiu, în pantaloni scurţi
Cu braţele goale cu părul tuns
cu ochii mei mari ce n-aveau nevoie de nimic.

Pescuitul

Apa curge ca mînată din spate
Puţin îi pasă că e limpede ori îşi iese din maluri
Senină străpunge timpul peste tot acelaşi
Muntele se va sfărîma la ivirea ei

Eram în apă pînă la brîu — furioşi sugrumători
Pe mal femei leşinau de foame
Acolo vîntul le biciuia faţa
Răcnetele noastre se auzeau de departe

Peştii cunoşteau bine năvodul
Fără şovăială între maluri suprafaţă şi fund
Noi înaintam apăsător, cu capul greu,
cu ochii însîngeraţi
Ca la beţivi dar tocmai atunci nouă
ni s-a făcut sete

Toată noaptea făcurăm să curgă acest
sînge îngheţat incolor
Ne afundam braţele mai adînc decît e permis
Moare apa ! — Ea n-a auzit nimic
Ne-a lăsat drum de trecere peste cadavre.

MIMMO MORINA
(Luxemburg)

Vrăjitorul Merlin

ah, fiul meu!
că nu pot fi eu
Vrăjitorul Merlin
să-ți stîrnesc fantezia
și pe loc
să izgonesc din lume
birocrația
punînd dintr-un foc
în funcțiune
magia

Jeratide

Tu ești ca-n povestirea lui Homer
așa cum te-au zărit ochii lui Ulise
Insulă plutitoare
„Πλωτῇ ἐνὶ νήσῳ"*
de munte înalt
stîncă însorită
pe locuința verde
a mării
pescărușul negru
încă
mai spinteca întinderea pe-nserat
solitar
navigator al cerului

---

* (Od. X. v. 3).

Elegie

Lui Eugène Guillevic

în insula înșelătoare
muntele
șterge casele
în violenta lumină
care trece prin ziduri

mare—soare—pămînt
elemente ale copilăriei mele
aroma
pîinii de grîu măcinat

sare—piper—magheran
ulei galben maur
transparent e cerul
înfipt
în ascuțitele flori
de mărar sălbatic
ce parfumează aerul
și prea dulcele smochin și cimbrul
în ușoara suflare a brizei sărate

Liber în vechea-mi închisoare
înverzesc și înfloresc ca o agavă
în sacra insulă a zeilor păgîni.

În căutarea zmeilor

Ah, de-aș putea găsi un fir
firul conducător
pînă la scoica
în care marea cheamă seara
sau
valul
ce rupe în inimă
amintiri ancestrale
numai un fir

către locuințele tale
printre valuri și fundaluri
încă aș mai putea fi copilul desculț
pe țărm în căutare de zmei.

Seară

Cu fiecare rază de soare la apus
inima-mi devine tot mai grea
spre vest
marea
strînge în căuș ultimile licăriri
aproape că ne-am cufundat în întuneric
ostrov.*

* Este vorba de insula Hiera, din arhipelagul Egadi, mică insulă muntoasă, cîntată de Homer, loc natal al poetului Mimmo Morina, care îi dedică poeziile din acest ciclu.

EUGENIO MONTALE

(Italia)

Înainte de voiaj

Înainte de voiaj scrutăm orarul,
legăturile, opririle, rezervările
şi reţinerile (de camere cu baie
sau duş, cu un pat sau două sau de-a dreptul un *flat*)
Consultăm
ghidul Hachette şi pe cele ale muzeelor
schimbăm valută, despărţim
francii de escudos, rublele de copeici ;
înainte de voiaj ne informăm
de vreun prieten sau o rudă, controlăm
valizele şi paşapoartele, completăm
bagajul, cumpărăm un supliment
de lame de ras, eventual
aruncăm o privire pe testament, curată
nebunie pentru că dezastrele aeriene
în procentaj nu înseamnă nimic ; înainte
de voiaj sîntem liniştiţi dar ne bate gîndul că
înţeleptul nu se mişcă şi că plăcerea
întoarcerii costă o avere.
Apoi se pleacă şi totul e o.k. şi totul
e pentru mai bine şi inutil.
Şi acum ce va fi
după voiajul meu ?
Cu prea multă precizie l-am studiat
fără a şti nimic. Ceva neprevăzut
este singura speranţă doar, îmi zic.
Ar fi o prostie s-o spun.

Acolo jos

Pămîntul va fi pîndit
de platforme astrale
Mai mult sau mai puţin probabil se vor face
acolo jos măcelurile

Vor dispare profeţi şi profeţii
dacă au fost vreodată

Dispar din uz
eu, tu, noi, voi

A zice naştere, moarte, început, sfîrşit
va fi totuna

A zice ieri, mîine
un abuz

A spera — flatus vocis neînţeles
de nimeni

Creatorul va avea puţin de făcut
dacă a avut

Sfinţii apoi va trebui să-i identificăm
printre cîini

. . . .

Îngerii vor rămîne invincibili,
refuzaţi.

Fără liberă trecere

Mă întreb dacă Haneh Kahn
a putut scăpa de cuptorul crematorului.
Mă vizita uneori
în subterana-n care lîncezeam
şi-o invitam la cină-n alte „găuri"
pentru că-mi vorbea de tine.
Zicea că-ţi este prietenă, dar mă temeam...
c-ar putea fi doar o secătură şi-n adevăr
n-a cerut niciodată scrisori sau poliţe.
Poate că te-a văzut prin gaură
cu mine, fără mine, Scarpuccia

Sau pe coasta San Georgio, aceia a idolului de aur.
N-a mai fost indiscretă, a înțeles. Apoi n-am mai zărit-o.
Dacă-a fost smulsă de vîltoare, greu s-a putut
salva cu al tău pentru mine infailibil
passe partout.

Geniul

Geniul din păcate nu vorbește
cu gura sa

Geniul lasă cîteva urme
ca iepurele.

Natura geniului este să se încumete
să meargă, fiecare mecanism e prins
de paralizie.

Atunci lumea este nemișcată așteptînd
ca vreun iepure să alerge pe improbabile
zăpezi —

Hotărît să intre în horă
nu poate citi întipăriri
măcinate de timp,
indescifrabile.

Rebecca

Zilnic tot mai mult îmi descopăr defectul :
lipsește totalul —
Adunările sînt bune — indiscutabile,
dar suma ?
Rebecca își adăpa cămilele

și pe ea însăși.
Eu aștept să-mi vină sub pană și la gamelă,
pentru mine și pentru alții.
Rebecca era însetată, eu înfometat,
dar nu vom fi absolviți.
Nu era multă apă în oază, poate cîteva bălți,
și-n bucătăria mea o mînă de vreascuri pentru foc.
Și totuși, îndrăzneț pentru noi, pentru toți, în fum,
în noroi, cu cîteva bipede vii sau chiar patrupede.
O, blîndă Rebecca, pe care n-am întîlnit-o niciodată !
Abia un pumn de secole ne despart,
o clipă pentru cine-ți înțelege lecția.
Numai divinul este totalul c-o scobitură c-o bucățică
Numai moartea învinge, dacă ceri porția întreagă.

Anotimpurile

Idealul meu nu sînt cele patru anotimpuri.
Nu iarna
care împinge lîngă obositele calorifere
și stropește cu gheață părul gata cărunt,
și nu făcliile aprinse-n periferii
de epidemii rătăcitoare, nu fumul
infernal care abia atinge cornișele
și nici pomul de Crăciun
supraviețuind, poate, doar în pușcării.

Idealul meu nu este primăvara,
Vîrsta despre care ne vorbesc anticii povestitori,
și nici rămurișul pe care abia apar frunzulițele
nu strigătul răgușit
cînd iese din gură —
și nici chiar deschiderea birturilor și a dulciurilor
în iluzia că de-acum n-o să mai plouă
sau va ploua poate în altă parte, cine știe unde

Idealul meu nu este vara
nevrotică de false miraje și luni
de rele prevestiri, în fantoșa neagră
a sperietorilor și nici rețeaua
ruptă a delfinilor,

nici bolboroseala înăbușitoare a dimineților sale
și nici subacvaticele peregrinări
ale celui care se afundă în trecut.

Idealul meu nu este toamna
fumegînd de culoarea vinului de negăsit
numai în calendare și în tîrgurile
lui Barbăalbastră nu serile
întunecoase cu fulgere, în procesiunile
culesului de vii sau liturgice, strigătul păunilor,
nici învîrtitul teascului, nici ascunzișul
larvelor și al viezurelui.

Visul meu nu crește niciodată din sînul
anotimpurilor, ci în afara vremii
care trăiește unde moare rațiunea
și dumnezeu știe dacă are timp ; sau era inutil.

MARCO ANTONIO MONTES DE OCA
(Mexic)

În spatele memoriei

În genunchi în burta mamei
Nu făceam decît să mă rog,
Prin crăpătura gurii ei parfumate
Uneori am surprins strălucirea de-afară;
Nu ședeam în al realității curent
Dar cînd ea surîdea
Un foc mediteranean se așeza
Pe fragila stinghie a oaselor mele.

Era prezisa dimineață a mea
Și-n acel ajun de gală și de mizerie
Am putut auzi ecoul grindinei
După nervoasa fereastră carnală;
Îngenunchiat am stat multe luni,
Veghindu-mi armele,
Numărînd clipele, suspinele ritmice
Ce mă separau de noaptea polară.

Curînd am înșfăcat viața
Și cu mîini atît de mici
Încît abia puteam cuprinde un ou de porumbiță,
M-am jucat de-a răsucirea în mii de sensuri,
Ca pe o sîrmă de aur,
Raza captată care mă lansa în altă existență.

Păr și picioare c-un zgomot delicat
Au salutat semaforul canicular.
Atunci am tras pînă la buze
Învelitoarea de abur pe care eu însumi o azvîrleam
Și-am adormit în profunda fericire
Pe care-o simte cineva cînd cunoaște aerul.

Minie sfintă

Eu te descînt
oglindă în anotimpul
dezghețului.

Tu mă descînți
escadrilă virulentă
aforism barbar.

El se descîntă și
străbate de la un cap la altul
primitiva venă.

Ea ne vrăjește
cu diamante înverșunate în carne
care devin combustie pură
fără nimic material.

Despărțirea bufonului

Mi s-au uzat hainele de pudră colorată,
veșmintele le-am înapoiat fundului mării
orb am rămas lîngă heleșteu,
lîngă rîul vlăguit de-o lovitură de coadă a propriei spume.

În zadar mi-am căutat imaginea
în oglinda cețoasă a florii soarelui ;
mi-am împrăștiat strălucirea nemuritoare în stropi imenși
mi-am pierdut și flanela de șters luna
și portul în care înserarea cade în genunchi.

Mi-am pierdut dragele mele accesorii,
răsfățurile mele de om sărman,
străvechea privire ce creștea
cu viteza cu care tulpina își urmărește frunzișul.

Unde-mi vor fi rămas palatele de apă și vis,
unde enormele frunze albe
pe care iarna le-a desprins de pe lujer ?

Vulturii din centrul pămîntului,
dulcile născociri de rumeguș,
bunurile mele toate, abia măsurabile în zbateri și veselie,
în care cută a haosului și-au aflat mormîntul ?

Doamne și cavaleri, pietre și păsări :
este frumusețea vieții cea care ne lasă atît de săraci,
frumusețea vieții
care pe nesimțite ne-mpinge la nebunie.

O, domnilor, doamnelor, copii, flori :
inima-mi se-nfățișează pentru ultima oară în fața voastră,
mi s-au uzat hainele de pudră colorată
veșmintele le-am înapoiat fundului mării.

Un ciorchine de ruguri

Dintr-o dată
Fără aviz prealabil
Fără ca nimic s-o anunțe
Vine lumina
Cum vine un plop.

Nu puțin cîte puțin
Ci toată odată
Promptă ca plumbul
Strălucind
În regatu-i roșietic
Mai ușoară decît ea însăși
Această lumină așa de proaspăt născută
Răspunde dacă o chemi.

Clopote

Lui Pablo Antonio Cuadra

Unii în alții
se strîng copacii ;
Frunzișul lor,
snop de iimbi,
creează un rug verde :
Tzin Tzun Tzan
un gîtlej
pe care nu-l au clopotele,
foc la discreție
peste sufletul adormit,
transparență prinsă
paranteză verticală
de iarbă și cer.

Metamorfoze

Azi am încredere
Azi mie însumi mi te destăinui
Dansez gavote pe linia de lavă tînără
Iar între o silabă și alta, în loc de accente,
Intercalez neșterse așchii de speranță.

Și morții se vlăguiesc
Împurpurînd rădăcina florilor intime
Și manechinul se-mbujorează,
Cînd armonioasa tălăzuire
Exaltă și deprimă
Prea dura-i boltire a pieptului
Ora mîntuirii în suflet răsună
Înălțîndu-se printre ecourile aripilor palpitînde,
În timp ce carnea multiplă se leagă strîns de propria-i soartă
Cu oțelul albastru al sunătoarelor sale vene.

Și îngrijitorul de parcuri și grădini,
Slujbașul de la poștă și cocoașa lui de piele,
Prostituata cu trupul strivit sub o caravană

Neîncetată de mîngîieri ;
Marinarul, sudorul de structuri metalice,
Birocratul fiert la focul mic al numerelor lui ;
Meticulos au rîvnit
Din nadirul vieţii lor moarte,
Ca nişte coifuri răsunătoare
Pe care o zeiţă cu opt braţe
Le aşază pe duşmani cu spinişorul lor semeţ.

Azi am încredere
Azi mie însumi mi te destăinui.

DANA NAONE
(S.U.A.)

Gîndind la-ntoarcerea acasă

Caii zăceau pe cîmp
cînd am trecut cu mașina
și n-am dat atenție
deși păsările zăceau
pe crengi, și cîteva pe pămînt
unde se prăbușiseră în plin zbor.
Sosi înserarea fără cîntecul păsărilor
dar o altă voce
ne grăbea, gonindu-ne
sub noaptea destrămată.
Numai o lumină aprinsă în casă
cînd ne-am apropiat.
Deja pe verandă
la fereastră am putut observa
chipul unei femei
care zăcea sub cearșafurile albe.

Casa luminii

I

Aici e un om cu o lampă
care îi crește în cap.
Cînd privește în urma lui
raza luminii sale strălucește
peste ceea ce a fost el :
trecutul venind înapoi ca o coadă
care se-ntoarce asupra ei înseși.

Înaintea lui viitorul
se dizolvă în timp ce se-apropie de el.
El dispare din acest moment
ca și cum ar fi ajuns
la o cotitură a drumului
ducînd cu sine lumina
la tatăl nostru.

II

Întinși în patul nostru de vise,
cearșafurile făcute sul ca valurile.
Ai înotat către mine
toată noaptea hotărît să atingi
țărmul dimineața.
Ochii pe picioare. Simt
că-ți tragi trupul peste al meu
dînd o lovitură cu burta ta de pește
burții mele, pe cînd lumina
își lasă pustiul
și-și cufundă o rază în noi.

III

Doi ani au trecut.
Mama e așezată
aproape de ferestra deschisă
cînd intru în cameră.
La lumina lunii
îmi arată
crescînd din palma
miinii
un arbore pe care nu-l poate tăia.

IV

Lumina a plecat din cuiburi,
umezeala lasă ascunse păsările care dorm.
Sub brațul nopții
aud zgomotul unei chei
care nu se va răsuci'n broască.
Mă scol din pat
să deschid ușa, gîndindu-mă
că sîntem noi: o stea a căzut
pe prag, urmez
lumina ei spartă pe stradă.

JEAN ORIZET
(Franța)

Răul semănător

Respirîndu-te prea adînc
am înăbușit
firicelul meu de iut.

Într-o dimineață
nu voi mai recolta
decît anularea ta.

Unde stă ascuns răul semănător ?

Labirintul soarelui

În labirintul din soare
merg din obstacol în obstacol
urmărit de-un minotaur
mare devorator de ani lumină
unde încă mi se mai scaldă vîrsta

Uneori, ca să-mi salvez scăfîrlia
pun semne la cîte-un pas
și dau replica gardurilor vii
pînă la sînge.

JUSTO JORGE PADRÓN
(Spania)

O fidelă permanenţă

Din neliniştitul tunel al insomniei
auzeam lungul şi îndepărtatul fluierat al trenurilor
şi crescîndul zig-zag al ploii în vînt,
Ochii care în golul negru al
acelei camere căutau
inutil protecţie, cunoşteau
violenta chemare a nopţii.
Zumzăit răguşit de motoare,
voci bete, mieunat de motani în rut
zgîriau tăcerea intermitentă
a oraşului adormit.

Precum ceaţa,
peste paşii lenţi şi îndepărtaţi
urca imaginea mea solitară.
Străzi pierdute, coclauri
din alte ţări prin care hazardul
m-a purtat, luau o formă veche,
o nestăpînită splendoare.
Ceasornice ale altor ore
marcau întunecatele focuri
ale trecutului. Acolo erau
studenţii, cîntecele
zorilor, veselul
vin al boemilor,
nepieritoarea oratorie
a vizionarilor taciturni,
şi fumul şi femeile
ca şi cînd încă mă mai aşteptau.

Veselia sau singurătatea lor
nu ştiu dacă au răsunat aidoma
în mine.

Dar de atunci, o iubire stranie,
cu puterea-i tenace de simbol,
mă unește cu acești anonimi
rebeli ai nopții
care apără stindardele
unei fidele permanențe.

Azi inima — un ritm inutil

CU siguranța cerului care n-așteaptă nimic
deschizi fără grabă grilajul vechi
și asculți tărăgănații
pași, ce nu par ai tăi,
pe scara cenușie.
Nici un glas nu-ți oferă căldura,
mergi prin întuneric, nimic
nu te poartă spre colțul tău, nici măcar muzica,
nici bătrînii poeți, nici deterioratele scrisori
de dragoste nu sînt în această noapte
o bună companie pentru tine.
Trec prin amintire pierdutele
nume care în alte ceasuri
au dat tinereții tale adîncă încredere.
Sosește murmurul vîntului,
plicticosul gol din viața ta, și te recunoști în el,
pentru că iubești pe cel ce-ai fost
și-ți petreci absența
celor mai bune zile.
Astăzi inima îți e un ritm inutil
o știi și nu te poți înșela
și mai lași ca neînfricata memorie
să ia tot ce iubești,
tot ce-ai pierdut pe acest pămînt steril :
acea oarbă teamă de viață
pe care poate totdeauna ai avut-o : eșecul tău.
Dar nimic nu te mai interesează și contempli
pe fereastră copacul cel mai vînjos
îți umpli paharul și gîndești :
iată-ți averea de om singuratic.

Madridul, după o gravură din 1690.

Unitate în foc

SCLIPEŞTE precum o torță
care în loc să troznească ar străpunge
cu arzîndă tandrețe
umedul trandafir deschis al nopții.
E o mare de cai
şi buze nenumărate
o lovitură de sînge, de pămînt, de foc,
rîu tumultos
care înaintează spre abisul pîntecului tău,
dă înapoi și continuă între febră, desiș,
crengi, lumină, umbre, argilă,
pentru ca la sfîrșit să se transforme
în solara aromă a vieții.

Singurătate în nisip

COBOARĂ pescăruşul și se oprește
în cristalul aerului
precum o lacrimă căutînd un chip.

Boarea nopții
se apropie cu stele. Marea deschide
un plîns fără cuvinte care o învață moartea.

Copaci umiliți,
muşcați de lumina și sarea celor mai însetați.

Singurătate în nisip. Crește frigul
primelor umbre.

Numai absența sa
arde pe pămîntul întunecat.

„Plaza Mayor" din Madrid, după o gravură din 1690,

Intenție

AM CREZUT aproape în toate minunile
și mai ales într-una.

Am pierdut.
Nu-mi rămîne decît trecătoarea strălucire
a cîtorva cuvinte încă nerostite.

Ultima dezamăgită îndoială.

Apa

O AUD crescînd în arteziene.
Este o grabă albă de răcoare
umplînd aerul de frumusețe.
Aripile-i transparente
coboară peste lume și deschizîndu-se
sînt ochii lumii,
veselul sunet al imuabilului.
O inundă soarele cu străluciri galeșe.
Pentru a-i învăța enigma
păsările se-apropie tăcute,
și-o contemplă omul
vrînd să-i simtă toată inocența.
Năvălește în liniștea ei.
Intră în ea și se privește,
o îmbrățișează și sorbind-o
trăiește pacea
setei potolite.
Din corpul său de spumă
iese în plină lumină.
Se ivește iarăși curat
copil fericit și rege al creației.

Copilul şi piatra

ÎN centrul zilei
un copil priveşte soarele iradiind din nori.

C-o piatră albă ţinteşte
spre creasta valurilor
şi surîde luminii care-l mîngîie.

Aruncă piatra-i ageră în marea verii
iar din mîinile sale răsare
ca o rafală, amiaza.

Cu limba-i de soare saltă piatra
peste spumă deschizînd transparenţe.

Îşi răsuceşte zborul lent pescăruşul.
Goleşte orizontul sirena unei nave.

Apoi vede înecîndu-se jarul pietrei,
pierzîndu-se pasărea în depărtarea albastră
iar nava făcîndu-se un punct şi dispărînd.

Curînd va cunoaşte drumul cel mai scurt
dintre fericire şi tristeţe.

Iunie

Te iubesc împotriva nopţii şi-a tăcerii
într-un iunie solar al acestei zile perene.
Din ochi îţi ţîşneşte toată lumina
albastră

adunată din trupul tău plin de foc şi zăpadă.
Răcoarea mîngîietoare pe care o învălui între buze
face din cuvintele tale un susur de crînguri.

Îmi aduci bucuria pătimașă,
tinerețea întreagă.
La fel ca ea ești de limpede, infinit de frumoasă ce ești.
Nici privirea nici setea nu te cuprind.
Ce m-aș face fără prezența ta sprintenă?
În ce labirinturi disperate
te-aș căuta mereu
și m-aș duce să te caut împreună cu tine?
Cu tine a apărut frumoasa vară,
cerul precum un rîu în mișcare
ducînd numele tău în pînzele-i albe.
Verdeața s-a îmbrăcat în flacără și prevestiri
iar cerul a fost tremurare
de fluturi deschiși și de muzici.
Cu tine știu că a venit arzătorul topaz
al celei mai fericite veri de pe Pămînt.

Femei nordice

Trupuri de zeițe, trupuri dense de aur,
trupuri în care se aprinde sideful și lumina,
cu străluciri de lebădă și lună în mare calmă.
Trupuri în care se înalță tinerețea cerului,
mîndria zăpezii orbitoare.
Trupuri de marmoră încinsă,
de veșnică răcoare, sclipitoare
ca niște ramuri de apă și soare de nisip.
Trupuri cu cristalină răsuflare,
transparență de păduri,
trecînd prin nopțile mele, iluminîndu-mi zilele.

Trupuri dure de femei nordice
pe care le-am cunoscut în locuri ce mi-au dat
splendoarea pădurii,
valurile secarei, săli de clasă, trenuri,
bazalturi de ceață și peșteri,
sau în după-amiezele nude de vară
sub umbra străvezie a sorbului.
Trupuri de netezime născute din briză,
cu bucuria grăbită de cascade și rîuri
traversîndu-mi pielea, iubind în memoria mea.

Scrisoare din Spania

De dimineață m-a trezit
un sunet solar în fereastră,
o surpriză înaripată, o scrisoare din Sud.
A sosit cînd dormeam, cînd întreaga dragoste
pentru patria mea se deschidea ca o cicatrice.
Dintr-o dată m-am simțit salvat și vesel.
ca și cînd ar sălășlui în ceva atît de simplu
secretul ceresc al vieții.
Era o scrisoare plină de lumini și amintiri.
O frenezie a absenței,
cîteva rînduri de dragoste,
de toamnă, de rîs și de lacrimi.
Acolo se află sarea Sudului, cîntecul său.
Întregul peisaj al țării mele așezat
în picioare împotriva zăpezilor și mîinilor străine.
Scrisoare, care parcă îmi aducea podgorii și garoafe,
extazuri aprinse de palmieri și plopi.
O scrisoare din Sud,
un sunet solar la fereastra mea.

BORIS PASTERNAK
(U.R.S.S.)

*
* *

O, de știam de la debut
Că versul scris cu sînge-omoară,
Că flecușteţele de rînduri
Te-nfundă-n gît și te doboară,

Lăsam isprăvile acestea
C-un dedesubt primejdios.
Abia se-nfiripa povestea
Și interesul — ce sfios!

Ca Roma, bătrînețea-i dură,
N-o-ndupleci cu brașoave doară.
Nu scapă-actorul c-o lectură :
Cere de-a binelea să moară.

Cînd inima-ţi dictează versul,
Ea scoate-n scenă-un rob, tîrîndu-l.
Aici se isprăvește arta !
Respiră soarta și pămîntul.

Mariei Ţvetaeva

Spui : întoarceți buzunaru-mi,
Scotociţi și-n cusătură.
Mi-e totuna ce-i cu ceața.
Tot ce-a fost e zare pură.

Cu sumane noi copacii
În vopsea de gummigut
Ramurilor verzi, desigur,
În bordei le-ar fi cam strîmt.

De pe ele curge roua
Ca o lînă merinos,
Scuturîndu-le, arici,
Aplecîndu-le în jos.

Mi-e totuna care vorbe
Le surprind de nicăieri,
Plin de pîclă-i adevărul
Cum e curtea-n primăveri.

Mi-e indiferent modelul
Nou, de rochii. Fapta grea
Măturată-i, cu poetul
Călăfătuit în ea.

Fum scoțînd prin multe mîneci,
Vălătuci el, praf și zgură,
Din a epocii lui găuri
Scos, spre-o altă-nfundătură,

Din destine-abia s-o smulge,
Sparte, pe cărarea curbă
Arde veacul lui cutare —
O s-auzi, ca despre turbă.

1928

Liliacul

Să zicem stupul că vuiește
Grădini se-năbușă de cuhni.
Vedem spetezele, de paie,
Și — boabe negre-n geam — tăuni.

Deodată pauză s-anunță
Și inșii lucru-or conteni.
Vîrsta în faguri, depărtată,
Azi liliacul clocoti!

Căruțe-s undeva, e vară,
Descuie tunetu-n tufiș,
Își face ploaia-acum intrarea-n
Casetele de vis, pieptiș.

Căruța abia umple bolta
Cu aer bubuit. De ceară
Clădirea cea liliachie
Se-nalță-n slăvi, plutește, zboară.

Și norii joacă leapșa. Cică
Le-ar spune starostele, rar:
Se scurge-n străchini liliacul
Pe drumul limpezirii doar.

1927

Lui Briusov

Parcă-aș felicita pe tata
Așa-s de emoționat.
La Teatrul Mare nu s-aștern
Sub inimi rogojini — păcat.

Și e păcat, intrînd în viață,
Să-ncrucișezi pingele doar.
Trecutul rîde, se-ntristează,
Se-agită alt baston azi, iar.

Deci te aniversează. Ritul
Un pic jenant e, nu-i așa?
Aurul soartei argintat ți-i,
Să-i argintezi te-or obliga.

Ce pot să spun ? Că-amară-i soarta
Deschisă larg ? Că lîncezești
Cu mintea în imperiul beznei ?
Că-n chin nu-i lesne să zîmbești ?

Că, primul, larg ai deschis ușa
Versului civic, numai lene,
De pe civism măturînd coaja
Și-ai smuls aripi ca să iei pene ?

Că ai disciplinat avîntul
Turbatei rime, trăgînd jos,
Și-al casei duh, în casa noastră
Ai fost un diavol mînios ?

Eu n-o să mor, fiindcă-anume,
Sever, cu grijă și intim,
Ca pe elevi, în zori, cu rigla,
Ne-ai învățat să nu murim.

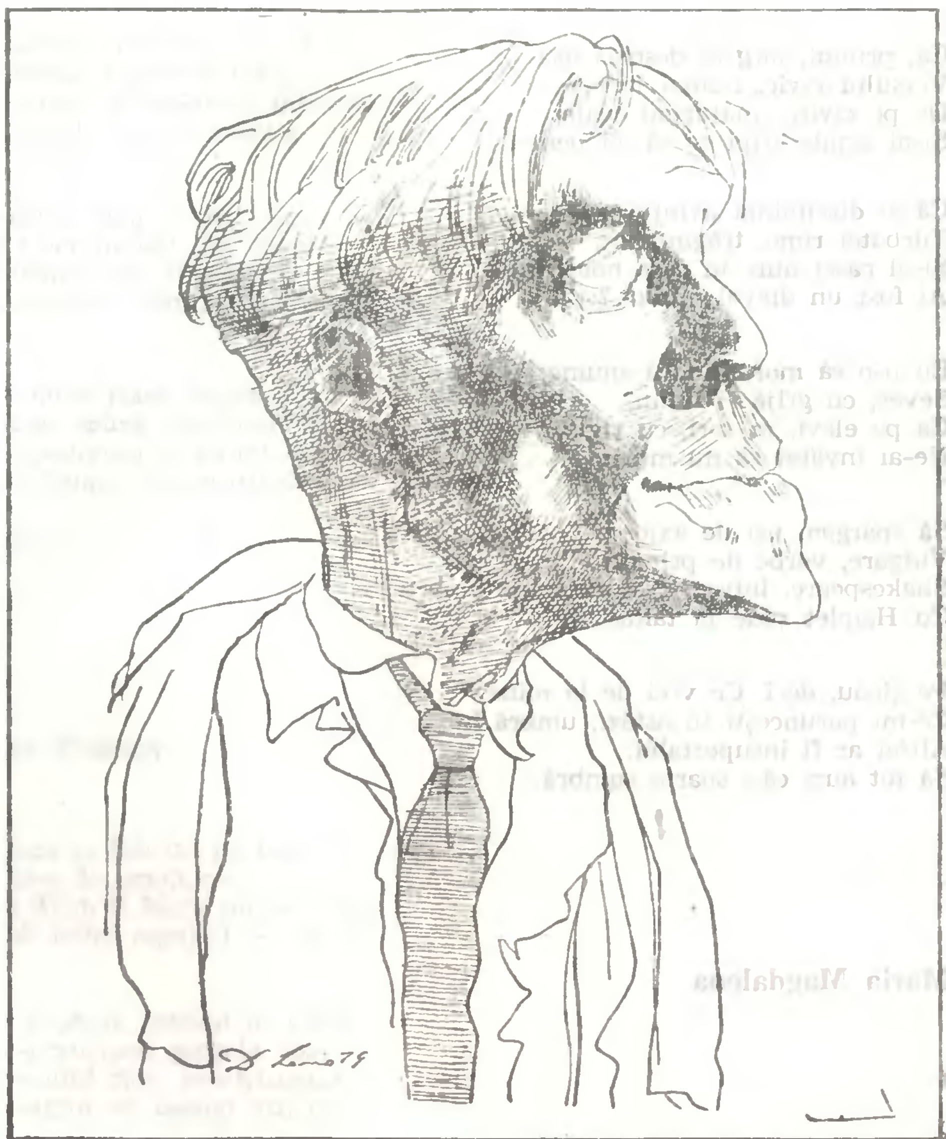
Să spargem uși de axiome
Vulgare, vorbe de pripas.
Shakespeare, întreg, e-atunci cînd umbra
Cu Hamlet șade la taifas.

Pe șleau, deci. Ce vrei de la mine,
Ce-mi poruncești tu astăzi, umbră ?
Altfel ar fi insuportabil,
Să tot auzi că-i soarta sumbră.

Maria Magdalena

I

Cu noaptea-n ușă o să-mi bată
Iar demonul acuși-acuși,
Să-mi ispășesc o desfrînată
Pornire-a mea din anii duși,
Cînd roabă inșilor din gloată
Eram o proastă apucată,
Și trotuaru-mi fu culcuș.

Boris Pasternak

Cîteva clipe să mai fie
Pînă la liniștea din larg,
Dar mai-nainte de vecie
În fața ta, așa cum ard,
Viața mea, cu bucurie,
Ca pe un vas de lut o sparg.

O, ce s-ar fi ales de mine,
Învățătorule, Isus,
De nu aș fi simțit cum vine
La pat în nopțile senine
Un nou vizitator de sus:
El nesfîrșitul ce ne ține
Căzut în mreje-mi și sedus.

Dar ce-i păcatul, iadul, chinul,
Cu tine cînd m-am contopit,
Precum puietele cu pinul,
Și-n văzul lumii te-am iubit,
C-un dor nespus de infinit?
Cînd tălpile-ți îmbălsămez,
Și simt că îmi ating genunchii,
Eu poate-nvăț să-mbrățișez
A crucii bîrnă-n patru muchii,
Și-nvăț să cad spre trupu-ți sfînt,
Gătind de punere-n mormînt.

*
* *

„Un livre est un grand cimetière où sur la plupart des tombes on ne peut plus lire les noms effacés".

Marcel Proust

În toate, Doamne, - aș vrea s-ajung
La ultimu-nțeles.
Esenața drumului cel lung
Și-a sufletului, mai ales.

La miezul stinselor lumini
S-ajung victorios.
La temelii, la rădăcini,
La măduvă, la os,

Mereu al soartei tainic fir,
Prinzînd cu mîini subţiri,
Să simt, să cuget, să mă mir,
Să fac descoperiri.

O, dacă mi-ar fi dat să pot
Alături să înşir,
Opt rînduri eu aş scrie, opt,
Despre-ale patimii-nsuşiri.

Fugi, urmăriri, fărădelegi,
Despre păcate,
Despre neprevăzut, pripeli,
Palme, genunchi şi coate.

De unde-ncepe, dorul ? cînd ? —
O lege-aş face-anume,
Iniţiale îngînînd
Din numele-i pe lume.

Iar versurile, tremurînd,
Sădi-le-aş, ca-n grădină,
Tot tei ar înflori, la rînd,
Pierzîndu-se-n lumină.

Ca menta mirosind, ca orzul,
Şi cum răsuflă huma,
Lunca, fîneţele, rogozul,
Cum bubuie furtuna.

Aşa cumva Chopin a pus
Minunea în foi pale
De crînguri, parcuri şi morminte
În studiile sale.

Ajunse la solemnitate,
Jocul şi chinul îndurat
Sînt coarda întins-a unui arc
Vibrînd aşa-ncordat.

* * *

Nu e frumos să fii celebru
— De parcă asta-ţi dă avînt ! —
Să strîngi hîrtii, să-ţi faci arhivă,
Să te tot bîţîi pe-un cuvînt.

Creaţia-i o dăruire
Şi nu scandal şi împrumuturi.
E ruşinos, o nulitate,
Pe buzele oricui să fluturi.

Trăieşte fără impostură,
Încît, cînd n-o să mai ai vreme,
Să te-ndrăgească depărtarea
Şi viitorul să te cheme.

E bine să laşi spaţii albe,
Nu în hîrtii, ci în destin,
Doar adnotînd pe marginalii
De zile ce se duc şi vin.

Şi în necunoscut te-afundă
Şi pierde-te în el, ascuns,
Cum se ascunde-o casă-n ceaţă
Cînd ceaţa e de nepătruns.

Alţii-or veni pe urma-ţi vie,
Supusă vieţii şi erorii.
Tu însuţi nu deosebi
Înfrîngerile de victorii.

Şi nu te-abate cu o iotă
Tu de la tine — hotărît,
Ci numai să fii viu, viu — simplu —
Viu pîn' la capăt — şi atît.

OSKAR PASTIOR
(R. F. Germania)

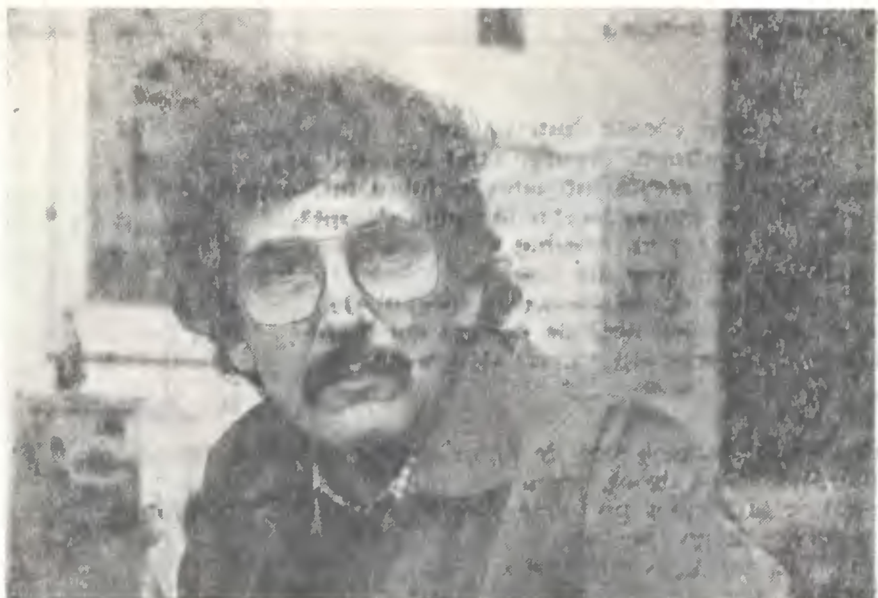
Despre somnul meu

Altădată cînd adormeam, somnul venea. Astăzi
cînd vine somnul demult dorm adînc.
Atunci somnul venea mai tîrziu,
acum dorm mai devreme.

Dacă dorm adînc, se întîmplă că somnul
venind mă trezește din nou
înainte de-a adormi adînc. Mai înainte era altfel:
Eu dormeam și somnul venea. Iar cînd mă trezeam
el era deja dus — un oaspete fără odihnă.
Acum vine și se duce ceva mai liniștit, în timp ce dorm,
iar cîteodată mă trezesc cu el cînd sînt treaz.
Atunci mă deștept și rîd că e aici.
Îmi umblă somnul prin cap chiar acum.
Nu pot dormi pînă nu se duce.
Atunci trebuie să vină. Așa, acum e altfel decît înainte.
El vine și pleacă, eu sînt treaz și eu dorm.
Multe îmi trec prin capul care
spre deosebire de altădată seamănă tot
mai puțin cu somnul:
și el vine și pleacă, și el mă trezește
din cînd în cînd, în timp ce gîndind îl
văd dormind, înainte de-a veni somnul,
această liniște neliniștitoare,
care n-are somn, chiar dacă sînt treaz.

Trei poemo-poeme

în mod ciudat poezia începe cu ultimul vers
în acest vers se afirmă că versul e ultimul vers al poeziei
dar întrucît poezia începe cu acest vers afirmația acestui vers

Oskar Pastior, fotografie de Isolde Ohlbaum

nu poate fi luată în serios sau ad litteram
cum însă orice afirmație într-o poezie trebuie luată în serios
sau ad litteram poezia sau nu este poezie sau trebuie luată în
serios respectiv ad litteram
de fapt poezia e exemplară
ea nu are decît acest vers
titlul ei PEISAJ SINGURATIC

în timp ce în rîndul unu CAȚELUȘUL îl asistă pe stăpîn
la înecat în rîndul doi nu mai există salvare
în rîndul trei deznădejdea crește în timp ce deja se apropie un
ajutor
în rîndul patru poezia vădește fidelitatea în timp ce titlul ei
DEJA indică atemporalul

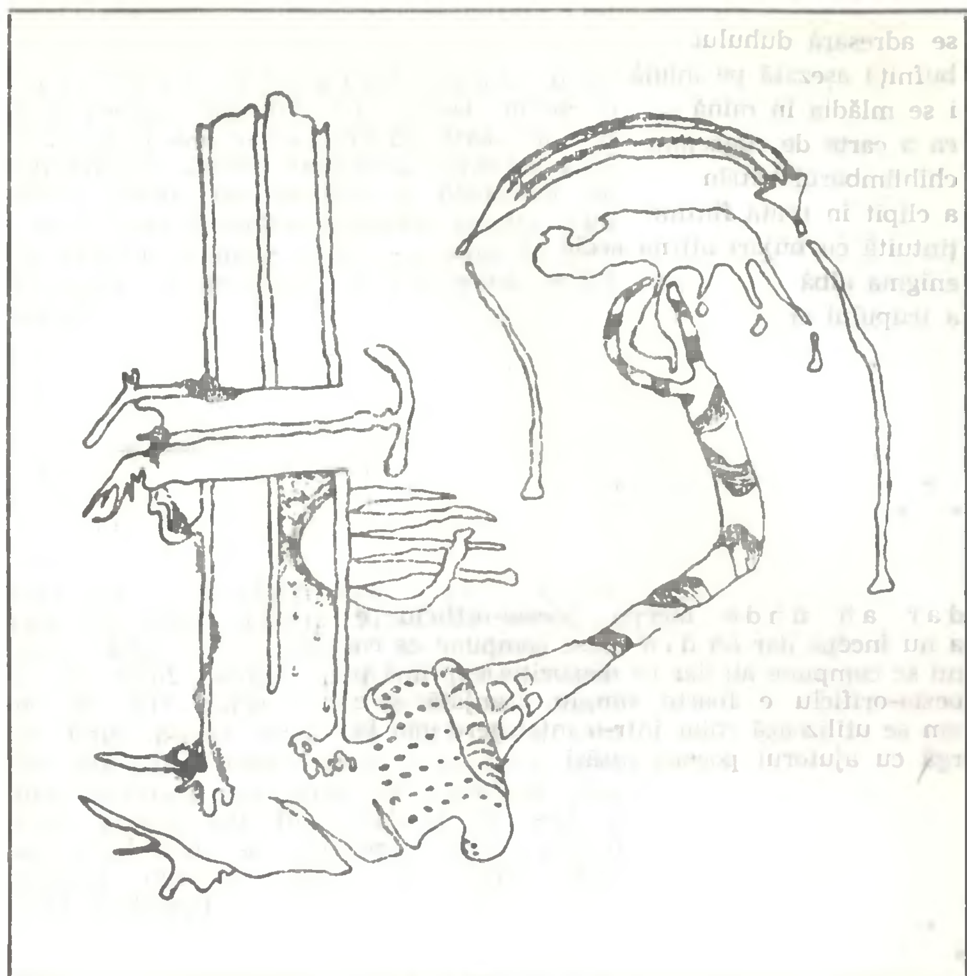
ÎN CALUL TROIAN e o poezie cu două începuturi puțin mijloc
și două sfîrșituri ea ar părea un X
dar ÎN CALUL TROIAN e o mare întunecoasă învălmășală
și în afară de aceasta există niște pasaje obscure o cîrtiță cîntătoare
o claviculă cu clape (care fluieră) și un complement
genitival hoinar la toate acestea se adaugă osia timpului pe care
poezia e așezată și poate fi învîrtită
o circumstanță de care ea nu se sinchisește fiindcă se cheamă
ÎN CALUL TROIAN și nicidecum calul troian.

Simetria la mine constă dintr-un ax,
Care, dacă-l îndrepţi, decurge cînd aşa cînd aşa.
Atunci totul îmi creşte într-adevăr dublu într-o parte :
Piciorul, pielea, punga lacrimală, mîna dreaptă,
O bărbie, diferiţi peri. Imediat
Un al doilea ochi iese din cap —
Care, ca o foaie de salată are la început doi,
Apoi de doi ori doi, apoi de doi ori doi ori doi
Şi aşa mai departe alţi turţuri de gheaţă.

Pentru existenţa mea sînt de ajuns şaizeci şi patru
de pătrăţele. Ce-i drept, acum
un şold se află chiar pe burtă. Cealălaltă burtă în schimb
stă ca un cuţit pe beregată.
Atunci, din profil, e miercuri :
Prin găuri, care de fapt, nu sînt găuri şi
dispar repede — sînt cocoşi zburători
coridoare de aer întoarse pe dos —
datorez lumii faptul că multe se petrec
simultan în ea ; şi cînd vine poşta
momentul de rotire. De sărbători se lăţeşte
Hipofiza : o felie aici, o felie deasupra
model sandwich, două crengi verzi, antedatate pe cap.
De adăugat ar fi desigur : o apendicită,
umbra scărmănată a pămîntului
construcţia testiculară strîmbă a lui Da Vinci,
ugerul de curcubeu al Minervei —
simetria, mă rog, e adesea sublimă.

*
* *

am adunat grijile constructorilor de cetăţi
nopţile fierbinţi ale tălmăcitorului de slove
am adunat neîncrederea ereticului în cer şi pămînt
durerea din mîinile meşterului Manole
şi mi-am făurit din toate
o armură

Desen de Oskar Pastior.

împotriva spaimei
ea mă privește uneori din
temnițele subterane ale istoriei
din ochii cuvintelor sugrumate
din norii incendiari pe cer și pe pămînt
din cîntul copiilor nenăscuți.

Icoană

o învăluia stofa cea neagră
și era încă tînără
pietrele buzelor

se adresară duhului
bufnița așezată pe inimă
i se mlădia în mînă
ca o carte de rugăciuni
chihlimbarul bătrîn
a clipit în roata fîntînii
țintuită cu bujori atîrna acolo
enigma albă
a trupului ei.

*
* *

d a r a h u n d e începe poezia-orificiu e
a nu începe dar ah d i n ce se compune ea ea
nu se compune ah dar ce dispoziție exprimă p
oezia-orificiu e foarte simplu aranjată și c
um se utilizează chiar într-o înțelegere mai la
rgă cu ajutorul poeziei însăși

*
* *

d e a c u m p o e z i a v i s u l u i
nu e concepută și citită nici în visul autorului
nici al cititorului sau al altor persoane și ni
ci nu se folosește altfel și nici nu se ocu
pă cu visul autorului ci nici nu visează e
l însuși sau cititorul sau alte persoane n
u apare nici o stare de reverie sau despre re
lații și alte consecințe nu este vor
ba în poezia visului ea e lipsită de ase
menea de orice alegorie de orice cerce
tare caracterologică și nici nu anticipează
nimic nu interpretează profund nu e structu
rată deoarece în poezia-vie totul e posibi
l și negațiile nu au nici un fel de conse
cințe

*

* *

c a l e a ş c a p o e z i e i a ş t e p t a
tă în poezia alegorică cu acelaşi nume o
ponentul ei este scoica lunii de deasupra sînt
întruchipate istoria simbolului simbolul gînd
urilor gîndul de libertate şi libertatea aic
i un genitiv dezbrăcat rătăceşte printre regu
lile rătăcite în spate undeva se pune în scen
ă trăsura cu persoane pusă în scenă se tot
apropie

*

* *

p o e z i a d i a l e c t a l ă s e h r ă n
eşte cu nişte rădăcini limbi de privighet
oare labe de broaşte şi iubeşte atî
t de mult ambra încît îi este ruşine
pe de altă parte n-ar trebui să trecem
pe lîngă poezia dialectală fără să o salu
tăm din partea mea o dată un ventriloc o ră
pise încercînd s-o pună să vorbească dint
r-un perete alb în Wales-ul de sud d
ar n-a vrut să încaseze nimic pentru
aceasta dar de acum se poate scrie
ceea ce doreşti

Hidro-erarhie

Electra

În baia în care se-mbăiază, Electra nu numără pînă
la trei. Electra cînd e în baie
în consecinţă poate face baie. Baia
în cel mai bun caz atunci o poate alinta.
Amîndouă se răcesc. Electra se
răceşte în baie în mod simţitor : în consecinţă
şi baia aceea

în care face baie — da, în baia în care Electra nu
nu numără pînă la trei multe se răcesc.
Totuși : Electra face baie, în caz că Electra
face baie. Nu baia ei. Cea alintată, dacă e vorba de
alintări este ea. Numai că, în caz
că Electra se îmbăiază, multe circumstanțe,
dar ea în nici un caz, numără pînă la trei.

Fiecare baie răcește. Nici o alintare nu e
Ca alintarea Electrei — Cum e răcirea,
așa și baia. Astfel Electra se poate alinta
numai în baia aceea în care face baie
răcește și nu numără pînă la trei.
Și nu numai ea. Multe lucruri
de multe ori se pot alinta. Nu numai Electra
face baie, nu numai baia ei se răcește.
Chiar cînd Electra și nu altcineva nu
se-mbăiază, adesea nu numai
baia se răcește adesea, ci și nu numai ea.
Electra se plimbă prin verdeață și se răcește.
E Electra la urma urmei în stare să facă baie ? Cînd
numără pînă la trei nu poate nimic.
Dar se recește simțitor. În consecință Electra
poate multe. Nu numai Electra răcește deseori în baie.

DMETRO PAVLICIKO
(U.R.S.S.)

„Sclavii“ lui Michelangelo

Robii sînt fără chip. Doar trupuri sînt,
Creații infernale par a fi.
Cum creatorul patima și-a frînt
În dreptul frunții, fără-a o ciopli ?

Să-i fi lipsit chiar geniului căldura
Ce-nvie ochi de marmoră și poate
Îmboboci cu zîmbet moale gura,
Turnînd idei în minți întunecate ?

Nu, ei au totul. Chipul le e ud
De lacrimi vii din ochii nesecați.
Li-s mîinile o rană de văpaie.

O, robi, cînd respirați eu vă aud.
Cu geamătul, ca tunetul săpați
Tunel prin ale beznei măruntaie.

OCTAVIO PAZ
(Mexic)

Epitaf pentru un poet

A vrut să cînte, să cînte
ca să uite
viaţa lui cea adevărată de minciuni
şi să-şi aducă aminte
de mincinoasa lui viaţă de adevăruri.

PIETRE LA VALE

Lecţie de lucruri

Masca lui Tláloc* gravată în cuarţ transparent

Ape pietrificate.
Bătrînul Tláloc doarme în ele,
visînd vijelii.

Acelaşi

Atins de lumină
cuarţul devine cascadă.
Pe apele ei pluteşte un copil, Domnul

* Tláloc — divinitate a ploii.

Zeiță Olmecă

Cele patru puncte cardinale
se reîntorc la buricul tău.
În pîntecul tău bate ziua, gătită de luptă.

Copil și sfîrlează

De fiecare dată cînd o aruncă
ea cade, exact,
în centrul lumii.

ÎN UXMAL

Amiază

Lumina nu clipește,
timpul se golește de minute,
s-a oprit o pasăre-n aer.

Mai tîrziu

Se prăvălește lumina,
se trezesc coloanele
și, fără să se miște, dansează.

În plin soare

Ora e transparentă:
dacă e invizibilă pasărea,
vedem culoarea cîntecului ei.

Reliefuri

Ploaia, piciorul în dans și părul lung
malcolă mușcată de fulger,
coboară în sunet de tobe :
porumbul deschide ochii, și crește.

Floare

Strigătul, ciocul, dintele, urletul,
nimicul carnivor și vraiștea lui,
se risipesc în fața acestei modeste flori.

Doamna

Noapte de noapte coboară în fîntînă
și-n zori reapare
c-o nouă reptilă în brațe.

Clopote în noapte

Valuri de umbre, valuri de năluciri
deasupra unei frunți în flăcări :
aruncați apă peste gîndurile mele, stingeți-le !

În fața porții

Oameni, cuvinte, oameni.
Am șovăit o clipă :
luna sus, singură.

Peisaj

Insecte sîrguincioase,
caii de culoarea soarelui,
asinii de culoarea norilor,
norii precum stînci uriaşe fără greutate,
munţii ca nişte ceruri prăbuşite,
turma copacilor adăpîndu-se-n rîu,
toate se află aici fericite aşa cum sînt,
faţă-n faţă cu noi care nu sîntem prezenţi,
roşi de turbare, de ură,
de iubire roşi, roşi de moarte.

Vizite

Prin citadina noapte de piatră şi arşiţă
Îmi intră-n cameră cîmpia.
Întinde verzi braţe cu brăţări de păsări,
cu brăţări de frunze.
Duce de mînă un rîu.
Intră şi cerul cîmpiei,
Cu un coş de podoabe abia culese.
Şi marea se-aşază lîngă mine,
desfăşurîndu-şi pe podea prea alba-i coadă.
Din tăcere răsare un arbore de muzică.
De copac atîrnă toate cuvintele minunate
ce clipesc, se pîrguiesc şi cad.
Iar fruntea-mi, cavernă locuită de-un fulger...
Dar totul e populat de aripi.
Spune-mi, e-ntr-adevăr cîmpia ce vine de-atît de departe
ori eşti tu, sînt visele ce-mi visează în preajmă ?

Proverbe

Un spic este tot grîul
O pană este o pasăre vie cîntînd
Un om de carne-i un om de vis

Cu Octavio Paz, Mexic 1981

Adevărul nu se împarte
Tunetul proclamă faptele fulgerului
O femeie visată se-ncarnează mereu într-o formă iubită
Copacul ațipit vestește verzi oracole
Apa turuie-ntr-una și niciodată nu se repetă
Pe cumpăna pleoapelor visul n-are greutate
Pe cumpăna limbii-n delir
A unei limbi de femeie ce spune da vieții
Pasărea paradisului își deschide larg aripile.

Apă nocturnă

Noaptea cu ochii de cal tremură-n noapte,
noaptea cu ochi de apă pe cîmpul adormit,
este în ochii tăi de cal, care tremură,
este în ochii tăi de apă secretă.

Ochi de apă de umbră,
ochi de apă de-adîncă fîntînă,
ochi de apă de vis.

Tăcerea și singurătatea,
ca două mici animale călăuzite de lună,
sorb din acești ochi
sorb din aceste ape.

Dacă deschizi ochii,
se deschide noaptea cu porți de mușchi,
se deschide regatul secret al apei
izvorînd din centrul nopții.

Iar dacă-i închizi,
un rîu, un curent dulce și tăcut,
te inundă pe dinăuntru, crește, te-ntunecă :
noaptea scaldă țărmuri în sufletul tău.

Fecioară

I

Ea-nchide ochii și lăuntric
e goală și fetiță la rădăcina unui copac.
Se odihnesc la umbra ei taurul, tigrul.
Îi dă tigrului trei miei de ceață,
trei porumbițe taurului, sînge și pene.
Nu ruguri de fum vrea tigrul
Nu porumbițe taurul : pe tine te vor.
Și zboară porumbițele, taurul zboară,
la fel ea, despuiată cale lactee,
zboară într-un cer visceral, obscur.
Un viclean pumnal, ochi de pisică
și aripi gălbui de tîlhar
o urmăresc prin aer. Și ea luptă
și-nvinge șarpele, învinge vulturul,
cățărîndu-se pe cornul lunii...

II

Prin spații se-nvîrte fecioara.
Nori pribegi, vîrtejuri, aer.
Cerul e o gură ce cască,
bot de rechin în care rîd,
ascuțite fulgere, aștrii.
Înveșmîntată-n crini se-apropie
și-i smulge dinții celui adormit
și-n aerul fără vîrstă-i aruncă :
stelele, insule clipind, cad,
căzu fața de masă, sarea împrăștiată,
ploaie de pene s-a făcut bîtlanul rănit,
a ars chitara și oglinda
ca luna s-a făcut cioburi.
Și statuia căzu. Membre virile
se svîrcolesc în pulbere, vii.

III

Mare și stînci. Soarele îmbătrînit
arde pietrele pline de amărăciunea mării.
Cer de piatră, mare de piatră. Nimeni.
Îngenunchiată sapă nisipurile,
sapă în piatră cu unghiile rupte.
La ce bun să mai dezgropi din pulbere statui ?
Moartă e gura morților.
Pe covor se împreună formele buzduganului ei infinit.
Și mereu lipsește una, doar una,
și nimeni nu știe unde se află, tainică.
În salon sporovăiesc musafirii.
Vîntul geme în grădină printre umbre.
S-a îngropat la rădăcina copacului. Cine ?
Cheia, cuvîntul, inelul...
Dar s-a făcut foarte tîrziu, toți au plecat,
mama singură la capătul scării
este o flacără ce se destramă
și crește mareea întunericului
și șterge treptele una cîte una
și se depărtează grădina și ea se-ndepărtează
la bordul nopții...

IV

Din nou la rădăcina copacului. Nu există nimic :
cutii cu conserve, sticle sparte, un cuțit,
resturile unei duminici deja oxidate.

Mugește trupeșul taur singur și rănit
prin nesfîrșitul nopții în ruină
iar prin cîmpiile galbene bîntuie
leul pleșuv, tigrul desfigurat.
Ea se-ndepărtează de grădina pustie
pe străzile ploioase sosește acasă.
Strigă, dar nu-i răspunde nimeni ; merge-nainte
și nu-i nimeni în spatele porților
și merge pînă ce-ajunge
la ultima poartă, la cea zidită,
cea pe care tatăl o zăvora în fiecare seară.
Caută cheia, dar a pierdut-o,
bate, o zgîrie, bate
secole-ntregi tot bate
și poarta e tot mai înaltă cu fiecare secol
și tot mai închisă și mai trainică la fiecare lovitură.
Ea n-o mai ajunge și doar așteaptă
așezată pe scăunelul ei să deschidă cineva :
Doamne, deschide porțile norului tău,
deschide cicatricile tale nevindecate
să plouă peste sînii mei zbîrciți,
să plouă peste oase și pietre,
fă ca sămînța ta să spargă scoarța,
crusta sîngelui meu întărit.
Redă-mă nopții începutului,
din coasta ta ruptă să fiu
planetă opacă pe care lumina ta s-o aprindă.

Elegie întreruptă

Azi îmi aduc aminte de morții casei mele.
Pe primul mort nu-l uităm niciodată
chiar de-a murit fulgerător, așa de repede
că nici în pat n-a apucat s-ajungă, nici miruit să fie.
Aud bastonul șovăind pe-o treaptă,
trupul sprijinindu-se pe-un suspin,
ușa deschizîndu-se, mortul intrînd.
De la o ușă la moarte e puțin drum
și abia ai timp să te-așezi,
să-ți ridici fața, să te uiți cît e ceasul
și să afli opt și un sfert.

Gravură de pictorul mexican Alberto Gironella.

Azi îmi aduc aminte de morții casei mele.
Aceea care-a murit noapte de noapte
și ca o lungă despărțire era,
un tren ce niciodată nu mai pleacă, agonia ei.
Lăcomia gurii
pe firul unui suspin suspendat,
ochi ce nu se-nchid și fac semne
și rătăcesc între lampă și ochii mei,
privire fixă îmbrățișînd o alta,
străină, asfixiată în îmbrățișare
și-n cele din urmă scapă și vede pe un mal
cum se scufundă și dispare trupul sufletului
și nu găsește nici ochi de care să se-agațe...
Oare m-a invitat să mor privirea asta ?
Poate că murind cu altul nu e moarte.
Poate că murim doar fiindcă nimeni
nu vrea să moară cu noi, nimeni
nu vrea să ne privească-n ochi.

Azi îmi aduc aminte de morții casei mele.
De cel ce-a plecat pentru cîteva ceasuri
și nimeni nu știe în ce tăcere-a căzut.
În fiecare seară, după cină,
răgazul incolor pe care-l dă pustiul
sau fraza fără sfîrșit care-atîrnă

de firul de păianjen al tăcerii
deschid un coridor pentru cel ce se-ntoarce
pașii lui răsună, urcă ; se-oprește...
Și cineva dintre noi se ridică
și-nchide bine ușa.
Dar el, acolo de cealaltă parte, insistă.
Pîndește printre cute, între falduri
căscînd întruna bîntuie prin preajmă.
Deși sînt ușile-nchise, el insistă.

Azi îmi aduc aminte de morții casei mele.
Fețe pierdute sub fruntea mea, fețe
fără ochi, ochi ficși, pustiiți,
poate caut în ei taina mea,
zeul de sînge care sîngele-mi mișcă,
zeul de gheață, zeul ce mă devoră ?
Tăcerea lui îmi e oglinda vieții,
moartea-i în viața mea se prelungește :
sînt eroarea finală a erorilor sale.

Azi îmi aduc aminte de morții casei mele.
Gîndirea risipită, fapta
risipită, numele-mprăștiate
(lagune, zone nule, adîncituri
scurmate de-ndărătnica memorie),
răvășirea întîlnirilor,
eul, clipirea lui abstractă, împărțită
mereu de către alt eu, mîinile,
dorința și măștile sale, vipera
îngropată, lentele eroziuni,
speranța, teama, fapta
și reversul ei : în mine se-ndîrjesc,
vor să mănînce pîinea, fructul, trupul,
să bea apa ce le-a fost refuzată.
Dar apa nu mai este, totul e secătuit,
nu știe pîinea, fructul amar,
amor domesticit, mestecat,
în cuști cu gratii invizibile
maimuță și cățea dresată,
ce devorezi te devoră,
victima ta ți-e și călău.
Grămadă de zile moarte, zbîrcite
ziare și nopți jupuite
și zori, cravată, laț :
„salută soarele, păienjene, nu fi ranchiunos..."

E lumea un deșert circular,
ceru-i închis și infernul pustiu.

Bun rămas casei

Se face ziuă.
Aş vrea să-mi iau rămas bun de la această lume mică,
singura lume adevărată.

Să spun adio acestei dureroase clipiri
a zilei care se trezeşte :
învelit în propria-i mantie fuge somnul
de la locul crimei
şi sufletu-i o piaţă părăsită.

Adio scaunului,
pe care mi-am atîrnat seară de seară costumul,
spînzurare cotidiană ;
şi fotoliului, stîncă în insomnia mea,
stei nedespicat de fulger
nici sfărîmat de sete.

Adio oglinzii adevărate
în care mi-am lăsat masca
spre a coborî în fundul infinitului
(dar niciodată nu coboram :
n-are fund, ci numai şi numai suprafaţă ?)

Adio crîngului de cer din fereastră,
pe care adesea trandafirii îşi scoteau capul
şi pe care-au nimerit într-o dimineaţă chiar îngeri rătăciţi.

Adio zorilor, dezgheţ tăcut al nopţii,
şi negurei ce suie orbeşte pe colină,
blîndă turmă destrămîndu-se.

Veşmîntului pufos, cireşului,
un lung adio, şi acestei păsări
ce înseamnă puţină adiere pe-o ramură.

Cu vorbe mici şi pure
să-ţi iei rămas bun de la rîu
„pentru mine apele tale au fost
aceleaşi ape pururi".

Aş vrea să-ţi spun adio, să-ţi sărut fusta,
fetiţă, femeie, fantomă de pe mal,
să-ţi spun mereu adio
precum rîul îi tot murmură ţărmului,
nesfîrşita sa despărţire.

Mamă, aş vrea să-ţi spun adio
şi ce-mi vor sufla buzele tale :
„aceste delire erau fluturi".

Aş dori să spun adio acestor prezenţe,
memorii ale faptului de ziuă
nume ce le ţin încuiate aici în piept
dar mă tem că, trezindu-le, să nu-mi spună ele adio

Viaţă întrezărită

Fulgere sau peşti
în noaptea mării
şi păsări, fulgere
în noaptea pădurii.

Oasele sînt fulgere
în noaptea trupului.
O, lume, totul e noapte
şi viaţa e fulger.

Dincolo de iubire

Totul ne ameninţă :
timpul, care în bucăţi vii îl dezbină
pe cel ce-a fost
de cel ce voi fi,

așa cum securea taie năpîrca ;
conștiința, transparența răzbătută,
privirea orbită de-a se privi privind ;
cuvintele, mănuși cenușii, pulberea minții pe iarbă, pe
apă, pe piele ;
numele noastre, ce se ridică-ntre tine și mine,
ziduri de neant pe care nici o trîmbiță nu le dărîmă.

Nici somnul cu lumea sa de imagini sfărîmate,
nici delirul cu spuma-i profetică,
nici iubirea cu dinții și unghiile ei nu se satură.
Dincolo de noi,
la frontierele dintre a fi și a se afla
o viață mai viață ne cheamă.

Afară noaptea respiră, se-ntinde,
plină de mari frunze fierbinți,
de oglinzi ce înfruntă :
fructe, ghiare, ochi, frunzișuri,
spinări strălucitoare
trupuri care-și fac loc printre alte trupuri.

Așează-te aici pe malul înspumat,
cu-atîta viață ce se ignoră și se predă :
căci și tu aparții de asemenea nopții.
Așează-te, alb ce respiră,
bate, o, stea divizată,
potir,
pîine ce-nclini balanța în partea aurorei,
pauză de sînge între acest timp și-un altul fără margini.

Fulger în repaus

Întinsă,
piatră plămădită din amiază,
în ochii întredeschiși albul devine albastru,
zîmbetul e abia schițat.
Trupul îți tresare, fluturi coama de leu.
Apoi iar încremenești,
o fină zgîrietură de lavă în rocă,

o somnoroasă rază de lumină.
Şi-n timp ce dormi, ei te mîngîie şi te lustruiesc
lance sveltă,
torţă cu care incendiez noaptea.

Marea se bate cu gloanţe şi săbii.

Nori

Priveşte plăsmuirile albe pe cer!
priveşte albele pene ale păsărilor
zburînd prin frunzişul de sus,
priveşte-le navigînd şi risipindu-se,
zadarnic arhipelag fantomă!

Insule ale cerului, suflare într-o suflare suspendată,
cu un picior uşor, precum aerul,
păşind pe plajele sale fără să lase altă urmă
decît umbra vîntului pe apă!

Şi cum văzduhul însuşi printre frunze
se pierde în frunzişul ceţii
şi cum aerul se face buze fără trup,
corp imponderabil, forţă fără maluri!

ANDRI PEER

(Elveția)

Salut

Printre toți cei care trec,
Tu cine ești ?

Printre cei care își etalează valoarea
Și curcubeul virtuții

Numai tu m-ai recunoscut,
Străinul,
Pe care îl salut.

Un cuvint

Un cuvînt
Îți este scris în pupile,
Pe care nu reușesc să-l citesc.
Se îndepărtează ziua
Și apare odată cu căderea nopții.

O vorbă misterioasă
Ce se naște și moare cu o clipire,
Parcă arsă de flacăra
Propriei bezne.

Oriunde îmi pun piciorul,
Pretutindeni sînt străin,
Biet vagabond caraghios
Ce se tot învîrte într-un cerc.

În curînd mă va înghiți pădurea,
Printre adieri și scorburi
O voce doar va întreba :
Cine ești tu, cine-ai fost ?

PEDRO DE LA PEÑA

(Spania)

Măcel

Stoluri de păsări trecut-au planînd
pe cerul acesta înnorat,
drum al unei primăveri negre.

Rațe, lăstuni, lișițe, rîndunele,
cădeau în mocirlă-nghițite
de-o infectă duhoare.

Laguna a rămas pe jumătate-acoperită
de pene,
ca o pălărie veche într-un pod.

Îmi amintesc măcelul,
cu ani în urmă :
guiță purcelul, tot mai aproape-i satîrul
și-n ligheanul de lut cade sîngele gros.

Dicta-actorul

(Lui Pinocho — etc.)

Ca o păpușă de rumeguș am fost
regele și arhiepiscopul,
cerșetor și văduvă tînără,
căci am jucat comedia
în fața unui public pestriț, mereu într-un alt travesti.

Oboseala a lăsat urme adînci
pe chipul ăsta dezgustat
ce-a suferit rigoarea multor trucuri.

Alții mi-au jucat rolul
pe marea scenă,
cu toate c-am fost, cred, bufonul cel mai bun
al propriei comedii
precum stau mărturie armele și grimasele mele.

Azi pensionarea îmi pică bine
să fiu scutit de greață.
Privesc rampa și debitez pe nerăsuflate
rolul unui morocănos general în retragere.

Cînd se lasă cortina
aștept cu frică și nemîngîiat
o moarte ridicolă.

Acropolis

Și noaptea să-naintez
cu pumnalul ferecat între degete.

Să m-afund în pădure,
simțind în spate ochi de păsări nocturne.

Să am gata arma,
ascultînd răsuflarea fiarelor.

Oare nu-i viața tocmai această emoție
pe care aceste statui moarte ne-au smuls-o ?

MANUEL SERRANO PEREZ
(Argentina)

Elegie pentru un portret

. . . .
Pentru că nimeni nu-și recunoaște
propria umbră,
pe potecă, dimineața,
cînd vîntul e preocupat
să-și măsoare în trupuri
ratatele lui dorințe de zbor.
Nimeni nu știe, niciodată,
dacă umbra este o ancoră
sau
o săgeată...

* * *

Închid ochii
se suie porumbița pe pernă,
norii la sud
și vrejuri
și-orizonturi,
în geometrie simplă.
Aici, mereu,
coridorul întunecos,
măsuța pentru telefon,
scaunul,
înaltele uși de lemn
și povara unei hîrtii îmbătrînite
pe pereți.

Încep să visez,
liber de cerneală și expediente...
Dar vecinul înșfacă o tigaie,
își reclamă cu prăjeala și televizorul
dreptul de-a se simți cetățean al lumii,
de-a cere de lucru dimineața.
Azi am privit mai mult ca de-obicei
floarea de pe reclama de țigări,
și pe fetița în verde
— cu sexul —
printre ceștile aburinde.
Îmi mai rămîn :
— ceasul care cască
și căsnicia izbitura în ușa
ce se pierde în criptă
pînă la șase și jumătate
din cinci noiembrie,
dimineața,
sîmbătă, în sfîrșit !

UNBERTO PIERSANTI
(Italia)

Chipul anilor mei diferiţi

Mirosul caprifoiului nins
ca pe vremea cînd ajungeam la banca
rece de lemn, peste valea
încă şi mai strîmtă unde colina
de-a lungul golfului Foglia,
coboară drumul spre plajă
şi casa suspendată pe povîrniş
avea obloanele verzi şi de jur-împrejur
cîmpiile erau albe de brumă.
Mîna şi corpul tău care cîntau
scobitura caldă dintre jeratic.

Noiembrie nu are ziua cea mai luminoasă
nici o umbră de ceaţă din brazdele sale
numai fructele de cactuşi sînt aprinse
fără frunze pe ramurile dantelate
fumegă verzi mirişti în abureala
unui soare care a alunecat sub orizont.

Era iulie înainte de Evenimente
şi stăteam la vie cu luna
care răsărea enormă pe Cesane
mi s-a spus că trăieşti într-o vilă
ale cărei garduri se zăresc de departe.
Şi copiii tăi trec cu eşarfe
de noapte prin pieţele padovane
erai superbă în stuf
figura poate un pic prea patriciană
cu talia perfectă în bluza
cu plasă pe care degetele mele
o mîngîiau pe deasupra înfiorate.

În ultimul an de liceu
bîntuia un vînt de gheaţă pe acoperişuri
în autobuzul vechi pe locul liber
am stat toată noaptea la fereastră
cu fulgerele iernii de la Mercatale.

Şcoala noastră era pe Munte
cu sobe de fontă în camere.
Se făcuse un alunecuş pînă la mare
noaptea coboram cu săniuţele
prin gerul străzilor neluminate.

De la fereastra casei noi se zărea
o iarnă limpede pe Carpegna
prima dată cînd am locuit singur
alături de Roxana în camerele calde
are şi acum pulpele bronzate
văpaia pe care i-a lăsat-o vara
îmi sprijin capul
de trupul de care încă şi azi se mai vorbeşte
privindu-te reflectez dincoace de geam.

VASKO POPA
(R.S.F. Iugoslavia)

Lupoaica de foc

1

Lupoaica stă lungită
La poale de cer

Corpul de jeratec viu
Năpădit e de iarbă
Și acoperit de colb de soare

Plaiurile în piepturi
Amenințător tresaltă
Și iertător coboară

În artere îi urlă rîuri
În ochi îi străfulgeră lacuri

În inima-i nemărginită
Roci se topesc de dragoste
La focul de șapte ori încețit

Pe spinarea ei zbenguie lupii
Și-și duc traiul în pîntecu-i de cleștar
De la primul la ultimul urlet.

2

Ei zăvorăsc lupoaica
În focul subpămîntean

O silesc acolo să zidească
Turnuri de fum
Şi să frămînte pîini din tăciuni

O îndoapă doar cu jăratec
Şi-o adapă
Cu lapte fierbinte de fiară

Să se împerecheze o mînă
Cu vătraie încinse
Şi burghiuri ruginite

Lupoaica se prinde cu dinţii
De steaua cu plete bălaie
Şi se poartă pe sine la poalele cerului

3

O înhaţă cu capcane de oţel
Întinse din zare-n zare

Îi iau de pe bot masca de aur
Şi-i smulg iarba tainică
Dintre coapse

Asmut pe ea pironită
Cîinii ce-adulmecă siluitori de vînt
S-o necinstească

O fac hălci
Şi-o lasă pradă
Ghearelor de vultur

Cu limba retezată lupoaica apucă
Apa vie dintre fălcile norului
Şi pe sine din nou se prăseşte

4

Lupoaica se scaldă-n azur
Şi de cenuşa cîinească se spală

Pe fundul puhoaielor ce se scurg
Peste faţa-i nemişcată
Fulgerele îşi depun icrele

Între fălcile-i descleştate
Luna îşi ascunde ziua securea
Soarele noaptea cuţitele

Bătăile inimii ei de aramă
Amuţesc văile urlătoare
Şi adorm aerul ciripitor

În prăpăstii
Sub sprîncenele păduroase
Tunetele sînt gata de orice

5

Se-naltă lupoaica pe labele dinapoi
La poalele cerului

Se-naltă laolaltă cu lupii
Împietriţi în pîntecul ei

Se-naltă alene
Între miezul zilei şi miezul nopţii
Între două capcane

COMUNE DI GENOVA
Assessorato ai Beni Culturali

21-27 maggio 1979

Incontro Internazionale di Poesia

POESIA IN PUBBLICO

Letture, dibattiti, interventi
nei quartieri, nelle scuole, all'università

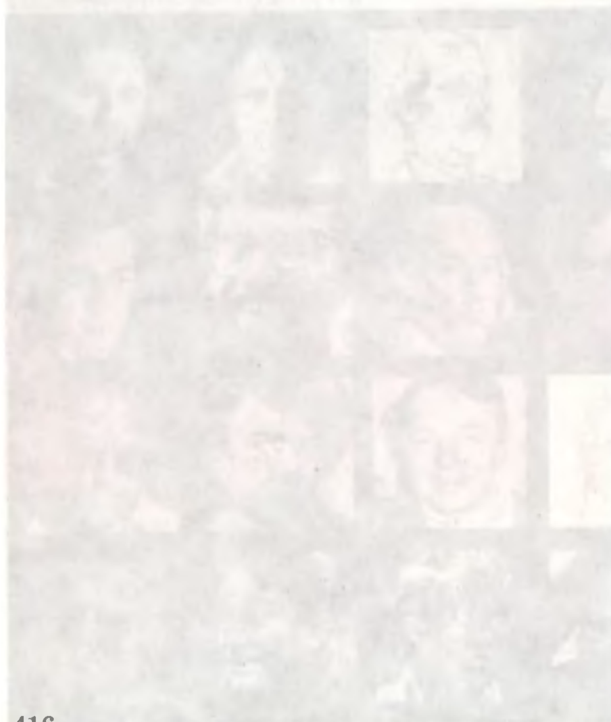

Programul întîlnirii internaționale de poezie, Genova 1979.

Se-naltă a nevoie
Scoţîndu-şi dintr-o capcană botul
Din cealaltă coada

Se-naltă cu urlet sărat
Oprit în secatu-i gîtlej

Se-naltă moartă de sete
De-a dreptul în vîrful cerului
De-a dreptul le adăpătoarea stelelor cu coadă

VLADIMIR REIȘEL

(R. S. Cehoslovacă)

Poetul

Poeziile mele sînt fragmente din multe statui
Unite într-o singură statuie
Melancolia
Scara impresionistă
Pășește
Și poetul
Uragan ce transformă pădurile de granate în femei.

Bea vin
În cafeneaua de lîngă constelația Hidrei
Și adoarme plîngînd.

Roata

Baladă imaginară
Poezia
Aleargă spre infinit.

Cînt din frisoanele spasmodice
Ale sepiilor ce se rup
Cînt din zăpada febrelor
Din cadranul frigurilor dragostei și morții
Cînt păsărilor ce-și iau zborul să aducă alte ceruri
Mai prietenoase

Cînt orbilor
Polipilor marini
Vîntului
Zilei și nopții

Întocmai cum cînt copilului mort
Care a crăpat de foame
Foamea lui e steaua din care ridic
Cele mai fantastice constelații de fildeș
Cînt de voluptate
De nebunie
Cînt oricui îmi dă bună ziua
Cînt ca în ochii oamenilor să se întunece trecutul
Cînt să se aprindă lumina
Și acolo unde domnește noaptea polară
Noaptea suferinței

Cînt din nostalgia prefăcută-n zaruri sălbatice
Pe care se conturează o speranță nouă
Cînt de orhidee
Cînt fiecărui lucru de pe lume
Ca să mai existe o dată
Pe vecie
Pierzîndu-și forma inițială ca să găsească
țara natală a visului

Din care a venit
Pentru ca femeia să se preschimbe în colier sau în inel
Ca să semene cu alizeul alb
Și descîntec frumos să strălucească deasupra
degetelor orașului

Să închipuie și un alt peisaj
O altă formă
Decît cea de care ne împiedicăm zilnic
Și care nu ne mai aduce nimic
Cuvintele mele
Sînt scîntei țîșnind din nicovală melancoliei
Ca agate pe tîmplele păgîne
Ca o orgă mă cutremur
Căci atunci cînd mă las pradă căldurii, electricității lor

Le ucid visul
Produc o voluptate ce nu se mai întoarce
La zăpezile de demult
Pe care nu le vom mai vedea niciodată

Dar bandă imaginară
Poezia
Explodează
Și dă naștere unei lavine
Ce se scurge pe tîmplele celor care
Nu s-au născut.

FERNANDO RIELO
(Spania)

Încearcă să-mi spui

Încearcă să-mi spui ce dorești.
De exemplu, că trebuie să mor.
Și-o să vezi, Dumnezeule, ce repede cînt.

Și dacă taci ?
Nu-i nimic.
Totdeauna te aud !

Număr pașii

Număr pașii următoarei primăveri.
Care încă n-a sosit.

Cea a florilor neofilite.
Cea a brizei nemișcate.
Cea a morții atît de grăbite...

A mea ! A mea !

Cea care deja mi se vestește...
cu țipătul păsărilor.

Încolţire

Mă încolţeşte timpul păsărilor mele posibile.
Se întîmplă cu tot ce-i aproape de suflet.
Păsări :
Luaţi-mă de plînsul meu
şi pedepsit duceţi-mă la auritul ţărm
unde v-aţi născut, unde v-aţi născut...

Acolo unde ramura din mînă doarme.
Acolo unde aripa ta există.
Acolo, unde tu...
Acolo, acolo !, Acolo ! !...

Cîte am văzut

Cît galben de frunze moarte.
Cît albastru dureros în sînge.
Cîte gemete înăbuşite
am văzut.

Cîte.
Şi ce puţin.

Această pulsaţie a mea...

Această pulsaţie a mea ce în noapte pîndeşte cursul umbrelor...
Ca şi cînd nimic nu se întîmplă
cînd, adevărat, viaţa mea...
Trece
cu ele.
Sau rămîne.

Rămîne să măsoare timpul
pasului ei, stea după stea
din atîtea stele fixe
ce în sufletul meu strălucesc.
                    Sînt
                    treaz!

Oh, umbre. Nu sînteţi ceţuri
nici săruturi negre
pentru sufletul ce, treaz, aşteaptă
ca nenăscutul timp.

Mi-am făcut, iubito

Mi-am făcut, iubito,
        Testamentul...

Să-mi îngroape rămăşiţele
        în ochii tăi.

De dimineaţă. Pentru că ai
        pleoapele deschise...
                Fără zăvor.

Să nu atingi acest sărut

Să nu atingi acest sărut...
Are o lacrimă
înăuntru...

TADEUSZ ROZEWICZ

(R. P. Polonă)

Povestire despre femeile bătrîne

Ni-s dragi femeile bătrîne
femei urîte
femei rele

sînt sarea pămîntului
nu au oroare
de reziduurile umane

cunosc reversul
medaliei
iubirii
credinței

Dictatorii vin și se duc
ca bufonii
au mîinile pătate
cu sînge de ființe umane

femeile bătrîne se trezesc în zori
cumpără carne fructe pîine
fac curățenie pregătesc masa

stau pe stradă
cu mîinile încrucișate
tac

femeile bătrîne sînt nemuritoare
Hamlet se zvîrcolește în plasă
Faust face un rol imfam și ridicol
Raskolnikov dă cu barba

femeile bătrîne sînt
indestructibile
surîd îngăduitoare

moare dumnezeu
femeile bătrîne se scoală ca în fiecare zi
în zori cumpără pîine vin peşte
moare civilizaţia

femeile bătrîne se trezesc dis de dimineaţă
deschid ferestrele
spală murdăria
moare omul
femeile bătrîne
scaldă cadavrul
îngroapă morţii
răsădesc flori
pe morminte

mi-s dragi femeile bătrîne
femei urîte
femei rele

ele cred în viaţa de apoi
sînt sarea pămîntului
scoarţa copacului
sînt ochii umili ai animalelor
văd laşitatea şi eroismul
măreţia şi meschinăria
la dimensiuni reale
aproape de exigenţele cotidiene
fiii lor descoperă America
pier la Termopile
mor pe cruce
cuceresc cosmosul

femeile bătrîne ies cu noaptea-n cap
în oraş cumpără lapte şi pîine
carne condimentează ciorba
deschid ferestrele

numai proştii rîd
de femeile bătrîne
de femeile urîte
de femeile rele

pentru că ele sînt femei frumoase
femei bune
femeile bătrîne sînt oul
sînt secretul fără secret
sînt globul care se-nvîrte

Sînt mici
zgîrcite
fructul originar
care disecă
sau niște grase
ovale buda

cînd mor
din ochii lor picură
lacrima

Și li se împreună
pe gură cu surîsul unei
fetițe

Originea unui poem nou

Noaptea
aleargă două poeme
aruncate
unul asupra celuilalt

formele acestor poeme
moderne
precise
măruntaiele luminoase
comode de avangardă
se ciocnesc cu sine
oarbe

spargere
de imagini
troznire

stoarcere
strivire
pătrundere
agonie de forme

rupe linia
strivește răsuflarea
smulge cuvintele
topește trăsăturile
șocul
noul poem
al treilea poem
se naște în agonie
curge pe
apele fetale
ale umanității

noua plăsmuire
enigmatic surîzîndă
lentă
pregătită
pentru o subită
creștere.

Cortina piecselor mele

Cortina
în piesele mele
nu se ridică
nici nu se lasă
nici nu acoperă
nici nu descoperă

se oxidează
putrezește scrîșnește
sfîșie

aceasta dintîi e de fier
cea de-a doua de cîrpă
a treia de hîrtie

cade
bucată cu bucată

peste capetele
publicului
ale actorilor

cortina
în piesele mele
atîrnă
pe scenă
printre public
la garderobă

totuși la terminarea
spectacolului
se lipește de picioare
susură
schiaună

Tată

Trece prin inima mea
bătrînul meu tată
Nu economisea în viața lui
nu adăuga
grăunte cu grăunte
nu și-a cumpărat nici căsuță
nici ceas de aur
nu putea aduna atît

Trăia ca o pasăre
vrăjită
zi după zi
dar
spuneți-mi dacă poate
trăi așa un mic funcționar
mulți ani

Trece prin inima mea
tatăl meu
cu vechea lui umbrelă
fluierînd vesel
Și crede profund
că va merge în cer

Am închis

Am închis mîna
am strîns-o
am oprit
umbre

printre mîinile mele
trec
printre degetele mele
se scurg
încă beau
încă vorbesc
flăcările reci

Fără-ncetare sosesc scrisori
„sie streiten in der Küche
über eine gestohlene Wurst
und stören mich“
scria 16. 3. 1913
Franz Kafka
în scrisoarea-i de dragoste
către Felice Bauer

ating casele morților
deschid închid
porțile
deschise

în columbarele părăsite
se-ncălzesc la soare
fluturi galbeni
păianjeni
eu te sfătuisem să
vizitezi însorita Italie
dar ai murit săptămîna trecută
și te-au îngropat

Moartea

Peretele fereastra
dincolo de ușă
glăsciorul unui copil

dincolo de fereastră strada
tramvaiul
intră regele Irod
diavolul moartea
îi dau regelui cîteva monede
şi alung tot alaiul
afară

moartea este
adevărată
întoarce faţa
şi mă ameninţă cu degetul

Din curriculum-ul meu

anul naşterii
locul naşterii
Radomsko 1921

aşa este
pe această foaie
din caietul de elev al fiului meu
încape curriculum-ul meu
a mai rămas puţin loc liber
au rămas nişte pete albe

am şters numai două fraze
dar am adăugat una
după un timp
am mai pus cîteva cuvinte

mă întrebi despre cele mai importante
evenimente date
ale vieţii mele
întreabă despre asta pe alţii

curriculum-ul meu s-a terminat
deja de mai multe ori
o dată mai bine altă dată mai rău

Poezia mea

nu explică nimic
nu clarifică nimic
nu renunţă la nimic
nu îmbrăţişează totul
nu răspunde aşteptărilor

nu creează noi reguli ale jocului
nu participă la divertisment
are un spaţiu delimitat
care trebuie umplut

dacă nu este o compoziţie ezoterică
dacă nu foloseşte o limbă originală
dacă nu stîrneşte o minune
se vede că aşa trebuie să fie

se supune propriei necesităţi
propriei posibilităţi
şi delimitări
pierde cu ea însăşi

invadează alte spaţii ale poeziei
şi nu se lasă înlocuită de acestea
deschisă la tot
privată de secret

are multe îndatoriri
cărora nu le mai face faţă.

PETER RÜHMKORF

(R. F. Germania)

odă strănepotului

ce seriozitate naivă :
o poză de moșneag ce-și mîngîie de cinzeci de ani barba
ca și cînd ar vrea în prealabil să pieptene istoria
spunînd : mai multă continutate !
sau : gîndiți-vă la ce au făcut și-au dres părinții,
de acolo încoace să vă apucați de treabă !
ehei, multe vorbe turnate în fier stau întinse pe jos
dar nu vom putea
nici la nevoie să ne
călăfătuim cu ele bila.

eu însă cu brațul amorțit
arătînd fără chef cu degetul țările ce se trezesc
(așa mărșăluiește ziua și noaptea prin
visele mele China cu miliardele de degete
de la picioare) evacuez pieptul
de toată speranța cea înarmată
pînă în dinți
în loc de consolare
recurg la un semn timpuriu
să am forță să mă trezesc mîine
disperînd sub niște stele noi.

autoportret

unchiule, am aflat că de mult n-ai mai intonat nimic despre tine !
omenirea va intra la idei, se va considera abandonată, singură cu
ea însăși,

oare cîte imperii nu și-au schimbat stăpînii între timp,
conștiința s-a schimbat de șapte ori,
aici îmi fac apariția așadar exclusiv cu ultime întrebări.

e voie să intri aici, să iei loc, să întrebi cum ajungi din nou
la aer ?
copiii mei, aici s-a întîmplat ceva de perspectivă !
toate zidurile s-au strămutat
de cînd am vorbit ultima oară despre viitor,
principiul speranței a ieșit în fugă,
e o adevărată minune, că noi toți nu ne uităm
unul la altul cruciș.

să vă spun ce este ?
din partea mea putem prea bine să ne sculăm de la masă
și să ne apucăm să schimbăm lumea.
dar cu cine anume, cu cine ?
cu clasa muncitoare aveți legături
exclusiv pe calea aerului
(un mediu de cea mai mare rezonanță comunicativă).
respirați totuși același aer
mai mult nu se prea poate spune. (...)
adevărul tot îți trage cîte o linie groasă
și-ți taie încrederea.
te uiți spre viitor — mai cu seamă eu —
ca și cum te-ai uita în gura unui obuzier.

poate e pur și simplu așa :
inima mea atrage tot mai mult ulii,
cine nu mai găsește în stînga nici o țară
are impresia că pămîntul gonește nebunește ca o avalanșă
spre ținuturile veșnice de gunoaie —
didelidideli, de acu să nu te apuci să alergi
imediat la mama cu distrugerile tale,
didelidideli încă o dată orchestra pentru legea
de asigurări contra bolilor și atenuarea lor
suplimentdevisepentrucalfadecimpoierdinconstantinopol

fără de nume

pentru graficianul Jannssen

din nou impresiile dorite s-au dovedit false
nu e posibil ca numai și numai interiorizarea
să nu fie pe placul publicului

poate sîntem realmente atît de umflați
de niște gînduri încît
stăm cu capul în nori
(o.k., reținem și asta și ne mai gîndim)

oricum, împreună cu speranțele crește
și numărul iluziilor optice

ce bine ar fi să găsești niște date despre tine
în cîte o carte răsfoită
s-a scris cam puțin despre ceea ce numești suflet
mda, Hegel a fost mai mult un important
teoretician, sau cum se spune

pe tine te dor acum toate acestea
iar specialistul REFA iți ghicește bucuria de pe banda înregistrată
cred că atunci cînd mă voi fi muiat suficient
voi emigra în S.U.A.
s-ar putea să obțin în schimbul propriilor rămășițe.
o pensie

înainte de a te izola complet
înainte de-ajunge să-ți piepteni chelia
dar sinuciderea tot rămîne
peste măsură de mare pentru tine

e cazul să dormi o dată de voie

pentru că — ei, da ! —
singurul care te înțelege de-a binelea
ești tu și iar tu
și la ce bun
să stai o dată întins după aceea ?

la rîndul meu nu știu nimic reînviat

iar viața de apoi nu-i nimic altceva decît o formulă
pe care oricum n-o înțelege nimeni

de fapt știi foarte exact ceea ce vrei :
să cerni din nou balegă de cimitir
un transport ca lumea, în toiul evenimentelor ;
și atunci, gata cu fericirea.
hopa, aici a și ieșit
adevărul
marele necunoscut de pe scenă
cu o autostopistă cu flori în păr
și gumă de mestecat pe tocuri
și te întreabă :
nu vrei să-mi încarci bateria ?

iar la urmă, cum să spun ?
eroul își recapătă tot părul căzut
și toți se bat pentru suferințele lui și-l lasă cu toate rănile.
sau pui mîna pe toți gologanii
și-ți permiți o torță proprie
(așa se menține sentimentul, știi)
iar lumea arată bine
e nemaipomenit de interesantă
ca într-un roman-serial făr-de sfîrșit.

desen în peniță retușat

trăit-ai și lucruri mari
ce s-a întîmplat ?
nimic deosebit.

o dată și o dată își face fiecare
apariția în fața unui cezar
avînd un spirit mai reținut
și nici pe jumătate din sentimentele tale

practic trenuri
și în fața televizorului color
la fel de mult ca și la Copenhaga
în sala Brondby
deci stai acasă, lasă-l pe Nielsen să se învîrte

probabil nici acele zile n-au fost mai breze
cînd Chopin în persoană și-a scuipat pe degete
umplînd clapele de roz,
iar Sand ștergea nebunește în urma lui cu cîrpa.
un mit la distanță e mai plăcut
decît o astfel de imagine jalnică.

să scapi multe dormind
de ex. Clay contra Foreman, Korcinoi contra Spasski,
Brosio împotriva lui Rocca (concurs de mîncat macaroane la
Bologna)

Teng împotriva lui Cing,
sau : să ai toată ziua guturaiul de la Mogadiscio.
ceea ce scot la mezat e relativ convenabil :
la bătrînețe ți se cam termină vopseaua
dar linia devine mai sigură
mai puțin apăsată
dar cu un retuș degajat și fără probleme

nu e cazul să tot stai în calea dorințelor proprii
mai bine mai ieși noaptea
și te apropii cu cîte o înghițitură de realitate

un gunoier fumegînd în luna mai
poate să producă o înălțare superbă
o tăietură de lumină în rochie
un motiv să te pierzi
nu atît de tare ! se apropie ceasul adevărului
cînd nu ne mai ascundem după deget

să privești aterizarea unui fund ca o carte deschisă

să mai retrăiești o asemenea vale

să urmez pur și simplu un pas ?
să treci pe ușa turnantă
să mergi pe coridor

pe scări în jos !
să pătrunzi în miezul muzicii !
dar de-acum să nu baţi ritmul beat-ului
şi ritmul nu-i altceva
privit de sus, decît o sforţare inutilă

ei da, da, da — să ne tot trezim înfăşuraţi
în cîte un fir roşu de cînepă uşoară.

un Stuntman original

cu timpul te transformi intr-o mică maşină de înregistrat interese
trăind poveşti triste
repovestindu-le în chip de glume

ştiri transmise de agenţii, murmurul agenţiilor,
e cealaltă parte a monezii,
mai bine ştergeţi broboana de sudoare
de pe frunte

chiar şi noi melancolicii materialişti,
mai jucăm un rol în această întreprindere

am trecut prin multe, mai întîi la suprafaţă, apoi mai profund,
cel mai mult timp am fost în probe
nişte şoareci rozători în betonul umed
dar în subsol existau posibilităţi de parvenire

poate mimezi vreun om bun
la televizorul în culori
plin de veşnicele bune speranţe, asemenea lui Bloch,
şi asta mai e şi un cîntec

mă refer la convorbirile
amestecate cu metafizică

problema e pur și simplu următoarea :
dacă ți-ai dat seama în partea de sus
de unde te iau crizele
trebuie să te zvîrcolești îndeajuns
să-ți păstrezi autenticitatea
atunci poți singur să-ți fii Stuntman al tău

repet :
mulți dintre noi am înnebunit
unii chiar mortal

oare cineva a văzut filmul cu
René Deltgen în rolul lui Rez ?
acel pasaj decisiv : „n-am nevoie de nici un medic
chiar dacă e să crăp.
îmi trebuie premiera !"
cam asta e viața adevărată.

ne adresăm din nou Dv., dragi ascultători de șlagăre
(altfel ne încurcăm prea mult în vorbe)
pe oaspetele nostru îl cunoașteți :
CEI UNSPREZECE DE LA OLIMPIADA DE LA MÜNCHEN
(azi mai degrabă te îndrumă să vezi
cum nu plesnești la 17 din cusături)
se va cînta ceva foarte palpabil :
AMORE ! ! !
(da, da, să nu rîdeți atît de cult, domnilor !
ce numiți începuturi spontane
nu-s altceva decît un clocot de nervi
iar dacă va fi cazul
și vi se va tăia vreodată respirația
veți vedea ce nepregătiți sînteți
iar atunci nu va mai exista nici o îndoială)

ROBERT SABATIER
(Franţa)

Unii, alţii

Cine sînt aceste personaje ?
Traversează noaptea
Luminînd-o cu lampa
Intimă din pupilă.

Pentru a le distinge
Trebuie să fii contemporan
Cu astrele. Sînt buze schiţate
Precum fructele verii.

Sînt lucruri fragile
Împrumutînd toate formele
După fantezia
Brumaţilor voiajori.

A-i numi înseamnă a-i pierde.
Dar eu le ştiu numele
Pe care le purtau pe pămînt
Înainte de-a se dizolva.

Nu-s adeptul legendelor
Despre umbre, despre cei ce se-ntorc strigoi.
Ei n-au părăsit niciodată
Grădinile, ţinuturile.

Nu cumva eu îmi proiectez
Ca aburul pe buzele
Unui sfînt obscur
Toţi prietenii dispăruţi ?

Cine-i acest personaj
Se întreabă luna
Purtătorul acesta de gînduri
Acest amic al potirelor ?

Să lăsăm zorii să răspundă
Cînd îmi vor risipi corpul
Ce ascunde în el lumina
Atîtor obscurităţi.

Poezie ?

— albină zidar.
— cuvîntul cuvîntului.
— obiect inepuizabil.
— arborele voiajorului.
— inutilul indispensabil.
— racheta şi ţinta.
— căminul fiinţei.
— palatul umilinţei.
— lungă memorie.
— desen animat.
— aruncătoare de sorţi.
— cartea lui De ce ?
— singura sfidare a ireversibilului.
— fructul pe care-l aşteaptă gura.
— cuvinte devenite lămpi.

Poetul ?

— vestala şi focul.
— vrăjitorul surprins de propria-i minune.
— poemul care se crede autor.
— un concretizator de abstracţiuni.
— un arzător de focuri.
— nebunul unei alte înţelepciuni.

— un schimbător.
— clepsidra poemului.
— un obsedat textual.
— un semănător de vorbe.
— un pom dinaintea fructului.

Laude

Poemul trebuie să creeze de la prima îmbinare de cuvinte liniştea în care va intra.

•

Să ceri audienţă la un Poem,la o operă de artă ca la un rege.

•

De cîte ori moare un poet, toată Poezia are friguri.

•

Poezie : cînd ideile plutesc pe parfum de flori.

•

Poezie : căsătoria amintirii cu presentimentul.

•

La orice stare de potop se răspunde printr-o conştiinţă a genezei.

•

A dezlănţui salvele realului şi a le supravieţui.

•

Atîţia Achile fără Homer ! Sîngele zilei să ne fie singura ispravă.

•

A diviza minciuna în cît mai multe adevăruri posibile. A risca eroarea pentru a găsi alt drum.

•

Rup dar nu îndoi.

*

El citeşte în ochi, în astre, în forme şi cîteodată în cărţi.

•

Viaţa poetului nu încetează de-a fi o plantă decît pentru a deveni piatră.

IZET SARAILIĆ
(R. S. F. Iusgoslavia)

*

De s-ar întîmpla să mor la Paris, într-o vineri,
Cine ar da telegrama c-am murit?
Poliției i-ar trebui trei zile să se lămurească
Precum că, într-adevăr, am existat și eu pe lume.
Dacă odată, într-o sîmbătă, m-ar ajunge moartea la Varșovia,
n-ar mai veni la întîlnire o frumoasă fetișcană,
anume acea fată care lucrează la hotel.
Dacă într-o duminică aș muri la Leningrad,
ar fi îngrozitor pentru că s-ar îmbrăca în doliu
noaptea albă
și oare în doliu mai poate fi noapte albă?
Dacă odată, într-o luni, aș muri la Berlin,
Poate că s-ar publica o notiță în vreun jurnal
Că un oarecare poet iugoslav
a murit la Berlin,
însă eu aș vrea — și astea nu sînt vorbe —
să mor pe meleaguri natale.

Deocamdată e atît de bine, deocamdată încă n-am murit
sînt aici și acum împreună cu voi...
E atît de bine că n-am murit, sînt aici
și acum împreună cu voi.

Nu dați buzna la poezii, băiețandri

Nu dați buzna la poezii, băiețandri,
rămîneți cît mai mult în faza prepoetică
A fi poet de-a adevăratelea e destul de grav

Poezie sînt doar dărîmăturile.
Poate că la sfîrşit vă vor aştepta trandafirii
Dar foarte mult timp pînă atunci —
doar spinii în dreapta şi în stînga,

Nu vă pripiţi spre glorie, rămîneţi
băieţandri cît mai mult cu putinţă.
Cînd nu veţi mai avea nici un chef s-o faceţi,
Abia atunci va ţîşni poezia.

BERT SCHIERBEEK
(Olanda)

Iubirea

iubirea
iubirea e oarbă
iubirea e clarvăzătoarea oarbă
înăuntrul oricărui punct orb
iubirea vede
că e oarbă.

Lanţul

s-a întîmplat la
Aix les Thermes
acolo am văzut lanţul acela
printre izvoarele fierbinţi
de pucioasă
am văzut acel lanţ
de chihlimbar maro
şi l-am cumpărat
l-am atîrnat la gît
nimic mai simplu
şi tu l-ai purtat
printre izvoarele de sulf
fierbinte la fiecare colţ
de stradă
tu l-ai purtat
nimic mai simplu
de ambră maro
acel lanţ

Uşa

o uşă este deschisă
sau închisă

o uşă care este deschisă
este o gaură în
spaţiu

o uşă care este închisă
parte a peretelui
limitează spaţiul

dacă se mişcă
este o uşă

aşa sînt eu
o uşă

Ishi

Ishi
ultimul din tribul său
o piele roşie
este admirat
(el ştie încă toate cele ale tribului său,
pădurea, animalele, plantele)
caută urma
ca nimeni altul
el e Ishi
ultimul
şi trăieşte într-un muzeu
(taie vîrfurile de săgeţi, face
săgeţi şi darde şi nu se poate

trage asupra albilor)
îl admirați pe Ishi
ultimul
el muncește în muzeul său
(albii îl iubesc pe Ishi)
(ultimul)
pînă la moartea lui
de tuberculoză
de care nici un alb
(ei îl iubesc)
nu mai moare
numai Ishi
ultimul
din tribul său

WIELAND SCHMIDT

(R. F. Germania)

Închinare pentru pătrat

un glas,
                rostind tăcerea,
o tăcere,
                răsunînd în glas,
o vorbă
                trăind în tăcere.

Măreție. Răspuns întîrziat lui Frank O'Hara

tot ce am făcut în viața
mea încape într-o
valijoară spuse
Duchamp

Cornell a întreprins călătorii
în cutiuțe de umbre
în bile de sticlă și în scoici
din bagajele sale.

Wels credea atunci
cînd picta că lumea
ar putea încape
într-o singură palmă.

și cu toate acestea artiștii
caută în continuare lumea
într-o cu totul altă
direcție.

Gîndind la Constantin Brâncuși

În vara lui '45,
Gîndind la Brâncuși,
Ezra Pound, închis
în acel „campo" din Pisa
își imagina,
în colivia morții,
silueta păsării înălțîndu-se
Tăiată parcă din scorbura
unui trunchi de pin.

Și-a avut o clipă senzația
că pala de aer
l-ar fi atins.

În noiembrie '72,
gîndindu-mă la „Cantos Pisanos" de Ezra
am văzut măiastra lui Brâncuși :
tocmai își părăsea soclul din muzeu,
ca și cînd n-ar exista
nici-o colivie
care s-o poată ține.

Wieland Schmidt

În atelierul lui Alberto Giacometti

iubea
cuvîntul
naufragiu

iubea
culoarea
cenușie

îndrăgea
dintre forme
fața

îndrăgea
dintre substanțe
praful

iubea
dintre așezări
Parisul

astfel n-a reușit
să termine niciodată
cu ceea ce îi era drag.

Adnotări la Wols I

Wols
fotografia mai întîi
lumea
ca să învețe
să privească

scaunele goale
zidurile întinse
mucurile de țigară în canal
măruntaiele
iepurelui mort

mai tîrziu
le desena pe toate
ca să le poată uita
din nou.

PETER SCHNETZ

(R. F. Germania)

Februarie

Zăpadă.
La ora norilor,
descîntată să cazi.
Pe drumurile plictisite
pasul contenește.
Arcul pămîntului
descuie o rece limpezime.
Mute, privirile scrutează
epiderma orizontului.
Atingerea ochilor
scapă scîntei de speranță.

Acum ornicul norilor
trezește din somn vîntul,
scobește cu cîntec de lupi în beznă,
canale de aer îl imită,
mugind tremurat.

Poate de teamă,
poate în preziua morții
aș vrea să te îmbrățișez, obscur,
cu toată puterea nefericitului,
să nu te pierd
în curentul pe care-l pulsăm.

Nu striga, nu fugi.
Cît timp încrederii îi sîntem gazdă
nu vom fi

nu vom fi fără apărare.
Deşteptătorul norilor
va suna pentru ultima dată, undeva,
în zăpadă sau în nisip,
amintirea ne va rămîne suspendată.
Tot felul de urme gonesc la-ntîmplare
peste noi
peste orizont,
vîntul, uite vîntul pe care îl căutăm
şi de care ne temem.
Îmbrăţişările noastre se ameţesc între ele.
De dincolo, dragostea încă poate vorbi
într-o limbă necunoscută.

LÉOPOLD SÉDAR SENGHOR
(Senegal)

Femeie neagră

Femeie goală, femeie neagră,
Înveşmîntată în propria-ţi culoare care este viaţa, în propria-ţi
formă care este frumuseţea!
La umbra ta am crescut; dulceaţa mîinilor tale m-a legat la
ochi.
Şi iată că-n inima Verii din Sud, te descopăr, Pămînt
făgăduit din vîrful unui înalt port calcinat
Iar frumuseţea ta mă fulgeră drept în inimă, precum o zvîcnire
de vultur.

Femeie neagră, femeie de întuneric,
Fruct copt de carne tare, extaz sombru de vin negru,
gură ce face lirică gura mea
Savană la orizonturile pure, savană fremătînd sub mîngîierile
înfocate ale Vîntului din Est,
Tamtam sculptat, tamtam întins ce bubuie sub degetele
învingătorului
Vocea-ţi gravă de contralto este cîntul spiritual al iubitei.

Femeie neagră, femeie de întuneric,
Parfum pe care nu-l încreţeşte nici o briză, parfum calm cu flancuri
atletice, cu coapse de prinţesă de Mali
Gazelă cu încheieturi celeste, perlele îţi vin ca nişte stele pe
noaptea pielii tale,
Deliciul jocurilor spiritului, reflexe de aur roşu pe luciul pielii
La umbra părului tău, păleşte spaima sub aştri
apropiaţi ai ochilor tăi.

Femeie goală, femeie neagră
Îţi cînt frumuseţea trecătoare, forma pe care-o fixez în
eternitate,
Mai nainte ca destinul gelos să te preschimbe-n cenuşă spre
a hrăni
rădăcinile vieţii.

Mască neagră

Lui Pablo Picasso

Se odihnește-n somn pe candoarea nisipului.
Koumba Tam* doarme. Un palmier verde îi voalează febra părului,
dă reflexe de aramă frunții bombate

Pupilele strînse, cupe duble și izvoare pecetluite
Această fină semilună, buza-i mai neagră și abia apăsînd —
unde-i surîsul femeii complice ?

Potirul obrajilor, desenul bărbiei murmurînd un acord mut
Chip de mască închisă pentru tot ce-i efemer, fără ochi,
fără materie
Cap de bronz perfect și patina timpului său
Pe care n-o pătează nici farduri, nici roșeața, nici ridurile, nici
urma lacrimilor
ori a sărutorilor.
O, chip, așa cum te-a plăsmuit Dumnezeu, chiar înaintea memoriei
timpurilor
Chip de zori de lume , nu te deschide precum un gît tandru,
pentru a-mi tulbura carnea
Te ador, o, frumusețe, cu ochiul meu monocord.

* Koumba Tam : Numele Afroditei, simbol al femeii și zeiță a frumuseții la triburile din Senegal.

FRANCISCO SERRANO
(Mexic)

Permanența timpului

„Nous sommes toujours au dela"

Montaigne, *Essais*

Pe nesimțite, inexorabilă
sosește negura : precum un tigru
saltă flancul abruptului munte
— funest revărsat de zori — și se împrăștie
în vale ca o inundație,
ca masa fantomatică a unui rîu
fără maluri umplut de ploi ;
umbră lunecîndă a unui mare volum
de apă în mișcare, precipitîndu-se,
înghițind pămîntul,
cu spumegoasă creastă amenințătoare
și bucăți de spumă ca niște gheare.
Zidul sălbatic ascunde sub masa lui
piezișe acoperișuri de case, stînci,
păduri de stejari cu trunchiurile înalte
scufundați în cenușia extensiune.
Valuri cu creste înalte, amenințătoare.
Faleze cenușii ce se-nvolburează
precum coama unui cal în galop.
Oare răvășita suprafață ignoră
că pe dedesubtul acestei mișcări
de o asemenea violență și forță
curge fără oprire o istorie deosebită
și că o altă mare lentă se deplasează.
Depozite
de bazalt recent sedimentate,
albii ale multor rîuri încrustate
în litorale cu contururi de foc ;
prăpăstii, munți înalți, ghețari,
teritorii cu roșietice nisipuri,
oscilează confuze, eterne
talgere ale unei invincibile balanțe.
„Aici mi-am sculptat chipul", a scris vîntul.
Aici secole de laborioasă ploaie
și de foc, șterse într-o clipă

de un flux sînt nimic : efemeri
stîlpi în secreta plasă a timpului.
Prăvălindu-se cu bravura torentului,
înaltă, convulsionată ca o inundație
dar lentă și impalpabilă și fără greutate,
negura îneacă valea : tăcută
gălăgie ce risipește
incertul desen al lucrurilor.
Corp orb, împrăștiere a negurei,
ce topește într-unul singur
succesivele straturi ale clipei
perpetue care e lumea : identitate
și schimbare, piatră și nor măturate
de neîncetatul vînt al schimbării.
Nu vor rămîne trăsăturile acestui război ;
nu le ferește timpul, care le șterge.
Sînt geografii fără substanță
munți de valuri ce se înalță
și-ngenunchează într-o clipită,
avalanșă de roci prefăcută-n nori,
elan congelat în niște litere.

KAZUKO SHIRAISHI

(Japonia)

Tokio al meu

Eu
precum Buddha
așezată aproape tot timpul
în acest oraș în care toamna mă dezgustă.

Prietenă ce străbați
isterică și goală
loft-ul din New York
și-ți încolăcești veselă brațele de gîtul lui Masúo
ca să-i ceri sărutări.
Aș vrea să te desprind din ramă și să-ți ating trupul alb
cochet și neted
trupul tău alb cum e creta
dură și pîrjolită de mare
care la atingere se năruie într-un torent de var.
Văd
nădragii italianului pe care-i cari spre spălătorie
într-o pungă
cutiile de bere ieftină care-i place lui
se-nvîrt în bar jos chițăind
de parcă ar fi șobolani.
Asta este America, lacoma Americă.

Toamna taciturnă
își poartă prin Tokio al meu
indispoziția ei de asfalt.
Răsar
lacrimi
cuvinte dulci
lume care aleargă de-a valma
un fluturaș ce se-ntoarce în fetide sardele
vrînd să locuiască sălașurile artei.
De toate astea mă despart

toamnă eternă și pedantă
cobor în canalul din adîncul meu
după atîta timp
mă ascund în orașul meu lăuntric :

La intrare în orașul meu zăresc un om
este sfîrșitul verii
este Amón Hotep, faraon al Egiptului
este un tînăr anonim, șofer pe un autobuz contemporan
este un măcelar, pilot, poet și revoluționar
este toată ploaia, e totul și nimic, e
anticul Egipt de acum cîteva mii de ani.
Regele său, un vultur protector. Hrana lui, măruntaie de crocodil
abia născut. Și creieri fragezi de copil.
Balsam aromat pentru ritual, îmbrăcăminte lucioasă
pentru ură și timp.
Amón Hotep este întregul și partea întregului.

Ne atingem degetele o clipă Amón Hotep
ce apari și te-afunzi în mulțime.
În acest timp
m-am lansat în stagiunea teatrului personal
apoi am auzit sunetul metroului gonind
în adîncul uterului orașului meu.
Pe scenă
sunau bași și tobe. Sandra a început să danseze.
Îmbrăcată în negru, Sandra nu e Salomeea,
întunecată și chipeșă, din clasa de mijloc
lascivă și tandră, femeie măritată, dansatoare de go-gó
fecioară neagră ce și-a preschimbat soțul
într-un rechin incolor, un Don Juan castrat.

Cînd am început să merg cu metroul
l-am înțeles prima dată pe Henry Miller
în bazinul de la closet, în ziare și scrisori vechi
în scaune și-n lapte, în mobile și alimente
i-am văzut apa, microbii, cîrpa murdară a vieții lui.
Continui să iau metroul
pe care-l iubesc și l-am iubit ore și ore în șir
aproape ca pe o împreunare.
Metroul orașului meu de mult nu mai e de fier
ci de blîndă carne.
Este iluzia urbană, leagănul gîndirii
miezul însuși al contemplației.
Ființele umane ale orașului meu
ce mișună în șancru
visînd neîncetat

nu imploră, nu blestemă, nu-mi fac propuneri amoroase
pe gură aruncă spumă
nu surîsuri nici cuvinte
numai spumă.

La clubul „So What"
la ora unu noaptea
Max Roach cîntă la baterie.
De ce-l văd ochii mei atît de frumos?
De ce imploră atît de liric bătăile lui de tobă?
O ploaie de sunete pe culmea artei
ce paralizează și încîntă audiența.
Microcosmosul muzicii lui
subjugă ovularul steril al lumii.

Tokio al meu
oraș ce e aproape
matricea noastră.
Acolo la intrare
amîndoi în picioare
l-am sărutat pe Amón Hotep
apoi a început să plouă și apoi
tot timpul muream și făceam dragoste.
Să mori 5000 de ani, să te naști 5000 de ani.
A numi asta dragoste ar însemna s-o diminuezi.

Toate lucrurile, broaștele, ouăle, marmelada,
cerul albastru, o coală de scris, un disc, muște :
„să ne-aruncăm un țintuit printre cearșafuri"
este lozinca orașului
și un solitar s-a țintuit pe cearșaf
în compania unui motan mort. Altul, foarte frumos
a spart oglinda și-a leșinat.
Încă unul, care se temea de gîndurile lui și de propriul
său trup slab
a mîncat iarba diavolului și cu o chițăitură
s-a ghemuit pe cearșaf.
Mai încolo doi oameni, două tinere pantere,
se îmbrățișează liniștiți în pădurea dorului lor profund.
În zori
două femei maimuțărite și frumoase
țes curcubeu de dezmierdări
în alcovurile lor secrete.

În acest timp
teatrul meu personal, din toamnă în iarnă
a continuat, prost dispus și în grabă

eu mă aflam în plasa păianjenului
isterică și afazică
în rațiunea absurdă, prizonieră în plasă
striga în mod stupid
unul dintre eurile din lăuntrul meu
fugeam spre metrou
vrînd să compun muzică.
Poate că n-o fi iubirea
numai un salut hibernal
totuși
o anumită muzică a răsărit
saturată în aceste note
aud ura cozii mele lovind
cu furie de taur.
Dar cine se lasă biciuit de coada mea ?
Cine a rămas posedat de muzică ?

În gară
l-am văzut pe Joe devenit o fantomă
umbră gri fără voință
prădîndu-și cămările vieții
azvîrlit fără sămînță în deșert
feruginos și ocru
în timp ce vipera îl înfășoară
lent păianjenul îi devoră mîinile și picioarele
Joe care se oxidează lîngă timpul lăsat în urmă
pe punctul de a trage ultima cortină.
La fel cu
înmormîntată foarte adînc în orașul meu
tulbur cenușa
ațîț arzătoarea voință.

Ușor
aud durerea lui Dumnezeu
ce se-ntoarce în agonie
în negura prevestitoare de rele.
Apoi, pentru întîia oară
văd căzînd zeii, bubuind, urlînd
fierbinți lîngă mine.
Precum eternitatea, zeii sînt momentani.
Sînt răniți, bolnavi, și se culcă
luînd formă de călători istoviți.

Orașul meu
a luat fața altuia
a rămas îndepărtat
cu gîtul țeapăn cu capu în jos
visînd la-ntîmplare.

ANA SIMON

(Elveţia)

Tăcerile

Tăceri amintind
Neliniştea plină de groază a oceanelor,
Tăceri care amintesc
Dansul sacadat al negrilor,
La licărirea torţelor înalte,
În freamătul pădurilor tropicale.
Tăceri amintind
Tumultul asurzitor al cascadelor,
Sau zgomotul surd al morţii, ce se apropie lent,
Există şi tăceri surde, înăbuşite,
În care nu-ţi mai auzi nici măcar
Bătăile sacadate ale inimii.
Astfel e tăcerea iubirilor moarte.

*

Desigur, este minunat
un răsărit de soare,
pe o plajă greblată,
fără urme de paşi ;
mai frumos încă,
într-un astfel de moment,
este galopul cailor,
venind să ia marea-n copite.

ÖSTEN SJÖSTRAND

(Suedia)

Un poem de dragoste

Cel ce nu poate.
Cel ce nu știe.
Cel ce, timid, încearcă.

Iată-ne, în sfîrșit,
confundați, incapabili,
sfîrșiți
în fața neînțelesului.

Ce rost mai au explicațiile
sau precizările
cînd e vorba de inexplicabil ?
Misterul total.

E o minune că mușcata de pădure,
mica mușcată de pădure,
cu flori mov,
înțepînd verdele clar,
își reia sfidarea,
opunîndu-se la ceea ce-i hotărît
prea grabnic, prea negru.

(Se rotesc în apă,
Se rotesc precum sobolii...)
E o minune că o ființă
Îți poate respira liniștit în brațe
atît de aproape de piept
în timp ce marea, bineînțeles
și marea interioară,
se înalță și se coboară.

Încă un an ori doi ?
Ne asemănăm atît de mult noi doi,
noi, în același timp diferiți și asemenea.

E o minune că vorba
există independent de noi,
că muți și tăcuți,
putem vorbi, putem spune :
iată-ne împreună
noi doi, noi diferiții, asemănătorii.

Spaimă și naștere.

In principio

In principio —
In principio —
pe cînd pămîntul era rece ori cald
(un simplu efect de rotație)

In principio —
înainte de-a se șlefui piatra,
înainte ca mîna să se întindă spre-o creangă

In principio —
cînd îmbrăcămintea era de prisos
căci nu existau nici nori, nici viruși nici foc

In principio —
înainte de-a se ridica
garduri și țarcuri
înainte de toate meterezele,
alambicurile,
zidurile,
barierele,
înaintea pereților despărțitori, a zidurilor groase —
înainte ca oamenii să-și dea seama pentru prima dată
unii de alții,

înaintea tuturor deșerturilor, tuturor stepelor, a refugiilor antineant —
a marșurilor poticnite, oarbe, către locuințe
și orașe ivite din cenușă —
            către limite, frunți
            mirosind a cadavru

In principio —
nu existai
decît tu —

stinghere stele —
orizont comun.

Comentarii la teoria evoluției

Cînd văd această palmă la lucru
cu degetele larg desfăcute, cu unghiile roase,

ori mîna lui Leonardo da Vinci
în repaos, cu tresărirea-i secretă,

mă gîndesc că mîinile, corpul,
nenorocita carne a spațiului uman, toate s-au plămădit
din cuvinte. La țărmul stîncos
în mijlocul cocotierilor, a bananierilor
graiul mereu mai subtil a cărat
pericolele și plăcerea.

Limbajul
ca un dumnezeu al psihicului nostru :
cu mîinile
care țin creionul și uneltele.

Imaginile veghei

Stare de energie, stare de vibrație ! Și voi
nebuni ce sînteți
discutați despre nivelul de viață
al nisipurilor încinse ori cuprinse de ghețuri !

Îmi amintesc de-o cădere banală
de pe-o scară de lemn. În felul acesta am primit mirul,
alifia miraculoasă ce-mi permite să deosebesc
îngerii de microbi, să zăresc minunile
invizibile pentru ceilalți.

Am primit chiar și darul
de-a deosebi forțele vii
din sînul eternilor dușmani :
ordinea și haosul.

Scriu febril aceste versuri nesigure. Nu niște texte,
ci ființe umane ; nu documente scoase dintr-un trecut mort
e vorba de ceva viu : cultura.

Către mesagerul poeziei

Cine poate fi răspunzător de visele sale ?
De orbecăirea zilelor
în plasa păianjenului necruțător ?

Nimic nu-mi va împiedica
setea de mare, dorul de ploaie.

Umbrele se alungesc.

Aburii se adună în nor
plouă și ploaia murmură : tu ești ploaia.

Picăturile se varsă în mare
și marea îți spune : tu ești marea.

Cerul curbat pe vița de vie —
ferestrele nopții și ale dimineții se deschid
către privighetori și către nerăbdătoarele glasuri

din tîrg. E ca o mare-a uscatului
plină de necunoscute chemări !

Nu, nici cenușa spulberată a iernii,
Nici zborul de gheață al balaurului în vis
ori pe acoperișul în pantă-al realității
nu vor putea lua viața din viață.

Trec de partea ta.

Înfrigurarea ne arată casa.

LASSE SÖDERBERG

(Suedia)

Poetul scrie pentru vînt

Pentru cine scrie poetul ?
Pentru tot ce-i pribeag și suferind,
pentru tot ceea ce neîncetat este doborît,
anihilat. Pentru pietricelele cenușii,
fiindcă sînt asemenea oamenilor.
Pentru toți și pentru nimeni.

Lanterne de zăpadă

Departe de poemele mele
totul era foarte alb :
o frunză în alb cu neguri împrejur.
Departe de poemele mele
— și strîns lipite de ele totuși —
palide chipuri de fete
se înclinau
peste înghețatele cuiburi ale iernii,
unde fiecare flacără unduioasă
își aruncă strălucirea-n memorie.
Frigul aici nu era nici al marmurei
nici al enormelor frunze de aramă.
Numai o mănușă zdrențuită
apără inima. Era Suedia.
Lanterne de zăpadă vrăjeau pămîntul.

Acoperişuri de aramă

Nu-s brazde
nici praguri tocite
apărînd din ceață :
sînt acoperişuri de aramă.

Pe cîmpul alb
își înalță cupolele,
ca fructe invariabile
pe care le spală noiembrie.

Vineţi, concrete
pe cîmpul alb
chiar şi cînd totul în jur
se schimbă și se stinge.

Ele descoperă pentru mine
— cu puțină severitate
și multă melancolie —
ceea ce nu există.

Percepţii palide
avînd contururile memoriei.
Ploaie fină. Frunze ude.
Un oraş îndepărtat.

Peste tot noiembrie !
Multe chipuri
se întrezăresc dar nimeni
aici lîngă mine.

Ştiu că insulele risipite
de mare în faptul de ziuă al aerului
strălucesc cu culoarea
dorului meu.

Dar în ochi
îmi întîrzie struguri.
Şi ştiu că orice există
este cenuşă.

GYÖRGY SOMLYO

(R. P. Ungară)

Fabula unui moment de prisos

Nimic deosebit nu s-a-ntîmplat.

În fața biroului meu, dincolo de fereastră, albul cenușiu al iernii premature, lîngă mine verdele monstruos al telefonului, care pentru un moment nici măcar nu sună, nimic deosebit nu s-a-ntîmplat.

Totul este ceea ce este.
Poate e într-adevăr așa și totul este ceea ce este ?

Sau poate, din nou, este totul altceva distinct de ceea ce este realmente Altceva, văzînd că ceea ce intră deodată în tine este lucrul care este ceea ce este ?

Telefonul nu sună din afară nuanțele vagabonde ale iernii premature, în spatele cărților mele, totul este cum era, nimic deosebit nu s-a-ntîmplat.
Cu excepția faptului că eu ar trebui să urlu.

Cu excepția faptului că păstrez tăcerea.

Nunc I

Istoria
care a sosit
care nu a sosit

care ar fi putut sosi
care a putut sosi
care o să sosească
și care nici măcar nu poate să sosească
și care trebuie să sosească
și care nu trebuie să sosească
și care ar sosi *dacă*
și care nici măcar n-ar ajunge *atunci*
care sosește în afara ta
care sosește
micile tale istorii
istoria ta.

Șase bagatele

la cele șase Bagatele de Anton Webern

1.

să nu spui nimic
                    precum muzica
și să spui atîta

2

muzica ————
                    acumsi
                    sicuma ————
dacă schimb ordinea literelor
cuvintele vor fi muzică
sau cum vor fi
sau vor fi sicuma

3

(Nouă ritmuri)
Trebuie s-o ascult încă o dată
sau va fi ca și cînd n-aș fi ascultat-o niciodată
nu există încă o dată
Dacă nu pot să simt din nou ceea ce am simțit
e ca și cum n-aș fi simțit-o niciodată

ceea ce a trecut este ca și cum nu s-ar fi întîmplat
nu era nimic adică nu este nimic
totul se-ntîmplă o singură dată
totul este ca și cînd n-ar fi

4

(Două moduri de tip prezent)
ceea ce a fost
și nu mai este
nu va mai fi
dar veșnic este

5

cine va ști
citind aceasta
la ce mă gîndeam eu
cînd o scriam ?

știu eu în timp ce scriu
cine va citi ceea ce scriu
și ce va gîndi
citind
ceea ce scriu ?

6

să nu spui nimic
precum muzica
cu nimic ce să spui
tot ceea ce mi-ar place să spun
dar nu vreau să spun
ca să marchez timpul ce trece
cu ceea ce nu trece
ca muzica

Doarme

Doarme, și faldurile cuverturii alunecînd
descoperă și-i arată forma transparentă.
Fluxul și refluxul mării trăiesc în ea
și precum marea trupul său se sprijină de lumină

Ca marea în trupu-i liniştit şi tremurător
se unesc zvonurile cele mai subţiri ale zilei,
şi pe cînd conştiinţa se scufundă foarte departe,
atinge eternitatea c-o aripă a visului.

Ea doarme, planeta ce se odihneşte-n eterul
format de patul său. Cine ştie de cîte ori
s-a-nvîrtit în cercul gravitaţiilor

visului inexplorabil ce nu se poate măsura.
Ea umple un minut al universului rătăcitor
cu secretul pur ce-i palpită în trup.

ADRIANO SPATOLA
(Italia)

Comensurabil și incomensurabil

Lui Giovanni Agostino

Poziția în care a fost surprinsă mintea
devine fantezie proiecție a unei lumi
care e o funcțiune a ochiului excitarea
experienței alterate
sau într-o altă fază incizia observația
imaginea care nu corespunde imaginii
factura noua dimensiune hiperbola
care definește redefinește specifică sau expune
spațiul din care vedem ieșind forma.

Riscul abstracțiunii

Rolul jucat de culoare aici este inconsistența
o ocazie suspectă a unei lecții mintale
o aparență privind un reflex o reîntoarcere
la obiectele puse sub lentilă
la urmele gîndului echivoc
în sentiment sau în burete ori un echilibru
al compactului îmbibat de variante

Adriano Spatola, fotografie de Dino Majellaro.

Paginație

Proba se află în paradox
sau în evoluțiile contrare
care enervează presiunea boltei
fixată proporțional de-o macara
pe planul înclinat care se adîncește
către ambarcațiuni argonautice.

KLAUS STILLER
(R. F. Germania)

Moştenire naţională

tabără de vară loc de adunare
coruri de bărbaţi formaţii de fanfare

pas de front marşuri de defilare
idei şpriţuite şi cîte o burtă mare.

Alienare

potrivnicilor comuni
le-am mai ieşit odată în cale

temerea în faţa propriilor temeri
ne dă curajul

e adevărat : nici o umbrelă nu te apără
cînd plouă cu rachete

dar, de dragul securităţii noastre
ne spargem, pur şi simplu, singuri capetele.

Germania

1. nu mi-am ales această ţară
   de aş fi putut să mi-o aleg
   n-aş fi ales-o

2. dar pentru că acum sînt aici, născut în aceste locuri,
crescut aici, împămîntenit încetul cu încetul în
limbă, obiceiuri, comportament, imaginație și
pentru că mă înconjoară o dragoste rigidă pentru ordine
și pentru că în felul meu am devenit un fel de propagandă
pentru tot ceea ce e nemțesc și ceea ce s-a abătut
asupra mea ca niște rafale de ploaie sau de zăpadă
și pentru că, în fine, nu există nici o scăpare, nu evadez.
3. trebuie să suport Germania așa cum cocoșatul își suportă
cocoașa și totuși protestez. Nu o pot suporta așa cum
ea mi se prezintă sau așa cum este de fapt:
Mi-am plăsmuit o imagine despre ea și această imagine
e mult mai frumoasă decît realitatea. în acest fel
suport țara mea.
4. chiar dacă unii sînt de părere că Germania n-ar mai exista
eu cred că există și știu absolut exact unde se află.
5. și mi-am spus: ce fel de țară e asta, unde locuitorii
nu știu unde se află. și iar mi-am spus: ce fel de oameni
sînt aceia pentru care țara lor nu există. [...]
7. mergînd mai departe am ajuns între oameni de altă limbă,
cu alte obiceiuri, cu alte gînduri. iar ei ne știau
mai bine pe noi și știau de asemenea limitele noastre.
8. ajungînd printre străini m-am însurat c-o străină.
întorcîndu-mă acasă am fost întrebat, dacă nu mi-ar fi ajuns
femeile noastre. dar am replicat: cea de acum îmi place
așa cum este ea.
9. m-a însoțit și m-a desfătat. stăteam plini de dragoste
unul lîngă celălalt.
10. și i-am învățat din ce în ce mai bine limba ei și felul
ei mi-a devenit mai familiar decît felul de a fi al
compatrioților mei.
11. atunci mi-am pus întrebarea, unde mi-ar fi de acum locul.
știu destul de multe despre noi. nu sînt oare unul dintr-
aceia, care își reneagă țara și pe ai lui? sau sînt unul
dintre acei străini care își dau seama că noi existăm și
locul unde am trăit ar fi real?
12. eram gata să mă declar un străin în propria mea țară. dar
înstrăinarea m-a indispus. și iarăși mi-am zis: dacă e să
mă înstrăinez chiar de propria-mi țară mă asemăn cu acei
conaționali care uită ei înșiși de patria lor.
13. și mi-am spus: într-adevăr sînt neamț, recunosc. Dar nu
sînt nici german de vest sau de est. vin din sud. da,
sînt un neamț mediteranean.
14. n-am vrut să ajung să nu mă cunosc deloc pe mine însumi.
15. mi-am dat seama, bineînțeles, de faptul că sîntem mai buni
decît se spune despre noi. și tot adevărat este că reputația
noastră nici că se mai putea să fie mai rea.
16. m-am străduit să-mi explic neîncrederea vecinilor noștri.
m-am uitat la propriul meu popor cu ochi de străin
simțind ce simte străinul.

17. am văzut că cei ascunși se băteau în piept ce grozavi sînt, i-am văzut pe cei învinși de sute de ori circulînd din nou cu blindaj dublu. oaspeții timorați au fost primiți cu fanfare, făclii și drapele. l-am văzut pe zgîrie-brînză interpretînd rolul bogatului și pe analfabet mimînd pe profesor. accesul spre moralitate părea să depindă de asociația criminalilor de război. ziua de azi mișuna de amintiri.
18. atunci mi-am spus în sinea mea : am o patrie în care proprii mei conaționali îmi sînt mai străini decît străinii.
19. și mi-am pus întrebarea : cum să apăr ceva, ce nu-i de apărat, să lupt pentru așa ceva și să sufăr eșecurile previzibile.
20. și m-am gîndit să părăsesc pe ascuns țara de baștină.
21. cercetînd în jur n-am găsit nici o țară în care n-aș fi fost primit tot ca neamț, ca reprezentantul țării pe care aș fi părăsit-o.
22. și astfel am rămas acolo unde mă aflam azvîrlit fără contribuția mea.
23. nu mi-am ales această țară, iar dacă ar fi fost s-o aleg, n-aș fi ales-o.

MARK STRAND
(S.U.A.)

Un cîntec

Să stau toată ziua
Ca un sac pe fotoliu
Toată noaptea în pat
Dorm somn de piatră.

Vine mîncarea
Casc gura
Vine somnul
Închid ochii.

Trupul meu știe
Doar un cîntec

Florile-nfloresc
florile mor
Mult e puțin
Mă-ntind pentru mai mult.

Viața bună

Stai la fereastră
Un nor de sticlă sub formă de inimă.
Parcă oftează vîntul prin peșteri
în glasul tău.
Ești stafia din pomul acela din față.

Strada e liniştită.
Vremea, cum va fi şi mîine, ca întreaga ta viaţă,
este o parte aici o parte în aer.
Pentru tine nu-i nimic de făcut.

Viaţa bună nu-ţi mai dă avertisment.
Timpul ca o pepinieră a deznădejdii
vine la pas, de nerecunoscut,
neavînd nimic să-ţi ofere
şi tu eşti acolo.

JORGE TEILLIER
(Chile)

Aş da tot aurul din lume

Aş da tot aurul din lume
să simt din nou sub cămaşă
monezile reci ale ploii.

Să ascult sunetul cercului de sîrmă
cu care un copil desculţ
mînă soarele lîngă pod.

Să văd apărînd
cai şi comete
în spaţiile goale ale tinereţii mele.

Să mai miros
bunii copii ai făinei
ascunşi cub colţul feţei de masă.

Să gust
laptele zorilor
care umple puţurile uitate.
Aş da nu ştiu cît
să mă odihnesc pe pămînt
cu monezile reci de argint ale ploii
închizîndu-mi ochii.

Cineva fluieră în pădure

Un necunoscut fluieră în pădure.
Curţile se umplu de ceaţă.
Tata citeşte o poveste cu zîne
şi fratele mort ascultă după uşă.

Desen de Jose Venturelli (Chile).

Se stinge în fereastră
luminarea ce ne arăta drumul.
De abia așteptam să ne întoarcem acasă,
dar ne oprim fără să știm unde-o să ne ducem
cînd un necunoscut fluieră în pădure.

Din spatele pleoapelor noastre se ivește iarna
aducînd o zăpadă ce nu aparține acestei lumi
și care șterge urmele noastre și umbrele soarelui
cînd un necunoscut fluieră în pădure.

Trebuia să spună să nu ne mai aștepte,
dar am schimbat limbajul
și nimeni nu va putea să înțeleagă ce-am auzit :
un necunoscut fluierînd în pădure,

Atîtea miracole

Atîtea miracole în zadar
Cînd aude doar un nume
Cade zăpada legendară
Făcînd ramurile să se aplece

Atîtea chiote desăvîrșite și frumoase
Ca portocalele în amiază pe masă
Atîta ploaie ce ajunge mereu la timp
Atîtea străzi
Unde aceleași fetițe sar coarda

Atîtea miracole în zadar
Ca să stingă ca memoria mea
O piatră părăsită de soare
Trecînd dincolo de zarea
Pe care nici păsările cu cea mai înaltă speranță
Nici măcar nu pot visa s-o atingă.

Madrigal

Te voi iubi din nou
Așa cum iubesc moartea și fluviile în septembrie
Anii mei au forma trupului tău
Cunosc zăpada ce cade fără a spune vreun cuvînt
Tăcerea ta este sfîrșitul lumii.

JÜRGEN THEOBALDY
(R. F. Germania)

Poezie

mi-ar place să scriu o poezie scurtă
de vreo patru-cinci versuri
nu mai mult
o poezie simplă simplă
una care să spună totul despre noi doi
fără să ne trădeze totodată
aşadar ceva despre tine şi despre mine.

Frunze

rîul putrezeşte, pe alee au fost plantaţi platani
de către călăul din Tübingen
(după ce acest oraş pierduse dreptul la spînzurătoare).
panglica palidă a munţilor, în ochii celor îndepărtaţi
a crescut o viaţă nouă, frunze, trunchiuri fragile,
cîte ramuri n-au înflorit şi pentru ce, ulterior,
aceşti platani uriaşi au apărut aidoma unor spînzurători ?
nu-mi amintesc nimic, spune părintele ţării,
majestatea sa, în timp ce Hölderlin trăieşte umil
departe de el, însingurat, cufundat în tristeţe.

Fierbinţeala de după-amiază

venim pe asfaltul
fierbinte de după-amiază
vocile se topesc în radio :
toate programele sînt la fel.

în patru minute am schimbat uleiul
asta e ceva nou, profităm după ce
am scăpat printre degete atîtea ocazii.

ah, chiar de-aş fi mort
aş vrea să trăiesc,
voi clopoţeilor de argint de la benzinărie!
să trăiesc cu soarele pe bancheta din spate,
ehei, automobilişti ai depărtărilor iluminate.

Blues din Bavaria

bunicu-meu a fost un bolovan rostogolit
s-a rostogolit din Alpi la vale lăsînd o urmă
foarte vizibilă în oraşul München
n-a plantat nici un pom n-a citit nici o carte bună
nu şi-a omorît cei mai înverşunaţi adversari
a făcut şapte copii şi s-a pierdut îndărătul lacului
Bodensee în Elveţia într-o cameră
nemobilată, goală, lăsînd doar
o droaie de sticle de bere pe duşumea
lîngă saltea.

Nicotină

cea mai bună prietenă a mea, spuse,
e ţigara.
toate celelalte m-au părăsit
pînă la urmă, ea însă nu
m-a lăsat niciodată.

e prezentă, spuse,
ori de cîte ori este nevoie,
e mai zveltă decît oricare muiere
cu care intri în vorbă.

în boutiqurile de pe Kurfürstendamm
unde femeile își pun cîte o bluză exaltată
pe niște sîni exaltați
în dosul unor cuiere pentru haine
și să precizăm : acolo miroase frumos
chiar și vînzătorul, dar, spuse,
eu miros la fel ca și țigara mea.

o dată, spuse, am izgonit-o
timp de șase săptămîni
am umblat fără ea.
dar atunci,
într-o zi,
sub cerul cenușiu de iarnă
mi-a zburat — venind
dinspre chioșc — drept în gură
făcută anume pentru buzele mele
albă ca aripile pescărușului
periculoasă ca șarpele biblic
și, mai adaugă, e complet fără
filtru.

Dintr-o dată

se zice că lumea s-a făcut mai mică
cu ajutorul televiziunii o aducem
în camera noastră apăsînd
pe negîndite pe-un buton
ce știm însă bunăoară despre India ?
urmărim imagini în mișcare
și aflăm opinii plătite născute
în lupta cu concurența altor opinii
plătite la rîndul lor. așa ceva considerăm a fi
captivant, mai ales dacă ne gîndim la imagini.
vedem cîte-o bucățică din ceea ce se întîmplă într-adevăr
credem chiar că lumea ar fi așa cum credem
ar fi așa cum ni se prezintă. dintr-o dată
facem un efort și exclamăm : de fapt e
cu totul altfel.

Din drum

antichitatea stă în rigolă
în apa de ploaie neagră și împuțită
ei trec peste ea
cu pantalonii suflecați.

am văzut oamenii lungiți
cu sticla de vin sub cap
am văzut morții lungiți
cu batista plină de sînge sub ureche.

o dată am plătit și intrarea
a doua oară am avut totul pe gratis
a fost nevoie doar să întorc capul
și să mă abat cu un pas din drumul meu.

Spre tine, Nicolas

aș vrea să vorbesc despre tine
dar cui și la ce bun ?
călătoria străbate șesul
murdăria cerului se întinde nemărginită
deschisă nostalgiei.
fruntea rămîne mută. în tăcere caut
un sens, dacă această viață năvălește
spre un sfîrșit, ce să mai spunem despre moarte,
moartea, o umbră pe imagini Röntgen,
moartea, o cicatrice țipătoare și-un nimic
sau mereu și mereu pur și simplu o ultimă clipă ?
stînd în ușă arăți ca și altădată
cu spatele întors către televizor
cu corpul slăbit de dureri
curaj, e nevoie de el chiar și în cîntec.
cuvîntul de s-ar putea topi

în lacrimi. cine întrerupe ceva
înainte de vreme, ce-i rămîne oare, în afara deșertăciunii,
acolo unde nu există consolare și fericire divină,
unde nu e nici un Dumnezeu, ci doar cîte o vocală?
aici nu vreau să sfîrșești
aici nu sfîrșești tu, tu nu.
seara se lasă pe casă, durerile
se ridică pînă la frunte. o gură de vin
dar nici un rămas bun pentru mai mult timp.
dimineața să fie una oarecare
ridicîndu-se din cîmpie apropiindu-se de tine.

CHARLES TOMLINSON
(Marea Britanie)

Estetica

Nu-n ciment vei căuta realitatea :
ci în spaţiu, plasă articulată ;
plaja, de exemplu,
ce între zid şi zid se adînceşte,
vocea mării
ce de la linişte la linişte se înfrînge.

TOMAS TRANSTRÖMER
(Suedia)

Capricii

Se-ntunecă la Huelva : palmieri plini de funingine.
Șuieratul trenului
agită lilieci albi de argint.

Străzile sînt foarte aglomerate
iar doamna ce grăbește pașii prin mulțime
cîntărește cu prudență ultima lumină a zilei
în balanța ochilor ei.

Ferestrele birourilor sînt deschise. Încă se aud
cum dă puternic din picior calul acolo-năuntru.
Bătrînul cal cu copite de ștampile de cauciuc.

Numai după miezul nopții se golesc străzile.
În cele din urmă, toate birourile devin albastre.

Acolo sus în spațiu :
merge la trap în tăcere, scînteietor și negru,
dezlegat și invizibil.
călărețul căzut :
Există o nouă constelație pe care eu o numesc „Calul".

Priveliștea templului

Marea roșie a lui octombrie reflectă
aripioara-i dorsală de iluzii.

Nu-i nimic ce-ar putea aminti
ameţeala albă a rigolelor.

O lumină de ambră peste sat,
din care fug încet sunetele.

Hieroglifa unui lătrat zace pictată
în aer peste grădină,

în care fructul galben este mai sprinten
decît copacul şi se lasă să cadă.

Noapte de decembrie — '72

Aici merg eu : om invizibil, poate funcţionar
printr-o mare memorie ca să trăiesc acum. Şi în maşină trec

pe la biserica albă, ferecată — înăuntru e un sfînt de lemn
surîzînd, neajutorat, ca şi cum i s-ar fi scos ochelarii.

E singur. Tot restul este acum, acum, acum. Forţa de gravitaţie
care ne-mpinge ziua la lucru şi noaptea în pat.
Războiul !

Păsările dimineţii

Trezesc maşina
al cărei geam e acoperit de polen.
Îmi pun ochelarii de soare.
Cîntecul păsărilor se-ntunecă.

Un om cumpără un ziar
în gară,
aproape de un vagon de marfă,
roşu de rugină
scînteietor în soare.

Nimic gol pe aici.

Străbătînd prin căldura primăvăratică
pe un coridor rece
cineva vine în grabă
şi povesteşte că l-au calomniat
la direcţie.

În peisaj, prin poarta din spate,
soseşte coţofana tărcată
pasărea Diavolului
şi mierla care se fereşte fără rost
pînă ce transformă totul într-un desen în cărbune,
cu excepţia hainelor albe de pe frînghia cu nişte rufe spălate :
un cor din Palestrina.

Nimic gol pe aici.
Extraordinar să simt cum îmi creşte poemul
în timp ce eu mă reduc.
Creşte şi mă înlocuieşte.
Mă goneşte.
Mă aruncă din cuib.
Poemul s-a sfîrşit.

Case suedeze solitare

O dezordine de brazi negri
şi de raze de lumină fumegînde.
Aici zace încastrată coliba
părînd fără viaţă.

Pînă ce burniţa murmură
şi-un bătrîn deschide
— cu mînă tremurătoare —
fereastra, eliberînd o bufniţă.

Şi într-un alt loc îndepărtat
noua casă fumegă
cearşafurile ei albe, ca nişte fluturi
fîlfîind în vînt

în mijlocul unei păduri în agonie
unde putreziciunea citeşte
cu ochelari de sevă
protocolul cariilor.

Vară de ploi aurite
sau un singur nor furtunos
deasupra unui cîine care latră.
Sămînța dă din picioare în pămînt.

Voci agitate, fețe
galopează pe fire de telegraf
cu suflete zgribulite și iuți
peste mlaștini kilometrice.

Casa suspendată un ostrov al rîului
clocindu-și temeliile.
Un fum constant — ard
hîrtiile secrete ale pădurii.

Ploaia dă tîrcoale pe cer.
Lumina șerpuiește pe rîu.
Pe colnic casele veghează
cascada de boi albi.

O toamnă cu confederație de grauri
ține zorile în șah.
Oamenii se mișcă rigid
în teatrul de lumină al lămpilor.

Lăsați-i să-și simtă fără neliniști
aripile înșelătoare
și energia lui Dumnezeu
învăluită în beznă.

Kiri

Uneori viața mea deschide ochii în întuneric,
ca și cum o mulțime oarbă și neliniștită
ar trece pe străzi, în drum spre un miracol,
în timp ce eu mă opresc invizibil.

Precum copilul care adoarme cu groază
ascultînd pașii grei ai inimii lui.
Lent pînă ce dimineața își așază razele pe zăvoare
și se deschid porțile întunericului.

Perechea

Sting lumina și ecranul alb strălucește
o clipă înainte de-a se dizolva
ca o pastilă într-un pahar de întuneric.
Pereții hotelului se ridică spre cerul nocturn.

Mișcările de dragoste s-au domolit și ei dorm
dar gîndurile cele mai secrete li se-ntîlnesc precum
se-mpreună culorile și se amestecă
pe hîrtia udă pictată de un școlar.

E întuneric și pace. Însă orașul s-a apropiat
în noaptea asta. Cu ferestre strînse. Au sosit casele.
Zac în picioare grămadă, așteptînd
o gloată de chipuri fără expresie.

Căi

La ora două noaptea : clar de lună. Trenul s-a oprit
în mijlocul cîmpiei. În depărtare, punctele luminoase ale unui oraș
scînteiază rece la orizont.

Ca atunci cînd un om a fost atît de departe într-o boală
încît toate zilele lui se rezumă la niște puncte
scînteietoare,
un roi mic și rece la orizont.

Trenul s-a oprit de tot
La ora două : clar luminos de lună, cîteva stele.

RUBÉN VELA

(Argentina)

Păsări

I

Pasărea cu ciocul alb,
Pasărea cu ciocul negru,
pasărea cu aripi de aur,
pasărea cu aripi de lut,
pasărea care desmiardă ziua
și pasărea dar al morții.

II

Pasărea verii
Într-un copac de soare
Cu memoria sa de foc în spațiu.

III

Pasárea ríde
în casa-i din pădure.
De asemenea toba aerului.
Ecoul cîntă.

IV

Pasăre neagră
coadă neagră
și în cioc ploaia.

V

Pasărea liberă în noapte.
Pasărea zburînd
înrămată de vînt.

VI

Pasăre pe o piatră.
Nașterea Americii.

VII

Pasăre peste o pasăre
și o ploaie de certuri
și promisiuni.

VIII

Pasărea morții,
nemuritoarea.

GRIGORE VIERU
(U.R.S.S.)

Mă rog

Mă rog de tine, ploaie, —
Cînd zbor către planete —
Stropește gura mamei
Și-o apără de sete.

Mă rog de tine, codru, —
Căci anii tăi tot fi-vor ! —
Cuprinde-i cald ființa
Și-o apără de vifor.

Mă rog de tine, iarbă,
Mîngîie-i talpa goală
Și sarea grea din oase
Și-o apără de boală.

Mă rog de tine, munte, —
Cît zboru-o să mă poarte —
Sărută ochii mamei
Și-i apără de moarte.

•

Iar buzele tale sînt, mamă,
O rană deschisă mereu.
Mereu presărată cu țărîna
Mormîntului tatălui meu.

O, buzele ce sărutară
Al tatei mormînt
Mai mult ca pre dînsul ;
Pe tata-n
Puținii lui ani pe pămînt.

Acum, cînd nu te poți, mamă,
De sarea din șale pleca,
Cine ridică mormîntul
Spre gura uscată a ta ?

Legămînt

Lui Mihai Eminescu

Știu : cîndva la miez de noapte
Ori la răsărit de soare
Stinge-mi-s-or ochii mie
Tot deasupra cărții Sale.

Am s-ajung atuncea poate
La mijlocul ei aproape.
Ci să nu închideți cartea
Ca pe recile-mi pleoape.

S-o lăsați așa, deschisă,
Ca băiatul meu ori fata
Să citească mai departe
Ce n-a dovedit nici tata.

Iar de n-au s-auză dînșii
Al străvechii slove bucium,
Așezați-mi-o ca pernă
Cu toți codrii ei în zbucium.

EVGHENI VINOKUROV
(U.R.S.S.)

*
* *

În castel plîngea prințesa.
Prinți, marchizi știau cu toții :
Nu mai poți să ții sub lacăt
Frumusețea, cum ții hoții.

Acrobații făceau tumbe
Și curtenii fețe-fețe :
Ah, aceste maniere
Vizavi de frumusețe!

Multe vrute măscăricii
Prin unghere șoșotesc
Lacrimile, strîmtorarea
Tinereții nu-i priesc.

IDA VITALE
(Uruguay)

August, Santa Rosa

O ploaie de-o zi nu poate să nu se mai termine
poate transforma în picături,
în frunze de-o galbenă tristețe
cerul întreg, aerul,
brutala revărsare de lumină,
tristă, tăcută și neagră,
ca o mierlă udă.
Destrămată piele, destrămat trup de apă
nimicindu-se în turn și paratrăsnete,
mă surprinde, prinde
de mai multe ori înălțimea mea udîndu-mă, mugind,
împărțind hainele mele, pantofii mei,
și lacrima mea solitară atît de revărsată din albie.
Privesc înserarea din oră în oră,
privesc căutîndu-i fața
c-o duioasă propoziție accentuată,
privesc să nu-mi mai fie groază de ea,
dar îmi întoarce spatele pusă pe înnoptat.
Privesc totul atît de răutăcios atît de îndîrjit și posac.
Ce ușor e să te cuprindă neliniștea,
să ființezi cu foarte frumoase maniere de piatră,
să rămîi singură, urlînd ca un copac,
murind de august!

Aniversare

An ce se-ntoarce,
aniversare, oglindă
arătînd foarte fidel
imaginea ei,

mușcînd, distrugînd
ca să ia ceva
cu care să încropească o stafie.
Trece, săgeată centrală,
săgeată fără pondere ;
totul rămîne la fel,
dar există cenușă, există fum,
există fisuri și uitări
peste lucruri,
și sînt reliefuri
pe care umbra le poartă cu ea
spre o mai mare glorie.

În Quevedo

Într-o zi
          se urcă de la pol la ecuator
                                        se coboară
          din plămînii paradisului
          la copaia de sînge în care picură
          adunarea cea mai sigură

ca să rămînă escavînd în Quevedo
          heruvimi de uri netede
          luciferice străluciri,
confortabil în cei patru ultimi ani ai omului
moarte judecată infern glorie.

VERONICA VOLKOW

(Mexic)

Pachacamac

Pe coastele Perú-ului
deșertul cîștigă teren asupra apei :
cochilii calcinate, sare, cruste
pe vechile drumuri ale valurilor
către cei ce nu se mai întorc.
Și deșertul înaintează
ca nesfîrșitul pietriș
al unei străvechi mări,
fragmente de pești, roci, animale
acum identice.
Aici și acolo melci încrustați,
sau radiografii în piatră ale unor bătrîni pești
și vîntul peste tot răscolind
valurile de nisip.
Este o primă față a morții care imită
viața ca un ecou.

Casa de păpuși

Ce puțină memorie,
cîte nopți acum identice
închise ca o carte,
iar aici unde clipa ajunge și ne atinge
semnele încolțesc
destinele cresc.

Întorci fața și istoria,
casă de păpuși,
cele ale lui Ajax
și un revolver ridicol în mîinile lui Zapata.
Întorci fața și rămînem
în urmă fără timp.

ANDREI ANDREEVICI VOZNESENSKI
(U.R.S.S.)

Toamnă la Sigulda

Picioarele-mi spînzură din vagon,
rămîneți cu bine.
rămîi cu bine, vară
e timpul,
se aud lovituri de topor,
se bat scînduri pe casa mea,
rămîneți cu bine

pădurile mele și-au scuturat coroanele
sînt pustii și melancolioe
ca lădița acordeonului,
iar acordeonul — a fost dus.

Noi sîntem oameni,
sîntem goi pe dinăuntru
ne ducem și noi
                    așa ne-a fost dat,
dintre pereți,
                    de la mame
                                        de la femei —
și rînduiala asta e din veac,

adio, mamă,
la fereastră
ai să stai străvezie, ca o larvă,
fără îndoială, ești obosită după o zi de muncă,
hai să stăm jos,
prieteni și dușmani, rămîneți cu bine,
good by,
acum din sufletul meu
zburați cu un șuierat
și eu mă duc dintre voi

o, patrie, să ne luăm rămas bun,
o să fiu stea, salcie,
însă-am să plîng, n-am să cerșesc,
îți mulțumesc viață că ai fost

la tragerea de tir cu zece puncte
am încercat să fac 100,
mulțumesc că am greșit,
dar întreit mulțumesc acum că

în coastele mele străvezii
a intrat geniul, precum
în mănușa
de cauciuc
un pumn roșu bărbătesc.

„Andrei Voznesenski“ — va exista,
să nu zic vorbă mare,
pe obrazul tău parfumat
„Andriușka“,

mulțumesc că-n dumbrăvile toamnei
te-am întîlnit, m-ai întrebat ceva,
duceai un cîine de zgardă,
iar el se încăpățîna,
mulțumesc,

am înviat, mulțumesc pentru toamnă,
că pe mine mie însumi m-ai explicat,
gazela ne trecea la ora opt
și la vreo sărbătoare cu un bas răgușit
cînta un disc răgușit,
mulțumesc

dar iată, tu te duci, te duci,
așa cum pleacă trenul,
te duci din porii mei,
unul din altul plecăm fiecare în altă parte,
ce nu ne mulțumește-n casa asta ?

știu că ne vom repeta
în prieteni și prietene, în firele de iarbă,
acesta și acela ne vor înlocui
„natura nu iubește vidul“,

mulțumesc pentru coroanele copacilor suflate de vînt
pentru schimb sosesc milioane,
pentru legile voastre — mulțam,

dar femeia aleargă pe costișă
precum frunza în flăcări pe urmele vagonului...

salvare

Șoseaua lui Rubliov

În jurul sanatoriului
Planează motoarele.

La volan îndrăgostiții —
Ca îngerii lui Rubliov.

Ca pe-o frescă de bunăvestire
În albul violent
În spatele lor strălucesc femeile
Ca aripile pe umeri.

Veșmintele le plescăie
Se rup de volan,
Înfigeți-vă-n umerii mei
Aripi albe.

Voi zbura ?
Voi fi înghițit ?

Ca un șoim ?
Ca piatra ?

Toamnă. Ceruri.
Roșcate păduri.

„Muriți la timp.
Respectați regulamentul"...
Corbii,
corbii
Deasupra mea răgușesc.

Umblă ca rîsul lumii
Nespus de treaz
Esenin nespînzuratul
Cu ochii albi...

Promit la timp
Să-ți țin legămîntul —
Peste-o mie
de ani !

* * *

Mamele rămîn orfane.
Copiii le părăsesc.

Ești copilul meu,
mamă,
copilul meu părăsit.

BRENDA WALKER
(Marea Britanie)

Dăruieşte-mi

De-mi vei dărui un fiu
Îi voi da luna
să se joace cu ea.
Pe acoperișuri de cer
Vesel dragostea noastră va țopăi întruna
Dragostea mea.

Dăruiește-mi un fiu,
Îi voi da ploaia
Drept jucărie.
Peste munți, peste-al mării pustiu
Ne va întinde un capăt de curcubeu
Şi mie şi ţie.

Dăruieşte-mi un fiu,
Va avea stelele toate,
Să se joace cu spornicul roi
Toată noaptea pe cer
Va înota în lumină.
Spre amîndoi.

Ruinele

Ai simțit vreodată că stai
Chiar în miezul timpului ?
Clipa ascultă, îți așteaptă comanda.
Ziua aceea la Histria,

Chiar dacă vîntul nu putea stîrni
Tăcuta năpădire a semințelor
Adînc în templul iubirii...
S-au șters demult pașii fetei și-ai băiatului
Cu îngrijorări și bucurii
Întipărite în aurul nisipului
Acolo unde acum doar valurile
Izbesc în țărm.

Ruinele, vămuite de întîmplări,
Primeau cu stoicism
Frisonul continuu al vieții, insinuîndu-se
Nerăbdător să înece povestea trecutului
Neatent la întețirea furtunii.
Ții minte cît de năvalnic
În frumusețea pîrjolită
Semințe și flori izbucneau din piatră ?
Poate că acum
Așteaptă liniștite să crească și să moară
Surîd sau suspină
Fiindcă șarpele și-a încolăcit somnul printre ele.
Ții minte șarpele ?
Ședeam în mijlocul timpului
Și a vorbit Zeus —
Spărgînd clipa.

Trece vremea

Trece vremea — ah, cum mai trece vremea.
Frumusețea supraveghează clădirile
Ca o văduvă bătrînă.
Ascultînd scurgerea timpului,
Ochii se încercănează cu vine de somn
Căscîndu-se să sloboadă sufletele muribunde
Ori să încuie în cușcă leii dragostei
Sub nasul celor răbdători
Care stau de pază și așteaptă, așteaptă...

Cînd cade zăpada
Nunțile de ieri trec incognito
Sub căciuli uniforme.
Urmele sînt șterse fără urmă

De cei ce le calcă-n picioare,
Pînă la căderea care va veni și la cea următoare
Limacși uriași se împleticesc peste venele degerate
În timp ce roiuri tăcute se agață de stupi înclinați
Tîrîți zgomotos prin ceața înghețată.

Așteptarea e relativă.
Se poate contracta timpul
Să crezi că n-a trecut decît o zi,
O zi doar, numai una.
Distanța n-are nici un înțeles
Cînd lucrurile nu se mai văd
Și-o mie de mile sau una singură — același lucru,
Cînd văzul și atingerea sînt de negîndit.
Așa că aștepți, cu multă răbdare
Precum iedera care hibernează pe tencuiala sfărîmicioasă.
Ascultăm trecerea vremii
Supravegheați de cei supravegheați.

RAMÓN XIRAU
(Spania)

Zero

Sînt puține și atonale
și puternice și adjectivale
acele voci surde și lente
            nisipuri lente
ca oglinda care reflectă o idee în altă idee.
Vorbesc puțin și privesc puțin,
atonale, lente, grave
(pleoapele aerului sînt pescăruși
privesc albele izvoare de ape)
gata fug culorile
și gata fug umbrele
și Nimicul, bogat de Toate,
vrea să spună,
puțin, autumnal
în această clipă scurtă
a unui ochi ce se închide.

Pieter de Hooch

Gri, verde, soarele de iarnă
pătrunde pe ușa din spate
arbori tomnatici,
un pat încastrat în zid,
un cîine întors cu spatele
cată spre ușă,
femeia coase cu privirea ei extrem de nuanțată
niște mîini foarte fine
și soarele palid pe cărămizi

construieşte geometrii
de lumină prudentă.
Pe peretele din faţă,
un peisaj pictat
cu mîini mincinoase.
Încăperea este un cuib de lumină
transparent şi tangibil
(pe vremea lui Hooch
„cultura olandeză se concentra într-o
regiune de 60 de mile pătrate“, spune Huizinga).
Galbenă, camera, verde, uşa deschisă
amintesc de Baruch, acel ce-ntr-o zi
foarte liniştit, simplu
a spus că „o pasiune încetează să mai fie o pasiune
cînd e limpede şi distinctă“.
Aerul este liniştit,
îndepărtat şi precis.

Plaja lumii

lui Octavio Paz

Lumina portocalilor.
Întregul univers e un arbore,
cade în visul trupului tău,
doarme
în pleoapele apei.

Prin noaptea ochilor tăi
urcau bărcile ;
portocalul spînzura
înăuntrul cerului
auritele valuri ale înserării.

Visele portocalilor
aproape de timpul vag,

se nasc şi cresc, trăiesc,
arbore de lumină, plajele,
Lumea este înţelepciune în drumul
eternilor palizi îndrăgostiţi ai aerului.

PIERRE ZEKELI

(Suedia)

SPRE AMENAJAREA UNOR IMENSE PARKINGURI

1. Natură

Un poem repictează prin cuvinte
un cer cenușiu și palid.
O ploaie parcă era.
Poate un arbore,
Nu-mi mai aminti de cuvinte.

2. Citate

După Wittgenstein „moartea
n-a fost încă trăită" și Wallace Stevens spune aproape
așa : „nu ți-o dă în exclusivitate
pentru prima dată
timp de trei zile".

3. Același poem

Eu nu ! I-am spus lui :
că întotdeauna a trăit în afara poemului.

4. Decor

Cerurile și tavanele
și cîteva divane, vreunul leneș
și sufletul Nadiei plutind mereu
pe deasupra băii
unui hotel ieftin.
Camera nu e încă plătită.

5. După-amiaza unei nuanțe

A nu trăi decît într-un stil.

Trăiesc, am un stil.
Refrenele întreruperile refrenele
stîlpii coborînd seara
și jucînd în iarbă
o liniște și
nu mai contează
refrenele întreruperile refrenele
trăiesc am un stil trăiesc
a nu trăi decît într-un stil.

6. Și eu

A coborî
mai jos
toate etajele
hotărîrii
întotdeauna aceeași.

7. Efectul produs

Era un evantai
plaja care ducea
la mare
o asemănare
începe un profil
din față
într-o cameră
de hotel

Ea dorește mereu
frumoasele rațiuni
ale frumuseții ei

Vara unui evantai
plaja care urcă
spre mare.

8. Şi eu

Nici luna nici copacul care se planta în ea
nici bulevardul cu toate raţiunile lui
nici

9. Errata

El uitase acolo cîteva lucruri :
O casă protejată de zăpadă
sau o grădină protejată de o casă
dar ele nu mai sînt aici
în cuvintele lor.

10. Şi eu

Casa părăseşte scara
oraşul părăseşte casa
oraşul părăseşte oraşul.

11. Wenerbergsgatan

În odaie se află o oglindă
În oglindă se află o odaie.
Pierre Zekeli scrie poemul ăsta.

NICOLAI ZIDAROV

(R. P. Bulgaria)

Zăpada de primăvară

Zăpada luminoasă a nins pînă spre zori,
acoperind pădurea, potecile surpate.
Mi-au năpădit de-o dată atîtea bucurii
și inima și cîntece ritmate.

Se va topi zăpada în martie, știu bine,
o vom găsi puțină, pe crestele rebele,
dar oare prinsă-n vișini și teii din grădină
n-o să rămînă floarea din cîntecele mele ?

Voi scrie mai departe, pegasului dînd bice
poeme înșira-voi, așa neisprăvite.
Nu oare din întinsul zăpezilor topite
își trag întîia sevă popoarele de spice ?

Un alt poet în urmă-mi o să vină
va crește precum spicul înalt neabătut
M-oi bucura desigur, că verdea lui tulpină
și din speranța mea va fi băut.

CUPRINS

fleur **ADCOCK**
bella **AHMADULINA**
rolf **AGGESTAN**
eugenio **DE ANDRADE**
ivo **ANDRIĆ**
homero **ARIDJIS**
enrique **BADOSA**
vladimir **BAȘEV**
j. **BERNLEF**
gerald **BISINGER**
elisabeth **BORCHERS**
jorge luis **BORGES**
nicolas **BORN**
poul **BORUM**
alain **BOSQUET**
jean **BRETON**
casimiro **DE BRITO**
alan **BROWNJOHN**
joãn **CABRAL DE MELO NETO**
remco **CAMPERT**
ettore **CAPUANO**
pablo antonio **CUADRA**
friedrich christian **DELIUS**
mark **DIZDAR**
andré **DOMS**
fabio **DOPLICHER**
ivan **DRACI**
francis **EDELINE**
pierre **EMMANUEL**
paul **ENGLE**
hans magnus **ENZENSBERGER**
lawrence **FERLINGHETTI**
enrique **FIERRO**
allen **GINSBERG**
egito **GONÇALVES**
ulalume **GONŽÁLES DE LEÓN**
günter **GRASS**
eugène **GUILLEVIC**
michael **HAMBURGER**
uffe **HARDER**
gunnar **HARDING**
seamus **HEANEY**
walter **HÖLLERER**
ted **HUGHES**
shinabu **ITOMI**
lêdo **IVO**
karel **JONCKHEERE**
vitali **KOROTICI**
gerrit **KOUWENAAR**
michael **KRÜGER**
omar **LARA**
philip **LARKIN**
liubomir **LEVCEV**
michael **LONGLEY**
artur **LUNDKVIST**
michael **MARCH**
mateja **MATEVSKI**
peter **MEINKE**
alexandr **MEJIROV**
w. s. **MERWIN**
slavko **MIHALIĆ**
mimmo **MORINA**
eugenio **MONTALE**
marco antonio **MONTES DE OCA**
dana **NAONE**
jean **ORIZET**
justo jorge **PADRÓN**
boris **PASTERNAK**
oskar **PASTIOR**
dmetro **PAVLICIKO**
octavio **PAZ**
andri **PEER**
pedro **DE LA PEÑA**
manuel serrano **PEREZ**
unberto **PIERSANTI**
vasko **POPA**
vladimir **REISEL**
fernando **RIELO**
tadeusz **ROZEWICZ**
peter **RÜHMKORF**
robert **SABATIER**
izet **SARAILIĆ**
bert **SCHIERBEEK**
wieland **SCHMIDT**
peter **SCHNETZ**
léopold sédar **SENGHOR**
francisco **SERRANO**
kazuko **SHIRAISHI**
ana **SIMON**
östen **SJÖSTRAND**
lasse **SÖDERBERG**
györgy **SOMLYO**
adriano **SPATOLA**
klaus **STILLER**
mark **STRAND**
jorge **TEILLIER**
jürgen **THEOBALDY**
charles **TOMLINSON**
tomas **TRANSTRÖMER**
rubén **VELA**
grigore **VIERU**
evgheni **VINOKUROV**
ida **VITALE**
veronica **VOLKOW**
andrei andreevici **VOZNESENSKI**
brenda **WALKER**
ramón **XIRAU**
pierre **ZEKELI**
nicolai **ZIDAROV**

SCRISUL ROMÂNESC

Lei 44